SAVUNMA SANAYİİ AKADEMİ

TÜRK HARP SANAYİİ TARİHİ SEMPOZYUMU

12-14 MAYIS 2022
İSTANBUL

ÖZET KİTABI

E- ISBN: 978-625-7791-32-8

İçindekiler

Adil YILMAZ - Moğolistan'da Bulunan Türk Dönemi Heykellerindeki Silah Tasvirleri

Ahmet KORKMAZ - Emir Timur'un Ordusunda Silah Teknolojisi: Orduda Kullanılan Silahlar ve Silah Üretim Merkezleri (1370-1405)

A. Sefa ÖZKAYA - Gök Vatan'a Yakın Geçmiş / Geleceğin Muharebe Sahasını Değiştiren Hediye: Bayraktar TB-2

Elif BAGA, Ahmet ÖKSÜZ - Mecmû'atü'l-Mühendisîn Eserindeki Osmanlı Tunç Topları ve Genel Çizimleri

Ahmet Hamdi BÜLBÜL - İstanbul'un Osmanlı Dönemi Harp Sanayii Yapıları

Ahmet Kaan TOKSOY - Urban Topunun Balistik Özelliklerinin Çağdaşları ile Karşılaştırılması

Alaeddin TEKİN - 16. Yüzyıl Osmanlı Askeri Mühendislerinin Endonezya'daki Harp Faaliyetleri

Anıl UZUN - Bölgesel Rekabet Kapsamında Millî Hamle: Milgem

Atakan ESEN - İmalat-ı Harbiye Grubundan Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğüne: Eyüp Durukan Paşa ve Türk Harp Sanayii'nin Geliştirilmesine Yönelik Faaliyetleri.

Özer ÖZBOZDAĞLI, Aziz KILIÇ - Dumansız Barut Teknolojisinin Osmanlı Ülkesine Transferi

Barış ATEŞ - Savunma Sanayi Gelişiminde Hikâye Anlatımı ve Uyumlu Sosyal Ağların Rolü: Az Bilinen Bir İlişki

Barış BORLAT - Osmanlı Ordusunda Bir İlk: Cephede Depo Bakım (Bigalı Silah Tamirhanesi)

Derin GÜRMAN, Mehmet CANPOLAT, Zeki ERTÜRK, Oral Cenk AKTAŞ - Malzeme Teknolojilerinin Tarihsel Gelişimi: Yay ve Kılıç Malzemeleri Üzerine Genel Bakış

Cevat ŞAYİN - Devlet-i Aliyye'de Eksikliği Sorun Olan Harp Sanayii Paradigma Krizi

Çağlar KURÇ - Sürdürülebilirlik, Ekosistem ve Uluslararası Yapılar: TOMTAŞ, Hürkuş ve Demirağ'ın Yükselişi, Düşüşü ve Geride Bıraktıkları

Davud KAPUCU - Atatürk Dönemi Millî Savunma Sanayinin Kurulmasında Kırıkkale'nin Yeri ve Önemi

Deniz KURT, Yavuz PEHLİVAN - Türk Hava Harp Sanayiinin Öncü Kurumu TUSAŞ'ın Kuruluşu

Derya Levent MİYAK - Birinci İnönü ve İkinci İnönü Denizaltılarının Donanmaya Katılımı ve Deniz Harp Sanayiine Etkileri

Efe GÜZELOĞLU - Erken Cumhuriyet Subaylarının Dönemlerinin Harp Teknolojisine Bakışları ve Yerli Harp Sanayii İçin Çıkardıkları Dersler

Enes DEPE - Osmanlı Donanmasında Kebir Fırkateynlerin Ortaya Çıkışı: 1780-1800

Erdal KORKMAZ, Deniz KURT - Cumhuriyet Dönemi Türk Hava Harp Sanayiinin İlk Millî Projesi: Kayseri Tayyare Fabrikası

Zeynel ÖZLÜ, Enver DEMİR - I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunda Kullanılan Savaş Araç-gereçleri

Erdem SAKA - I Selim Devrinde Cebehâne-i Âmire'de Yürütülen Faaliyetler

Erkan GÖKSU - Katı/Katığ (Kompozit) Türk Yayının İmalinde Kullanılan Malzemeler ve Üretim Aşamaları

Elif BAGA, Esma Nur OSTA - Osmanlı 18. Asrında Harp Sanayi: Hediyyetü'l-Mühtedî Örneği

Evren MERCAN - Geç Osmanlı Donanması'nda Bir Muharebe Gemisi İnşa Deneyimi: Abdülkadir

Fatih ÖZDEMİR - Denizcilik Bankası Tarafından Hazırlanan Rapora Göre Askeri Tersanelerin 1955 Yılındaki Panoraması

Fatma EMEK - Atatürk Döneminde Barut ve Patlayıcı Madde Üretimi (1923-1938)

Ferdi UYANIKER - Gölcük Mayın Fabrikasının Kuruluşu ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Deniz Mayını İmal Çalışmaları

Filiz YILDIRIM - Tuna Nehri Donanması'nın Muharebe Gemilerinden Şayka

Gülay APA KURTİŞOĞLU, Yavuz GÜNER, Veysel AYDIN - Edirne Yeni Saray Kazısı Askeri Buluntuları

Güner DOĞAN - Venedik Belgelerinin Işığında Osmanlı Donanması ve Bir Osmanlı Kaptan-ı Deryasının Faaliyetlerine Dair Yeni Bilgiler: Canım Hoca Mehmet Kaptan

Hakan YAZAR - Cebehâne-i Âmire ve Osmanlı Ateşli Silah Sanayisindeki Rolü (1700-1787)

Hamit PEHLİVANLI - Askeri Fabrikalar Umum Müdürü Eyüp Durukan Paşa

Hüseyin ARABACI - Osmanlı Devleti'nde Deniz Mayını Üretimi

Hüsnü ÖZLÜ - Türkiye'de Cumhuriyetin İlk Yıllarında, Harp Sanayii Kurma Girişimleri ve Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğünün Faaliyetlerinin Değerlendirmesi

İbrahim GÜNEŞ - İlhanlılar Devrinde Silah Üretimi ve Savaşlarda Kullanılan Savaş Aletleri

İlhami DANIŞ - 1736-1737 Rus Deniz Seferlerinde Osmanlı Gemileri ve Gemi İnşa Faaliyetleri

İsmail ALTINÖZ - Kurtuluş Savaşında Antep İmâlat-ı Harbiye Fabrikası

Kerim TİRYAKİ - Osmanlı Ordusunun Modernizasyonunda Ateşli Silahların Kullanımına Dair Bir Risale; "Mükerrer Ateşli Tüfenkler" (h.1308/m.1890-1891)

M. Fatih ÇALIŞIR - "Ejder-i heft-ser-misâl toplar": Uyvar (1663), Kandiye (1666-69) ve Kamaniçe (1672) Muhasaralarında Kullanılan Osmanlı Topları ve Top Döküm Teknolojisi

Mehmet TAŞ - 18.Yüzyıl Osmanlı Donanma Kalyonlarında Kullanılan Toplar (Özellikleri, Üretim Şekli ve Temin Biçimleri)

Mehmet Ali ÜNAL - İmparatorluğun Üçüncü Büyük Tersanesinde Savaş Gemileri İmalatı

Mehmet Mert ÇAM - Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Askerî Yenilik Kapsamında (S)İHA'lar: Bayraktar Örneği

Mehmet Yaşar ERTAŞ - Osmanlı Dönemi İzmir Baruthanesi: Hammadde, Üretim ve Finansman

Mehmet Yüksel DOĞAN - Türk Hava Savunma Silah Sanayi

Melih ÖZHAN - Tayyare Defi Topçuluğundan Hava Savunmaya 'Türk Ordusunda Hava Savunma Sınıfının Silah, Teçhizat ve Teşkilat Tarihi'

Mevlüt KARAGÖZ - I. Dünya Savaşında IV. Ordu Bölgesinde Açılıp İşletilen Harp Sanayi Tesisleri

Mustafa ÖZYÜREK - Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Roket ve Füze İhtiyaçlarının Karşılanmasında Lider Kurum Roketsan'ın Kuruluşu ve Faaliyetleri

Mustafa ÇAVDAROĞLU - Başkanlık Osmanlı Arşivine Göre Osmanlı Ordusunda Mükerrer Ateşli Silahlardan Amerikan Spencer Mükerrer Ateşli Tüfekleri

Mustafa Salih KÖKSAL - Bir Tecrübî Askeri Tarih Çalışması Olarak Osmanlı Kara Barutunu Yeniden Üretmek: İmalat, Yanma Testi ve Farklılaşan Sonuçlar

Mübarek İPEK - Savaş Alanı Arkeolojisinin Osmanlı Askeri Binalarında Kullanılan Savaş Sistemleri ve Tekniklerinin Ortaya Çıkarılmasındaki Önemi: Kilitbahir Kale Kazısı Örneği

Naim ÜRKMEZ - Erzurum Silah Fabrikasının Şehrin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatına Katkıları

Nur DEMİRLENK, Funda YILDIRIM, Tolga TANTEKİN, Sahure GEÇER - Türk Harp Sanayi Tarihinde Kilometre Taşı Olan Enerjetik Malzemeler

Nurcan YAZICI METİN - Osmanlı Arkeolojisi ve Harp Sanayii: Kırklareli Demirköy'deki Fatih Dökümhanesi

Oğuzhan KONUK - Makineli Tüfek ve Tayyare Kıskacında Süvari Sınıfının Muharebedeki Etkinliği

Orhan KÖKSAL - İlk Türk Roketatarı TRA-100'ün Prototip İmalat Süreci

Orhan TURAN - İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarına Göre II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Bahriyesi'nin Yapılanma ve Gelişim Süreci (1908-1913)

Osman KÖSE - Modernleşme Sürecinde Osmanlı Ordusunda Kullanılan Tüfekler Hakkında Bazı Mülahazalar

Ömer ARSLAN - Osmanlı Devleti'nde Bir Harp Sanayii Müteşebbisi: Naum Tüfekçiyef

Özlem Makbule TAŞKIRAN - Cumhuriyet Döneminde Kurulan Top Fabrikalarına Bir Örnek: "Kırıkkale Top Fabrikası"

Resul ALKAN - Waldemar Pieper Paşa: Osmanlı Harp Sanayiinde Bir Alman Denizci Subay 1915-1918

Rhoads MURPHEY - Osmanlı Harp Sanayiinin İki Önemli Unsuru: Kapsamlı Uzmanlık Alanları ve Esnek İstihdam Geleneği

Sabit ÇETİN - Cumhuriyet Dönemi Havacılık Sanayii Kurulmasında İlk Özel Girişimler: Vecihi Hürkuş ve Nuri Demirağ'ın Uçak İmalatına Yönelik Faaliyetleri

Sacit UĞUZ, Ahmet ÇAPARLAR - Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın Osmanlı Harp Sanayiine Dair Eserleri

Salih TUNÇ - Fransız Askerî Ataşesi'nin Raporlarına Göre I. Dünya Savaşı'na Doğru Osmanlı Askerî Endüstrisinin Durumu ve Orduyu Güçlendirme Çabaları (1913-1914)

Selcen ÖZYURT ULUTAŞ - Asya Hunlarının Tarihinde Demir Madenin Önemi ve Örnekleri

Serap MUMCU GERONAZZO, Bahtınur ADIYEKE, Nafiye Nihan YILDIZ - XVI. Yüzyılda Venedik Kaynaklarında Osmanlı Donanması ve Tersane

Ahmet ÖZCAN, Seren ÇELEBİ - Türk Harp Sanayi Tarihi Araştırmalarında Süreli Yayınların Kullanımı ve Örnek Yayın Olarak "Askeri Fabrikalar Mecmuası"

Serhat GÜVENÇ - "Tuzla Jeep"in Türk Savunma Sanayii Tarihindeki Yeri

Temel ÖZTÜRK - İran Seferlerinde (1731) Revan'a Nakledilen Topların Harp Sanayiindeki Önemi

Tuğba ULUÇAM - Klasik Türk Şiirinde Harp Araç Gereçlerinin Kullanımına Dair

Tuncer BAYKARA - Minik Bir Harp Sanayi Merkezi: Yatağan (Denizli)

Türkan BAŞYİĞİT - Cumhuriyetin İlk Yıllarında Harp Okullarında Işık ve Sesle Kriptoloji Eğitimi

Uğur Cenk Deniz İMAMOĞLU - Eyüp Durukan ve Millî Mücadele'de İmalat-ı Harbiye Grubu

Ulvi KESER - Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Kırıkkale Silah Fabrikası ve Silah Üretimi

Ümit Naci YORULMAZ - Bir Pazarlama Hikâyesi: Mavzer Tüfeklerinin Osmanlı Silah Pazarına Girişi

Ünal ÇELİK - Makriköy (Bakırköy) Dumansız Barut Fabrikası

Vesile ALBAYRAK SAK - Osmanlı Askerî Literatürüne Ait Silahşornâmelerde Savaş Aletleri

Yasin Ufuk ERGÜN - Tophane-i Amire Müşiriyeti'ne Bağlı Fabrikalarda Top ve Mühimmat Üretimi (1861-1908)

Yunus İNCE - Osmanlı Devleti'nde Güherçile Üretimi

Zafer GÖLEN - Cebehâne-i Âmire'nin Yeniden Düzenlenmesi (1826)

Zekeriya TÜRKMEN, Hakkı ÖZ - II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı Ordusunun Silahlandırılmasına Yönelik Bir Proje: Savunma Sanayii Fonu: Tesisât-ı Askeriye İânesi ve Teçhizât-ı Askeriye Tertibi Hakkında Bir Değerlendirme

Moğolistan'da Bulunan Türk Dönemi Heykellerindeki Silah Tasvirleri

Weapon Figures on Turkic Period Human Statues Found in Mongolia

Adil YILMAZ

Öz

M.S. 552-745 tarihleri arasında Moğolistan merkezli ve iki dönem olarak hüküm süren Gök Türk Kağanlığı, sadece tarihi açıdan değil kültürel açıdan da sonraki dönemlerde gördüğümüz bütün Türk devlet ve boylarının bir öncüsü olmuştur. Gerek mimari gerekse heykelcilikte günümüze kadar gelen örnekler, Gök Türk Kağanlığı dönemindeki gelişimi bizlere anlatmaktadır.

Biz bu çalışmamızda, resmî adı Türk Kağanlığı olan Gök Türk Hanedanı dönemindeki taş heykeller üzerinde görülen silah figürlerini inceleyeceğiz. İnsan heykellerinde görülen silah figürleri, dönemin silah sanayii hakkında bize bilgi vermektedir. Ayrıca bu silahlar toplumsal statüyü ve sosyal hayatı da bize anlatması bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Moğolistan, Gök Türk, Heykel, Silahlar

Abstract

The Gok Turk Khaganate, which was based in Mongolia and ruled for two periods between 552-745 AD, was the pioneer of all Turkish states and tribes that we saw in the later periods, not only historically but also culturally. The examples that have survived to the present day, both in architecture and sculpture, tell us the development in the period of the Gok Turk Khaganate.

In this study, we will examine the weapon figures seen on stone statues during the Gok Turk Dynasty, the official name of which is the Turk Khaganate. Weapon figures seen in human sculptures give us information about the weapon industry of the period. In addition, these weapons are important in terms of telling us the social status and social life.

Keywords: Mongolia, Gok Turks, Stone Sculpture, Weapons

Kaynakça / Bibliograpy

"Mongoliin Hun Chuluuu", Mongoliin Arkheologiin Uv-V, UB: 2016

Moğolistan'da Türk Ayak İzleri, UB: 2016

Erdene-Ochir, N., Jydakov, Y. S., Mongoliin Ertiin Nuudelchdiin Zev Zerseg, Ub: 2016

Hayashi, Toshio, "Change From Turkic Stone Statues to Mongolian Stone Statues", Belleten, 2012-1,

Jettmar, Karl, "The Karasuk Culture and Its South-Eastern Affinities", Bulletin of the Museum Far Eastern Antiquites: 22, 1950

Kubarev Gleb "Ancient Turkic statues: epic hero or warrior ancestor?", Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia 1 (29) 2007

Ögel, Bahattin., "Türk Kılıcının Menşe ve Tekamülü Hakkında", Ankara Üni. DTCF Dergisi: 1948, C. 6, S. 5.

Somuncuoğlu, Servet, Taştaki Türkler, Istanbul: 2010

Taşağıl, Ahmet, Gök Türkler I-II-III, TTK: 2014

Taşağıl, Ahmet, Yılmaz, Adil, "Moğolistan Hentii İli Araştırma Gezisi", Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi: 376, Nisan 2018.

Yılmaz, A., "Tebriz Azerbaycan Müzesinde Bulunan Balbal Formundaki Heykellerin Türk Tarihi Açısından Önemi", MSGSÜ Sosyal Bilimler Ens. Y. Lisans Tezi, Istanbul: 2012

Emir Timur'un Ordusunda Silah Teknolojisi: Orduda Kullanılan Silahlar ve Silah Üretim Merkezleri (1370-1405)

Weapon Technology in Emir Timur's Army: Weapons Used in the Army and Weapon Production Centers (1370-1405)

Ahmet KORKMAZ

Öz

Emir Timur 1360 yılında adından söz ettirmeye başladığında Türkistan, İran ve Yakın Doğu coğrafyası siyasî otorite boşluğu içerisindeydi. Emir Timur 1370 yılında Semerkand tahtına oturduktan sonra bölgede hâkimiyeti sağlama çabalarına girişti. Nihayetinde kısa bir süre sonra Türkistan, İran ve Yakın Doğu'da hâkimiyet sağladı. Emir Timur'un bu başarısı onun kişisel askerî dehasının yanında ordusunu da dönemin şartlarına göre modern silahlarla teçhiz etmesiydi. Emir Timur'un ordusu hafif süvarili askerî yapısı ile Orta Çağ'ın geleneksel silahlarının yanında bazı araştırmacıların ateşli silah olarak belirttiği tahş-endâz ve r'ad-endâz ile donatılmıştı. Ayıca Timur ordusu kale savunmaları için küçük toplara da sahipti. Diğer taraftan kaynakların belirttiği üzere dönemin en büyük ordusuna sahip olan Timur ordusu savaş için gerekli silahları üretmek zorundaydı. Kaynaklar Emir Timur Dönemi'nde başta Semerkand olmak üzere Şiraz, Tebriz Gence vb. şehirlerde silah üretim merkezleri olduğuna işaret eder. Araştırmalarımızda Emir Timur'un ordusunda kullanılan silahlar ve silah üretim yerleri ile ilgili müstakil bir çalışmanın yapılmadığı fark ettik. Bu amaçla bu çalışmada Emir Timur'un ordusunda kullanılan silahlar, dönemin silah terminolojisi ve silah üretim yerleri hakkında genel bir perspektif sunmayı amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Emir Timur, Silah Terminolojisi, Tahş-endâz, Silah Üretimi.

Abstract

When Emir Timur began to make a name for herself in 1360, the geography of Turkestan, Iran and the Near East was in a vaccum of political authority. After

Emir Timur ascended the throne of Samarkand in 1370, he attempted to establish dominance in the region. Ultimately, after a short time, he gained dominance in Turkestan, Iran and the Near East. This success of Emir Timur was that besides his personal military genius, he equipped his army with modern weapons according to the conditions of the time. Emir Timur's army, with its light cavalry military structure, was equipped with the trasitional weapons of the Middle Ages, as well as the tahş-endâz and r'ad-endâz, which some researchers describe as firearms. In addition, the Timurid army had small cannos for castle defense. On the order hand, as the sources indicate, the Timurid army, which had the largest army of the period, had to produce the necessary weapons fort he war. Sources During the Emir Timur period, primarily Samarkand, Shiraz, Tabriz, Ganja etc. points out that there are weapons production centers in the cities. In our research, we realized that there was no independent study on the weapons used in Emir Timur's army and the places where they were produced. For this purpose, in this study, we aim to present a general perspective on the weapons used in the Emir Timur's army, the terminology of weapons of the period and the places of weapon production.

Keywords: Emir Timur, Weapon Terminology, Tahş-endâz, Weapons Production.

Kaynakça / Bibliograpy

A. Ahat Andican, *Emir Timur Tarih, Siyaset, Miras*, Selenge Yayınları, İstanbul 2019.

A. Yu. Yakubovskiy, *Altın Ordu ve Çöküşü*, çev. Hasan Eren, TTK Yayınları, Ankara 2021.

Abdurrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn*, nşr. Abdulhüseyn Nevâî, c. I/II-I/II, Pejûhişgâh-ı Ulum-i İnsanı ve Muta'alat-ı Ferhengi, Tahran 1383 h.ş.

Ahmet Korkmaz, *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2022.

Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk Bozkırların Son Göçebe Fatihi*, çev. Zuhal Bilgin, Kronik Yayınları, İstanbul 2018.

Ensar Macit, Timurlu Devleti'nin Askerî Teşkilatı, (Yüksek Lisans Tezi),

Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Erkan Göksu, *Türk Kültüründe Silah*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

Gerhard Doerfer, *Turkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, c. I-IV, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1963-1975.

Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyn-i Hvândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, nşr. Celâleddin Humâyî, c. I-IV, İntişârât-ı Hayyam, Tahran 1333 h.ş

Hafız-ı Ebrû, *Cografya-yı Hafiz-ı Ebrû*, nşr. Sâdık Seccâdî, c. I-III, Ayine-i Mirâs, Tahran 1378 h.ş.

Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârîh-i Bâysungurî*, nşr. Seyyid Kemâl Hac Seyyid Cevadi, c. I-II, Sazman-ı Çap ve İntişârât-ı Vezaret-i Ferheng ve İrşad-ı İslami, Tahran 1380 h.ş.

Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

Hüseyin Mirca'feri, *Tarih-i Tehevvulat-ı Siyasî İçtimaî İktisâdî ve Ferhengi-i İran der Devre-i Timuriyân ve Türkmanân*, Daneşgah-ı İsfahan, Tahran 1395 h.ş.

İbni Arapşah, *Acâibu'l-Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012.

İbrahim Duman, *Büyük Selçuklu Ordusunda Kullanılan Savaş Aletleri*, Selenge Yayınları, İstanbul 2020.

İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK Yayınları, Ankara 2017.

J. H. İsmailova ve L. G. Levteyeva, *Uzbekistan Harbiy San'ati Tarihi*, ed. Yu. F. Buryakov, Natsionalniy Muzey Istkusstv Uzbekistana, Taşkent 2013.

Kazım Paydaş ve Ahmet Korkmaz, "Kara-Koyunlu Devleti'nde Silah Teknolojisi: Orduda Kullanılan Silah ve Teçhizat", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, III/II, Aralık 2020, s. 442-450.

Manouchehr Moshtagh Khorasani, “İran Shamshir’nin (Şimşir) Tarihi”, *Tarihe Yön Veren Silah Kılıç*, ed. Tolga Akay-Süleymen Tekir, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 245-272.

Manouchehr Moshtagh Khorasani, “Tarih-i Tekâmül-i Şimşir”, *Mecelle-i Hüner û Merdom* 15, 2013. s. 38-45.

Mevlâna Sefieddin Muhammed b. Mahmud b. Fahreddin Mesihî el-Fuşencî, *Emir Timur (İbretu’n-Nâzırîn)*, terc. ve nşr. Ahmet Özturhan, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul 2021.

Mevlâna Şerefeddin Ali-i Yezdî, *Zafernâme*, nşr. Muhammed Abbasi, c. I-II, Çap-ı Rengin, Tahran 1336 h.ş.

Muhammed b. Hâvendşâh b. Mahmûd Mîrhvând, *Tarih-i Ravzatu‘s-Safa fi Sîreti‘l-Enbiyâ ve‘l-Mülûk ve‘l-Hulefâ*, nşr. Cemşid Kiyanfer, c. VI, İntişârât-ı Esatir, Tahran 1385 h.ş.

Muhammed Yusuf Vale-i İsfahanî Kazvînî, *Hold-i Berin (Tarih-i Timuriyân ve Türkmenân)*, nşr. Mir Haşim Muhaddes, Mirâs-ı Mektûb, Tahran 1379 h.ş.

Muineddin Natanzi, *Müntehab-ı Tevârih-i Muini*, nşr. Jean Aubin, Neşriye-i Kitab Furuşi-yi Hayyam, Tahran 1336 h.ş.

Mustafa Uyar, İlhanlı (İran Moğolları) Devleti’nin Askerî Teşkilâtı (Ortaçağ Moğol Ordularında Gelenek ve Dönüşüm), TTK Yayınları, Ankara 2020.

Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, TTK Yayınları, Ankara 1993.

Nizamüddin Şami, *Zafername*, çev. Necati Lugal, TTK Yayınları, Ankara 1987.

Özdal, Ahmet N., “Ortaçağ İslâm Dünyasında Silah Ticaretine Dair Bazı Tespitler (Farklı Yaklaşımlar)”, *Tarih Okulu Dergisi*, 10/ XXXII, Aralık 2017, s. 659-674.

Ruy Gonzâlez de Clavijo, *Timur Devrin’de Kadis’ten Semerkand’a Seyahat*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Köprü Kitapları, İstanbul 2016.

Seyyid ‘Avnullahi, *Orta Asırlarda Tebriz Şehrinin Tarihi*, İntişârât-ı Yârân, Tebriz 1385 h.ş.

Sultaniyeli Johannes, *Timur’un Sarayında*, çev. Ahmet Deniz Atunbaş, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

Şucâ‘u’d-Din Dorûd-Bâşî-yi Beyhakî, *Câmi‘u’l-Hidâyet fî ‘İlmi’r-Rimâyet (Okçuluk Sanatı)*, çev. İbrahim Duman, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2020.

Toma Metsopski, *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, Terc. Gürsoy Solmaz, Elips Kitap, Ankara 2009.

Gök Vatan'a Yakın Geçmiş / Geleceğin Muharebe Sahasını Değiştiren Hediye: Bayraktar TB-2

A Gift to the Sky Homeland That Changed the Battlefield of the Present/Future: Bayraktar TB-2

A. Sefa ÖZKAYA

Öz

20. yüzyıl başları itibariyle hava unsurlarının muharebe sahasına etkin olarak girmesi ve muharebeleri topyekûn harbe döndürmesiyle beraber önce uçak teknolojisi gelişmiş, ardından jet tepkimeli motorlarla birlikte 3. nesil uçaklar muharebe sahasına çıkmıştır. Günümüzde 5. nesile ulaşan muharip uçak jenerasyonuyla birlikte insansız hava araçları (İHA) da muharebe sahasında etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Türkiye'nin bu akımı takip eden İHA serüveni ise, "İHA'sızlıktan" kaynaklanmıştır. ABD ve İsrail'den ihtiyaç duyduğu İHA'ları bazen alıp verimli bir şekilde kullanamadığı, bazen de hiç temin edemediği süreç, milli projelerin önünün açılmasını sağlamıştır. Bu sürecin sonunda dış endüstriyel dinamikler aleyhine iç dinamiklere yönelen sanayi yatırım politikaları ve yerli müteşebbisin desteklenmesiyle beraber önce Bayraktar Mini İHA, ardından bu platformun beşerî-entelektüel birikiminden istifade edilerek Bayraktar TB-2 Silahlı İnsansız Hava Aracı yapılmıştır. Bu platform, muharebe sahasında maliyet-etkin kullanımı, düşük radar görünürlüğü sebebiyle düşman bölgelerine daha etkili bir şekilde nüfuz ve taarruz edebilme kabiliyeti, taşıdığı silahlarla yüksek isabet oranında hedef isabet kapasitesi ve en önemlisi doğru konsept-doktrinel yaklaşımlarla birlikte kullanılmasıyla öne çıkmıştır. Bütün bunların sonucunda dünyada daha önce Heron veya Predator adıyla özdeşleşen İHA ıstılahı; Libya Harekâtı, Karabağ Savaşı ve Ukrayna Savaşı ile beraber "Bayraktar"a dönüşmüştür. Bu çalışmada, "yokluk" sebebiyle "var" olan bir platformun ortaya çıkışı; açık kaynaklardan istifade edilerek, tarihî süreçlerden kesitler çıkarma metoduyla ve teknolojik determinist yaklaşım yerine kültürel determinizm yaklaşımıyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hava Harp Sanayii, Gök Vatan, Bayraktar, TB-2, **İnsansız Hava Aracı** (İHA/SİHA)

Abstract

With the effective involvement of the air forces on the battlefield and its effect on transforming the battles into total war by the beginning of the 20th century, firstly aircraft technology was developed and then 3rd generation jet engine aircrafts appeared on the battlefield. Today, unmanned aerial vehicles (UAV) are used effectively on the battlefield together with the 5th generation combat aircrafts. Türkiye's UAV adventure that follows this trend arose from the "lack of UAV". Problems in using unmanned aerial vehicles from USA and Israel paved the way for the national projects in Türkiye. At the end of this period, with the support of industrial investment policies based on internal dynamics and domestic entrepreneurs, firstly Bayraktar Mini UAV and then Bayraktar TB-2 (armed UAV) were produced. The experience during the production of the Bayraktar Mini UAV made Bayraktar TB-2 possible. This platform became prominent with its cost-effective use on the battlefield, its ability to penetrate and attack enemy positions more effectively due to its low radar visibility, its weapons with high accuracy, and most importantly, its use with the right doctrine. As a result of all this, the UAV term in the world that was previously identified with Heron and Predator, turned into "Bayraktar" with its effective use in the Libyan Operation, the Karabakh War and the Ukraine-Russia War. In this study, the emergence of a platform that "existed" because of "deficiency" will be discussed by using open sources and by the method of extracting sections from history. Also, cultural determinism will be preferred instead of technological determinism in this study.

Keywords: Air War Industry, Sky Homeland, Bayraktar, TB-2, UAV

Mecmû'atü'l-Mühendisîn Eserindeki Osmanlı Tunç Topları ve Genel Çizimleri

Ottoman Bronze Cannons and General Drawings in Majmuat al-Muhandisin

Elif BAGA – Ahmet ÖKSÜZ

Öz

Bu bildiride Mecmû'atü'l-Mühendisîn isimli eserin top çizimleri, çeşitleri ve kısımlarından oluşan hatime bölümü tanıtılacaktır. Harp sanatı hakkındaki eser, mühendishane baş hocalarından Hüseyin Rıfkı Tamânî tarafından Sultan III. Selim devrinde ve 1217/1802 senesinde basılmıştır. Osmanlı Türkçesiyle yazılan eser, Hüseyin Rıfkı Tamânî'nin karada/denizde kullanılan tunç toplarının inşası hususunda "tasavvur-u acizanem" olarak belirttiği bazı geometri kaidelerini ihtiva etmektedir. Yine hesaplamalar ve uzunluk birimleriyle ilgili oluşturduğu özgün tablolara yer verilmiştir. Bu özellikleri bakımından harp tarihimizde ayrı bir yeri vardır. Ayrıca savaş toplarının çizim aşamalarının teferruatlı bir şekilde izah edildiği nadir eserlerdendir. Bildirinin girişinde eserde geçen top çeşitleri, top kısımları, top uzunlukları, ağız ve gülle çapları ile ilgili bilgilere değinilecektir. Ardından karada ve denizde kullanılan tunç toplarının inşaları ve genel çizimleri günümüz ölçü birimleriyle açıklanacaktır. Karada kullanılacak toplara mahsus kundakların çizim aşamaları da verilecektir. Tamâni'nin bu eseri, TÜBİTAK tarafından desteklenen "Osmanlı Klasik Dönem Matematiğindeki Alan ve Hacim Hesaplama Çalışmaları ve Bunların Mimari/Askeri Sahalardaki Yansımaları" isimli proje (119K740) dâhilinde incelenmektedir. Dolayısıyla, sonuç kısmında Osmanlı Klasik döneminde üretilen uygulamalı geometri bilgisinin, mühendisler tarafından nasıl tatbik edildiği belirtilecektir. Topçuluk alanında kullanılan temel ölçüm ve hesaplamaların nasıl uygulandıkları da gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mecmû'atü'l-Mühendisîn, Osmanlı Savaş Topları, Savaş Topu Çizimleri

Abstract

In this paper, the al-hatima section of the work named Majmuat al-muhandisin, which consists of cannon drawings, types and parts, will be introduced. The work on the art of war was written by Hussain Rifqi al-Tamani,

one of the chief instructors of the engineering school, during the reign of Sultan Selim III, in 1217/1802. Published in Ottoman Turkish, the work contains some geometrical bases that al-Tamani called “tasvir-i ajizanam” regarding the construction of bronze cannons used on land/sea. Again, the original tables that he created about calculations and length units are included. In terms of these features, it has a special place in our war history. In addition, it is one of the rare works in which the drawing stages of cannons are explained in detail. In the introduction to the paper, information about cannon types, cannon parts, cannon lengths, calibre (bore) and cannonball diameters will be mentioned. Then, the constructions and general drawings of the bronze cannons used on land and sea will be explained with today’s measurement units. Drawing stages of cannons carriages to be used on land will also be given. This work of al-Tamani is being studied within the scope of the Project (119K740) titled “Area and Volume Calculation Studies in Ottoman Classical Mathematics and Their Reflections in Architectural and Military Fields” funded by TUBITAK. Therefore, in the conclusion, it will be stated how the applied geometry knowledge produced in the Ottoman Classical period was applied by the engineers. It will also be shown how the basic measurements and calculations used in the field of artillery are applied.

Keywords: Ottoman Cannons, Cannon Drawings, Majmuat al-Muhandisin

Kaynakça / Bibliograpy

Ahmet Muhtar, *Ahvalnâme-i Müellefât-ı Askeriyye-i Osmâniyye*, İstanbul 1316

Hüseyin Rıfkı Tamânî, *Mecmû’atü’l-Mühendisîn,* İstanbul 1246 (4. Baskı)

İhsanoğlu, Ekmeleddin vd., *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi*, c. 1, IRCICA, İstanbul 1999

İstanbul'un Osmanlı Dönemi Harp Sanayii Yapıları

War Industry Structures During Ottoman Empire in Istanbul

Ahmet Hamdi BÜLBÜL

Öz

18. yüzyıldan itibaren teknolojisini sürekli geliştiren Avrupa, düşük maliyetle, kısa sürede, çok sayıda ve yüksek kalitede mal üretmeye başlamasına karşın Osmanlı ise bilim, teknolojiyi üretme ve geliştirmeden ziyade satın alarak, Avrupa'dan getirtilen usta ve uzmanlarla modern teknolojiyi tanıma ve kendi personeline öğretme yoluna gitmiştir.

Osmanlı sanayi yapıları, teknik ağırlıklı yapılar olduğu için mimarisi de teknolojik aletlerin şekil ve ebatlarına göre mimari ve estetik olmaktan çok, fonksiyonel yönünün ön plâna çıktığı yapılar olarak karşımıza çıkar. Fabrikaların bir kısmı da kurulacak yapının makine vb. teknik aksamının teknolojisinin alındığı ülke şirketleri tarafından kurulmuştur.

Osmanlı'da 18. yüzyılda başlayan endüstrileşme hareketleri bu yüzyılda Avrupa'dan getirtilen makinelerle ve teknik personel desteği ile başlamıştır. Osmanlı ve dolayısıyla İstanbul birtakım yeniliklerle ve yapım tekniklerivle tanışmış oldu. Çoğu askeri amaçlı fabrika, kışla, okul gibi yeni tipolojik kategoriler, amaca uygun plân şemaları, tasarım kalıpları ve teknolojisiyle birlikte Avrupa'dan gelmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren silah ve mühimmat teknolojisinde yaşanan yenilikler, modernleşme ile birlikte ihtiyaç duyulan silah ve mühimmat için yeni fabrikalar kurulurken, büyük bir çoğunluğu da ithal ediliyordu. Silah ve mühimmat ithalatında Amerika ilk sırada yer alırken onu Almanya, Fransa ve İngiltere izlemiştir. Osmanlı hükümetleri, dışa bağımlı teknolojik destekle kurmaya çalıştığı yerli üretimi, var olan fabrikalarda gerçekleştirme yoluna gitmiştir.

"İstanbul'un Osmanlı Dönemi Harp Sanayii Yapıları" adlı bu çalışmada Osmanlı savunma sanayiine yönelik muharrik güçle çalışan fabrikaların kuruluşu, yapıların mimarisi Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri, İstanbul'daki Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruları müdürlüklerinin arşivlerindeki konuyla ilgili dosyalar, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Encümen Arşivi, İ.Ü.

Nadir Eserler Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, Üniversite Kütüphaneleri, İMO. Büyükkent Şubesi Arşivi, İSO ve İTO, İstanbul Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arşivlerindeki konuyla ilgili bilgi, belge ve dokümanlar ile konuyla doğrudan veya dolaylı yollarla ilgisi olan yayınlar, incelenerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanayi, endüstri, fabrika, Osmanlı, İstanbul

Abstract

Though Europe, continuously improving its technology since 18th century, began to porduce a large number of high quality goods in a short time,Ottoman would rather have bought science and technology than have produced and imporved them.Ottoman preferred to know technology and to teach it its personnels by bringing the masters and experts from Europe.

Ottoman industrial srtuctures which were mainly technical used to be built regarding the sahpe and size of technological devices.They came to be viewed as a matter of functional but not esthetics.Some of the factories were built by the countries where machines and technical parts were imported.

Industrial movement in Ottoman in 18th century began with the support of technical staff and the machines brought from Europe.Ottoman therefore Istanbul met some innovations and production techniques.New typological categories like military design factories,barracks,schools came from Europe together with fit-for-purpose plan,schmes,design patterns and technology.

Since the second half of the 19th century, together with innovations and modernisation in firearms and ammunition technology while new factories were built for required firearms and ammunition,most of them were imported.America was at the top of importing firearms and ammunition; Germany,France and England followed it.Ottoman governments carried through domestic production which they tried to set up with the support of foreign dependent technology in existing factories.

In the paper"War Industry Structures During Ottoman in Istanbul"it is studied that the establisment of the factories working with force orienting Ottoman defence indusrty,the architecture of structres by researching Directorate of State Archives Ottoman Archives,the files relevant to the topic in the archives of The Provincial Commitee on Conservation of Cultural Assesets in Istanbul,Istanbul Archaelogy Museums Council Archives,İÜ(Istanbul University) Rare Books Library,Atatürk Library,university libraries,İMO(Istanbul Chamber of Construction Engineering) Büyükkent branch office archives, the documents and data relevant to the topic

in the archives of İSO(Istanbul Chamber of Industry),İTO(Istanbul Chamber of Commerce), District Municipalities and Istanbul Metropolitan Municipality,the publications relevant to the topic directly or indirectly.

Keywords: Industry, factory, Ottoman, Istanbul

Kaynakça / Bibliograpy

Ahmed Muhtar (1899), Devr-i Hazırda Osmanlı Topçuları, İstanbul.

AGOSTON, Gabor (2006), Barut Top Tüfek/Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayii, Çev. Mehmet Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul.

BENEVOLO, Leonardo (1981). Modern Mimarlığın Tarihi, Sanayi Devrimi, C. 1, Çevre Yayınları, İstanbul.

CAN, Selman (2010), Bilinmeyen Aktörleri ve Olayları ile Son Dönem Osmanlı Mimarlığı, Yeni Zamanlar Dağıtım, İstanbul.

CLARK, Edward (1992), Osmanlı Sanayi Devrimi, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler, Ed. E. İhsanoğlu, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul:37-52.

ÇETİN, Birol (2001), Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi,1700-1900, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Yayınları, , Ankara.

ÇETİN, Birol (2002), "Osmanlı İmpatatorluğu'nda Askeri Teknolojilerin Takibi (1700-1900)" Türkler Ansiklopedisi, C.13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara:812-821.

DURUKAN Eyüp (1940), Askeri Fabrikalar Tarihçesi, Askeri Fabrikalar Basımevi, Ankara.

ERDOĞAN, Muzaffer (1956), "Arşiv Vesikalarına Göre İstanbul Baruthaneleri, İstanbul Enstitüsü Dergisi", S. 2, İstanbul: 115-138.

ERGİN, Osman Nuri (1995), Mecelle-i Umur-ı Belediye C.1-9, 1338/1922, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul.

Gelibolulu Azmi (1914), Fabrikacı ve İmalathane Memuru, İmalat-ı Harbiye Matbaası, İstanbul.

GENÇ, Mehmet (2002), "18. Yüzyılda Osmanlı Sanayiinde Gelişmeler ve Devletin Rolü", Osmanlı Ansiklopedisi, C.3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara:263-269.

HOBSBAWM, E. J. (1998), Sanayi ve İmparatorluk, Dost Yayınevi, Ankara.

İNCE, Yunus (2013), Osmanlı Barut Üretim Teknolojisinde Modernleşme: Azadlu Baruthanesi (1794-1878), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

Mehmet Ziya (1891), Tarih-i Sanayi, Karabet, İstanbul.

ÖNSOY, Rifat (1988), Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

SHAW, Stanford J., III. Selim Eski ve Yeni Arasında: Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807). Çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s.192,193.

QUATAERT, Donald (2011), Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü, İletişim Yayınları, İstanbul.

TETİK, Fatih (2018), Sultanın Silahları, II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayii ve Teknolojisi, Dergâh Yayınları (1876-1908), İstanbul.

TOPRAK, Zafer (1985), "Tanzimat'ta Osmanlı Sanayii", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul:1345-1347.

TOPRAK, Zafer (1985), "II. Meşrutiyet ve Osmanlı Sanayii", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul:1348-1358.

Gazete ve Dergiler

Askeri Fabrikalar Mecmuası

Düstur Zeyl 3

Fen ve Sanat

İstanbul Sanayi Odası Dergisi

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası

Mecmua-i Fünun

Mecmua-i Lahika-i Kavanin,

Mecmua-i Ulum

Sanayi

Servet-i Fünun

Şehbal

Tasvir-i Efkâr

Tercüman-ı Ahval

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri Kaynakları (DABOA)

DABOA.,D.BŞM.d., 7786, 02.08.1225/M.01Ekim 1810.

DABOA.,D.BŞM.d. 3782, H.05.01.1180/M.13 Haziran 1766.

DABOA., C.AS., 476/19849, H.05.09.1208/M.06 Nisan 1794.

DABOA., HAT., 184/8530, H.29.12.1204/M.09 Eylül 1790.

DABOA., CAS., 284/11805, H.03.12.1236/M.01 Eylül 1821.

DABOA., İ.DH., 24/1151, H.09.08.1256/M.27 Eylül 1840.

DABOA., İ.DH., 25/1216, H.21.09.1256/16 Kasım 1840.

DABOA., İ.DH., 37/1727, H.04.02.1257/M.28 Mart 1841.

DABOA., A.DVN., 119/613, H.04.1273/M.11 Aralık 1856.

DABOA., HR.SFR.3., 3/17, 14.12.1842.

DABOA., İ.DH., 842/67659, H.11.01.1299/M.03 Aralık 1881.

DABOA., İ.DH., 1153/90108, H.25.01.1307/M.21 Eylül 1889.

DABOA., İ.DH., 1209/94629, H.24.05.1308/M.5 Ocak 1891.

DABOA., CAT., 31/1425, H.03.06.1210/M.15 Aralık 1795.

DABOA., C.AS., 534/22329, H.27.09.1210/M.5 Nisan 1796.

DABOA., İ.MSM., 24/612, H.16.07.1261/M.21 Temmuz 1845.

DABOA., HH.d. 65, H.21.11.1264/ M.19 Ekim 1848.

DABOA., İ.MSM., 24/648, H.06.10.1264/M.04 Ekim 1848.

DABOA., 864/96156, H.11.11.1299/M.24 Eylül 1882.

DABOA., İ.TPH., 8/47, H.21.08.1317/M. 25 Aralık 1899.

DABOA., MVL., 859/71, H.17.08.1280/M.27 Ocak 1864.

DABOA., DHL., 1067/83713, H.02.05.1305/M.16 Ocak 1888.

DABOA., HR.SFR.3., 721/2, M.19.10.1892.

DABOA., Y.PRK. BŞK., 60/56, H.22.05.1317/M.28 Eylül 1899.

DABOA., Y.MTV., 100/19, H.13.01.1311/M.27 Temmuz 1893.

DABOA., İ.TPH., 2/23, H.18.11.1311/M.23 Mayıs 1894.

DABOA., Y.PRK.ASK., 177/ 34, H.02.08.1319/M.14 Kasım 1901.

DABOA., Y.PRK.ASK., 241/105, H.27.08.1324/M.16 Ekim1906.

DABOA., İ.TPH., 16/17, H.20.04.1325/M.02 Haziran 1907.

DABOA., İ.TPH., 16/26, H.29.05.1325/M.10 Temmuz 1907.

DABOA., İ.TPH., 16/35, H.19.06.1325/M.30 Temmuz 1907.

DABOA., Y.A.RES., 156/65, H.16.04.1326/M.18 Mayıs 1908.

DABOA., MV., 59/11, H.15.03.1308/M.29 Ekim 1890.

DABOA., BEO., 26/1910, H.02.12.1309/M.28 Haziran 1892.

DABOA., MB.İ., 72/20, H.20.03.1298/M.20 Şubat 1881.

DABOA., Y.PRK.ASK., 52/40, H.07.04.1306/M.11 Aralık 1888.

DABOA., İ.BH., 1/9, H.15.05.1310/M.05 Aralık 1892.

DABOA., Y.EE., 24/75, H.26.03.1291/M.13 Mayıs 1884; Y.PRK.ASK., 42/112, H.27.02.1305/M. 14 Kasım 887; BEO., 668/50082, H.21.02.1313/M.13 Ağustos 1895.

DABOA., HR.MKT., 709/57, H.01.01.1288/M.23 Mart 1871.

DABOA., BEO., 4078/305795, H.16.09.1330/M.29 Ağustos 1912.

DABOA., İ.BH., 6/14, H.26.07.1322/M.13 Mayıs 1874.

DABOA., Y.PRK.ASK., 39/16, M.17 Mart 1887.

Urban Topunun Balistik Özelliklerinin Çağdaşları ile Karşılaştırılması

Ballistic Efficiency Comparison of Orban's Artillery with Its Counterparts at 15th Century

Ahmet Kaan TOKSOY

Öz

İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethi teknolojik olarak savunma doktrinlerini temelden değiştirmiştir. Bu fetihten önce kalın kale duvarları ile dışarıdan gelen saldırılara karşı yeterli koruma sağlanacağı düşünülürken fetih esnasında aynı hedef bölgesine gerçekleştirilen çoklu atışlar ile kale duvarlarının delinebileceği ve bunun sonucu savunma zafiyeti oluşacağı açıkça görülmüştür. İstanbul'un işgali öncesi yapılan hazırlıklarda dönemin top dökümü ile ilgili birçok ustası Edirne'ye çağırılmış ve farklı kalibrelerde topların üretimi sağlanmıştır. Bu ustalardan en çok bilineni Macar asıllı Urban (Orban) dır.

Urban'ın üretiği top fetihte kullanılan en büyük kalibreli top olup, gerek savunma duvarı üzeinde oluşturduğu fiziksel hasar gerek ateşleme sırasında oluşan büyük patlama etkisi ile psikolojik açıdan düşman üstünde yıkıcı etki yaratmış ve bu sayede fethin gerçekleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Urban Topunun balistik özelliklerinin çağdaşları ile karşılaştırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Urban ve çağdaşlarının namlu çıkış hızı, atılan merminin uçuş süresi, hedefe çarpma hızları gibi balistik değerleri hesaplanmıştır. Özellikle delme kudretinin etkisi yine topun kendi çağdaşları ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca fetih esnasında topun konumlandırıldığı sur yapısı göz önünde bulundurularak ve Urban topu ve çağdaşlarından atılan mermiler ile gerçekleşen penetrasyonu etkisi analitik yöntemler kullanılarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Urban Topu, Dardanel Topu, Mongs Meg Topu, İstanbul'un Fethi, Balistik Penetrasyon

Abstract

Defense doctrine has been changed completely after siege and fall of Constantinople by Mehmed II The Conqueror. Before the campaign against Constantinople, cities surrounded by thick walls was thought to be sustain enough protection against the invaders. However, It was certainly proved that thick wall could be penetrable by multiple hits against the very same hit location and the caused the vulnerability for defenders. During the preparation for the siege, several canon masters were invited by Mehmed II at Adrianupolis for producing canons with different calibers. One of the well-known canon master, Orban offered his service to produce a canon to Mehmet II. The canon produced under the guidance of the Urban had the biggest caliber for the siege of Constantinople and devastating effect on the defenders due to physical damage on the walls and blast effect after each firing during the siege. This result was the one of the most important reason to change the course of siege in the favor of Ottomans.

In this study, It is aimed to compare the Urban Canons ballistic properties with its counterparts at the same era. Especially comparison has been made on muzzle velocity, flight duration and the impact velocity etc. Moreover, penetration capacity of Urban Canon and its counterparts calculated by analytic methods and damage analysis were made by taking into consideration of the Constantinopolis wall structures.

Keywords: Orban's Canon, Mongs Meg Canon, Dardanelles Canon, Fall of Constantinople, Ballistic Properties

Kaynakça / Bibliograpy

Dukas, “İstanbulun Fethi, Dukas Kroniği 1341-1462”, Kabalcı Yayın Evi, Haziran 2020

Kritovulos, “*Kritovulos Tarihi (1451-1467)*”, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015

A. R. Williams, A.J.R. Paterson, “*A Turkish Bronze Cannon In The Tower of London*”,Gladius, XVII (1986), pp. 185-205

Howard Blackmore, “ Royal Ordnance Catalog”, Royal Armouries Catalog

Aristotle Kakaliagos, Nikolaos Ninis, “*Damage and failure of Orban’s gun during the bombardment of Constantinople walls in 1453*”, Frattura ed Integrità Strutturale, 50 (2019) 481-496; DOI: 10.3221/IGF-ESIS.50.40

Donald E. Carlucci, Sidney S. Jacobson, “*Ballistics, Theory and Design of Guns and Ammunition*”, CRC Press, 2008

Robert L. McCoy, “Modern Exterior Ballistics”, Schiffer Books,1998

Subramanian RS. “*Drag on spherical particles and steady settling velocities*”, http://web2.clarkson.edu/projects/subramanian/ch301/notes/dragsphere.pdf, 15.02.2022.

Forrestal MJ, Luk VK. “*Penetration into semi-infinite reinforced concrete targets with spherical and ogival nose projectiles*”. Int J Impact Eng, 1987;6:291–301.

Forrestal MJ, Altman BS, Cargile JD, Hanchak SJ. “*An empirical equation for penetration depth of ogive-nose projectile into concrete targets*”. Int J Impact Eng 1994;15(4):395–405.

16. Yüzyıl Osmanlı Askeri Mühendislerinin Endonezya'daki Harp Faaliyetleri

Warfare and Military Operations of the Ottoman Military Engineers in Indonesia During the 16th Century

Alaeddin TEKİN

Öz

Portekizlilerin uzak dünyayı kolonileştirme politikasının bir parçası olarak, Malezya yarımadasındaki Malakka şehri 1511 senesinde işgal edilmişti. Güneydoğu Asya'da uzun yıllar sürecek olan Beyaz Adamın tahakkümü böylelikle başlamış oldu. Henüz İslam dini ile yeni tanışmış olan bu takımadalardaki en güçlü devletlerden birisi, merkezi Sumatra adası olan Açe Darü's-Selam Sultanlığıydı. Sınırlarını tehdit etmeye başlayan Portekizlilere karşı her geçen gün güç kaybeden Açe Sultanı Ala'uddin Riayat Şah, Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman'dan yardım talep etmek için 1566 senesinde İstanbul'a büyük bir elçi heyeti gönderir. Portekizlilere karşı savaş teknolojileri bakımından geri kalan bu Endonezya devletinin temel isteği, yerel askerlerin Osmanlı mühendisleri tarafından eğitilmesidir. Bu talepler elçi heyetinin İstanbul'a vardığı sene vefat Sultan Süleyman tarafından değil, onun oğlu II. Selim tarafından kabul görmüştü. Bu doğrultuda, Açe'ye gönderilmesi için dülger, bakır madenci, demirci, kalafatçı, nakkaş gibi sanatkârların yanı sıra, barutlu silahlar ve büyük toplar ile birlikte bu silahları ve topları yapabilen mühendislerin bölgeye gönderilmesi için hazırlıklar yapılmıştır. Geleneksel Endonezya edebiyatında kaleme alınmış birçok esere konu olan bu Osmanlı mühendisleri sayesinde, Açe Sultanlığı Portekizlilere karşı ciddi bir mücadele vermiş oldu. Bugün Açe bölgesinde var olan bir Türk şehitliği, bu askeri mühendislerinin bölgedeki varlıklarının günümüze yansıyan en önemli sembollerindendir. Osmanlı askeri mühendisleri tarafından ciddi bir eğitimden geçen yerel askerler, özellikle barutlu silahlar kullanmayı ve büyük toplar dökmeyi öğrendiler. Bu sayede Sultan İskender Muda (1607-1636) döneminde, Açe Devleti Güneydoğu Asya'nın en güçlü devleti oldu. Bu başarının arkasında yatan en temel sebep, Türk tipi bir askeri sisteminin bölgede kurulmuş olmasında yatmaktadır. Osmanlı mühendisleri sayesinde olukça modern bir ordu inşa etmeyi başarabilmiş olan Açeliler, 1903 senesine kadar bölgeye gelen her kolonyal devlete karşı ciddi bir mücadele vermiş ve bölgede işgal edilemeyen nadir topraklardan biri olmayı başarmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, bölgeye gönderilen Osmanlı askeri

mühendislerinin Endonezya'daki bu harp çalışmalarını nasıl gerçekleştirdiklerini, hem yerel dilde kaleme alınmış ana kaynaklardan hem de Osmanlı arşiv belgeleri üzerinden bir incelemesi olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Endonezya, Açe Sultanlığı, Osmanlı Devleti, Portekiz, Askeri Mühendis.

Abstract

When the Portuguese started to colonize to Southeast Asia, some local sultanates in the region had tried to resist against them. Because of this, the Sultanate of Aceh sent a delegation to Istanbul in 1566 to demand help from the Ottoman Empire. The Ottoman Empire, which was already fighting against the Portuguese, responded positively to this demand and sent many Turkish military engineers to the region to train Acehnese. Thanks to this help, the Acehnese managed to establish a modern army and became one of the most powerful states in the region in around the 17th century. There are some valuable information on the activities of these Ottoman military experts in the region in both traditional Indonesian literatures and archival sources. Besides that, many historians investigating the achievements of the Acehnese army in this century associate it with the activities of Turkish military engineers in the region. The main purpose of this study will be to reveal what these military engineers have achieved, both from the Ottoman archives and from local sources.

Keywords: Indonesia, Aceh Sultanate, Ottoman Empire, Portuguese, Military Engineer.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

7 Numaralı Mühimme Defteri [MD 7/ The Number 7 Register of Importance] (973-976 H/1565-1568 CE); BOA, A. DVNS. MHM; 7/233; 7/234; 7/236; 7/237; 7/238; 7/240; 7/244; 7/708.

12 Numaralı Mühimme Defteri, [MD 12/ The Number 12 and 13 Register of Importance] (978-979 H/ 1570-1572 CE). BOA, A. DVNS. MHM.d; 12/596; 12/444. [1-2]; BOA, A. DVNS. NMH.d. 13/144.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Al-Attas, Syed Muhammad Naquib. (2012). *Islam Dalam Sejarah dan Kebudayaan Melayu: suatu mukaddimah mengenai peranan Islam dalam peradaban sejarah Melayu-Indonesia, dan kesannya dalam sejarah pemikiran, bahasa dan kesusasteraan Melayu.* Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.

Andaya, Barbara Watson. (1993). *To Live as Brothers – Southeast Sumatra in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Casale, Giacarlo. (2005). "His Majesty's Servant Lutfi." *Turcica*, pp. 43-81.

Gallop, Annabel Teh. (2004). "Ottoman Influences in the Seal of Sultan Alauddin Riayat Syah of Aceh (1589-164)." *Indonesia and the Malay World*, pp. 176-190.

Göksoy, İsmail Hakkı. (2011). "Ottoman-Aceh Relations As Documented In Turkish Sources." *Mapping The Acehnese Past*, pp. 65-96.

Hasymy, Ali. (1989). *Sejarah Masuk dan Berkembangnya Islam di Indonesia: kumpulan prasaran pada seminar di Aceh.* Bandung: Alam'arif.

Hing, Lee Kam. (1995). *The Sultanate of Aceh, Relations with the British 1760-1824*. New York: Oxford University Press.

Iskandar, Tengku. (1966). *Nuru'd-Din Ar-Raniry: Bustanu's Salatin, Bab II, Fasıl 13.* Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Iskandar, Tengku. (1948). *Hikayat Aceh*. The Hague.

Jones, Russell. (1999). *Hikayat Raja Pasai*. Kuala Lumpur: Yayasan Karyawan.

Lombard, Denys. (1986). *Kerajaan Aceh: Jaman Sultan Iskandar Muda (1607-1636)*. Jakarta: Balai Pustaka.

Marshden, William. (1811). *The History of Sumatra.* Printed by the author.

Nasution, Harun. (1975). *Pembaharuan dalam Islam: Sejarah Pemikiran dan Gerakan*. Jakarta: Bulan Bintang.

Nik Hassan, Nik Ahmad. (2009). "Perang Turki Uthmaniyah Dengan Britain (1914) Dan Reaksi Orang Malayu." *Daulah Uthmaniyah dan Alam Melayu: Detik Kejatuhan Khilafah Uthmaniyah Di Turki 1924 dan Reaksi Orang Melayu*. Shah Alam: Karisma Publication.

Othman, Mohammad Redzuan. (2005). "Malay Perception of the Supremacy of the Turks and Its Significance before the Demise of the Ottoman Empire." *Malaysia in History*, pp. 39-48.

Peacock, A. C. S. and Annabel Teh Gallop. (2015). *From Anatolia to Aceh - Ottomans, Turks and Southeast Asia*. By Oxford University Press.

Reid, Anthony. (2017). *The Contest for North Sumatra - Aceh, the Netherlands and Britain 1858-1898*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.

—. (2005). "The Ottomans in Southeast Asia." *Asia Research Institute, Working Papers Series*, No. 36, pp. 1-16.

—. (1969). "Sixteenth Century Turkish influence in Western Indonesia." *Journal of Southeast Asian History*, Vol. 10, No.3, pp. 395-414.

Raffles, Ms. (1998). *Sejarah Malayu*. Selangor, Malaysia: MBRAS, The Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society.

Rozali, Ermy Azziaty. (2016). *Turki Uthmaniah: Persepsi dan Pengaruh Masyarakat Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Saffet Bey. (1912). "Bir Osmalı Filosunun Sumatra Seferi." *Tarihi Osmani Enciimeni Mecmuası*, no: 10; 604-14; pp. 678-683.

—. (1911). "Şark Leventleri: Osmanlı Bahri Ahmer Filosunun Sumatra Seferi Üzerine Vesikalar." *Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*, IV/24, 1329, pp. 1521-1540.

Seljuk, Affan. (1960). "Relations Between the Ottoman Empire and the Muslim Kingdoms in the Malay-Indonesian Archipelago." *Der Islam,* 57, pp.

301-310.

Şah, Razulhak. (1967). “Açi Padişahı Sultan Alaeddin in Kanuni Sultan Süleyman’a Mektubu.” *Tarih Araştırmaları Dergisi*, pp. 373-409.

Tekin, Alaeddin - Arshad Islam. (2018). “Turkish Waqf After the 2004 Aceh Tsunami,” *Intellectual Discourse*, Special Issue, pp. 1047-1064.

Winstedt, Richard Olof. (1960). *Hikayat Bayan Budiman.* Singapore: Malaya Pub. House.

Winstedt, Richard Olof. (1938). “The Malay Annals of Sejarah Melayu.” *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society.* no. 3, 132: 16, pp. 1-226.

Bölgesel Rekabet Kapsamında Millî Hamle: Milgem

National Move in Historical Turkish-Greek Naval Race: Milgem

Anıl UZUN

Öz

Yunanlıların 1829 Edirne Antlaşması ile bağımsızlığını ilan etmesi, Osmanlı Devleti'ni önemli bir sivil gemi ve denizci kaynağından mahrum bıraktı. İki devlet arasındaki denge başlarda Osmanlı lehine olsa da gün geçtikçe Yunanistan'ın genişlemesi ve giderek destek bulması sonucu daha da değişti. Yunanlıların aldığı ciddi destek 19. yy'ın sonlarına doğru ciddi bir yarış başlattı. Bu donanma yarışı, iki ülke içinde ciddi maliyetler doğurdu. Bu yarışın en büyük katalizörü ise Yunan Donanmasına bağlı Georgios Averof kruvazörü oldu. Georgios Averof kruvazörü sahip olduğu üstün hız ve manevra kabiliyetini öldürücü silahlarıyla birleştirmesi Ege'de Yunanlılara ciddi avantajlar sağladı. Bu durum en az bir yüzyıl daha ülkeleri birbirinin tedarik ettiği gemilere cevap vereceği arayışlara sevk etti. İki ülkenin gemi tedariklerinin kaynak ülkelerinde bir çeşitlilik olsa da iki ülke de Nato'ya girdikten sonra kullandıkları gemi tedarik stratejilerinde benzerlikler mevzu bahis olmuştur. Sadece belirli noktalarda ayrışan ve birbirine benzerlik gösteren bu yarış Milgem Projesiyle karakter değiştirmiştir. Bu değişimin en büyük sebeplerinden birisi ülkelerin kullanılmış ithal gemi alım politikalarında kendi donanma doktrinini oluşturup bu yönde tedarik yapma sürecine girmesi zor olması ve ülkelerin kendi isterlerine göre başka ülkelere savaş gemisi üretilmesi yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın başlarında o kadarda ekonomik bir tercih olmamasıdır. 20.yy'da güçlü ekonomi ve tam bağımsız sanayilere sahip olmayan Türkiye ve Yunanistan gibi devletler için başka ülkelerin envanterinden gemi almak yaygındı. Milli gemi üretim projesi bu yüzden Türkiye'ye donanma yarışının seyrini değiştirecek oranda kendi planlamasını yapma esnekliği ve buna göre tam bağımsız, yerli gemi üretimi yapma kabiliyetini vermiştir. Bu çalışmanın

amacı tarihi kaynaklar ve güncel kaynakları inceleyerek Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan bu yarışın akıbeti ve bu yarışta milli savunma sanayisi ve Milgem Projesi'nin yaptığı etkiyi gözler önüne sermektir.

Anahtar Kelimeler: Donanma Yarışı, Destroyer, Fırkateyn, Türk Donanması, Yunan Donanması

Abstract

The Greeks' declaration of independence with the 1829 Treaty of Edirne deprived the Ottoman Empire of an important civilian ship and sailor resource. Although the balance between the two states was in favor of the Ottoman Empire at the beginning, it changed day by day as a result of the expansion of Greece and gradually gaining support. The serious support received by the Greeks started a serious race towards the end of the 19th century. This naval race caused serious costs for the two countries. The biggest catalyst of this race was the Greek Navy cruiser Georgios Averof. The cruiser Georgios Averof combined its superior speed and maneuverability with lethal weapons, giving the Greeks serious advantages in the Aegean. This situation prompted countries to seek answers to the ships supplied by each other for at least another century. Although there is diversity in the source countries of the ship supplies of the two countries, there have been similarities in the ship supply strategies used by both countries after they joined NATO. This race, which differs only in certain points and is similar to each other, has changed its character with the Milgem Project. One of the biggest reasons for this change is that it is difficult for countries to create their own navy doctrine in their used imported ship purchasing policies and to enter the procurement process in this direction, and the production of warships to other countries according to their own wishes was not such an economic choice in the late twentieth century and early twenty-first century. In the 20th century, it was common for states such as Turkey and Greece that did not have strong economies and fully independent industries to buy ships from the inventory of other countries. Therefore, the national shipbuilding project has given Turkey the flexibility to make its own planning that will change the course of the navy race, and the ability to produce fully independent, domestic ships accordingly. The aim of this study is to examine the historical sources and current sources and to reveal the fate of this race inherited from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey and the impact of the national defense industry and the Milgem Project in this race.

Keywords: Naval Race, Destroyer, Frigate, Turkish Navy, Greek Navy

Kaynakça / Bibliograpy

1- Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

DZKK Deniz Müzesi Arşivi

2- Tezler

Anıl UZUN, Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Donanmasının İtilâf Donanmalarıyla Karşılaştırılması, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2020.

Ferdi UYANIKER, II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Donanmasındaki Gelişmeler, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

_____, "Atatürk'ün Vefatı Sonrası Deniz Kuvvetlerindeki Hazırlıklar ve Gemi Jurnalleri Işığında Donanmanın Atatürk'e Vedası", Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Sayı 3, Eylül 2020, c. VII.

_____, Türk Donanmasında Mecidiye Kruvazörü, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

3- Eserler

Ahmet GÜLERYÜZ; Bernd Langensiepen, Osmanlı Donanması 1828–1923, Denizler Kitabevi, İstanbul 2007.

Alan D. ZİMM, The Attack on Pearl Harbor: Strategy, Combat, Myths, Deceptions, Casamate Publishers, Newbury 2011.

Antony PRESTON, Conway's All The World Fighting Ships 1906-1921, der. Robert Gardiner, Conway Maritime Press, Londra 1985.

Bernard PREZELİN; Baker A.D., III. The Naval Institute Guide to Combat Fleets of the World 1990/1991, Naval Institute Press, Annapolis 1990.

DAVE MC COMB, Us Destroyers 1934-45, Osprey Publishing, Oxford 2010.

Ferdi UYANIKER, Donanmanın Malta-Faller Ziyareti 1936, Paradigma Akademi, Çanakkale 2021.

Gordon W. PRANGE vd., At Dawn We Slept: The Untold Story of Pearl Harbor, Penguin Books, New York 1982.

Gray RANDAL, Conway's AII the Wor1d's Fighting Ships, 1906-1921, Conway's Maritime Press, London 1985.

John CAMPBELL, Naval Weapons of World War Two, Naval Institute Press, Annapolis 2002.

Mark HEALY, Midway 1942, Oxford: Osprey Publishing, 1993.

Max HASTİNGS; Simon Jenkins, The Battle For The Falklands, Michael Joseph Ltd, Londra 1983.

Norman FRİEDMAN, Naval Radar, Conway Maritime Press, Greenwich 1981.

Norman FRİEDMAN, Naval Weapons of World War One, Naval Institute Press, Maryland 2011.

Peter HODGES; Norman Friedman, Destroyer Weapons Of World War 2, Conway Maritime Press, Annapolis 1979.

Raymond BLACKMAN V. D., The World Warships, 3. Baskı, Macdonald & Co., Londra 1963.

Robert GARDİNER, Conway's All World Fighting Ships 1947-1995, Naval Institute Press, Annapolis 1996.

Terry GANDER; Peter Chamberlain, Weapons Of The Third Reich: An Encyclopedic

Survey Of All Small Arms, Artillery And Special Weapons Of The German Land Forces 1939–1945, Doubleday Publishing, New York 1979.

İmalat-ı Harbiye Grubundan Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğüne: Eyüp Durukan Paşa ve Türk Harp Sanayii'nin Geliştirilmesine Yönelik Faaliyetleri.

From İmalat-ı Harbiye Group to the General Directorate of Military Factories: General Eyüp Durukan and His Service for the Development of Turkish War Industry.

Atakan ESEN

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde askerî yüksek eğitim kurumlarında yapılan iyileştirmelerin daha nitelikli subay yetiştirme hususunda oldukça önemli katkılar sağladığı muhakkaktır. Nitekim çoğunluğu muharebe sahasında rüştünü ispat etmiş bu subayların büyük çabalarıyla imparatorluk parçalanmaktan kurtarılamasa da tam bağımsız yeni bir Türk Devleti'nin mevcudiyeti sağlanabilmiştir. Topçu Harbiyesi ve Erkân-ı Harbiye Mektebi'ndeki eğitim safahatını müteakiben 1906 yılında topçu mümtaz yüzbaşı olarak kıt'a görevine başlayan Eyüp Durukan, bu seçkin subay grubunun önemli bir ferdi olmakla birlikte kendisine ordu içerisinde saygınlık kazandıran başlıca husus, harekâta yönelik sevk ve idare kabiliyetinden ziyade lojistik konulardaki yetkinliği olmuştur. Özellikle harp silahları/araçları ve tahkimat konusunda uzmanlaşan Durukan, Fransızca ve Almanca lisan bilgisinin de sayesinde sıklıkla silah tedarikinden sorumlu komisyonlara görevlendirilmiş ve uzun süreler yurt dışında bulunmuştur. Bu kapsamda 1912 yılında çıkmış olduğu ilk yurt dışı görevi sonrasında temin edilen silah ve mühimmatın, Çanakkale Muharebeleri'nin kazanılmasında önemli katkılar sağladığı kendi ifadelerinde yer almaktadır. Mütareke döneminde İstanbul'dan Anadolu'ya insan ve depolardan kurtarılabilen harp malzemelerinin sevkiyatını sağlamak üzere Îmâlât-ı Harbiye adlı gizli teşkilatı [sonradan Felâh Grubu ile birleşecek] kuran Durukan, Kurtuluş Savaşı süresince de İstanbul'da kalarak söz konusu lojistik faaliyetlerin yerine getirilmesi konusunda başarılı çalışmalarını devam ettirmiştir. Durukan, savaş sonrasında Ankara'ya gelerek Tecrübe ve Muayene Heyeti Başkanlığı ile Fen ve Sanat Umum Müdürlüğü görevlerini yürütmüştür. Yine bu kapsamda muhtelif

dönemlerde Sovyetler Birliği ve diğer birçok Avrupa ülkesinde harp silahı/aracı temini maksadıyla mesai de sarf etmiştir. 1932 yılında Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü'nün başına getirilen ve 1941 yılına kadar kesintisiz olarak bu görevi yürüten Durukan, başta Kırıkkale Silah Fabrikası'nın kurulması olmak üzere, harp sanayii adına önemli görevleri yerine getirmiştir. Emekliliğinin ardından 1943-1950 yılları arasında iki dönem milletvekilliği de yapan Durukan, bugün çoğunlukla elli yıl boyunca tuttuğu oldukça hacimli günlüklerle tanınsa da kendisinin Türk harp sanayiinin geliştirilmesine yönelik katkıları yeterince ön plana çıkartılamamıştır. Bu çalışmanın temel amacı, günlükler ve resmî yayınlardan yola çıkarak kendisinin bu alandaki hizmetlerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Eyüp Durukan, Türk Harp Sanayii, İmalat-ı Harbiye, Felâh Grubu, Askerî Fabrikalar.

Abstract

It is certain that the improvements made in military higher education institutions in the last period of the Ottoman Empire made significant contributions to the training of more qualified officers. As a matter of fact, although the empire could not be saved from disintegration in spite of the great efforts of these officers, many of whom had come of age in the battlefield, the existence of a fully independent new Turkish State was ensured. Eyüp Durukan, who started his duty as a distinguished [mümtaz] captain of artillery in 1906 after his training at the Artillery War College and War Academies, is an important member of this elite officer group, but the primary aspect that makes him respected in the army is logistics rather than his operational command and management ability. Durukan, who specialized in weapons/equipments and fortifications, was often assigned to arms procurement commissions and spent long periods abroad, thanks to his skills at French and German language. In this context, it is remarked in his own statements that the weapons and ammunition provided after his first abroad mission in 1912 contributed significantly to the victory at the Battle of Çanakkale [Dardanelles]. During the armistice period Durukan established a secret organization called Îmâlât-ı Harbiye [which would later merge with the Felâh Group] to ensure the shipment of people and war materials from Istanbul to Anatolia that could be salvaged from warehouses, and later remained in Istanbul during the War of Independence and continued his successful work in carrying out the logistics activities. Durukan came to Ankara after the war and served as the Head of the Test and Inspection Committee and General Directorate of Science and Arts, within this scope he sometimes worked in the Soviet Union and many other European countries for the purpose of supplying war weapons/equipments. Durukan, who was appointed as the head of the General Directorate of Military

Factories in 1932 and carried out this duty uninterruptedly until 1941, fulfilled crucial duties on behalf of the war industry, especially the establishment of the Kırıkkale Weapon Factory. Durukan, who also served as a member of parliament for two terms between 1943-1950 after his retirement, is mostly known for the very voluminous diaries he kept for fifty years, but his contributions to the development of the Turkish war industry could not be sufficiently highlighted. The main purpose of this study is to reveal his service in this field based on diaries and official publications.

Keywords: Eyüp Durukan, Turkish War Industry, İmalat-ı Harbiye, Felâh Group, Military Factories.

Kaynakça / Bibliograpy

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Belgeleri.

Gazeteler ve diğer süreli yayınlar (Askeri Fabrikalar Mecmuası vd.)

TBMM Tutanakları

ATEŞALP, Fahri, *Ordudonatım Tarihçesi*, Ankara, 1958.

AYDIN, Mesut, *Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.

BOYAR, Suat, "Kırıkkale Barut Fabrikası", *Makine Kimya Endüstrisi Kurumu Dergisi*, Sayı 18, Aralık 1984, s.3.

DURUKAN, Eyüp, *Günlüklerde Bir Ömür-I, Balkan Harbi'nde Edirne Kuşatması (1911-1913),* (yay.haz: Murat ULUĞTEKİN), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

_____, *Günlüklerde Bir Ömür-II, Sofya Esaretinden Çanakkale Zaferine (1913-1915),* (yay.haz: Murat ULUĞTEKİN), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

_____, *Günlüklerde Bir Ömür-III, Çanakkale'den Mondros'a (1915-1918)*, (yay.haz: Murat ULUĞTEKİN), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

_____, *Günlüklerde Bir Ömür-IV, Meşum Mütareke ve Meşru Mücadele (1918-1922)*, (yay.haz: Murat ULUĞTEKİN), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

_____, *Günlüklerde Bir Ömür-V, Kurtuluş Savaşı Biterken yahut Cumhuriyete Doğru (1922-1923)*, (yay.haz: Murat ULUĞTEKİN), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

_____, *Günlüklerde Bir Ömür-VI, Cumhuriyet Yürüyor (1923-1926),* (yay.haz: Murat ULUĞTEKİN), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021._

HİMMETOĞLU, Hüsnü, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları I-II,* Ülkü Matbaası, İstanbul, 1975._

KARAKUŞ, Erdoğan, İngiliz Belgelerinde İkinci Dünya Savası Öncesi Türk-İngiliz İlişkileri (1938–1939), Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayını, Ankara, 2004.

ORAL, Atilla, *Nuri Killigil,* Demkar Yayınevi, İstanbul, 2016.

ÖZLÜ, Hüsnü, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990),* Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2006.

ŞEHİTOĞLU, Yasin-KURT, Enes, *Türk Savunma Sanayi Tarihi (1834-2020),* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021.

YURTOĞLU, Nadir, Türk Savunma Sanayiinde Girişimci Bir Kuruluş: Makine Ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) 1950-1960, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları,* Cilt:16, Sayı: 31, 2017/1, s.81-112

ZENGİN, Ersoy, "Millî Mücadele Yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları", *Mavi Atlas*, 5(1), 2017, s. 201-223.

Dumansız Barut Teknolojisinin Osmanlı Ülkesine Transferi

Transfer of Smokeless Powder Technology to Ottoman Empire

Özer ÖZBOZDAĞLI – Aziz KILIÇ

Öz

Osmanlı Devleti ateşli silahları kullanmaya başladığı tarihten itibaren kale, ordu ve donanmanın barut ihtiyacını karşılamak için pek çok baruthane kurmuştu. Bu baruthanelerde güherçile, kükürt ve odun kömürü bileşenlerinden oluşan kara barut üretimi yapılmaktaydı. Ancak 19. yüzyılın sonlarında geleneksel kara baruttan daha etkili ve ateşli silahlarda kullanılabilen dumansız barutun Avrupa'da geliştirilmesiyle birlikte barut sanayisinde yeni bir dönem başlamıştır. Avrupa'da barut teknolojisindeki bu gelişmeleri Osmanlı Devleti dikkatli bir şekilde izlemiş ve dumansız barutun kullanımı ve aynı zamanda baruthanelerde üretimi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Osmanlı arşiv belgelerinden bu girişimlerin 1880'lerin sonlarına doğru yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu tarihlerden itibaren konuyla ilgili uzmanların İstanbul'a davet edildiği, raporlar hazırlandığı, Avrupa'ya heyetler gönderildiği, dumansız barutun özellikleriyle ilgili basında çıkan yazıların ilgili resmi makamlarca takip edildiği, Londra'da dumansız barut imal eden fabrikalardan numuneler getirtildiği anlaşılmaktadır.

Dumansız barut ile kullanılabilen yeni silahların Avrupa orduları tarafından geniş ölçekte kullanılması üzerine Osmanlı Devleti, stratejik öneme sahip bu barutun üretimi için harekete geçmiştir. Öncelikle kimyager, doktor ve eczacılardan oluşan bir heyet oluşturmuş ve bu yeni barut çeşidini tahlil ettirmiştir. Baruthanede dumansız barut imali için gerekli aletler ve kimyasal ürünler temin edilerek üretime başlanmış, kurulan poligonlarda bu barut denenmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Daha sonraki süreçte ise dumansız barut üretimi için fabrika kurma girişimleri başlatılmıştır. Fabrikanın yapımı için kurulan komisyonun gerekli fizibilite çalışmalarını tamamlamasından sonra dumansız barut fabrikası inşa edilmiştir.

Bu bildiride, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa'da geliştirilen dumansız barut teknolojisinin Osmanlı Devleti tarafından kullanılması ve üretilmesi süreci konuyla ilgili arşiv belgeleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kara barut, dumansız barut, barut sanayii, Osmanlı İmparatorluğu.

Abstract

Since the Ottoman Empire began to use firearms, it had established many powder mills to meet the gunpowder needs of the castle, army and navy. In these gunpowder mills, black powder consisting of the components of saltpetre, sulphur and charcoal was produced. However, in the late 19th century, with the development of smokeless powder, which is more effective than traditional black powder and can be used in firearms, in Europe, a new era began in the powder industry. The Ottoman Empire carefully monitored these developments in powder technology in Europe and made various attempts to use smokeless powder as well as to produce it in gunpowder mills. It is understood from the Ottoman archive documents that these initiatives intensified in the late 1880s. It is understood that since these dates, experts on the subject were invited to Istanbul, reports were prepared, delegations were sent to Europe, the articles in the press about the properties of smokeless powder were followed by the relevant official authorities, and samples were brought from the factories producing smokeless powder in London.

Upon the widespread use of new weapons, which can be used with smokeless powder, by the European armies, the Ottoman Empire took action for the production of this strategically important powder. A committee of doctors and pharmacists was formed for the analysis of this new type of powder. Production started by supplying the necessary tools and chemical products for smokeless powder manufacturing in the gunpowder mills, and this powder was tested in the established polygons. In the following process, attempts were initiated to establish a factory for the production of smokeless powder. After the commission established for the construction of the factory completed the necessary feasibility studies, the smokeless powder factory was built.

In this study, the process of using and producing smokeless powder technology developed in Europe in the late 19th century, by the Ottoman Empire will be discussed within the framework of the archive documents on the subject.

Keywords: Black powder, smokeless powder, powder industry, the Ottoman Empire.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babıali Evrak Odası (BEO): 663/49679;673/50411; 674/50533; 677/50721;683/51219; 693/51936; 824/61746.

Hariciye Nezareti İdare (HR.İD): 2127/80.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS): 1364/47;72/3;72/4;72/7.

Hariciye Nezareti Paris Sefareti (HR. SFR.4…): 477/14.

Hariciye Nezareti Londra Sefareti (HR. SFR.3…): 51/31;360/66;393/22;391/12;391/19;391/24;391/25;391/25;391/48;401/3;403/48;404/5;404/36;405/2;405/45.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO..): 536/51;348/41.

İrade Hususi (İ..HUS): 40/104;41/83.

İrade Tophane-i Amire (İ..TPH.): 1/35.

Yıldız Hususi Maruzat (Y..A…HUS.): 249/21;253/111;59/36;309/94.

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV.): 46/79;47/173;57/52;59/49;61/102;69/95;75/6;77/46;78/170;79/17;80/56;100/19;82/46;84/102;88/188;89/87;89/129;89/161;104/111;107/37;108/93;108/43;116/9;116/64;124/132;131/55.

Yıldız Perakende Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK.): 73/127;79/8;83/47;84/83;88/8; 90/20; 91/15; 96/90;101/96;102/4;102/17.

Yıldız Perakende Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y..PRK.BŞK): 27/12;32/82.

Yıldız Perakende Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y..PRK.EŞA.): 9/5;11/95.

Yıldız Perakende Mabeyn Erkanı ve Saray Görevlileri Maruzatı (Y..PRK. SGE): 5/41;6/29.

Yıldız Perakende Tahrirarıt-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y..PRK. TKM.): 17/33; 25/19.

Yıldız Perakende Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.. PRK MYD): 11/107;12/77.

Kitaplar ve Makaleler

Ágoston, Gábor, Barut, Top ve Tüfek Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi, Çev. Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

Crosby, Alfred W., Ateş Etmek, Tarihte Fırlatma Teknolojileri, Çev. Ayberk Görey, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.

Çetin, Birol, Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi 1700–1900, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Eralp, T. Nejat, Tarih Boyunca Türk Toplumu'nda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Kullanılan Silahlar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.

Gölen, Zafer, Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire (XVIII. Yüzyıl), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

Parry, Vernon J., "Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harp Malzemesinin Kaynakları", Çev.Salih Özbaran, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, S.3, İstanbul 1972, s. 35- 46.

Savunma Sanayi Gelişiminde Hikâye Anlatımı ve Uyumlu Sosyal Ağların Rolü: Az Bilinen Bir İlişki

The Role of Storytelling and Cohesive Social Networks in Defense Industry Development: A Little-Known Relationship

Barış ATEŞ

Öz

Teknolojik gelişmeler, askeri inovasyonun birincil belirleyicisi olarak görülebilir. Teknolojik determinizm olarak adlandırılan bu yaklaşıma göre teknoloji ve onu üreten bilim insanı ve girişimciler başrolü oynamaktadır. Hatta yeni bir silah sistemi için fikirlerin başlangıçta askerlerden değil, bilim adamları ve teknologlardan geldiği belirtilmektedir. Ancak bu görüşe karşı çıkanlar, belirli tasarımların başarısının veya başarısızlığının askeri, siyasi ve ticari seçkinler tarafından oluşturulan sosyal ağlar tarafından belirlendiğini savunuyorlar. Başka bir deyişle, Latour'un vurguladığı gibi, teknolojinin başarılı olması için genişleyen sosyal ağlar ve ittifaklar gereklidir. Bu durumun Türk savunma sanayisinin gelişiminde de ana etkenlerden birisi olduğu öne sürülmektedir. Nitekim son yıllarda ön plana çıkan İHA veya MİLGEM gibi başat savunma sanayi projelerinin kapsamlı sosyal ağlar sayesinde başarılı olduğu görülmektedir. Her iki projede de sivil ve askerlerin hem teoride hem de pratikte ortak bakış açıları geliştirdiği ve sıkı bir dayanışma içerisinde çalıştığı gözlenmiştir. Dolayısıyla bu sosyal ağlar projelerin başarılmasını da sağlamıştır. Ancak bu grupların dayanışma içerisinde hareket etmesi için öncelikle bir bilgi ve tecrübe birikimine ihtiyaç vardır. Ayrıca birtakım zorlukların da söz konusu gruplar üzerinde farkındalık yaratması gerekmektedir. Türkiye örneğinde bu zorluklar askeri ambargolar ve kısıtlamalardan kaynaklanmaktadır. Bu durum sivil ve asker karar alıcılar ve uygulayıcılar arasında hem bir kızgınlık hem de motivasyon yaratmıştır. Dolayısıyla çözüm için gereken ortam oluşmuştur.

Yukarıda belirtilen makro seviye şartların yanı sıra mikro seviyede de bireysel ve grup tecrübeleri zımni sosyal ağların oluşmasını sağlamıştır. Bu noktada hikâye anlatımının kurumlar için önemli bir işlevini hatırlamak gerekir.

Yönerge, talimatname, resmi tarihçe gibi belgelerde yer almayan bilginin nesiller arasında geçişini sağlayarak bilgi ve tecrübe oluşturma ve kullanmaya hizmet ederler. Nitekim Jarratt anlatıyı "bilgi yaratma, depolama ve kullanma gibi ciddi görevler için bir araç" olarak tanımlamaktadır. Bu sürecin ordular gibi aynı görev yerleri arasındaki personel hareketliliğinin yoğun olduğu organizasyonlar için de geçerli olduğu aşikardır. Bundan dolayı aynı hikâyenin birçok farklı versiyonunu duymak mümkündür. Çoğunlukla sözlü olarak ama zaman zaman da anı kitapları yoluyla yazılı olarak oluşturulan hikayelerin savunma sanayinin gelişiminde motive edici bir faktör olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle kullanıcı askerlerin yerli savunma sanayinin eksikliğinden dolayı ulaşamadığı veya istediği etkinlikte kullanamadığı silah ve teçhizat genel bir şikâyet konusudur. Bu şikayetler hikâye anlatımı şeklinde kulaktan kulağa yayılmış, anı kitaplarına girmiş ve uzun vadede bir bilgi birikimine neden olmuştur. Dolayısıyla savunma sanayinin gelişiminde motive edici faktörlerden birisine dönüşmüştür.

Bu bildiri TSK'da hikâye anlatımı ile savunma sanayi gelişimi arasındaki ilişkiyi irdelemekte ve ithal ve hibe silah ve teçhizatın kullanımı ile askeri ambargoların yarattığı sorunların kullanıcı askerlerde hem bir kızgınlık hem de motivasyon unsuru olarak yerli savunma sanayinin gelişiminde katkısı olduğunu öne sürmektedir. Söz konusu zorlukları yaşayan askerler yerli savunma sanayi projelerine karşı olumlu bir yaklaşım geliştirerek yeni silah sistemlerinin başarısı için gereken uyumlu sosyal ağların kurulmasına da yardımcı olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye anlatımı, uyumlu sosyal ağlar, savunma sanayi gelişimi, silah ambargoları

Abstract

Technological developments can be seen as the primary determinant of military innovation. According to this approach, which is called technological determinism, technology and the scientists and entrepreneurs that produce it play the leading role. It is even stated that the ideas for a new weapon system initially came from scientists and technologists, not from soldiers. But opponents of this view argue that the success or failure of certain designs is determined by the social networks created by the military, political and commercial elites. In other words, as Latour emphasizes, expanding social networks and alliances are necessary for the new technology to be successful. It is argued that this situation is one of the main factors in developing the Turkish defense industry. As a matter of fact, it is seen that major defense industry projects such as UAV or MİLGEM, which have come to the fore in recent years, have been successful thanks to extensive social networks. In both projects, it was observed that civilians and soldiers developed common perspectives both in theory and in practice and worked in close cooperation. Therefore, these social networks also ensured the success of the projects. However, in order for these groups to act in solidarity, there is a need for knowledge and experience. In addition, some difficulties need to raise awareness on these groups. In the case of Turkey, these difficulties arise from military embargoes and restrictions. This situation has created both anger and motivation among civilian and military decision-makers and practitioners. Therefore, the necessary environment for a solution has been created.

In addition to the macro-level conditions mentioned above, individual and group experiences at the micro-level have enabled the formation of implied social networks. At this point, it is necessary to remember an important function of storytelling for institutions. They serve to create and use knowledge and experience by ensuring the transmission of information that is not included in documents such as directives, instructions, and official histories. Indeed, Jarratt defines narrative as “a tool for serious tasks such as creating, storing and using knowledge”. It is obvious that this process is also valid for organizations where personnel mobility between the same positions, such as armies, is intense. Therefore, it is possible to hear many different versions of the same story. It is considered that the stories created mostly orally but sometimes in writing through memoirs are a motivating factor in the development of the defense industry. In particular, a general complaint is that weapons and equipment that the user soldiers cannot reach or use in the desired effectiveness due to the lack of the domestic defense industry. These complaints spread by word of mouth in the form of storytelling entered the memoirs and resulted in a long-term accumulation of knowledge. Therefore, it has become one of the motivating factors in the development of the defense industry.

This paper examines the relationship between storytelling in the Turkish Armed Forces (TAF) and the development of the defense industry and argues that the use of imported and donated weapons and equipment and the problems created by military embargoes contribute to the development of the domestic defense industry, both as an element of anger and motivation on the part of the user soldiers. Soldiers who experienced these difficulties developed a positive approach towards domestic defense industry projects and helped establish the cohesive social networks necessary for the success of new weapon systems.

Keywords: Story-telling, cohesive social networks, defense industry development, arms embargoes

Kaynakça / Bibliograpy

Susan Jarratt. "Toward a Sophistic Historiography." *PRE/TEXT* 8 (1987): 9-26.

T. Farrell, T. Terriff, The Sources of Military Change, in T. Farrell, T. Terriff (Eds.), *The Sources of Military Change: Culture, Politics, Technology*, London: Lynne Rienner Publishers, 2002.

Bruno Latour, *Science in Action: How to follow scientists and engineers through society*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1987.

Osmanlı Ordusunda Bir İlk: Cephede Depo Bakım (Bigalı Silah Tamirhanesi)

A Novelty in the Ottoman Army: Maintenance House in the Front (Bigalı Firearm Maintenance House)

Barış BORLAT

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin birçok cephede başarısız olmasına rağmen Çanakkale Cephesi'nin zafer ile sonuçlanması ve bunun gerek Osmanlı coğrafyasında gerekse Dünya tarihinde yarattığı etki bu alana olan ilgiyi günümüze kadar artarak devam ettirmiştir. Bu bağlamda Çanakkale Muharebeleri konusunda birçok bilimsel ve popüler çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardaki genel yaklaşım daha çok muharebenin askerî safahatına dair olmuştur. Diğer bir deyişle muharip unsurlar ve gelişmeler üzerinden süreç izah edilmeye çalışılmıştır. Hatta popüler çalışmalarda zafer, bireysel kahramanlık öyküleri ya da hatıralar üzerinden açıklanmıştır. Ancak günümüze kadar muharip sınıfın savaşa devamını sağlayan en önemli unsur olan ikmal faaliyetlerinin yeterince çalışılmadığı görülmüştür. Hâlbuki ikmal faaliyetleri cephenin oluşturulmasından muharebenin sonuna kadar stratejik öneme sahip olan bir konudur. Ayrıca Çanakkale Cephesi'nin boğazlar bölgesinin güvenliği için olan askerî önemi ve bölgedeki askerî gücün neredeyse üç ordu büyüklüğüne ulaştığı dikkate alınırsa ikmal faaliyetlerinin ne derece önemli olduğu daha net anlaşılacaktır. Bu çalışmada ikmal faaliyetlerinin önemli başlıklarından birini oluşturan muharebe araçlarının tamir işlemleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Muharebeleri, Muharebe Araçları, Tamir İşlemleri, Bakım İşlemleri.

Abstract

Even though the Ottoman Empire failed in many fronts during World War I, it emerged victorious in the Gallipoli Front. This victory had impacts both on Ottoman territories and on World history. These impacts have caused an increasing interest on that topic, which continues even today. Many academic and popular studies have been conducted about the Gallipoli Campaign within this context.

The general approach in these studies has been largely on the military phases of the campaign. In other words, the process has been attempted to be explained based on combat elements and progresses. In fact, in popular studies the victory has been explained on narratives of individual heroisms or memories. However, it has been observed that supply activities, which were the most important element that enabled combat elements to keep fighting, have not been sufficiently studied until now. Yet, supply activities are a topic that has a strategic significance from the opening of the front until the end of the campaign. Besides, the Gallipoli Front had a high military importance for the security of the straits. Because of that, the military forces in the region had amounted to a size of almost three armies. The significance of supply activities can be more clearly understood when considering these facts. The repair of combat equipments, one of the important topics of supply activities, has been discussed in this study.

Keywords: Gallipoli Campaign, Combat Equipments, Repair Works, Maintenance Works.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Belgeleri

ATASE Arşivi, BDH Kls.4343, Dos.12, Fih.21.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4571, Dos.66, Fih.40.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4343, Dos.12, Fih.21.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4571, Dos.66, Fih.40.

ATASE Arşivi, BDH Kls.2117, Dos.31, Fih.1-136.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4571, Dos.66, Fih.31.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-104.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-106.

ATASE Arşivi, BDH Kls.3529, Dos.30, Fih.36.

ATASE Arşivi, BDH Kls.3529, Dos.30, Fih.65.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-108.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4585, Dos.4, Fih.2-31.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4585, Dos.4, Fih.2-32.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4341, Dos.4, Fih.35-1.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1739, Dos.119, Fih.2-56.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1739, Dos.119, Fih.2-64.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-65.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1164, Dos.162, Fih.11-67.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-72.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1737, Dos.112, Fih.4-92.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1739, Dos.119, Fih.2-93.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1737, Dos.112, Fih.4-94.

ATASE Arşivi, BDH Kls.2117, Dos.31, Fih.1-98.

ATASE Arşivi, BDH Kls. 1562, Dos.15, Fih.1-1.

ATASE Arşivi, BDH Kls.2115, Dos.25, Fih.3-1.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1741, Dos.127, Fih.6-1.

ATASE Arşivi, BDH Kls.3527, Dos.18, Fih.8-1.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-14.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-15.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-17.

ATASE Arşivi, BDH Kls.3387, Dos.9, Fih.1-19.

ATASE Arşivi, BDH Kls.3387, Dos.9, Fih.1-27.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1064, Dos.75, Fih.1-28.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-2.

ATASE Arşivi, BDH Kls.2115, Dos.25, Fih.3-2.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1739, Dos.118, Fih.5-2.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1747, Dos.146, Fih.7-2.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1743, Dos.132, Fih.2-15.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-19.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-19.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4585, Dos.4, Fih.2-25.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-25.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-29.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-3.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-3.

ATASE Arşivi, BDH Kls.2115, Dos.25, Fih.3-2, 3-3.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1747, Dos.146, Fih.7-3.

ATASE Arşivi, BDH Kls.3387, Dos.9, Fih.1-5.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4585, Dos.4, Fih.2-5.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1741, Dos.124, Fih.6-13.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1741, Dos.124, Fih.6-21.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1743, Dos.132, Fih.2-8.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-8.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1747, Dos.146, Fih.10-8.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4560, Dos.17, Fih.1-9.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-9.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1741, Dos.124, Fih.6-9.

ATASE Arşivi, BDH Kls.3387, Dos.9, Fih.1-10.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4353, Dos.57, Fih.11-18.

ATASE Arşivi, BDH Kls.4353, Dos.57, Fih.11-20.

ATASE Arşivi, BDH Kls.1065, Dos.80, Fih.2-12.

Araştırma-İnceleme Eserler

AYVERDİ, İlhan; Misalli Büyük Türkçe Sözlük, c.I, MAS Matbaacılık, İstanbul 2005.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V. Cilt I. Kitap, Genelkurmay Personel Başkanlığı, Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

ERDEMİR, Lokman, Çanakkale Savaşı Siyasi, Askeri ve Sosyal Yönleri, Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2009.

Esad Paşa'nın Çanakkale Cephesi Yazışmaları, Haz. Mustafa Bıyıklı, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2016.

Kadri Ener, Çanakkale'den Hatıralar, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul 1954.

Malzeme Teknolojilerinin Tarihsel Gelişimi: Yay ve Kılıç Malzemeleri Üzerine Genel Bakış

Historical Perspective of Materials Technologies: A Review on Bow and Sword Materials

Derin GÜRMAN - Mehmet CANPOLAT
Zeki ERTÜRK - Oral Cenk AKTAŞ

Öz

İnsanlık tarihi temel olarak malzemelerin gelişimi ve bu malzemelerin işlevsel kullanımı ile şekillenmiştir. Malzeme deneyimi insanlık tarihinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır; örneğin tarihsel çağlar ilgili dönemin öne çıkan malzemesinin adını almıştır: Taş Devri, Bakır Devri, Tunç Devri ve Demir Devri. Farklı malzemeler konusunda bilgi birikiminin oluşması ve yeni malzemelerin kullanılması teknolojik ilerlemelere yol açmış ve bu ilerleme toplumların kültürel davranışlarına yön vermiştir. Arkeolojik keşifler ve antropolojik araştırmalar uygarlık ile malzeme ve silah/savunma teknolojilerinin gelişiminin birbiriyle çok bağlantılı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Antik çağlardaki taş ve tahtadan geliştirilen basit silahlardan günümüzün ileri taarruz ve savunma sistemlerine kadar tüm teknolojilerin geliştirilmesinde malzeme kilit rol oynamıştır. Özellikle "kılıç ve yay" ve bu silahların gelişimine önayak olan malzeme teknolojileri savaş tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Yay ve ok, günümüz güdümlü kıtalararası balistik füze sistemlerimin öncü teknolojisi olarak kabul edilmektedir. Bu konuşmada öncelikle Türk yayını tarihte ünlü yapan malzeme teknolojisinin tarihsel perspektifleri kısaca özetlenecek ve modern nanokompozit teknolojisi ile bir karşılaştırma yapılacaktır. Buna ek olarak Şam çelik teknolojisi ve şemşir/kılıç malzemelerine genel bir bakış ortaya koyulacak olup söz konusu geleneksel malzeme teknolojileri ile günümüzün nanomalzeme teknolojisi karşılaştırılacaktır. Son olarak, yeni malzemelerin geliştirilmesi için gözlem ve doğadan ilham almanın önemi, tarihten ve günümüzden örnekler verilerek kısaca tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malzeme, ok yay, kılıç, kompozit, çelik.

Abstract

Human history is basically shaped by the development and the functional use of materials. Human history is bound to the materials experience developed gradually, for instance the historical ages are named after the prominent material of the period: the stone age, the age of copper, the bronze age, the iron age. Gaining knowledge in materials and introduction of new materials led to technological advances and even this changed the cultural behavior of society. Archaeological investigations and anthropological studies clearly indicate that the development of civilization, materials and weapon/defense technology had been very much interconnected. Starting from simple weapons developed from stones and wood in ancient period to today's advanced offensive and defensive warfare the progress had been driven by materials. The two types of weapons "the sword and the bow" and materials technology behind them played a prominent role in war history. Bows and arrows are accepted as the frontier technology of today's projectile weapons such as guided intercontinental ballistic missiles. This talk will first briefly summarize the historical perspectives of materials technology which made Turkish bow famous in history and a comparison with modern nanocomposite technology will be given. Afterwards a short overview of materials aspects for Damascus steel technology and shamshir/kilij will be delivered by comparing the historical materials technology with today's nanomaterials. Finally, the importance of the observation and nature inspiration for development new materials will be shortly discussed by giving examples from historical and emerging prospects.

Keywords: Material, arrows, bows, kilij, composite, steel

Devlet-i Aliyye'de Eksikliği Sorun Olan Harp Sanayii Paradigma Krizi

A deficiency problem in the Ottoman Empire: the Military Industry Paradigm Crisis

Cevat ŞAYİN

Öz

Devlet-i Aliyye'nin muarız ve muhasımları karşısında yaşadığı duraklama ve gerilemenin keyfiyet ve saikleri üzerine çeşitli veçhelerine matuf çoğu sathi çalışmalar ile yapılan değerlendirmeler bir önyargı barajı oluşturmuştur. Devlet-i Aliyye'nin hükümran olduğu süreçte dünya, felsefeden ayrışan doğa bilimlerinde yapılan çalışmalar ile tetiklenen birbiri ardına hemen her alanda büyük kırılmalar yaşamış, bilim ile ilişkilenen teknolojinin icat ve üretim hız ve ivmesinin geometrik artışı sonucunda radikal dönüşümler gerçekleşmiştir. Bu kırılmaların hemen hiçbirine Devlet-i Aliyye coğrafyasının sahne olmaması dikkat çekici olmasına rağmen bu konu bakir kalmıştır. Mevcut literatürün yaşanan olaylar ve sorunlar karşısında açıklama gücünü ve çözüm geliştirme yeteneğinin azalması ile oluşan stresin birikerek yeni arayışlara zorlaması ile yaşanan paradigma krizi bilim insanlarına ve hükümdarlara Ortodoksluktan uzaklaşma cesareti vermiş böylece devlet ve toplumlarının dönüşüme ayak uydurmasını mümkün ve mümbit hale getirmiştir. Batının yükseliş ve hegemonyasının istinatgâhı olan askeri güç bilim ve teknolojide sağlanan gelişmelerin ilk ve en yoğun uygulama alanı olmuş bu sayede yaşanılan askeri devrim'in asimetrik etkileri ile muhataplarını mağlup etmiştir. Bu çalışma ile Devlet-i Aliyye ilim çevrelerinin dünyada yaşanan bu gelişmelere karşı verdikleri tepkinin yoklanarak yaşanan arayışların neden bir kırılma ve dönüşümü tetiklemediği ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Devlet-i Aliyye, Paradigma, Bilim, Teknoloji, Askeri Devrim, Asimetri.

Abstract

Evaluations made with mostly superficial studies on the nature and motives of the stagnation and regression of the Devlet-i Aliyye against its opponents and ennemies created a threshold of prejudice. During the reign of the Devlet-i Aliyye, the world experienced major ruptures in almost every field, triggered by studies

in natural sciences that differed from philosophy, and radical transformations took place as a result of the geometric increase in the speed and acceleration of invention and production of technology related to science. Although it is remarkable that the geography of the Devlet-i Aliyye was not the scene for almost any of these ruptures, this issue remained untouched. The paradigm crisis, which was experienced as the stress created by the decrease in the explanatory power and ability to develop solutions in the face of the current events and problems, forced the scientists and rulers to move away from orthodoxy, thus made it possible and fertile for the state and their societies to keep up with the transformation. Military power, which is the base of the rise and hegemony of the West, has been the first and most intense application area of the developments in science and technology, thus it has defeated its interlocutors with the asymmetric effects of the military revolution. With this study, it will be tried to reveal why the searches of the Devlet-i Aliyye did not trigger a break and transformation by examining the reaction of the scientific circles against these developments in the world.

Keywords: Devlet-i Aliyye, Paradigm, Science, Technology, Military Revolution, Asymmetry.

Kaynakça / Bibliograpy

Thomas S. Kuhn, Bilimsel Devrimlerin Yapısı, Çev: Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul. 2021.

Raşit Şahin, Sanayi Devrimi Osmanlı İmparatorluğu'nda Neden Başlamadı?, Business, Economics and Management Research Journal - BEMAREJ, 2019, Volume 2, Issue 1, 1-16

Isaac Newton, Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri(Seçmeler), Çev: Aziz Yardımlı, idea İstanbul, 1997.

Cumali Bozpınar, Osmanlı Devleti'nde İktisadi Zihniyet ve Sanayileşme Sorunsalı: Bursa İpek Sektörü Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018

Nuray Alpaslan, Mühendislik Tarihi ve Felsefesi Üzerine Bir Araştırma, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi,Sayı 1, Aralık 2011

Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi Cilt 2, Sayı 2, Ocak 2016.

Yüksel Kaştan, Osmanlı İmparatorluğu'nda Kömür Ocaklarının İşletilmesi (1839-1918), Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Ocak 2016.

Altuğ Murat Köktaş, Ali Gökhan Gölçek, Endüstri Devrimi ve Osmanlı İmparatorluğu: Askeri Fabrikalaşma Örneği, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Ekim 2016; 9(4).

Birrin Pakman, İngiltere ve Osmanlı Devleti'nde Sanayi Devrimi Form Algısı, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012

Ekrem Erdem, Sanayi Devriminin Ardından Osmanlı Sanayileşme Hamleleri: Sanayi Politikalarının Dinamikleri ve Zaafiyetleri, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 48, Temmuz-Aralık 2016 ss. 17-44.

Burak Karaaslan, XIX. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı Devleti'nde Sanayileşme Gayretleri, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Esin Susam, Osmanlı Sanayileşme Hareketleri ve Teşvik-i Sanayi Kanunu, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Abdullah ÖZDAĞ, OSMANLI BAKIR İŞLETMECİLİĞİNDE TOKAT KALHANESİ (1850-1870), Turkish Studies, Volume 9/7 Summer 2014, p. 463-473.

Sefer Şener, Osmanlı Sanayileşme Süreci ve Bu Süreçte Özel Girişimin Rolü, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, Sayı: 3, 2007

Sürdürülebilirlik, Ekosistem ve Uluslararası Yapılar: TOMTAŞ, Hürkuş ve Demirağ'ın Yükselişi, Düşüşü ve Geride Bıraktıkları

Sustainability, Ecosystem and International Structures: The Rise, Fall, and Legacies of TOMTAŞ, Hürkuş ve Demirağ

Çağlar KURÇ

Öz

Cumhuriyet döneminde, havacılık sektörü savunma sanayine yapılan yatırımların en önemli alan olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde havacılığa ayrı bir önem verilmiş olsa da bu şirketler uzun süre ayakta kalamamışlardır ve hepsi farklı nedenlerden dolayı kapanmıştır. Bu şirketlerin kapanmasının ana nedeni olarak devletin yeterince destek vermediğini savunanlar, bu şirketlerin desteklenmesi ve ayakta kalmaları sağlansaydı, Türkiye havacılık sektörünün şu anda çok farklı bir noktada olacağı ileri sürülmektedir. Fakat, bu tür yaklaşımlar o döneme ait yapıları ve kısıtlamaları göz ardı etmektedir. Yeni endüstriyelleşen ülkelerde savunma sanayileri belli kısıtlamalar altında gelişmek zorundadır. Bu kısıtlamaların en önemlisi yüksek teknoloji üretimi destekleyecek insan altyapısının ve üretimi destekleyecek ekosistemin bulunmamasıdır. Bundan dolayı da yabancı şirketlerle yapılan anlaşmalar, savunma sanayinin gelişimi için önemlidir. Fakat bu anlaşmalar da uluslararası yapılardan ve olaylardan etkilenmektedir. Bu araştırmada, Türk havacılık sektörünün en önemli aktörlerinin yerel ve uluslararası yapılardan ve olaylardan nasıl etkilendiği irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Savunma Sanayi, TOMTAŞ, Hürkuş, Demirağ, Politik Ekonomi

Abstract

During the Republican era, the aviation sector was the most important sector in the overall defense industrialization. Although the sector had a special importance, the companies did not survive for a long time and all of them were closed for different reasons. Some experts argue that the government did not

provide enough support as the main reason for the closure of these companies, argue that if these companies were supported and ensured to survive, the Turkish aviation industry would be at a very different point right now. However, such approaches ignore the structures and constraints of that period. Defense industries in newly industrialized countries have to develop under certain constraints. The most important of these constraints is the lack of human infrastructure and an ecosystem to support high-tech production. Therefore, agreements with foreign companies are important for the development of the defense industry. However, these agreements are also affected by international structures and events. This research will examine how the most important actors of the Turkish aviation industry are affected by local and international structures and events.

Keywords: Defense Industry, TOMTAS, Hurkus, Demirag, Political Economy

Kaynakça / Bibliograpy

Akalın, Tansel Zeynep, and Nadir Bıyıklıoğlu. *The History of Turkish Defense Industry*. Ankara: Imge Tanıtım Danışmanlık, 2010.

Oral, Atilla. *Şakir Zümre*. Istanbul: Demkar Yayıncılık, 2012.

Braatz, Werner E. "Junkers Flugseugwerke A. G. in Anatolia, 1925–1926: An Aspect of German-Turkish Economic Relations." *Tradition: Zeitschrift Fur Firmengeschichte Und Unternehmerbiographie* 19 (1974): 28–41. doi:10.2307/40697340.

Braatz, Werner E., and Manfred Simon. "Junkers Flugzeugwerke A. G. in Anatolia, 1925–1926: An Aspect of German-Turkish Economic Relations (Part II)." *Tradition: Zeitschrift Fur Firmengeschichte Und Unternehmerbiographie* 20 (1975): 24–41. doi:10.2307/40697345.

Brauer, Jurgen. "Arms Industries, Arms Trade, and Developing Countries." In *Handbook of Defense Economics*, edited by Todd Sandler and Keith Hartley, 2:974–1011. Amsterdam: Elsevier, 2007.

Güvenç, Serhat. "ABD Askeri Yardımı ve Türk Ordusunun Dönüşümü: 1942-1960." In *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, edited by İsmet Akça and Evren Balta Paker, 255–284. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Keskin-Kozat, Burcak. “Reinterpreting Turkey’s Marshall Plan: Of Machines, Experts, and Technical Knowledge.” In *American Turkish Encounters: Politics and Culture, 1830-1989*, edited by Nur Bilge Criss, Selcuk Esenbel, Tony Greenwood, and Louis Mazzari, 182–218. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2011.

Leiser, Gary. “The Turkish Air Force, 1939–45: The Rise of a Minor Power.” *Middle Eastern Studies* 26 (1990): 383–395.

Atatürk Dönemi Millî Savunma Sanayinin Kurulmasında Kırıkkale'nin Yeri ve Önemi

The Place and Importance of Kırıkkale in the Establishment of the National Defense Industry in the Atatürk Era

Davud KAPUCU

Öz

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluşundan itibaren her alanda yerli ve milli bir sanayi alt yapısı kurmaya yönelik adım ve atılımları hayata geçirmiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in (Atatürk) direktifleri ile şekillenen bu süreç millî bir savunma sanayi oluşturulmasına dönük girişimleri de beraberinde getirmiştir.

Türk İstiklal Harbi döneminde ülkenin millî ve yerli bir savunma sanayiine sahip olmamasının sıkıntıları doğrudan ve dolaylı yönleri ile cephe hattını olumsuz etkilemiştir. Bunun yanında yurt dışından silah, sistem, araç ve gereç gibi savunma sanayiine yönelik ürünlerin ithalatının güçlüğü de Türk ordusunu zor durumda bırakmıştır. Bu sorunlar Büyük Taarruz için hemen hemen bir yıllık bir bekleme ve hazırlık sürecinin yaşanmasına neden olmuştur.

Millî Mücadeleden sonra, savaş döneminde yaşanan sorunları aşmak isteyen cumhuriyet kadroları millî ve yerli bir savunma sanayii inşa edilmesi için harekete geçmiştir. Bu kapsamda ilk olarak 17 Şubat 1923'te İzmir'de düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi sırasında Kırıkkale'de entegre bir silah sanayii kurulması gündeme gelmiştir. Kırıkkale'nin Anadolu'nun ortasında bulunan stratejik konumu bu tercihte ana sebep olmuştur.

Bu kongreden sonra Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne bağlı olarak Kırıkkale'de 1928'de Pirinç Fabrikası, Elektrik Makineleri Fabrikası, 1929'da Mühimmat Fabrikası, 1936'da Çelik Fabrikası ile Barut, Tüfek ve Top Fabrikaları kurulmuştur.

Bu çalışmada Atatürk döneminde Millî Savunma Sanayii kurulmasında Kırıkkale'nin yeri ve önemi ile burada kurulan savunma sanayi kuruluşlarına arşiv belgeleri ve tetkik eserler çerçevesinde yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Kırıkkale, Millî Savunma Sanayi, Yerli ve Milli Üretim, Askerî Fabrika.

Abstract

Since its establishment, the State of the Republic of Turkey has implemented steps and initiatives to establish a domestic and national industrial infrastructure in every field. This process, shaped by the directives of President Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), brought along initiatives to establish a national defense industry.

During the Turkish War of Independence, the problems of the country's lack of a national and domestic defense industry negatively affected the front line with its direct and indirect aspects. In addition, the difficulty of importing products for the defense industry, such as weapons, system tools and equipment, left the Turkish army in a difficult situation. These problems caused almost a year of waiting and preparation for the Great Offensive.

After the National Struggle, the republican cadres, who wanted to overcome the problems experienced during the war, took action to build a national and local defense industry. In this context, the establishment of an integrated arms industry in Kırıkkale came to the fore during the Turkish Economy Congress held in İzmir on February 17, 1923. The strategic location of Kırıkkale in the middle of Anatolia was the main reason for this preference.

After this congress, Brass Factory, Electrical Machinery Factory, Ammunition Factory in 1929, Steel Factory and Gunpowder, Rifle and Cannon Factories in 1936 were established in Kırıkkale under the General Directorate of Military Factories in 1928.

In this study, the place and importance of Kırıkkale in the establishment of the National Defense Industry during the Atatürk period and the defense industry establishments established here will be included within the framework of archival documents and research works.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Kırıkkale, National Defense Industry, Domestic and National Production, Military Factory.

Kaynakça / Bibliograpy

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi

İnan, A. (1972). *Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin birinci sanayi planı-1933*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, A. (1973). *Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci sanayi planı–1936*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, A. (1989). İzmir İktisat Kongresi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Anonim (1940). *Askeri Fabrikalar Tarihçesi*. (Eyüp Durukan, hazırlatan). Ankara: Askeri Fabrikalar Basımevi.

Balkan, Y. (2014). *Kırıkkale Eğitim Tarihi (1923-2014)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Bayar, R., Yüceşahin, M.M. ve Özgür, E.M. (2003). *Türkiye'nin imalât işlevinde uzmanlaşmış şehirsel yerleşmeleri*. Coğrafi Bilimler Dergisi 1 (2), 1-12.

Çekirge, S. (2013). *Sanayileşmenin Kentleşmeye Etkisi, Kırıkkale örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Doğan, M (2013). *Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış*. Marmara Coğrafya Dergisi 28, 211-231.

Duman, M. (2013). *Türkiye'de Sanayi ile Birlikte Doğan Kentlerde Kentleşme Ve Kimlik Problemi (Kırıkkale örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Erdoğan, R.S. (1999). *Kırıkkale İli Coğrafyası*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Evsile, M. (1992). *Atatürk Devri Harp Sanayii (1920-1938)*. (Yayımlanmamış

doktora tezi). Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.

Metin, R. (1997). *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre XVI. Yüzyılda kırıkkale il bölgesi (Keskin, Konur, Dinek nahiyeleri)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Oğuz, A. (2006). *Kırıkkale'nin kuruluşunda silah sanayinin rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Özlü, H. (2006). *II. Dünya Savaşı'ndan günümüze Türkiye'de savunma sanayinin gelişimi (1939-1990)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Sezgin, İ. (2009). *1923-1939 yılları arasında Türk ordusunda yapılan askeri yatırımlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Tekalp, C., Utlu, V., Sözer, F.D., Sürücü, E., ve Duru, D. (2017). *Hüseyin Kâhya Hiçyılmaz ve Kırıkkale'nin Gelişimi*. (Yayımlanmamış öğrenci projesi), Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Tezcan, M. (1991). *Sanayileşme sürecinde halk kültürü ve Kırıkkale örneği*. Eğitim Bilimleri Dergisi 24 (2), 315–333.

Yıldırım, M. (1966). *Tarihte Kırıkkale*. Ankara: Öğretmenler Matbaası.

Yılmazer, D. (2018). *Cumhuriyet Dönemi Milli Savunma Sanayiinin Kurulması ve Ordunun Yenileştirilmesi Politikaları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ufuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yücel, M. (1959). *Kırıkkale Fabrikalarının Kuruluşu*. MKE Haberleri, 49, 3.

Yücel, T.F. (2015). *Cumhuriyet Türkiyesi'nin Sanayileşme Öyküsü*. Ankara: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Yayınları.

Zengin, E. (2017). *Millî mücadele yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları*. Mavi Atlas, 5(1), 201–223.

Türk Hava Harp Sanayiinin Öncü Kurumu TUSAŞ'ın Kuruluşu

Foundation of TUSAS, the Leading Institution of the Turkish Air War Industry

Deniz KURT – Yavuz PEHLİVAN

Öz

Türkiye Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Atatürk'ün "İstikbal göklerdedir. Göklerini koruyamayan uluslar yarınlarından asla emin olamazlar." direktifi ışığında, çağdaş havacılığa uyum sağlayacak şekilde bir teşkilatlanma için yoğun çalışmalar başlatılmış, başlatılan bu yenileşme hamlesi, millî ve yerli bir hava harp sanayinin oluşturulması çabalarını da beraberinde getirmiştir. Kayseri Uçak Fabrikası ile başlayan hava harp sanayiini kurmaya yönelik çabalar, İkinci Dünya Harbi yıllarında Etimesgut Uçak Fabrikasının açılması ile devam etmiştir. Etimesgut'ta hayata geçirilen bu projeye ilave olarak Uçak Motor Fabrikası kurulmuş ve üretilen uçakların test faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için de Ankara'da rüzgâr tüneli inşa edilmiştir.

1950'li yıllarda hava harp sanayiini kurma çabaları yavaşlamış ve arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır. Kıbrıs sorununun ortaya çıkması ile başlayan gelişmeler, Türkiye'nin savunma sanayiinde güçlü olması gerektiğini bir kez daha göstermiştir. Nitekim 1970 yılında hava harp sanayiinin geliştirilmesine yönelik Hava Kuvvetleri Komutanlığınca başlatılan çalışmalar neticesinde, 1 Haziran 1970 tarihinde "Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Kampanyası" başlatılmıştır. Söz konusu kampanya 12 Temmuz 1970 tarihinde Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı adını alarak faaliyetlerini genişletmiş, Vakıf Yönetim Kurulu Başkanlığına dönemin Hv.K.K. Hv.Org. Muhsin BATUR, Vakıf Genel Başkan Vekilliğine ise Hv.Tümg. Sırrı KORÇUM seçilmiştir.

Başlangıçta, Vakfın temel faaliyeti, Türkiye'deki il ve ilçeler ile Kıbrıs ve Avrupa'da Türklerin çoğunlukta bulunduğu bölgelerde kurulan komiteler vasıtasıyla, uçak sanayiinin başlangıç yatırımına esas teşkil edecek bağış ve yardımların toplanması şeklinde olmuştur. Ayrıca teknik konularda çalışmalar da yapılmıştır. Diğer taraftan, 25 Ağustos 1971 tarihinde çıkarılan 1473 sayılı "Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'na Katılıma Payı" hakkındaki kanunla, Belediye Rüsumuna tabi eğlence yerlerine girişte Vakıf için 25 kuruş civarında bir pay alınmaya başlanmış ve böylece önemli bir gelir kaynağı sağlanmıştır.

1973 yılında, Türk hava harp sanayiinin bu günlere ulaşmasında itici bir

güce sahip olacak önemli bir adım atılarak, 28 Haziran 1973 tarihli ve 1784 sayılı kanunla, %55 hissesi Hazine, %45 hissesi Türk Hava Kuvvetlerini güçlendirme Vakfına ait olmak üzere TUSAŞ-Türk Uçak Sanayi Anonim Şirketi kurulmuştur.

Kurulacak uçak sanayiinde, askerî ve sivil uçak ihtiyacı karşılanacak şekilde uçakların montaj ve imalatının gerçekleştirilmesi, ülkede teknolojik sıçramayı gerçekleştirecek yeni teknolojilerin getirilmesi, uçak yan sanayiinin oluşturulması ve geliştirilmesi, uçakların fabrika seviyesi bakım-onarım kabiliyetinin kazandırılması, diğer tip uçak ve helikopterlerin imalat ve montajının yapılabilmesi için entegre bir uçak sanayii kurulması amacıyla oluşturulan ve iki ortaklı bir iktisadi devlet teşekkülü olan TUSAŞ, 30 Ocak 1976 tarihinde fiilen faaliyete başlamıştır. TUSAŞ'ın, 1986 yılında F-16 uçağı ile başlayan üretim süreci günümüzde 5'nci nesil savaş uçağı olarak tasarlanan Türkiye'nin ilk yerli ve millî uçağı MMU'nun (Milli Muharip Uçak) üretimi seviyesine ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Havacılık, TUSAŞ, Uçak, TAI, TEI

Abstract

After the founding of the Turkish Republic, Atatürk said, "The future is in the skies. Nations that cannot protect their skies can never be sure of their future." In the light of the directive, intensive studies were initiated for an organization to adapt to contemporary aviation, and this innovation move brought along efforts to establish a national and domestic air warfare industry. The efforts to establish the air warfare industry, which started with the Kayseri Aircraft Factory, continued with the opening of the Etimesgut Aircraft Factory during the Second World War. In addition to this project implemented in Etimesgut, the Aircraft Engine Factory was established and a wind tunnel was built in Ankara to carry out the test activities of the produced aircraft.

In the 1950s, the efforts to establish the air war industry slowed down and could not reach the desired level. The developments that started with the emergence of the Cyprus problem showed once again that Turkey should be strong in the defense industry. As a matter of fact, as a result of the efforts initiated by the Air Force Command to develop the air warfare industry in 1970, the "Air Force Strengthening Campaign" was launched on 1 June 1970. The aforementioned campaign expanded its activities by taking the name of Air Force Strengthening Foundation on 12 July 1970, then Air Force Commander General Muhsin BATUR was elected as the Chairman of the Board of the Foundation, and Major General Sırrı KORÇUM was elected as the Deputy Chairman of the Foundation.

Initially, the Foundation's main activity was the collection of donations and aids that would form the basis for the initial investment of the aircraft industry, through committees established in provinces and districts in Turkey and in Cyprus and European regions with a majority of Turks. In addition, studies on technical

issues were also carried out. In these studies carried out in four main sections, the quantity and characteristics required by the Turkish Air Force were examined first. Subsequently, whether the aircraft of foreign production will meet the needs and the possibilities and capabilities of the domestic aviation industry and the sub-industry were examined, and foreign air industry organizations that could cooperate were determined. On the other hand, with the law numbered 1473 on "Participation Share in the Turkish Air Force Foundation" enacted on August 25, 1971, a share of around 25 kuruş was started to be received for the Foundation at the entrance to entertainment venues subject to Municipal Duty, thus providing an important source of income.

In 1973, an important step was taken, which had a driving force in the Turkish air warfare industry to reach these days, and with the Law No. 1784 dated 28 June 1973, 55% of the shares belonged to the Treasury and 45% of the shares belonged to the Turkish Air Force Strengthening Foundation was established.

In the aircraft industry to be established, the assembly and manufacture of aircraft to meet the need for military and civil aircraft, the introduction of new technologies that will make the technological leap in the country, the creation and development of aircraft sub-industry, the acquisition of factory level maintenance-repair capability of aircraft, the production and assembly of other types of aircraft and helicopters TAI, which is a two-partner economic state enterprise, which was created for the purpose of establishing an integrated aircraft industry for the aircraft industry, started its activities on January 30, 1976. The production process of TAI, which started with the F-16 aircraft in 1986, has now reached the production level of Turkey's first domestic and national aircraft MMU (National Combat Aircraft), which is designed as a 5th generation fighter aircraft.

Keywords: Aerospace, TUSAS, AIRCRAFT, TAI, TEI

Kaynakça / Bibliograpy

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi

Hava Kuvvetleri Tarihçe Şube Müdürlüğü

TAİ'nin Sesi Dergisi

Uçan Türk Dergisi

Deniz Kurt, Yavuz Pehlivan, Erdal Korkmaz, Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi (1952-2020), Cilt III, Ankara, 2020,

Birinci İnönü ve İkinci İnönü Denizaltılarının Donanmaya Katılımı ve Deniz Harp Sanayiine Etkileri

Attending of Birinci İnönü and İkinci İnönü Submarines and Their Effects of Naval War İndustry

Derya Levent MİYAK

Öz

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Deniz Kuvvetleri'nin güçlendirilmesi kapsamında yapılacak çalışmalar devletin imkânları göz önüne alınarak planlanmıştır. Bu kapsamda Osmanlı Devleti'nden devralınan savaş gemilerinin bakıma alınarak faaliyete geçirilmesine öncelik verilen bir planlama yapılmıştır. Başta Yavuz zırhlısı olmak üzere mevcut savaş gemilerinin harekete kavuşturulmasının yanında, dönem içinde önemi hızla artmış bir deniz gücü silahı olan denizaltı tedariki ile donanma gücünün takviye edilmesi ve Gölcük'te bir tersane oluşturulması da bu planın önemli unsurlarını oluşturmuştur.

Bu kapsamda yeni Cumhuriyet'in kıt kaynakları ile ilk denizaltıların temini için yapılan faaliyetler ve bu bağlamda ülkede yürütülen çalışmaların deniz harp sanayisine katkıları bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Yapılan inceleme ve teklifler doğrultusunda Birinci İnönü ve İkinci İnönü olarak adlandırılan denizaltıların Hollanda'da inşa edilmelerine karar verilmiştir. Gemiler 1926 yılı başında kızağa konulduktan sonra yapımlarına başlanmıştır. Gemilerin yapım yerinde bu gemilerin işletme, bakım ve onarımlarına yönelik hizmetleri katılışlarından itibaren sürdürmek üzere Türk subayları sınıflarına göre denizaltıcılık ve fabrika stajı eğitimleri de almışlardır. Rotterdam'da fabrika stajı gören mühendis subaylar arasında bulunan Ata Nutku bir süre sonra Cumhuriyet dönemi donanmasının ilk yerli gemilerinin Gölcük Tersanesi'nde inşa edilmesini sağlamıştır. Denizaltıların inşası sürerken, gemilerin işletilmesi, ikmal, bakım ve onarımlarının sürdürülmesi amacıyla yurt içinde eş zamanlı olarak bir hazırlık projesi oluşturulmuştur. Amasra, İzmit ve İzmir bu proje kapsamında seçilen üç liman olmuş ve bu limanlarda ihtiyaç duyulan tesislerin kurulmasına yönelik faaliyetler geciktirilmeden sürdürülmeye çalışılmıştır. Aynı dönemde Gölcük Tersanesi'nin denizaltıcılık bakımından düzenlenmesi yönünde teknik raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlar doğrultusunda Gölcük Tersanesi'nin denizaltılara

hizmet verebilecek kapasiteye ulaştırılması sağlanmıştır. Atatürk döneminde devam eden deniz harp sanayiinin gelişimi ile 1936 yılında Almanya'ya sipariş edilen dört adet denizaltının ikisi yeniden düzenlenen Taşkızak tersanesinde yapılabilmiştir.

Bu çalışma; anılan denizaltıların donanmaya katılımı özelinde yapılan söz konusu faaliyetleri kapsamak üzere, birinci el belge ve kaynaklar ile araştırma ve inceleme eserlerinden elde edilen bulgular ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denizaltı, İnşa, donanma, tedarik, tersane.

Abstract

In the first years of the Republic, the works to be carried out within the scope of strengthening the Naval Forces were planned by considering the possibilities of the country. With a comprehensive planning, priority was given to put in action the warships taken over from the Ottoman Empire, especially the battleship Yavuz, by taking them into maintenance. In addition to put into action the existing warships, the reinforcement of the navy with the supply of submarines that a naval weapon which the importance has increased rapidly during the period, and the establishment of a shipyard in Gölcük were also important ingredients of this plan.

In this context, the scarce resources of the New Republic and the activities carried out for the supply of the first submarines and the contributions of the studies carried out in this context to the naval warfare industry constitute the purpose of this study.

The submarines which are called Birinci İnönü and İkinci İnönü, was decided to build in the Netherlands in line with the examinations and proposals. After the ships were put on the slipway at the beginning of 1926, their construction began. Turkish officers have received submarine and factory internship trainings at the ship's construction site according to their classes in order to continue the services for the operation, maintenance and repair of these ships after they have joined. Ata Nutku, who was among the engineer officers who did his factory internship in Rotterdam, after a while, ensured that the first domestic ships of the Republic period navy were built in Gölcük Shipyard. While the construction of the submarines continues, a preparatory project was created simultaneously in the country in order to continue the operation, supply, maintenance and repair of the ships. Amasra, Izmit and Izmir were the three ports selected within the scope of this project, and the activities for the establishment of the facilities needed in these ports were tried to be continued without delay. In the same period, technical reports

were prepared for the regulation of Gölcük Shipyard in terms of submarines. In line with these reports, Gölcük Shipyard has been brought to the capacity to serve submarines. With the development of the naval warfare industry that continued during the Atatürk period, two of the four submarines ordered to Germany in 1936 could be built in the reorganized Taşkızak shipyard.

This study, which includes the activities in question within the scope of the participation of the aforementioned submarines attending the navy, has been tried to be put forward in the light of the findings obtained from the first hand documents, sources and research and analysing works.

Keywords: Submarine, construction, navy, supply, shipyard.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

Deniz Müzesi Komutanlığı Arşivi (=DMA)

DMA*, Umûr-i Bahriye Müdüriyeti (=UBD) II*. 7/112, Eylül 1924.

DMA, *UBD II*. 17/ 320, 1924.

DMA, *UBD II.* 27/713, 1924.

DMA, *UBD II.* 29/ 832, 1924.

DMA, *UBD II.* 31/957, 1924.

DMA, *Bahriye Dairesi Riyaseti (=BDR)*. 31/789, 1924.

DMA, *Bahriye Vekâleti (=BV)*. 179/3238, 1925.

DMA, *BV*. 34/374, 1925-1926.

DMA, *BV*. 160/2734, 1926.

DMA, *BV*, 224/4318, 1926.

DMA, *BV*, 224/4319, 1926.

DMA, *BV.* 254/5161, 1927.

DMA, *BV*. 84/1336, 1925-1928.

DMA, *Deniz Müsteşarlığı (=DM)*. 83/1734, 1928.

DMA, *DM*. 89/1894, 1928-1929.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (=TİTE)

TİTE, 94/10, 20 Eylül 1340 [1924].

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Alkan, Resul, "Alman Belgelerine Göre Erken Dönem Cumhuriyet Bahriyesi Bağlamında Türk-Alman İlişkileri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: II (2021), c. 36, s. 421-442.

Atatürk'ün Bütün Eserleri (1924), C. XVI, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.

Hızal, Şamil, Dünya Denizaltıcılık Tarihi, Deniz Basımevi, İstanbul 2014.

Gökçay, Namık, İzmit Tersanesi Marmara Üssü Bahri Marmara Deniz Ana Üs Tarihçeleri, Deniz Basımevi, İstanbul 2009.

Metel, Raşit, Türk Denizaltıcılık Tarihi, Deniz Basımevi, İstanbul 1960.

Öcal, Yüksel, *Kürek ve Yelken Döneminden Günümüze Türk Bahriyesi*, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2008.

Özlü, Hüsnü, II. Dünya Savaşından Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 2006.

Tok, Abdullah, Cumhuriyet Döneminde Bahriye Vekaleti, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2014.

Ünlü, Rasim, *Cumhuriyet Bahriyesinin Oluşumu ve Gelişimi Süreci*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1996.

Süreli Yayınlar

"Son Havadis-Yeni Bahriye Siparişlerimiz-Tahte-l-bahrlerimiz", *Tanin*, 20.04.1330/1914.

"Hamidiye Kruvazörü, Reîs-i Cumhur Hazretleri ile Mahiyetlerini Trabzon'a götürmektedir.", *Cumhuriyet*, 12.09.1340/1924.

"Gazi Paşa Hazretleri'nin Seyahatlerine Dair Malumat", *Akşam*, 14.09.1340/1924.

"Reis-i Cumhur Hazretleri Samsun'da", *Akşam*, 23.09.1340/1924.

"Bahriye Vekâleti Layihası Kabul Edildi", *Vatan*, 30.12.1340/1924.

"Bahriye Vekâleti Teşkili Hakkındaki Kanun Layihası Ekseriyetle Kabul Edilmiştir", *Tanin*, 30.12.1340/1924.

"…Bahriye Vekâleti Hakkında Münakaşalar…", *Cumhuriyet*, 30.12. 1340/1924.

"Tahte-l-bahr ve Muhrip Alınacak", *Cumhuriyet*, 08.05.1341/1925.

"Tahte-l-bahrlerimiz On Beş Güne Kadar Geliyor", *Cumhuriyet*, 25.05.1928.

"Filomuza İltihak Eden Yeni Kuvvetler-Birinci ve İkinci İnönü Tahte-l-bahrlerimize Dün Merasimle Şanlı Bayrağımız Keşide Edildi", *Cumhuriyet*, 10.06.1928.

"Yeni Tahte-l-bahrlerimiz Dün Saat İkide Geldiler", İkdam, 10.06.1928.

"Cumhuriyet'in Yeni Bir Eseri-Gölcük Tersanesi'nde Yeni Bir Gemi İnşasına Başlandı", *Cumhuriyet*, 27.05.1934.

"Atak Gemisi-İnşaat Bir Buçuk Aya Kadar Bitecek", *Cumhuriyet*, 27.01.1937.

"…Haliç Tersanesi de İhya Ediliyor", *Cumhuriyet*, 21.06.1937.

"Gölcük Yağ Gemisi-Gölcük'te Yapılan Bu Yeni Gemimizin Deniz Tecrübeleri Bugün Yapılıyor", *Cumhuriyet*, 17.09.1937.

"Gölcük Yağ Gemimiz Geliyor-Bugün Limanda Törenle Karşılanacak", *Tan*, 17.09.1937.

Daver, Abidin, "Tam 40 Yıl Sonra-Kendi Tersanemizde Yaptığımız İlk Gemi", *Cumhuriyet*, 18.09.1937.

"Atatürk Yeni Denizaltı Gemilerimize Öz Türkçe Ad Koydular", *Cumhuriyet*, 27.01.1938.

"Yeni Denizaltılarımız-Cumhurreisimiz Atatürk Bunların İsimlerini Bizzat Koydular", *Tan*, 27.01.1938.

"Gölcük'te Yapılan İkinci Gemi Denize İndiriliyor-Atak Mayın Gemisi Yarın Merasimle Denize İndirilecektir", *Cumhuriyet*, 25.03.1938.

"Atak Mayın Gemisi Dün Törenle Denize İndirildi-Dalgıç Adlı Bir Geminin de Omurgası Konuldu", *Cumhuriyet*, 27.03.1938.

"Türk Mühendisi, Türk İşçisi Tarafından İnşa Edilen İkinci Gemimiz-Atak Mayın Gemisi Dün Büyük Bir Tezahüratla Gölcük'te Denize İndirildi", *Son Posta*, 27.03.1938.

"Yeni Mayın Gemimiz-Atak Mayın Gemisi Gölcük'te Merasimle Denize İndirildi", *Tan*, 27.03.1938.

Raporlar

"Bahriye Vekâleti Kanunu", *Cumhuriyet*, 28.12.1340/1924.

TBMM Zabıt Ceridesi, 28. Birleşim (29.XII.1340/1924), Devre 2, c. 11, TBMM Matbaası, Ankara 1975.

TBMM Zabıt Ceridesi, 94. Birleşim (5.IV.1341/1925), Devre 2, c. 17, TBMM Matbaası, Ankara 1976.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, c. 18, 105. Birleşim, (18.IV.1341/1925), TBMM Matbaası, Ankara 1976., s. 201-217.

TBMM Zabıt Ceridesi, 32. Birleşim (16.I.1928), Devre 3, c. 2, TBMM Matbaası, Ankara [t.y.].

TBMM Zabıt Ceridesi, 47. Birleşim (08.V.1933), Devre 4, c. 15, TBMM Matbaası, Ankara 1933.

"Bahriye Vekâleti Teşkiline Dair Kanun", *Kanunlar Dergisi*, c. 3, Ankara [t.y.].

"1341/1925 Senesi Muvâzene-i Umûmiyye Kanunu", *Kanunlar Dergisi*, c. 3, Ankara [t.y.]

"Bahriye Fevkalade Bütçe Kanunu", *Kanunlar Dergisi*, c. 3, Ankara [t.y.].

"Bahriye Vekaletinin İlgasına Dair Kanun", *Kanunlar Dergisi*, c. 6, Ankara, [t.y.].

"Harp Gemilerinin Tamiri İçin Gölcük'te Tamir, Liman ve Tersane Yaptırılması Hakkında Kanun", *Kanunlar Dergisi*, c. 12, Ankara, [t.y.].

Erken Cumhuriyet Subaylarının Dönemlerinin Harp Teknolojisine Bakışları ve Yerli Harp Sanayii İçin Çıkardıkları Dersler

The Views of Turkey's Early Republic Officers on Contemporaneous Military Technology and the Lessons Learned for the National Military Industry

Efe GÜZELOĞLU

Öz

Savaş sonrası 1920lerde Türkiye askeri sanayiini geliştirebilmek için fırsat arayışı içerisindeydi. Özellikle bir hava sanayii kurabilmek genç rejimin stratejik hedeflerinden birini teşkil ediyordu. Hali hazırda kurulmuş bir endüstriyel temel olmadığından, Türkiye'nin kendi askeri-sınai kompleksini kurabilmek için askeri endüstriyel "know-how" bilgisi toplamaya ihtiyacı bulunmaktaydı. Hükümet Avrupa askeri sanayiine dair gözlem yapılması amacıyla Avrupa'ya çeşitli askeri heyetler gönderdi. Bu heyetlerde subaylar görev aldılar ve geri döndüklerinde Genelkurmay'a detaylı raporlar sundular. Bu çalışma, savaş sonrası 1920lerde yazılmış beş raporu içerecektir. Bu raporların üçü dönemin Hava Müfettişi Muzaffer Ergüder tarafından, 1924, 1925 ve 1927 yılı gezilerinden sonra yazılmıştır. Diğer iki rapor ise topçu subayı Miralay Kemal Bey ve piyade subayı Kaymakam Refet Bey tarafından yazılmıştır. Bu iki rapor toplamda 200 sayfadan uzundur ve Osmanlı Türkçesinde kaleme alınmıştır. Bu bildiride, bu raporlar ulusal bir askeri sanayiin kuruluş süreci için çıkarılan dersler bağlamında ele alınacaktır. Türk subaylarının Avrupa'da dönemin teknolojik yeniliklerine dair gözlem ve değerlendirmeleri incelenecektir. Böyle bir inceleme, yeni rejimin askeri sanayiinin ilk aktörlerini ve kendilerini gelişmiş yabancı askeri teknolojiler karşısında nasıl konumlandırdıklarını anlamamızı sağlayacaktır. Ayrıca çıkardıkları sonuçların genç rejimin askeri üretim ve silahlanma programına nasıl etki ettiği irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet, Askeri Sanayi, Askeri Heyet, Havacılık, Muzaffer Ergüder

Abstract

In the post-war 1920s, Turkey sought opportunities to develop its military industry. Especially to build up an aircraft industry became one of the strategic goals of the young Turkish regime. With the absence of industrial background, Turkey needed to obtain military-industrial know-how to establish its military-industrial complex. The government sent military missions to observe the European military industry. Officers participated in military missions to Europe. They wrote their detailed reports to the General Staff after they came back. This work will contain five officer reports written during the post-war 1920s. The Chief of Air Force Muzaffer Ergüder wrote three of them after the investigation trips in 1924, 1925, and 1927. Artillery officer Colonel Kemal Bey and infantry officer Lieutenant Colonel Refet Bey wrote the other two reports. The last two reports were over 200 pages together and written in Ottoman Turkish. In this presentation, i will analyze the reports in the context of the lessons taken for the establishment process of the national military industry. I will evaluate Turkish officers' observations and judgments on the European innovations at the time. That will improve our ability to understand the first actors of the military industry of the new regime and how they positioned themselves against the developed foreign military technology. I will examine how their results affected the young regime's strategy on military production and armament program.

Keywords: Early Republic Era, Military Industry, Military Mission, Aviation, Muzaffer Ergüder

Kaynakça / Bibliograpy

Muzaffer Ergüder, *Orgeneral Muzaffer Ergüder'in Havacılık Anıları 1922-1930*, (yay. Haz.) H. İbrahim Fırtına, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018.

1340 senesi Avrupa Tetebbu Heyeti Raporları, Türkiye Cumhuriyeti Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Talim ve Terbiye Dairesi, İstanbul, Matbaa-yı Askeriye, 1925.

Osmanlı Donanmasında Kebir Fırkateynlerin Ortaya Çıkışı: 1780-1800

Frigates in the Ottoman Navy: 1780-1800

Enes DEPE

Öz

Osmanlı donanmasında 18. yüzyıl, kalyona geçiş ile birlikte yelkenli gemilerin hâkimiyetini ilan ettiği bir devir olarak başlamıştır. 1770 yılında gerçekleşen Çeşme mağlubiyetinin ardından ise Donanma-yı Hümayun'da bazı yeni gemi türlerinin hizmete sokulduğu görülmektedir. Hatt-ı harp gemilerine yardımcı olmaları amacıyla üretilen fırkateyn sınıfı gemiler de bu tarihten sonra ortaya çıkmıştır. 1780'li yıllardan itibaren ortaya çıkan kebir fırkateynler ise şimdiye kadar üzerinde durulmayan bir alt gemi türü olmuştur. Hatt-ı harp gemileri ile fırkateynlerin arasında yerini alan bu gemiler, dünya genelinde bu tarihlerden itibaren donanmalarda kayda değer bir rol oynamıştır. Öyle ki Kırım'ın kaybından sonra Osmanlı güvenlik stratejisinin üzerine daha fazla eğilmek zorunda kaldığı Karadeniz'de Rus Filosunun kurulup varlığını sürdürebilmesi de büyük ölçüde bu fırkateynler ile sağlanmıştır. Osmanlı bahriyesinde köklü bir yenilik ve dönüşüm devrinin başladığı 1780'lerin ve 1790'ların Nizâm-ı Cedîd ruhunu yansıtması açısından da bu gemiler ayrıca ilgiye değerdir.

Bu bildiride, uluslararası literatürde kendisine yer bulduğu halde Türk kaynaklarında özel bir yeri olmayan kebir fırkateynler tanıtılacaktır. Avrupa donanmalarında öncülerinin görülmeye başlandığı andan itibaren muadilleri Osmanlı donanmasında boy gösteren bu gemilerin doğuşu ve gelişimi birkaç açıdan mukayeseli bir şekilde ele alınacaktır. Kebir fırkateynlerin anatomik ve fonksiyonel açılardan Avrupa donanmalarındaki versiyonları ile Osmanlı muadilleri arasında yapılacak karşılaştırmalar yanında, Osmanlı donanmasındaki diğer fırkateynler ile hatt-ı harp gemileri arasındaki yerinin tayini için de ayrıca mukayeseler yapılacaktır. Özellikle Rus Karadeniz Filosunun çekirdeğinin oluştuğu bu dönemde kebir fırkateynlerin Osmanlı donanması için nasıl bir etki sağladığı detaylıca izah edilecektir. Teknik çizimler ve görseller ile de ana hatları ortaya çıkarılacak olan kebir fırkateynlerin bu ilk atalarının hikâyesi, 19. yüzyıldaki ardıllarına bırakılmak üzere Napolyon Savaşları esnasında son bulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fırkateyn, Osmanlı Donanması, 18. yüzyıl, Yelkenli gemi teknolojisi

Abstract

In the Ottoman Navy, the 18th century started as a period when sailing ships declared their dominance with the transition to the galleon era. After the defeat of Chesma in 1770, it is seen that some new ship types were put into service in the Imperial Navy. Following this, Frigates emerged in order to assist the ships of the line. The large Ottoman frigates, which emerged in the 1780s, have been a sub-ship type that has not been discussed until now. These ships, which came between the battleships and frigates, have played a significant role in the navies around the world since then. For instance, after the loss of the Crimea, the establishment and survival of the Russian Fleet in the Black Sea, where the Ottoman security strategy had to focus more, was also largely ensured by these frigates. These ships are also worthy of attention as they reflect the New Order spirit of the 1780s and 1790s, when a radical period of innovation and transformation began in the Ottoman Navy.

In this paper, large frigates, referred in the international literature but not referred in Turkish sources, will be introduced. The birth and development of these ships, whose counterparts appeared in the Ottoman navy from the moment their pioneers began to be seen in the European navies, will be discussed in a comparative way from several aspects. The comparisons between the versions of large frigates in the European navies and their Ottoman counterparts in the anatomical and functional aspects as well as the comparisons for the determination of the position between the other frigates and the battleships in the Ottoman Navy will be made. The role of large frigates on the Ottoman navy in the period, when the core of the Russian Black Sea Fleet was basically built, will be explained in detail. The story of these first ancestors of large frigates, which will be outlined with technical drawings and visuals, will end during the Napoleonic Wars to be left to their successors in the 19th century.

Keywords: Frigate, Ottoman Navy, 18th century, Sailing ship technology

Kaynakça / Bibliograpy

SEÇME ARŞİV KAYNAKLARI ve YAZMA ESERLER:

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi: *Cevdet-Bahriye (C. BH.), Cevdet-Askeriye (C. AS.), Hatt-ı Hümayun (HH.), Başmuhasebe-Tersane Emaneti Defterleri (D. BŞM. TRE. d.), Kamil Kepeci (KK. d.), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d.)* fonları

İstanbul Üniversitesi-Nadir Eserler Kütüphanesi

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

SEÇME ARAŞTIRMA ESERLER:

İdris Bostan, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, Bilge, İstanbul 2005.

Tuncay Zorlu, *Osmanlı ve Modernleşme: III. Selim Dönemi Osmanlı Denizciliği*, Timaş, İstanbul 2014.

Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları: Osmanlı Donanmasının Yelkenli Savaş Gemileri (1701-1770)*, Küre, İstanbul, 2011.

Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, çev. Ahmet maden, Sertaç Canpolat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

Jan Glete, *Navies and Nations: Warships, Navies and State Building in Europe and America, 1500-1860*, vol. I-II, Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1993.

Eduard Sozaev, John Tredrea, *Russian Warships in the Age of Sail 1696-1860: Design, Construction, Careers*, Seaforth Publishing, Barnsley 2010.

Cumhuriyet Dönemi Türk Hava Harp Sanayiinin İlk Millî Projesi: Kayseri Tayyare Fabrikası

First National Project of the Turkish Air Warfare Industry in the Republic Period: Kayseri Aircraft Factory

Deniz KURT, Erdal KORKMAZ

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlarda başlatılan topyekûn kalkınma hamleleri içerisinde millî bir hava harp sanayiinin oluşturulması çabaları önemli bir yer tutmuştur. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in (Atatürk) egemen ve bağımsız bir devlet olmanın gereği olarak değerlendirdiği bu süreç, Türk Tayyare Cemiyeti ve ardından Kayseri Tayyare Fabrikası'nın kurulmasına imkân sağlamıştır.

Türk Tayyare Cemiyeti ile Alman Junkers Firması arasında yapılan sözleşme sonucu 1926 yılında Kayseri'de açılan uçak fabrikası, Cumhuriyetin ilk millî ve yerli hava harp sanayii projesi olmuştur. Kayseri Tayyare Fabrikası (Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi/TOMTAŞ), 120 Alman ve 240 Türk personel ile faaliyetlerine başlamıştır. Tayyare Fabrikası projesi kapsamında Eskişehir'de bir bakım ve onarım merkezi de kurulmuştur. Kayseri Tayyare Fabrikası, 1926 yılında onarım, 1927 yılında ise üretim aşamasına geçmiştir. İlk etapta fabrikada F-13 ve Junkers A-20 tayyarelerinin montajı yapılmıştır. 1928 yılı itibarıyla Junkers Firmasının yükümlülüklerini yerine getirememesi üzerine TOMTAŞ'ın faaliyetlerine son verilmiştir. 1929 yılında da fabrikanın hisselerinin tamamı Türk Tayyare Cemiyeti'ne devredilmiştir.

Kayseri Tayyare Fabrikası, 1931 yılında Millî Müdafaa Vekâletine bağlı olarak yeniden açılmıştır. Bu dönemde Türk Hava Kuvvetlerinin ihtiyacı olan av ve eğitim rolündeki tayyarelerin yurt dışından lisans hakları alınarak üretimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca fabrikada, Türkkuşu için planör üretimi yapılmıştır. Kayseri Tayyare Fabrikası'nda 1931-1939 yılları arasında lisans altında 200 civarında tayyare üretimi yapılmış, böylece mali açıdan ülke ekonomisine önemli katkılar sağlanmıştır. Türk Hava Kuvvetlerinin ihtiyacı olan tayyarelerin üretimi ile bakım ve onarım faaliyetleri de Kayseri'de yapılarak, harbe hazır bir kuvvet bulundurulmasına destek olunmuştur.

İkinci Dünya Harbi ve sonrasında ortaya çıkan koşullar ile özellikle yurt dışından yapılan yardımlar, Kayseri'deki tayyare üretim faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bu durum, Kayseri Tayyare Fabrikası'nın zamanla bakım ve onarım merkezi haline dönüşmesine sebep olmuştur. 1950 yılından itibaren Kayseri Tayyare Fabrikasının ismi, Hava İkmal Merkezi olarak değiştirilmiştir. Böylece, yerli ve millî tayyare üretimi yolunda başlatılan proje, akamete uğramıştır.

Bu çalışmada, 1926 yılında millî bir hava harp sanayii ideali kurmak amacıyla açılan Kayseri Tayyare Fabrikasının teşkili ile faaliyetlerine, arşiv belgeleri ve tetkik eserler çerçevesinde yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, hava harp sanayii, fabrika, üretim, millî ve yerli uçak

Abstract

Along with the establishment of the Republic of Turkey, efforts to establish a national air warfare industry had an important place among the total development moves initiated in the political, social, and economic fields. This process, which President Mustafa Kemal (Atatürk) considered as a necessity of being a sovereign and independent state, enabled the establishment of the Turkish Aircraft Society and then the Kayseri Aircraft Factory.

The aircraft factory, which was opened in Kayseri in 1926 with the contract between the Turkish Aircraft Society and the German Junkers Company, was the first national and domestic air warfare industry project of the Republic. Kayseri Aircraft Factory (Aircraft and Engine Turkish In corporated Company) started its activities with 120 German and 240 Turkish staff. A maintenance and repair centre was also established in Eskişehir within the scope of the Aircraft Factory Project. Kayseri Aircraft Factory started the repair phase in 1926 and the manufacture phase in 1927.At first, the F13 and Junkers A-20 aircraft were assembled at the factory. As of 1928, when Junkers Company could not fulfill its obligations, and factory's activities were terminated. In 1929, all the shares of the factory were transferred to the Turkish Aircraft Society. Kayseri Aircraft Factory was reopened in 1931 under the Ministry of National Defence.

During this period, hunting and training aircrafts which Turkish Air Force needed were manufactured by obtaining license rights from abroad. In addition, gliders were produced for "Türkkuşu" in the factory. Between 1931 and 1939, around 200 licensed aircraft were produced at the Kayseri Aircraft Factory, thus it made significant financial contributions to the country's economy. Besides the maintenance and repair, the manufacture of the aircraft needed by the Turkish Air Force, were carried out in Kayseri, and thus supported the presence of a force ready for war.

The conditions that emerged during and after the Second World War, and especially the aid from abroad, adversely affected the aircraft manufacture in Kayseri. This situation caused Kayseri Aircraft Factory to turn into a maintenance and repair centre in time. The name of the Kayseri Aircraft Factory was changed to Air Supply Maintenance Centre in 1950.Thus, the project started to manufacture domestic and national aircraft failed.

In this study, the establishment and activities of the Kayseri Aircraft Factory, which was opened in 1926 to realize the ideal of a national air warfare industry, will be included within the framework of archive documents and research papers.

Keywords: Kayseri, Air Warfare Industry, Factory, Manufacture, National and Domestic Aircraft.

Kaynakça/ Bibliograpy

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi

Tetkik Eserler

I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunda Kullanılan Savaş Araç-gereçleri

War Equipment Used in the Ottoman Army During the First World War

Zeynel ÖZLÜ – Enver DEMİR

Öz

I. Dünya Savaşı; harp tarihi açısından pek çok ilkin yaşandığı genel bir savaş olup, dört yıldan fazla süren savaş, milyonlarca asker ve sivilin kaybına sebebiyet vermesi gibi neticeleri bakımından dünya tarihinde derin izler bırakmıştır. Çalışmamızda İstanbul Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Talim ve Terbiye Dairesi Piyade ve Makineli Tüfek Müfettişliği tarafından hazırlanmış olan bir eserden yola çıkılarak; kara, deniz ve hava savaşlarının yaşandığı I. Dünya savaşında, Osmanlı askeri teçhizatlarından olan muharebe arabaları (özellikleri, türleri, donanımı, silahları ve düşman taarruzlarına nasıl savunma ve karşılık vereceği), Osmanlı kara ordusunda önemli bir askeri sınıf olan topçuluğa dair bilgiler (topların türleri, güç ve kabiliyetleri, topçu mermilerinin türleri ve tesirleri, topçu mevzileri, top atışlarının tür ve şekilleri), ordusunda bir havacılık teşkilatını kurmak için neredeyse batılı devletlerle aynı tarihlerde girişimlerde bulunan Osmanlı Devletinin askerî hava bölüklerini oluşturan tayyarelerin esası, savaştaki misyonları, tayyare kıtalarının teşkilatı, savaş tayyareleri, bomba tayyareleri, avcı tayyareleri, tayyarelerin kullanımı, topçu ve piyade tayyarelerinin vazifeleri, harp tayyarelerinin kullanımı ve askerlerin tayyarelere ilgili bilmesi gerekenlere dair tespitlerde bulunulacaktır. Yine çalışmada I. Dünya savaşında kullanılan zehirli gazlar, bu gazların düşmana karşı nasıl kullanılacağı, zehirli gazlardan korunma, gaz hücumları sırasında kıtaların nasıl hareket edeceği ve zehirli gazlar konusunda askerlerin bilmesi gerekenler hakkında tespitler ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, muharebe arabaları, topçuluk, havacılık tarihi, tayyare, zehirli gazlar,

Abstract

World War I, was a general war in which many firsts were experienced in terms of war history. The war which lasted for more than four years, left deep traces in the world history in terms of its consequences such as the loss of millions of soldiers and civilians. In our study, determinations will be made about what is

needed to be known based on a work prepared by the Infantry and Machine Gun Inspectorate of Istanbul Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Education Board regarding combat vehicles of Ottoman military equipment (its characteristics, types, equipment, weapons and how to defend against and respond to enemy attacks), information on artillery which was an important military class in the Ottoman land army (types of cannons, their power and capabilities, types and effects of artillery shells, artillery positions, types and forms of artillery fire), the basis of the airplanes that formed the military air divisions of Ottoman Empire which took initiatives almost at the same time as the western states to establish an aviation organization in its army, their missions at war, organization of aircraft brigades, warplanes, bombers, hunter planes, use of airplanes, duties of artillery and infantry aircrafts, use of warplanes and on what soldiers needed to know about airplanes in World War I, where ground, naval and aerial wars took place. Also in the study, determinations will be made about the poisonous gases used in the First World War, how these gases would be used against the enemy, what the soldiers needed to know on protection from poisonous gases, how the troops would move during gas attacks and poisonous gases.

Keywords: World War I, combat vehicles, artillery, aviation history, airplane, poisonous gases.

Kaynakça / Bibliograpy

Muharebe Arabası, Tayyare, Topçuluk Ve Zehirli Maddeler Hakkında Bilinmesi Ve Efrada Öğretilmesi Lâzım Gelen Malumat, İstanbul : Erkân-I Harbiye-İ Umûmiye Talim Ve Terbiye Dairesi Piyade Ve Makineli Tüfek Müfettişliği, 1927.

AYDÜZ Salim, Osmanlı Askeri Teknoloji Tarihi: Ateşli Silâhlar Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 2, Say› 4, 2004, 265-295.

DOĞRAYAN Okan Gümüş, Çanakkale Savaşları'na Hava Harekâtlarının Etkisi, Çanakkale 1915, İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

ERLER Mehmet Yavuz, "Osmanlı Devleti'nin Uluslararası Sivil Havayolu Taşımacılığına Girişi", *Kebijeç*/12, 2001.

KAYMAKLI Hulusi, *Havacılık Tarihinde Türkler-2*, Kültür Ofset, Ankara 1997.

KOCACIK Eyüp Talha, Emre Dölen, "İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye'de Zehirli Gazlardan Korunma Kursları ve Yasal Düzenlemeler", *Osmanlı Bilimi*

Araştırmaları , 21, 1 2020.

KURT Emin, Türk Hava Kuvvetlerinin Kuruluşunda Bağış Ve Yardımlar (1911-1914), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2018.

Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2013.

PARRY V. J., Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harb Malzemesinin Kaynakları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 3 İstanbul-1973.

YALÇIN Osman, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yıllarında Bir Kararlılık Gösterisi: 'Kıtalararası Osmanlı Hava Seferi'", *Mediterranean Journal of Humanities*, IV/2, 2014.

YALÇIN Osman, Türk Hava Harp Sanayi Tarihi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi Ankara - 2008.

I Selim Devrinde Cebehâne-i Âmire'de Yürütülen Faaliyetler

Activities which is conducting in Cebehâne-i Âmire in the Period of Selim I

Erdem SAKA

Öz

I Selim (Yavuz) devrinde Cebehâne-i Âmire'de silahların bakım-onarımları ve çeşitli yerlerden getirilen silah parçalarının montajı yapılmaktaydı. Bu dönemde çoğunlukla bir montaj sanayi ve bakım tesisi görünümündeki Cebehâne, aynı zamanda silahların son şeklini aldığı bir üretim tesisiydi. Ayrıca silâhların depolandığı bir lojistik merkez olmakla birlikte seferlerden önce burdaki silahlar kara ve deniz güçlerine tevzi edilmekteydi. Bu çalışmada; I Selim devrine ait olan 1/10 nolu Cebehâne-i Âmire Mühimmât Defteri (AE, SSLM 1/10)'nden edindiğimiz bu bilgilere ilaveten silahların nerelerde üretilip Cebehâne'ye nasıl ulaştırıldığına dair bilgileri vermeyi amaçlamaktayız. Ayrıca kronikler başta olmak üzere diğer kaynaklardan da yararlandığımız bu çalışma Cebehâne'i Âmire'de 1512-1520 yılları arasında yapılan çeşitli harcamaları ihtiva etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, I Selim, Cebehâne, Silah.

Abstract

During the reign of Selim I (Yavuz), maintenance and repair of weapons and assembly of weapon parts brought from various places were carried out in Cebehâne-i Âmire. During this period, Cebehâne mostly looked like an assembly industry and maintenance facility, also was on production plant where weapons reached their final form. Although Cebehâne was also o logistics center, weapons were stored and distributed to land and naval forces before the expedition. In the study; in addition to the information we obtained from the Cebehâne-i Âmire Mühimmât Register (AE, SSLM 1/10) belonging to the reign of Selim I, we aim to provide information on where the weapons produced and how they delivered to Cebehâne. In addition, this study which we used many sources, especially chronicles, contains various expenditures in Cebehâne-i Âmire between the years 1512-1520.

Keywords: Ottoman, I Selim, Cebehâne, Weapon.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

Ali Emiri

Selim I (AE. SSLM.)

def. nr. 1/10.

Maliyeden Müdevver Defterler (Mad)

def. nr. 23321.

Kronikler ve Araştırma-İnceleme Eserler

Celalzâde Mustafa, *Tabakâtü'l Memâlik ve Derecâtü'l Mesâlik (Kanunî Sultan Süleyman),* haz. Ayhan Yılmaz, Kariyer Yayınları, İstanbul 2011.

------- *Rodos Fetihnâmesi*, haz. Murat Yıldız, Libra Kitabevi, İstanbul 2013.

Emecen, Feridun M., *Osmanlı Klasik Çağında Savaş,* Timaş Yayınları, 4. baskı, İstanbul 2015.

Saka, Erdem, *Sultanın Silahları (1520-1566),* KDY Akademi, İstanbul 2022.

Erkmen, Serkan Emir, *Klasik Dönem Osmanlı Kara Kuvvetleri (Silâhları ve Techizatları)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019.

Kılıçarslan, Yasemin,"Cebeci", *Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklopedisi,* C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 182-183.

Mustafa Ali (Gelibolulu), *Künhü'l-Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

Katı/Katığ (Kompozit) Türk Yayının İmalinde Kullanılan Malzemeler ve Üretim Aşamaları

Materials Used in the Producing of Kati/Katig (Composite) Turkish Bow and Production Phases

Erkan GÖKSU

Öz

Silah yapımı ve kullanımı konusunda görülen gelişme, insanlık tarihinin geçirdiği tekâmül safhaları ile doğrudan alâkalıdır. Her insan topluluğu, yaşadığı çağa ait bilgi, beceri ve zekâsının ürünü olan silahla¬rı imal edip kullanmıştır. Bu silahlar içerisinde insanlık tarihinin en mühim icatla¬rından biri olan ok ve yayın ayrı bir yeri vardır. Öyle ki, bazı araştırmacılar yayı insanlık tarihinin ilk maki¬nesi olarak değerlendirirken bazıları ise ok ve yay teknolojisinin kültürel ilerlemedeki işlevinin ateşin bulunmasıyla aynı derecede önemli olduğunu söylerler.

Okçuluğun gelişimini belirleyen esas unsur, yay teknolojisinin tekâmülüdür. Erken dönemlere ait yaylar genellikle ahşap kullanılarak üretilmişlerdir. Bu tarz yaylar İn¬gilizce literatürde "self-bow" olarak adlandırılan tek parça ağaçtan yapı¬lan basit yaylardır. Önceleri sadece ahşabın kullanıldığı tek katmanlı bir yapıya sahip olan bu basit yaylar, zaman içerisinde geliştirilmiştir. Bu tek katmanlı yaylardan sonra bir çeşit ara formu ortaya çıkmıştır. Genellikle ahşap, sinir ve bunları birbirlerine tutturmak için gereken tutkaldan (ya da aynı amaca hizmet eden benzeri bir mal¬zemeden) oluşan iki veya üç katmanlı bu yayların (compound/reinforced bow) oldukça iyi korunmuş örneklerine Kuzey Amerika'da rastlamak mümkündür. Fakat yayın gelişim evreleri bununla bitme¬miş, Avrasya'nın çetin muharebe meydanlarına uyması için tasarlanmış yeni bir yay tasarımı geliştirilmiştir. Boynuz, ahşap, sinir ve tutkal gibi çok sayıda katmanın bir arada kullanıldığı bu tarz yaylarla, hem menzil, hem dayanıklılık ve hem de verimlilik arttırılmıştır. İlk defa 1877'de General Pitt Rivers tarafından "composite bow" şeklinde isimlendirilen bu yaylar, Türklerin "katı" yani "katılmış" yay (kompozit, bileşik, kar-ma, mürekkep) adını verdikleri yaydır. Bu çok katmanlı yay, gövdenin maruz kaldığı gerilme ve sıkıştırma kuvvetlerini dengelemek maksadıyla geliştirilmiş yapısal bir mimarî olup en az dört farklı malze¬meden imal edilir. Bu tebliğde katı Türk yayının imalinde kullanılan malzemeler ve üretim aşamaları ele alınarak sözkonusu yayın teknolojik ve askeri özellikleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Okçuluk, Türk Okçuluğu, Ok, Yay, Yay Teknolojisi, Katı Türk Yayı

Abstract

The progress in weapon making and using related to development phase of history of humanity. Every human community has used and produced weapons which are the product of knowledge, intelligence and abilities of the age in which they lived. Among these weapons, the bow and arrow, one of the most important inventions of human history, have a special place. In fact, while some scholars reclaim the bow as the first weapon of human history, others state that the function of bow and arrow technology in cultural progress is as important as the invention of fire.

The main element determining the development of archery is the evolution of bow technology. The early bows were generally produced by using wood. These bows known as self-bown are simple bows made from a single piece of wood. These simple bows, which previously had a single-layer structure using only wood, has improved in time. A kind of intermediary form emerged after these single-layer bows. It is possible to run across very well-preserved examples of these two or three-layered bows (compound/reinforced bow), which are usually made of wood, nerves and the flue required to attach them to each other (or a similar material serving the same purpose) in north America. However, the developmental phases of bow did not finish there and it is developed a new bow design for Eurasia's adaptation to tough battlefields. It is increased to both durability, productivity and range with these type of bows, in which many layers such as horn, wood, nerve and glue are used together. Named as "composite bow" for the first time in 1877 by General Pitt Rivers, these bows are what the Turks call "kati/katig", that is, "added" bow (composite, compound, mixed, ink). These multi-layered bow is a structural architecture developed to balance the tensile and compression forces to which the body is subjected and is produced from at least four different materials. It will examine that the materials used in the production of the solid Turkish bow and its production phases and the technological and military characteristics of the in question bow in this paper.

Keywords: Archery, Turkish archery, Arrow, Bow, Technology of Bow, Katı/Katıg Turkish Bow

Osmanlı 18. Asrında Harp Sanayi: Hediyyetü'l-Mühtedî Örneği

War Industry in the Ottoman 18th Century: The Sample of Hadiyyat al-Muhtadi

Elif BAGA – Esra Nur OSTA

Öz

Bu çalışmada, 1768-74 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Belgrad Divanı ikinci tercümanı Osman b. Abdulmennân'ın kaleme aldığı Hediyyetü'l-Mühtedî eserinin hâtime bölümündeki askeri teçhizatlar ve harp aletleri konu edilmiştir. 18. yüzyılda harp sanayi hakkında yazılan eserlerin sadece pratik amaçlı olduğu yaklaşımının aksine Hediyyetü'l-Mühtedî, askeri uygulamaların nazarî yönünün ele alındığı nadide bir eser olarak öne çıkmaktadır. Tercüme, telif ve şerh özelliklerinin bir arada bulunduğu bir eser olması yönüyle hem Osmanlı yerel askeri bilgisi hem de Avrupa modern askeri bilgisini içermekte ve dolayısıyla 18. yüzyıl modern harp tekniklerine geçiş sürecinin okunmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu özelliklerinden ötürü eser, harp tarihimizde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bildiride öncelikle çeşitlerine göre humbara ve hububat topu hazırlanması, humbara atımı için kullanılan alet ve barut karışımlarından bahsedilecektir. Sonrasında lağım kazımında kullanılan alet ve teçhizatların saklanması için kullanılan haznelerin şekilleri ve yapımı ele alınacaktır. Bu bildiride, TÜBİTAK tarafından desteklenen 119K740 numaralı ve "Osmanlı Klasik Dönem Matematiğindeki Alan ve Hacim Hesaplama Çalışmaları ve Bunların Mimari/Askeri Sahalardaki Yansımaları" isimli projenin bir parçası olması dolayısıyla eserde verilen uygulamalı geometri bilgisinin askeri alandaki kullanımına da değinilecektir. Ayrıca eserin tercümesinde istifade edilen kaynaklar üzerinden askeri uygulamaların Osmanlı ve Avrupa menşeleri hakkında elde edilen bilgiler paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hediyyetü'l-Mühtedî, Uygulamalı Geometri, Askeri Teçhizat, Top, Humbara, Barut, Harp Sanayi

Abstract

In this study, the armaments and the military instruments in the conclusion section of the treatise titled Hadiyyat al-Muhtadi(The Gift of the Convert) which was written, during 1768-74 Ottoman-Russian Wars, by Osman b. Abdelmennan who is the second translator of the Belgrade Divan. Contrary to the approach that the works on Ottoman war industry in the 18th century were only for practical purposes, Hadiyyat al-Muhtadi stands out as a rare work in which the theoretical aspects of military practices is discussed. In terms of being translation, writing and commentary features come together, it gives both Ottoman local military knowledge and European modern military knowledge, and therefore it is thought that it will contribute to the reading of the transition process to 18th century modern warfare techniques. Thanks to all features of this work given above, Hadiyyat al-Muhtadi has an important place in our military history. In the study, firstly, the preparation of bomb (khumbara) and cannon according to its size, an instrument used in throwing bomb and the mix proportions to make gunpowders are discussed. Afterwards, an instrument used in mining and the production of military supplies chamber types are given. In this study, the military use of applied geometry information will also be mentioned, since it is a part of the project numbered 119K740 and titled "Area and Volume Calculation Studies in Ottoman Classical Mathematics and Their Reflections in Architectural/Military Fields" supported by TUBİTAK. In addition, the considerations obtained about the Ottoman and European origins of military practices will be shared through the sources used in the translation of the treatise.

Keywords: Hadiyyat al-Muhtadi (The Gift of The Convert), Applied Geometry, Armaments, Cannon, Bomb, Gunpowder, War Industry

Kaynakça / Bibliograpy

Abdeljaouad, Mahdi ve Ageron, Pierre, “Eastern and Western Instruments in Osman Efendi’s Hadiyyat al-Muhtadi(The Gift of the Convert), 1779”, *Scientific Instruments Between East and West*, Leiden, The Netherlands: Brill, 2019.

Agoston, Gabor, *Osmanlı’da Strateji ve Askeri Güç*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2019.

Agoston, Gabor, *Guns for the Sultan: Military Power and the Weapons Industry in the Ottoman Empire*, Cambridge University Press, 2005.

Bernard Forest de Belidor, *Neuer Cursus Mathematicus zum Gebrauch der officiers von der Artillerie und der Ingenieurs*, Johann Joseph Pentz, Vienna and Leipzig, 1745.

Blondel, François, *Die Kunst Bomben zu werffen,* Johann Hoffmann, Sulzbach, 1686.

İhsanoğlu, Ekmeleddin*, Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi*, C. 1, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 2004.

Mühtedî, Osman b. Abdülmennân, *Hediyyetü’l-Mühtedî*, Askeri Müze Ktp., nr. 3027.

Mühtedî, Osman b. Abdülmennân, *Hediyyetü’l-Mühtedî*, Kütahya Vahid Paşa Ktp., nr. 786.

Şeşen, Ramazan, “Belgrad Divanı Tercümanı Osman b. Abdülmennân ve Tercüme Faaliyetindeki Yeri”*, Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi (1997), 305-320.

Christian Freiherr von Wolff, *Anfangs-Gründe aller Mathematischen Wissenschaften,* Renger, Frankfurt & Leibzig/Halle, 1750.

Geç Osmanlı Donanması'nda Bir Muharebe Gemisi İnşa Deneyimi: Abdülkadir

A Battleship Construction Experience in the Late Ottoman Navy: Abdülkadir

Evren MERCAN

Öz

Osmanlı Yunan Harbi'nin acı deneyimi 93 Harbi sonrası kıyı savunma odaklı Osmanlı donanmasının operasyonel yetersizliğini gün yüzüne çıkarmıştı. Bu yetersizliğin karşısında Osmanlı devlet ricali iddialı bir donanma programını hayata geçirerek bununla başa çıkmaya çalıştı. Donanma programının içeriğinde yurtdışından temin edilecek muharebe gemisi, kruvazör ve muhrip dışında devletin kendi imkân ve kaynaklarıyla Tersane-i Amire bünyesinde inşa edeceği bir muharebe gemisi projesi de bulunmaktaydı. Daha sonra Abdülkadir ismi verilecek 8,100 tonluk 103 metre boyundaki bu devasa platform, Osmanlı donanma envanterindeki en güçlü harp gemisi olması hasebiyle iddialı bir projeye karşılık gelmekteydi. Uzun bir sürenin ardından tersane bünyesinde inşasına girişilen ilk büyük evsaftaki muharebe gemisi olan Abdülkadir, uzun süren inşa dönemi teknik ve maddi yetersizliklerin yanında, idari karmaşa ve plansızlık yüzünden tamamlanamamış; yıllarca gövde iskeletiyle kızakta atıl kalmıştı. Nihayetinde 1906'da inşası durdurulmak zorunda kalınmış, 1909'da hurdaya ayrılmıştı. İnşası tamamlanabilseydi Osmanlı donanmasının caydırıcılığına belirgin katkı sağlayacak olan Abdülkadir'in bir fiyasko ile sonuçlanan inşa süreci dönemin siyasi, askeri ve iktisadi durumunun da tecessümü gibidir.

Anahtar Kelimeler: Sultan Abdülaziz, Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı Donanması, Muharebe Gemisi, Tersane-i Amire

Abstract

The bitter experience of the Greek- War of 1897 revealed the operational inadequacy of the Ottoman navy that focused on coastal defense after the Ottoman-Russian War of 1877-1878. The Ottoman decision-makers tried to deal with this problem by practicing a challenging navy program. Apart from the battleships, cruisers and destroyers that were planned to be purchased from abroad, there was also a battleship project that was planned to be finished in the Imperial Arsenal (Tersane-i Amire) with the empire's means and resources. This 8100

tons displacement naval platform which would be named as Abdülkadir, was a challenging project because of being the most powerful battleship in the Ottoman navy. As the first battleship that was planned to be built in the Imperial Arsenal (Tersane-i Amire) after a long time, the Abdülkadir could not be completed because of technical and financial inadequacies as well as administrative problems. It had remained on the dry dock for years. After all, the construction program had to be stopped in 1906, and the ship was scrapped in 1909. If the construction of the Abdülkadir could be completed, it would have made a significant contribution to the deterrence of the Ottoman navy. The process like the incarnation of the military and economic conditions of the mentioned period.

Keywords: Sultan Abdulaziz, Sultan Abdulhamid II, Ottoman Navy, Battleship, Imperial Arsenal.

Kaynakça / Bibliograpy

Arne Roksund, *The Jeune École: The Strategy of the Weak*, IDC Publisher, Leiden, 2007.

Bernd Langensiepen ve Ahmet Güleryüz, *The Ottoman Steam Navy 1828-1923*, Conway Maritime Press, London, 1995.

British Documents on the Origins of the War 1898-1914: The Near East; the Macedonian problem and the annexation of Bosnia, 1903-9, Ed.: George Peabody Gooch, Harold William Vazeille Temperley, Vol. V. H.M. Stationery Office, London, 1928.

Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

Donald Quataert, *The Ottoman Empire 1700-1922*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

Emin Yüce, *Abdülhamid Donanması'nda Bir Bahriyeli: Donanma Zâbiti Emin Yüce'nin Hatıraları*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Evren Mercan, *II. Abdülhamid Dönemi Deniz Stratejisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.

Hasan Rami Paşa, *Haturat: Büyük Facia-Büyük Dram 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Osmanlı Donanması'nın Durumu*, Tarihçi Yayınevi, İstanbul, 2011.

Jonathan Grant, "Osmanlı 'Gerilemesini' Yeniden Düşünmek: Osmanlı Devleti'nde Askeri Teknolojinin Yayılması (15. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Kadar)" (Çev: Salim Aydüz), *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı:19-20, 2010, 57-79.

Karl Wilhelm Augustus Darr, "The Ottoman Navy 1900-1918: a study of the material personnel and professional development of the Ottoman Navy from 1900 through the Italian, Balkan, and first World Wars", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, University of Louisville, 1998.

Robert Gardiner, Conway's All The World's Fighting Ships 1922-1946, Conway Maritime Press, London, 1979.

Quintin Barry, *War in the East: A Military History of the Russo-Turkish War 1877-78*, Helion & Company Limited, West Midlands, 2012

Tuncay Zorlu, "III. Selim Osmanlı Deniz Gücü", *Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri*, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Denizcilik Bankası Tarafından Hazırlanan Rapora Göre Askeri Tersanelerin 1955 Yılındaki Panoraması

Panorama of the Military Shipyards in 1955 According to the Report Prepared by Maritime Bank

Fatih ÖZDEMİR

Öz

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, askeri gücünü çağdaş devletler seviyesinin üzerine çıkarmak için harp sanayiinin üzerine yoğunlaşarak çeşitli kurum ve kuruluşlar meydana getirmiştir. Bu kurumlardan biri olan Denizcilik Bankası, 1951 yılında Türkiye'de Denizcilik alanında faaliyet göstermeye başlamıştır. Denizcilik Bankası, gerek harp filosunun gerekse ticaret filosunun sermayesini desteklerken diğer yandan da bu filoların üretiminde rol oynamıştır. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan "Askeri Tersanelerle Denizcilik Bankası Elindeki Tersanelerin Durumu …" adlı rapor, Harp Sanayii Kurumları/İşletmeleri kapsamına giren askeri tersaneler hakkındaki 1955 yılına ait bilgileri içeren bir belgedir. Bu rapor, askeri tersanelerde üretilen ve tamir edilen deniz araç-gereçleri, tersanelerin gelişimi için gerekli tedbirler ve çözümler, tersanelerin üretim-tamir kapasiteleri gibi bilgileri ihtiva etmektedir. Askeri tersaneler, harp filosunun inşası ve tamiri noktasında önemli bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, bahsi geçen rapor kapsamında Türkiye'deki askeri tersanelerin 1955 yılındaki panoramasını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Tersaneler, Harp Filosu, Denizcilik Bankası.

Abstract

The Republic of Turkey has created various institutions and organizations by concentrating on the war industry in order to raise its military power above the level of modern states. Maritime Bank, one of these institutions, started to operate in the field of Maritime in 1951 in Turkey. Maritime Bank, while supporting the capital of both the war fleet and the merchant fleet, also played a role in the production of these fleets. The report titled "Situation of Shipyards in the Hands of

Military Shipyards and Maritime Bank" in the Republic Archive of the Presidency of State Archives is a document containing information from 1955 about the military shipyards within the scope of the War Industry Institutions/Operations. This report includes information such as marine equipment produced and repaired in military shipyards, necessary measures and solutions for the development of shipyards, production-repair capacities of shipyards. Military shipyards are considered as an important institution in the construction and repair of the war fleet. This study reveals the panorama of the military shipyards in Turkey in 1955 within the scope of the aforementioned report.

Keywords: Military Shipyards, War Squadron, Maritime Bank.

Kaynakça / Bibliograpy

1-DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, *Askeri Tersanelerle Denizcilik Bankası Elindeki Tersanelerin Durumu ve Gemi İnşa Sanayii Hakkında Rapor*, 31.05.1955, Kutu No: 108, Gömlek No: 4.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, *Pendik'te Bir Tersane Açılması Hususunda Başbakanın Yazısı.*, 00.07.1967, Kutu No: 16, Gömlek No: 89.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, *Denizcilik Bankası TAO Genel Müdürlüğü Tarafından Pendik'te Tersane Kurulmak Amacıyla Bölgenin Sanayi Bölgesi Olarak Kabulü ve Bu Bölge İçindeki Arazinin Kamulaştırılarak Bankaya Devri*, 26.04.1968, Kutu No: 217, Gömlek No: 23.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Arasında Yürütülen Pendik Tersanesine Yardım Projesi Revizyon Belgesinin Onaylanması.*, 08.11.1984, Kutu No: 520, Gömlek No: 285.

2- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ARŞİVİ

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, C. 15, 08.05. 1933.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, C. 15, 01.05. 1933.

Gemi İnşa Sanayisi Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Dönem 23, Sayı 295.

3. GAZETELER

Hürriyet, “Bir tarih kapanıyor”, 23.03.2000.

4- KİTAPLAR, MAKALELER, TEZLER

AÇMUZ, Murat, “Erken Cumhuriyet Döneminde Deniz Gücü Oluşturma Girişimleri: Gölcük Tersanesi (1923-1939)”, *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2020.

AKKOR, Mahmut, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Gölcük Tersanesi’nin Yapım Süreci”, *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV*, C.2, Kocaeli 2018, ss. 925-968.

EVSİLE, Mehmet, “Osmanlı Harp Sanayii”, *Yeni Türkiye Dergisi*, C. 31, 2000, ss. 643-646.

KOPAR, Metin, “Atatürk Dönemi Deniz Taşımacılığı (1923-1938)”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 22, 2016, ss. 465-492.

ÖZLÜ, Hüsnü, “II. Dünya Savaşından Günümüze Türkiye’de Savunma Sanayii’nin Gelişimi (1939- 1990)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi*, İzmir 2006.

YILDIZ, Arzu, “Türkiye’de Tersanelerin Tarihi ve Gemi İnşa Sanayisinin Gelişimi”, *Mühendis ve Makina Dergisi*, C. 49, S. 578, ?, ss. 23-47.

Atatürk Döneminde Barut ve Patlayıcı Madde Üretimi (1923-1938)

Gunpowder and Explosive Production in Atatürk Era (1923-1938)

Fatma EMEK

Öz

Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkılıp cumhuriyetin ilan edilmesi ile harp sanayisi için yeni düzenlemeler yapılma yoluna gidildi. Ankara'da Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü kuruldu. Bu müdürlüğe bağlı olarak barut ve patlayıcı madde üretimi yapan fabrikalarda açıldı. Osmanlı Devleti'nden kalan barut fabrikası 1923 yılı itibari ile yeniden üretime başladı. Aynı yıl Ankara'da Fişek Fabrikası açıldı. 1925 yılında Barut ve Mevaddı İnfilâkıye İnhisarı İşletme Türk Anonim Şirketi, 1930'da kapsül fabrikası gibi kuruluşlar üretime başladı.

Bu çalışmada, Atatürk döneminde barut ve patlayıcı madde üretiminin nasıl gerçekleştiği, işletim süreçleri, çalışma şekilleri, barut ve patlayıcı maddelerin tarihi gelişimi ele alındı. Konu, dönem olarak yeni teknolojik üretiminin ülkede gerçekleştiği yıllar olarak sınırlandırıldı. Araştırma Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi belgeleri, resmi yayınlar, dönemin basınında yer alan haberler ve ikinci el kaynaklardan faydalanılarak hazırlandı. Böylece Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış bir ülkenin cumhuriyetin ilanından 1938 yılına gelinceye kadar harp sanayisi alanında atmış olduğu yeni adımlar ve bunların gelişim süreci hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barut, Patlayıcı Madde, Atatürk Dönemi, Askeri Fabrikalar, Harp Sanayi.

Abstract

Under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, the way was taken to make new arrangements for the military industry with the victory of the War of Independence and the proclamation of the republic. The General Directorate

of Military Factories was established in Ankara. Depending on this directorate, factories producing gunpowder and explosives were opened. The gunpowder factory left over from the Ottoman Empire started producing again in 1923. In the same year, a pistol cartridge factory was opened in Ankara. İn 1925, organizations such as Barut ve Mevaddı İnfilâkıye İnhisarı İşletme Türk Anonim Şirketi, Pyrotechnics Factory began production in 1930.

In this study, how the production of gunpowder and explosives took place during the reign of Atatürk, operating processes, working methods, historical development of gunpowder and explosive materials were discussed. The subject was limited to the years in which, as a period, the production of new technologies took place in the country. The research was prepared using the documents of the Presidential State Archive, official publications, news in the press of the period and second-hand sources. Thus, information was given about the new steps taken by a country that had just emerged from the War of Independence in the field of military industry from the proclamation of the republic until 1938 and their development process.

Keywords: Gunpowder, Explosive Production, Atatürk Era, Military Factories, War Industry.

Kaynakça / Bibliograpy

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Resmi Yayınlar

Süreli Yayınlar

Harp Sanayisine dair ikinci el kaynak

Gölcük Mayın Fabrikasının Kuruluşu ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Deniz Mayını İmal Çalışmaları

Establishment of Gölcük Mine Factory and Sea Mine Production Studies in the First Years of the Republic

Ferdi UYANIKER

Öz

Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasının ardından İzmit ve Gölcük bölgesinin yeni bir donanma üssü olarak ön plana çıkması sonrası, Gölcük'te kurulan fabrikalardan biri de Gölcük Mayın Fabrikası oldu. Flender şirketi tarafından 1925 tarihinde inşa çalışmaları başlayan fabrika, Bahriye Vekâleti tarafından 19 Eylül 1927 tarihinde teslim alındı. Bu fabrika, Flender Şirketi'nin Gölcük'te yaptığı ilk binalardandı. Fabrika, uzun yıllar başarıyla Türk donanmasına hizmet etti. İçinde dökümhane, tersane ince işlerine ait kısımlar, mayın imali için hidrolik baskı ile kaynak imkânları bulunmaktaydı. Fabrika aynı zamanda önünden geçen dekovil yolu ile mayın ve torpido nakli için denizaltı iskelesine bağlıydı. Tüm bu imkânlara rağmen Gölcük Mayın Fabrikası'nda, faaliyete geçtiği 1927 yılından 1931 yılına kadar mayın imali yapılamadı. Bunun çeşitli sebepleri bulunmakla birlikte en büyük nedeni, mayın imali konusunda yetkin yerli ve yabancı uzman temin edilememesiydi. Dolayısıyla Cumhuriyet Donanması, kendi deniz mayınını imal edemez bir haldeydi. Bu eksikliğin bir an evvel giderilmesi için bizzat Genelkurmay Başkanı Orgeneral Fevzi Çakmak'ın direktifiyle, 1931 yılı ortalarında harekete geçildi ve Milli Müdafaa Vekâleti tarafından 2 Ağustos 1931 tarihinde Gölcük Mayın Fabrikası'na Türk yapımı bir deniz mayını imal edilmesi konusunda emir verildi. Kısaca ifade etmek gerekirse bu çalışma, 1931 yılında Gölcük Mayın Fabrikası'nda başlayan ve başarıyla neticelenerek donanma envanterine "Gölcük T.C Mayını" adıyla dahil edilen Türk yapımı deniz mayınının imalat sürecini ortaya koymaya dönük olarak kaleme alındı.

Anahtar Kelimeler: Gölcük Mayın Fabrikası, Milli Müdafaa Vekâleti, Flender Anonim Şirketi, Mayın, Donanma.

Abstract

After the signing of the Lausanne Peace Treaty, Izmit and Gölcük regions came to the fore as a new naval base, and one of the factories established in Gölcük was the Gölcük Mine Factory. The factory, which was started to be built by the Flender company in 1925, was received by the Ministry of Navy on 19 September 1927. This factory was one of the first buildings built by the Flender Company in Gölcük. The factory successfully served the Turkish navy for many years. There were parts of the foundry, shipyard fine works, hydraulic pressure and welding opportunities for mine production. The factory was also connected to the submarine pier for mine and torpedo transport via the dekovil road passing in front of it. Despite all these opportunities, mines could not be produced at the Gölcük Mine Factory from 1927 to 1931, when it started operating. Although there are various reasons for this, the biggest reason was the inability to obtain competent domestic and foreign experts in mine production. Therefore, the Republic Navy was unable to manufacture its own sea mine. In order to eliminate this deficiency as soon as possible, action was taken in mid-1931, upon the directive of the Chief of General Staff, Full General Fevzi Çakmak, and on 2 August 1931, the Gölcük Mine Factory was ordered to manufacture a Turkish-made sea mine by the Ministry of National Defense. To put it briefly, this study was written in order to reveal the historical process of the manufacture of the Turkish-made sea mine, which started at the Gölcük Mine Factory in 1931 and ended successfully and was included in the navy inventory with the name "Gölcük T.C Mine".

Keywords: Gölcük Mine Factory, Ministry of National Defense, Flender Anonymous Company, Mine, Navy.

Kaynakça / Bibliograpy

A- Arşiv Kaynakları

BCA (Başkanlık Cumhuriyet Arşivi), Fn.:30.18.1.1., Ktn.:26, Dosn.:54, Gmn.:9, Bn.:1, 2, T.:14 Eylül 1927.

BDMA (Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Arşivi), Selanikli Ramiz Numan'ın Künye Kaydı, Künye Defterleri Bölümü, Ktn.:18912, Gmn.:19, Bn.:1-3.

BDMA., Umur-ı Bahriye Müdüriyeti, Ktn.:21, Gmn.:515, Bn.:1, T.: 1340/1924.

BDMA., ŞUB.d_00095, s.108.

BDMA., ŞUB.d_00104, s.51.

BDMA., ŞUB.d_00105, s.96.

BDMA., UMUMİ EVRAK, 221/221.

LDGAM (Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü), Ktn.:1930-6, Gmn.:91, Bn.:1, T.:22 Ekim 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-6, Gmn.:91, Bn.:2, 3, T.:13 Ekim 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-6, Gmn.:91, Bn.:4, T.:28 Eylül 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-6, Gmn.:91, Bn.:5, T.:16 Eylül 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-6, Gmn.:91, Bn.:6, 7, 8, 9 T.:16 Eylül 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-7, Gmn.:93, Bn.:1, T.:14 Ekim 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-7, Gmn.:96, Bn.:1, T.:30 Ekim 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-7, Gmn.:96, Bn.:2, T.:20 Ekim 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:122, Bn.:2, 3, T.:8 Ekim 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:122, Bn.:6, T.:6 Ekim 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:123, Bn.:1, T.:3 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:124, Bn.:1, 2, 3, T.:7 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:124, Bn.:10, T.:14 Aralık 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:124, Bn.:4, 4-1, T.:30 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:124, Bn.:6, T.:1 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:124, Bn.:7, T.:3 Aralık 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:127, Bn.:1, T.:9 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:127, Bn.:10, T.:28 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:127, Bn.:11, 12, T.:17 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:127, Bn.:2, 5, 6, T.:1 Aralık 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:127, Bn.:6, 9, T.:18 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:127, Bn.:7, T.:3 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:131, Bn.:1, T.:5 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1930-9, Gmn.:131, Bn.:2, T.:8 Kasım 1930.

LDGAM., Ktn.:1931-51, Gmn.:75, Bn.:2, 3, T.:12 Ocak 1931.

LDGAM., Ktn.:1932-16, Gmn.:17, Bn.:4, T.: 22 Haziran 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:13, T.: 17 Temmuz 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:16, T.: 10 Temmuz 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:17, 18, 19, 20, T.: 9 Temmuz 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:2, 4, 4-1, 5, 12, 14, 15, T.: 14 Temmuz 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:21, 21-1, T.: 2 Temmuz 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:21, 31, T.: 16 Mart 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:22, T.: 29 Haziran 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:23, 23-1, T.: 25 Haziran 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:23, T.: 28 Haziran 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:24, 24-1, T.: 30 Haziran 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:27, T.: 9 Haziran 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:28, 31, T.: 21 Mart 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:29, T.: 15 Mart 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:3, T.: 11 Temmuz 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:30, T.: 24 Ocak 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:32, 33, T.: 14 Mart 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:34, T.: 12 Mart 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:35, T.: 6 Mart 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:36, T.: 25 Şubat 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:37, T.: 16 Şubat 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:38, T.: 4 Şubat 1932.

LDGAM., Ktn.:1932-21, Gmn.:91, Bn.:40, 41, 41-1, 41-2, 41-3, 41-4, 41-5, T.: 23 Aralık 1931.

LDGAM., Ktn.:1932-68, Gmn.:34, Bn.:9, T.:18 Nisan 1928.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:100, T.: 2 Mart 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:101, 101-1, 101-2,T.: 3 Mart 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:110, T.: 5 Mart 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:111, T.: 20 Mart 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:112, T.: 26 Mart 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:115, 116, T.: 31 Mart 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:120, T.: 7 Nisan 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:28, T.: 11 Şubat 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:87, 88, 95, T.: 19 Şubat 1935.

LDGAM., Ktn.:1935-72, Gmn.:230, Bn.:98, T.: 24 Şubat 1935.

LDGAM., Ktn.:1936-38, Gmn.:111, Bn.:1, T.: 16 Kasım 1936.

LDGAM., Ktn.:1936-38, Gmn.:166, 167, Bn.:1, 1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6, T.: 12 Ağustos 1936.

B- Araştırma ve İnceleme Eserleri

Afif Büyüktuğrul, Cumhuriyet Donanması (1923-1960), Deniz Basımevi, İstanbul 1967.

Afif Büyüktuğrul, Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması, C.IV, Deniz Basımevi, İstanbul 1984.

Burhanettin Seri, Denizcilik Ansiklopedisi, Deniz Basımevi, İstanbul 2009.

Celal Eyiceoğlu, "Geçmişte ve Şimdi Gölcük Deniz Fabrikaları", Donanma Dergisi, İstanbul Deniz Basımevi, Cilt 75, Sayı:439, (Ekim 1962).

Ferdi Uyanıker, "Gölcük Deniz Ana Üs Komutanlığının Tarihi Gelişimi (1921-2016)", Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi, Cilt 31, Sayı I, Haziran 2021.

Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi 1926-1999, Donanma Komutanlığı Yayını, Kocaeli 1999.

Gölcük Tersanesi Tarihçesi, Gölcük Tersanesi Komutanlığı Yayını, Kocaeli 1968.

Kaymakam Mazhar, Mayın Notları, Deniz Matbaası, İstanbul 1939.

Mayıncı Astsubay Çavuş ve Üstçavuşların Ders Kitabı, Deniz Basımevi, İstanbul 1954.

Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1923-1935, Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü Yayını, Cilt Nu.,I., Ankara.

Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1923-1972, Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Tuna Nehri Donanması'nın Muharebe Gemilerinden Şayka

Chaika, A Battleship of The Danube River Navy

Filiz YILDIRIM

Öz

Almanya'dan aldığı kaynağı ile Karadeniz'e doğru yol alan Tuna Nehri, toplam on ülkenin sınırlarından geçmekte ve Avrupa'nın en büyük ikinci nehri olma özelliğini taşımaktadır. Uluslararası su niteliğindeki Tuna ve havzasına sahip olan devletler, tüm zamanlarda siyasi, askerî, iktisadi vb. açılardan büyük avantajlara sahip olmuşlardır.

Osmanlı da bu avantajlardan istifade edebilmek için, teşekkül ettiği günden itibaren yönünü batıya çevirdi. Emin ve sağlam adımlarla önce Rumeli'de sonra da Orta Avrupa'da hâkimiyetini gösteren devlet, yüzyıllarca Tuna ve havzasını idare etti. Osmanlı, bu coğrafyada kalıcı olabilmek için kuvvetli bir donanma gücüne sahip olmak gerektiğinin farkındaydı.

Bu doğrultuda nehir şartlarına uygun batıdan doğuya, doğudan da batıya doğru aynı hızla hareket eden bir ince donanma vücuda getirdi. Ciddi ekonomik kaynaklarla ve büyük çabalarla oluşturulan Tuna Nehri Donanması, bünyesinde çok çeşitli gemi türlerini barındırmaktaydı. Bunlar içerisinde en sık görüleni, şüphesiz şayka gemisidir.

Son derece hafif malzemelerle imal edilen şayka, çok hızlı hareket etme kabiliyetine sahipti. Havanın rüzgârlı olduğu zamanlarda, rüzgâra paralel iken kazandığı hızını, rüzgârın aksi istikametinde de koruyan şayka hem yelkenle hem de kürekle yol alabilmekteydi.

Bu çalışmada, Tuna ince donanmasının muharebe gemilerinden olan şaykanın imalatı, yıllara göre sayısı, şayka kaptanları ve diğer personeli, mühimmatı, hangi görevlerde kullanıldığı vs. üzerinde durulmuştur. Öte yandan donanma gemileri ve çalışanları için gelir getiren ve adına ocaklık denilen bazı ünitelere de değinilmiştir. İnce donanma için özellikle Tuna kıyılarındaki birtakım sancak, kaza ve köyler ocaklık olarak istihdam edilmiştir. Nehrin muhafazası için Tuna kıyılarında bulunan Fethülislam, Güvercinlik, İsakçı, Niğbolu, Rusçuk, Semendire vs. gibi daha birçok yer, şayka gemisi bulundurmak üzere ocaklık tayin edilmişlerdir. Savaş zamanlarında donanmanın önemli bir parçası olarak görev yapan şaykalar, barış dönemlerinde ise Tuna sahillerindeki diğer işler

için görevlendirilmişlerdir. Bu ünitelere yapılan tevcihatlar, şayka kaptanlarının ulufe ve iaşeleri ile ocaklık şaykaların tamiri ve yenilenmesi üzerinde de ayrıca durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Tuna Nehri, Tuna İnce Donanması, Şayka, Ocaklık Şayka.

Abstract

The Danube River, which travels toward the Black Sea from its source in Germany, flows through the borders of ten countries and has the quality of being the second largest river in Europe. The states that have the Danube and its basin, which are international waters, have always had significant political, military, economic and similar advantages.

To make use of these advantages, the Ottoman State turned its direction to the west from the day it was founded. The state, which showed its dominance first in Rumelia and then, in Central Europe with sure and solid steps, ruled the Danube and its basin for centuries. The Ottoman State was aware of the need to have a strong navy to be permanent in this geography.

Accordingly, a thin navy that moved at the same speed from west to east and from east to west by the river conditions was created. The Danube River Navy, which was created with significant economic resources and great efforts, included a wide variety of ships. The most common among these is undoubtedly the Chaika ship.

Made of extremely light materials, the Chaika could move very quickly. When the weather was windy, the sailboat, which maintained its speed while being parallel to the wind, could also travel with both sails and oars.

In this study, the manufacturing process of the Chaika, which is one of the battleships of the Danube navy, its number by years, the captains and other personnel of the ship, its ammunition, the tasks it was used in, etc. were emphasized. On the other hand, certain units that generated income for the navy ships and their employees, who were called “hearths”, were also stated. For the thin navy, certain sanjaks, towns, and villages, especially on the Danube coast, were employed as hearths. Kladovo, Golubac, Isaccea, Nikopol, Ruse, Smederevo, and many places like these, which are located on the banks of the Danube for the protection of the river, had been designated as hearths to house Chaikas. In times of war, the Chaikas served as an important part of the navy, and in times of peace, they were assigned to other tasks on the Danube coast. Contributions made to these units, salary and subsistence of the Chaika captains, and the repair and renewal of the hearths’ Chaikas were also discussed.

Keywords: Ottoman, Danube River, Danube Thing Navy, Chaika, Hearths Chaika

Kaynakça / Bibliograpy

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (Osmanlı Arşivi) (BOA)

a. Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicillatı Mühimme Defterleri (A. DVNS. MHM. d.)

No: 2, 5, 7, 10, 12, 14, 16, 19, 21, 23, 24, 26, 27, 28 ,29, 30, 31, 32, 36, 43, 46, 48, 49, 55, 62, 66, 69, 71, 72, 76, 77, 78, 80, 83, 89, 97, 102, 103, 104, 106, 108, 110, 888, E-12321.

b. Cevdet Tasnifi (C.)

ba. Bahriye (BH)

Dosya No/Gömlek No: 81/3854, 187/8777, 191/8963, 196/9194.

c. Ali Emiri Tasnifi (AE.)

ca. Ahmed I (SAMD. I)

Dosya No/Gömlek No: 8/726.

cb. İbrahim (SİBR)

Dosya No/Gömlek No: 4/460.

cc. Süleyman II (SSÜL. II)

Dosya No/Gömlek No: 6/540, 26/2626.

cd. Ahmed II (SAMD. II.)

Dosya No/Gömlek No: 2/147, 18/1951.

ce. Mustafa II (SMST. II.)

Dosya No/Gömlek No: 16/1591, 18/1951, 64/6690, 130/14329.

d. İbnü'l-Emin Tasnifi (İE.)

da. Dahiliye (DH.)

Dosya No/Gömlek No: 8/804.

db. Hariciye (HR.)

Dosya No/Gömlek No: 4/379, 5/498.

dc. Bahriye (BH.)

Dosya No/Gömlek No: 1/78, 1/91, 4/302, 4/305, 5/415, 6/495, 6/545, *7/584.* 9/781, 9/796, 10/834, 10/841, 11/976.

e. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakları (TS. MA. e.)

No: 272/25, 644/9, 755/17, 756/53, 758/56, 814/21, 815/79, 888/65.

2. Kaynak Eserler

Mustafa Nuri Paşa, Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, c. I-II, (Sadeleştiren, Notlar ve Açıklamaları Ekleyen: Neşet Çağatay), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.

Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116 / 1688-1702), (Yayına Hazırlayan: Abdülkadir Özcan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

DEFTERDAR SARI MEHMED PAŞA, Zübde-i Vekayiat (Olayların Özü) III 1689-1694, (Sadeleştiren: Abdülkadir Özcan), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1979.

EBÛ SEHL NU'MÂN EFENDİ, Tedbîrât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler), (Yayına Hazırlayan: Ali İbrahim Savaş), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

EDİRNELİ ORUÇ BEĞ, Oruç Bey Tarihi, (Neşreden: Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, KÂTİB ÇELEBİ, Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan), (Hazırlayan: İdris Bostan), T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara, 2008.

KEMAL PAŞA-ZÂDE, Tevârih-i Âl-i Osman, X. Defter, (Hazırlayan: Şefaettin Severcan), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996.1972.

MUSTAFA NURİ PAŞA, Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, c. I-IV, (Sadeleştiren, Notlar ve Açıklamaları Ekleyen: Neşet Çağatay), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.

NA'îMÂ MUSTAFA EFENDİ, Târih-i Na'îmâ, c. I, (Hazırlayan: Mehmet İpşirli), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007.

PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ, Peçevi Tarihi, c. I-II, (Hazırlayan: Bekir Sıtkı Baykal), 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Mersin, 1992.

RÂŞİD MEHMED EFENDİ – ÇELEBİZÂDE İSMAÎL ÂSIM EFENDİ, Tarîh-i Râşid ve Zeyli (1071-1141/1660-1729), c. I-III, (Hazırlayanlar: Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur, Baki Çakır, Ahmet Zeki İzgöer), İstanbul, 2013.

SİLAHDÂR FINDIKLILI MEHMED AĞA, Nusretnâme, c. I, Fasikül I-II, (Sadeleştiren: İsmet Parmaksızoğlu), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

SİLAHDÂR FINDIKLILI MEHMED AĞA, Nusretnâme, c. I, Fasikül III, (Sadeleştiren: İsmet Parmaksızoğlu), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1964.

SİLAHDÂR FINDIKLILI MEHMED AĞA, Nusretnâme, c. II, Fasikül II, (Sadeleştiren: İsmet Parmaksızoğlu), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.

SİLAHDÂR FINDIKLILI MEHMED AĞA, Silahdâr Târihi (1095-1109), c. 2, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1928.

SİNAN ÇAVUŞ, Süleymanname Tarih-i Feth-i Şikloş, Estergon ve İstol-i Belgrad, (Editör: Tülay Duran), Tarihi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1998.

3. Tetkik Eserler

ÁGOSTON, Gábor; "Avrupa'da Osmanlı Savaşları", *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, (Çeviren ve Hazırlayan: Kahraman Şakul), Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 79-110.

ÁGOSTON, Gábor; "15. ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı Topçuluğu ve Avrupa Askeri Teknolojisi", *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, (Yayına Hazırlayan: Kahraman Şakul), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 115-146.

ÁGOSTON, Gábor; "Çevre ve Sınır Tarihi Çalışmalarının Buluştuğu Yer: Macaristan'daki Osmanlı-Habsburg Sınırı Boyunca Nehirler, Ormanlar, Bataklıklar ve Kaleler", *Osmanlı'da Strateji ve Askerî Güç*, (Çeviri: M. Fatih Çalışır), Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 98-130.

ÁGOSTON, Gábor; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Harp Endüstrisi ve Barut Teknolojisi (1450-1700)", *Osmanlı*, c. 6. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 621-632.

ÁGOSTON, Gábor; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Harp Sanayisi ve Barut Teknolojisi (1450-1700)", *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, (Yayına Hazırlayan: Kahraman Şakul), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 169-188.

ÁGOSTON, Gábor; "Osmanlı'da Top, Tüfek ve Tabur", *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, (Yayına Hazırlayan: Kahraman Şakul), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 147- 168.

ASLANTAŞ, Selim; "Belgrad-ı Dârü'l-Cihâd", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, S. 15, Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, Ankara, Güz-2011, s. 13-37.

AYDÜZ, Salim; *Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.

BAKARDJIEVA, Teodora "Batılı Gezgin ve Elçilere Göre Tuna Nehri'nde Kullanılan Osmanlı Gemileri", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 2*, (Hazırlayanlar: Şakir Batmaz, Özen Tok), Not Yayınları, Kayseri, 2015, s. 313-320.

BARGUT, Şemsettin; "Osmanlı Bahriyesinde Gemi Tipleri", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, S. 583, Ankara, Mart-2002, s. 18-21.

BAŞTAV, Şerif; *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya kadar)*, Ankara, 1991.

BEDİZ, Danyal; "16-17. Asırlarda Osmanlı Denizciliğinin Bugüne Kadar Meçhul Kalmış Başarıları", *Donanma Dergisi*, c. 80, S. 458, İstanbul, Temmuz-1967, s. 1-13.

BİLGE, Sadık Müfit; "Osmanlı Macaristanında Nehir Ulaşımı", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*, (Hazırlayanlar: Şakir Batmaz – Özen Tok), Not Yayınları, Kayseri, 2015, s. 509-528.

BOSTAN, İdris; "Gemi Yapımcılığı ve Osmanlı Donanmasında Gemiler", *Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi*, c. 1, (Editörler: İdris Bostan – Salih Özbaran), İstanbul, 2009, s. 325-339.

BOSTAN, İdris; *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2005.

BOSTAN, İdris; "Osmanlı Sefer Organizasyonundan Bir Kesit: 16. ve 17. Yüzyıllarda Tuna'da Kurulan Askeri Köprüler", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*, (Hazırlayanlar: Şakir Batmaz- Özen Tok), Not Yayınları, Kayseri, 2015, s. 15-30.

BOSTAN, İdris; "XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Tersâneleri ve Gemi İnşa Teknolojisi", *Osmanlı*, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 612-620.

BOSTAN, İdris; *Osmanlı Bahriye Teşkilatı XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 2003.

BOSTAN, İdris; *Osmanlılar ve Deniz Deniz Politikaları Teşkilat Gemiler*, 3. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2010.

BÜYÜKTUĞRUL, Afif; "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Deniz Politikası", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, c. 77, S. 473, Ankara, Nisan-1971, s. 3-8.

DÁVID, Géza; "16. ve 17. Yüzyıllarda Belgrat'tan Viyana'ya Kadar Tuna

Boyunun Askeri-İktisadi ve Yerleşmeler Açısından Önemi", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*, (Hazırlayanlar: Şakir Batmaz – Özen Tok), Not Yayınları, Kayseri, 2005, s. 46-60.

ECKHART, F.; *Macaristan Tarihi*, (Macarca'dan Çeviren: İbrahim Kafesoğlu), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.

EICKHOFF, E.; "Bir Alman Tarihçisi Gözüyle Osmanlı Donanması*", Deniz Kuvvetleri Dergisi*, S. 557, (Çeviren: Ömer Şentürk), Ankara, Temmuz-1993, s. 28-30.

GÖKBİLGİN, Tayyib; "XVI. Asır Ortalarında Osmanlı Devleti'nin Tuna Havzası ve Akdeniz Siyasetleri, Bunlar Arasındaki Alâka ve İrtibat, Muhtelif Veçheleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 13, S. 4, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1955, s. 63-77.

GÜLDÜREN, Yusuf; "Kanuni Sultan Süleyman Döneminde (1520-1566) Tuna ve Tuna'ya Akan Diğer Nehirlerdeki Türk Filosu ve Gemilikleri (Tersaneleri)", *X. Türk Tarih Kongresi Ankara 22-26 Eylül 1986*, c. IV, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993, s. 1773-1794.

GÜRÇAY, Lütfi; *Gemici Dili*, Üçüncü Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul, 1968.

HAMMER P., Baron Joseph Von; *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 1, (Yayına Hazırlayan: Mümin Çevik), Milliyet Yayınları, İstanbul, 2010.

İNCİCİYAN, P. L;. "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", (Çev.: H. D. Andreasyon), *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1974, s. 11-88.

İNCİCİYAN, P. L;. "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", (Çev.: H. D. Andreasyon), *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1976, s. 101-152.

KARAYAZGAN, Metin; *Denizci Sözlüğü (Gemici Dili) Terimler Deyimler*, Karşıyaka, 1981.

KAYAPINAR, Ayşe; "Danube", *Dictionnaire de I'Empire Ottoman*, (Ed.: François Georgeon, Nicolas Vatin, Gilles Veinstein, Elizabetta Borromea), Paris, 2015, s. 331-332.

KAYAPINAR, Ayşe; "Osmanlı Hâkimiyetinde Tuna Nehri ve Tuna Adaları", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı 1*, (Editorler: Hatice Oruç, Muhammed Ceyhan), Akçağ Yayınları, Ankara, 2016, s. 472-520.

KILIÇASLAN, M. Emre; "XVIII. Yüzyılda Tuna Demirkapısı ve Girdaplar İdaresi", *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, S. 25, Ankara, 2010, s. 59-76.

LUBENAU, Reinhold; *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi Osmanlı Ülkesinde 1587-1589*, (Çeviri: Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012.

MARSİLLİ, Graf; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatı Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti*, (Türkçe'ye Çeviren: M. Kaymakam Nazmi), Büyük Erkânıharbiye Matbaası, Ankara, 1934.

MAXİM, Mihai; "Tuna", *DİA*, c. 41, İstanbul, 2012, s. 372-374.

NOYAN, Bahri S.; "Osmanlı Bahriyesinde Donanma Ümerası", *Hayat Tarihi Mecmuası*, c. 1, S. 2, Kent Basımevi, İstanbul, 1977, s. 65-68.

OLGAÇ, Necmettin; *Türk Deniz Tarihi Özeti*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1952.

ORHONLU, Cengiz; "Gemicilik", *Türkiyat Mecmuası*, c. XV, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1969, s. 157-169.

Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri Gemiler, Efsaneler, Denizciler, (Yayına Hazırlayan: Ekrem Işın), Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2009.

ÖCAL, Yüksel; *Kürek ve Yelken Döneminden Günümüze Türk Bahriyesi*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2008.

ÖZEN, Selim; *Gemiler Sözlüğü*, Denizler Kitabevi, İstanbul, 2017.

ÖZTUNA, Yılmaz; *Büyük Türkiye Tarihi*, c. 6, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1983.

ÖZTÜRK, Necdet; "15. Yüzyılın Sonlarında Türk Denizciliği (Turgut Reis'in Denize Açıldığı Yıllar) -Oruç Beğ Tarihi'ne Göre-", *1. Turgut Reis Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu 27-28 Mayıs 2011 Turgutreis Bodrum Bildiriler*, Ankara, 2013, s. 81-90.

PANAİTE, Viorel; "Osmanlı Hâkimiyetinin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", *Türkler*, c. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 206-218.

PANZAC, Daniel; *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, (Çevirenler: Ahmet Maden, Sertaç Canpolat), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

PAPP, Sándor; "Habsburg İmparatorluğu Tuna Donanmasının Yeniden Yapılandırılması Üzerine Planlar", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*, (Hazırlayanlar: Şakir Batmaz, Özen Tok), Not Yayınları, Kayseri, 2015, s. 87- 102.

SALOMON SCHWEİGGER; *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Yayına Hazırlayan ve Notlayan: Heidi Stein), (Çeviren: S. Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004.

SEVİNÇ, Tahir; *1695 ve 1696 Avusturya Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

SÖNMEZ, Neslihan; *Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1997.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkil*âtı, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı*; Osmanlı Tarihi,* c. I, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.

ÜÇEL-AYBET, Gülgûn; *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

ÜNLÜ, Rasim; İnce Donanma, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2005.

ZALOĞLU, Mustafa*; Gemici Dili*, Türk Deniz Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı Yayınları No: 4, İstanbul, 1988.

Edirne Yeni Saray Kazısı Askeri Buluntuları

Military Finds of the New Palace Excavation in Edirne

Gülay APA KURTİŞOĞLU - Yavuz GÜNER - Veysel AYDIN

Öz

Edirne'de inşa edilmiş yapılardan en önemlisi Saray-ı Cedide-i Amire olarak bilinen Edirne Yeni Sarayı'dır. Sarayın yapılmasına Sultan II. Murad'ın emriyle 1450 yılında başlanılmıştır. Sultan II. Murad'ın vefatı nedeniyle yarım kalan saray asıl inşası Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleşmiştir.

Birçok tarihi olaya şahitlik eden sarayda İstanbul'un fethini kolaylaştıran büyük topların ilk deneme atışları gerçekleştirilmiştir. Balkanlar'a ve Avrupa'ya yapılan seferlerde ordunun hareket noktası Edirne Yeni Saray olmuştur. Padişahların Edirne Yeni Sarayı çevresinde askerlerle birlikte kendilerinin de bizzat katıldığı top atış talimleri, okçuluk ve sırık müsabakalarının yapıldığı bilinmektedir.

Edirne Yeni Sarayı İstanbul başkent olduktan sonra da padişahların ilgi göstermesinin bir neticesi olarak yapım amacına uygun bir biçimde kullanılmıştır. 18. asrın ortalarından itibaren Padişahların Edirne'ye olan ilgileri azalması, 1751-1752 Edirne Depremi ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Edirne Yeni Saray'ın harap olmasına neden olmuştur. Saray, 1867 ve 1873 senelerinde kısım kısım onarılmış olsa da bu sırada 1866–1870 yılları arasında Edirne Surlarının yıktırmasıyla daha önce bu Edirne kalesinde saklanan cephane Sarayın mahzenlerine taşınmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında söz konusu cephaneliğin düşman eline geçmemesi için dönemin Edirne Valisi emriyle cephanelik ateşlenmiş ve Saray harabe haline gelmiştir.

Sarayın çevresinde yer alan köşk ve kasırlarda yeni askeri imar faaliyetlerinden nasibini almış, saray ovası olarak bilinen bölgede yeni kışla binaları, depolar, ahırlar ve hastaneler yapılmıştır. Bu tahribatlardan sonra saraydan geriye çok az sayıda yapı günümüze ulaşmıştır.

Yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan taşınabilir kültür varlıklarının büyük bir oranını askeri malzemeler oluşturmaktadır. Yürütülen kazı çalışmalarında genel olarak; farklı ebatlarda gülle, mermi kovanı, mermi çekirdeği, bilye, nefte, kol düğmesi, kemer tokaları, perçin, bröve, süngü, silah aksamları vb. eserler açığa çıkarılmıştır. Bu çalışma ile özellikle 19.-20.yy. da işgal kuvvetlerinin saray ve çevresindeki tahribatları, varlıkları o dönemden kalan

taşınabilir askeri buluntuların yanı sıra Osmanlı Devleti'nin bu işgallere karşı reaksiyonları ve dönemin askeri teknolojisine ilişkin bulguların varlığını ayrıntılı bir şekilde irdelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edirne Yeni Saray, cephane, askeri malzeme, harp sanayi

Abstract

The most important of the structures built in Edirne is the Edirne New Palace, known as Saray-ı Cedide-i Amire. It was started in 1450 by order of Sultan II. Murad. The real construction of the palace, which was left unfinished due to Sultan II. Murad's death, was realized during the reign of Mehmet the Conqueror.

In the palace, which witnessed many historical events, the first test shots of large cannons, which facilitated the conquest of Istanbul, were carried out. Edirne New Palace was the starting point of the army in the expeditions to the Balkans and Europe. It is known that artillery exercises, archery and pole competitions were held in the vicinity of the Edirne New Palace of the sultans, in which they participated together with the soldiers.

Edirne New Palace was used in accordance with the purpose of its construction as a result of the interest of the sultans after Istanbul became the capital. Since the middle of the 18th century, the sultan's interest in Edirne decreased, the 1751-1752 Edirne Earthquake and the Ottoman-Russian War of 1828-1829 caused the destruction of the Edirne New Palace. Although the palace was partially repaired in 1867 and 1873, with the demolition of the Edirne Walls between 1866 and 1870, the ammunition previously stored in this Edirne castle was moved to the cellars of the Palace. In order to prevent the said arsenal from falling into the hands of the enemy during the 1877-1878 Ottoman-Russian War, the arsenal was fired upon the order of the Edirne Governor of the period, and the Palace was in ruins.

In the pavilions and pavilions around the palace, new military reconstruction activities were carried out, and new barracks, warehouses, barns and hospitals were built in the area known as the palace plain. After these destructions, very few structures from the palace have survived to the present day.

Military materials constitute a large proportion of the movable cultural assets unearthed in the archaeological excavations. In general, in the excavations carried out; different sizes of cannonballs, shell casings, bullet cores, balls, naphthas, cufflinks, belt buckles, rivets, badges, bayonets, weapon parts, etc.

artifacts unearthed. With this study, especially the 19th-20th century. In this study, it is aimed to examine in detail the destruction of the palace and its surroundings by the occupation forces, the movable military finds from that period, as well as the reaction of the Ottoman Empire to these occupations and the existence of the findings related to the military technology of the period.

Keywords: Edirne New Palace, ammunition, military equipment, war industry

Kaynakça / Bibliograpy

Kazancıgil, R., Edirne Sarayı ve Yerleşim Planı, İstanbul, 1999.

Öz, T., "Edirne Yeni Sarayında Kazı ve Araştırmalar", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, 1965, s. 217- 222.

Özer M., «Edirne Sarayı (Saray-ı Cedid-i Amire)'ndan Günümüze Ulaşabilen Yapılar Hakkında «, TURKISH STUDIES, vol.9, pp.809-836, 2014

Özer M., «Edirne Sarayı (Saray-ı Cedid-i Amire)», Bahçeşehir Üniversitesi Yayınlar, İSTANBUL, 2014

Venedik Belgelerinin Işığında Osmanlı Donanması ve Bir Osmanlı Kaptan-ı Deryasının Faaliyetlerine Dair Yeni Bilgiler: Canım Hoca Mehmet Kaptan

The Ottoman Navy and New Information on the Acts of an Ottoman Chief Admiral in the Light of Venice Documents: Zanum Kogia (Canım Hoca Mehmet Kaptan)

Güner DOĞAN

Öz

Akdeniz Dünyasının egemenlik sahasında hiç kuşku yoktur ki iki devlet yüzyıllar boyunca ciddi etkiler bırakmıştır. Bu devletlerden biri Osmanlı İmparatorluğu iken, diğeri Venedik'tir. Bu iki gücün Akdeniz'de hem birbirleri ile olan rekabetleri hem de özellikle ticaretin yönlendirdiği birliktelikleri dikkat çekicidir. Bu ilişki ağı, 18. Yüzyıla gelene kadar barış ve savaş dönemleri ile yoğrulmuş olan karşılıklı anlaşmalar ve anlaşmazlıklarla iki devletin birbirlerine karşı her an tetikte bulunmalarını ve bir şekilde de olsa birbirlerinden bilgi almalarını beraberinde getirmiştir. Bu makale çerçevesinde, Osmanlı Donanması ve onun mürettebatına dair ve bunun yanı sıra Osmanlı Kalyonlarının daha önce yayınlanmamış çizimlerinin de yer aldığı bir takım yeni bilgiler ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Donanması, Donanma Personeli, Donanma Mühimmatı, Canım Hoca Mehmet Kaptan

Abstract

It goes without saying that two states made considerable impacts on the area of sovereignty in the Mediterranean for centuries. While one of these states was the Ottoman Empire, the other was Venice. Both the competition between these two powers and their relationship steered by the trade in the Mediterranean

was remarkable. This network of relations was comprised of agreements and disagreements, periods of war and peace brought along both states being in on their guard's, yet exchange of information between them. Within the framework of this article, some new information is put forward with regard to the Ottoman Navy and its crew as well as some drawings of Ottoman Galleons which were not published before.

Keywords: Ottoman Navy, Navy Personnel, Navy Ordnance, Zanum Kogia

Kaynakça / Bibliograpy

Bildiride, ağırlıklı olarak Venedik Devlet Arşivinde muhafaza edilen Elçi raporları kullanılmıştır. Bilginin sağlaması adına Fransız elçilerin raporlarından da istifade edilmiştir.

-Venedik Devlet Arşivi (Archivio di Stato di Venezia), Elçi/Balyos Raporları

-Paris Dış İşleri Bakanlığı Arşivi (Archives du Ministère des Affaires Etrangères) Elçi Raporları

Cebehâne-i Âmire ve Osmanlı Ateşli Silah Sanayisindeki Rolü (1700-1787)

Imperial Ammunition Factory and Its Role in the Ottoman Firearm Industry (1700-1787)

Hakan YAZAR

Öz

Cebehâne-i Âmire veya Cebeci Ocağı, başta Yeniçeriler olmak üzere Osmanlı ordusunun silah ve mühimmatlarının temini, bunların muhafazası, bakım ve onarımlarından sorumlu Kapıkulu halkından oluşmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda üretilen barut ve diğer harp malzemeleri ile bunların hammaddeleri Cebehâne'de saklanmakta ve ihtiyaç duyulan yerlere nakledilmekteydi. Bununla birlikte Cebehâne'de sadece hammadde veya mühimmat depolanmıyor aynı zamanda atölyelerde başta tüfek, barut ve fişek gibi ateşli silahlar veya mühimmatlar ile ok, yay veya kılıç gibi daha geleneksel harp malzemeleri ile kazma-kürek gibi siper levazımatları üretiliyordu. Cebeciler; bu silah, mühimmat ve harp malzemelerini sefer zamanlarında muharebe sahasına kadar naklederek burada Yeniçerilere dağıtıyorlardı. Bir başka ifadeyle Cebehâne-i Âmire, top dökümü ve top levazımatı haricinde ordunun ihtiyaç duyduğu bütün harp malzemelerinin üretimi, depolanması ve nakliyesiyle ilgili konularda imparatorluktaki en yetkili kurumdu.

Bu çalışmada, Cebehâne-i Âmire'nin Osmanlı harp sanayisindeki yeri ve önemi ortaya konularak Osmanlı İmparatorluğundaki harp malzemesi üreten tophane ve baruthane gibi kurumlarla Cebehâne-i Âmire'nin ilişkileri ele alınacaktır. Bunun yanı sıra, savaşın sürdürülebilirliği açısından en önemli harp aletlerinden olan tüfek ve fişeklerin Cebehane'deki üretim süreci, maliyetleri ve teknolojileri üzerinde durulacaktır. Bu çalışma, On sekizinci yüzyılın başından 1787-92 Osmanlı- Rus Savaşları'na kadarki dönemde Cebehâne-i Âmire'yi merkeze alarak Osmanlı savaş sanayisi bütüncül bir bakışla incelemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cephane, Sanayi, Tüfek, Barut, Fişek.

Abstract

Imperial Ammunition Factory (*Cebehâne-i Âmire*) or Armourer Unit, consisted of the sultan's household troops who were responsible for supplying the Ottoman army's, especially the Janissaries' weapons and munitions, their conservation, maintenance and repairing. The gunpowder, other war materials and their raw materials produced in the Ottoman Empire were protected in the Imperial Ammunition Factory and transferred to the places they needed. However, *Cebehâne-i Âmire* not only stored the raw materials or munitions but also produced the firearms and munitions such as muskets, gunpowder and bullets with more traditional arms like bows, arrows and swords as well as digging tools for trenches. *Cebecis* or Armourers were responsible for carrying these guns, munitions and war materials to the combat zones and hand out to the Janissaries. In other words, *Cebehâne-i Âmire* was the most authorized institution in the empire for producing, storing and transferring the war materials which the army's needed except for cannon foundry and artillery materials.

In this research, the situation and importance of *Cebehâne-i Âmire* in the Ottoman war industry will be revealed and the relations will be discussed between the Imperial gunpowder factory, Imperial Armoury and Imperial Ammunition Factory, which are the institutions manufacturing the war materials in the Ottoman Empire. In addition to this, we will put emphasis on the production process, prices and technologies in the Imperial Ammunition Factory of muskets and bullets, which are the most important war materials in terms of waging war. This research aims to examine the Ottoman war industry with a holistic view by putting Imperial Ammunition Factory in the centre from the beginning of eighteenth century to the onset of Ottoman - Russo wars of 1787-92.

Keywords: Armoury, Industry, Musket, Gunpowder, Bullet.

Kaynakça / Bibliograpy

Agoston, Gabor, Barut Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi, çev. Mehmet Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

Agoston, Gabor, Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Teknoloji Tartışmaları, çev. Kahraman Şakul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Aydüz, Salim, Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi, Türk Tarih

Kurumu, Ankara 2006.

Cipolla, Carlo M., Yelken ve Top, çev. Aslı Kayabal, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.

Chase, Kenneth, Ateşli Silahlar Tarihi, çev. Füsun Tayanç, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

Çetin, Birol, Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi, 1700-1900, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Gölen, Zafer, Osmanlı Devleti'nde Baruthane-i Amire (XVIII. Yüzyıl), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006.

Marsili, Luigi Ferdinando, Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatına Kadar Askeri Vaziyeti, Büyük Erkân-ı Harbiye Matbaası, İstanbul 1934.

Parry, Vernon J.- Yapp, Malcolm (Ed), War, Technology and Society in the Middle East, Oxford University Press, Oxford 1975.

Ricaut, Paul, Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi, çev. Halil İnalcık- Nihan Özyıldırım, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2012.

Soyluer, Serdar, Tüfekhane-i Âmire'yi Mamur Kılmak: Osmanlı Tüfek İmalatında Avrupalı Uzmanların Rolü, Osmanlı Araştırmaları, Sayı 52 (2018), ss.267-309.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I-II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Askeri Fabrikalar Umum Müdürü Eyüp Durukan Paşa

The Director General of Military Factories: Eyup Durukan Pasha

Hamit PEHLİVANLI

Öz

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki iktidarı zamanında İmalat-ı Harbiye Müdüriyeti Umumiyesi olarak adlandırılan kurum 1921 senesine kadar bu isimle anılmıştır. Kurum silahlı kuvvetlerin ihtiyacı olan silah, cephane ve mühimmatın imalatını yapmıştır. Bu kurumda çalışan sivil, asker, rütbeli rütbesiz çalışanlar hemen hemen istisnasız İzmir'in işgalinden sonra Anadolu harekâtına destek vermiştir. 1921 yılında Ankara'da bu kurumun devamı olarak Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Böylece Ankara Hükümeti işgal altındaki İstanbul'un dışında bir müesseseye kavuşmuştur. Bu kurumun genel müdürlüğüne Miralay Mustafa Asım (Berkman-Paşa) tayin edilmiştir. Asım Paşa 2 Nisan 1925 tarihine kadar bu görevi yürütmüştür. Eyüp Durukan Paşa da Milli Savunma Bakanlığı karargâhında bu kuruma hizmet vermiştir. Milli Savunma Bakanlığında Tecrübe ve Muayene Dairesi Başkanlığı, Harbiye Dairesi Başkanlığı, Fen Sanat Umum Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Eyüp Durukan Paşa, Osman Zati Koral Paşa'nın Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'nden başka bir göreve tayini üzerine 6 Şubat 1932'de Askeri Fabrikalar Umum Müdürü olmuştur.

Bu çalışmamızda Eyüp Durukan Paşa'nın askeri hayatı özet olarak sunulacaktır. Askerlik hayatına başlaması, okuduğu askeri okullar, subay olduktan sonraki kıta ve karargâhlardaki hizmetleri üzerinde kısaca durulacaktır. Balkan ve Birinci Dünya Harplerindeki hizmetleri ve Bulgaristan'daki esir hayatına değinilecektir. Mütareke döneminde İstanbul'da Harbiye Nezareti karargâhındaki faaliyetleri hakkında malumat verilecektir. Burada yürüttüğü gizli faaliyetler üzerinde durulacaktır. Paşa, Hükümete rağmen kendisi gibi düşünen asker-sivil arkadaşlarıyla Ankara'ya destek vermiştir. Bu desteğini ve savunma sanayi faaliyetlerine desteğini şöyle sınıflandırabiliriz;

1-Mütareke, işgal ve İstiklal Harbi dönemi:

a-Askeri fabrikalardan malzeme, alet ve edevat kaçırmak suretiyle Anadolu'da askeri tesis ve atölyelerin kurulmasına destek vermiştir.

b-Depolarda mevcut olan silah, cephane ve mühimmatın Anadolu'ya kaçırılması suretiyle cepheye doğrudan destek verdiği bilinmektedir.

2-Cumhuriyet Dönemi:

a-Karargah subayı olarak hizmetleri.

b-Askeri Fabrikalar Umum Müdürü olarak hizmetleri.

c-Siyasetçi olarak savunma sanayii faaliyetlerine katkıları.

Anahtar Kelimeler: Eyüp Durukan, Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü, Savunma Sanayii

Abstract

The institution (General Directorate of Military Factories), which was called 'İmalat-ı Harbiye Müdüriyeti Umumiyesi' by the Committee of Union and Progress after the proclamation of the Second Constitutional Era, was called by this name until 1921. The institution produced the weapons, ammunition and ammunition needed by the armed forces. Civilian, military, ranked or non-ranked employees who were working in this institution, supported the Anatolian operation after the occupation of İzmir, almost without exception. In 1921, 'Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü' was established in Ankara as a continuation of this institution. Thus, the Ankara Government gained an institution outside of occupied Istanbul. Colonel Mustafa Asım (Berkman-Pasha) has been appointed as the director general of this institution. Asım Pasha carried out this duty until April 2, 1925. Eyüp Durukan Pasha also served this institution at the headquarters of the Ministry of National Defense. He served as the Head of the Experience and Inspection Department, the Head of the War Department, and the General Director of Science and Arts in the Ministry of National Defense. Eyüp Durukan Pasha became the director general of Military Factories on February 6, 1932, upon the appointment of Osman Zati Koral Pasha from the General Directorate of Military Factories to another task.

In this paper, the military life of Eyüp Durukan Pasha will be presented as a summary. The beginning of his military life, the military schools he attended, his services in the troops and headquarters after he became an officer will be briefly discussed. His services in the Balkan and First World Wars and his prisoner life in Bulgaria will be mentioned. Information will be given about his activities at the headquarters of the Ministry of War in Istanbul during the Armistice Period. Here, it will be focused on his secret activities. Despite the government, Pasha supported Ankara with his military-oriented and civilian friends who were like minded. We can classify the support to defense industry activities as follows;

1-The Period of Armistice, Occupation and the War of Independence:

a- It supported the establishment of military facilities in Anatolia by smuggling materials, tools and equipment from military factories.

b- It is known that he directly supported the front by smuggling the weapons, ammunition and ammunition available in the warehouses to Anatolia.

2-The Period of Republic:

a- His services as a Headquarters officer.

b- Services as General Manager of Military Factories.

c- Contribution to defense industry activities as a politician.

Keywords: Eyüp Durukan, General Directorate of Military Factories, Defense Industry.

Kaynakça / Bibliograpy

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CDAB-CA), 30.11.1.0.68.4.12.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CDAB-CA), 30.11.1.0.145.9.9.

T.B.M.M. Arşivi, T.B.M.M. Milletvekili Sicil Dosyası (General Eyüp Durukan), Sicil No:322, Kutu Numarası:29, Devre: VII.

TBMM Zabıt Cerideleri.

Durukan, Eyüp, Askerî Fabrikalar Tarihçesi-Fabrikaların Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Geçirdiği Safahat ve Tekâmül-, Ankara 1940.

Durukan, Eyüp, Günlüklerde Bir Ömür-1 Balkan Harbi'nde Edirne Kuşatması (1911-1913)(yay. Haz. Murat Uluğtekin), Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2013.

Durukan, Eyüp, Günlüklerde Bir Ömür-II Sofya Esaretinden Çanakkale Zaferine (1913-1915) (yay. Haz. Murat Uluğtekin), Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2014.

Durukan, Eyüp, Günlüklerde Bir Ömür-III Çanakkale'den Mondros'a (1915-

1918) (yay. Haz. Murat Uluğtekin), Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2015.

Durukan, Eyüp, Günlüklerde Bir Ömür-IV- Meşum Mütareke ve Meşru Mücadele (1918-1922), (yay. Haz. Murat Uluğtekin), Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2018.

Durukan, Eyüp, Günlüklerde Bir Ömür-V- Kurtuluş Savaşı Biterken Yahut Cumhuriyete Doğru (1922-1923), (yay. Haz. Murat Uluğtekin), Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2020.

Durukan, Eyüp, Günlüklerde Bir ömür-VI- Cumhuriyet Yürüyor (1923-1926), (yay. Haz. Murat Uluğtekin), Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2021.

Uğur Cenk Deniz İmamaoğlu, Bir Asker ve Bir Hatırat Eyüp Durukan ve Milli Mücadele, Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Ankara 2014.

Hamit Pehlivanlı, Hatay Milletvekili General Eyüp Durukan ve Siyasi Faaliyetleri, Anavatana Katılışının 80. Yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu-Bildiriler-, 4-6 Nisan 2019 Hatay.

Osmanlı Devleti'nde Deniz Mayını Üretimi

Naval Mine Manufacturing in Ottoman Empire

Hüseyin ARABACI

Öz

Deniz mayını, içinde barındırdığı patlayıcının tahrik etkisi ile infilakı sonucu gemileri tahrip ederek harp dışı bırakmak amacıyla geliştirilen bir silah sistemidir. Gemiler için en önemli tehdit unsurlarının başında gelen deniz mayınları, gemi geçiş yollarının kapatılması ya da kıyı hattının korunması için savunma amaçlı; savaşılan tarafın gemilerini kendi limanına hapsetmek üzere de taarruz amaçlı (abluka) kullanılabilir. Diğer silah sistemlerine göre daha ucuz ve daha pratik bir savunma unsuru olan deniz mayınları, etkin ve caydırıcı bir güç olarak özellikle savunma amaçlı kullanıldığında zayıf tarafın toplam gücünü arttıran değer olarak görülür. Sanayi devrimi sonrasında Avrupa'da deniz harp platformlarındaki gelişim sonucu gerek zırh gerekse ateş gücü yüksek armadaların ortaya çıkmasına karşın Osmanlı Devleti de sahip olduğu geniş coğrafyasındaki sahil, Boğaz ve geçit gibi yerlerde savunma unsuru olarak deniz mayınlarının kullanımına önem vermiştir.

Osmanlı Devleti'nde deniz mayını üretme çabası, ilk 1865 yılında başlamış ve çalışmalar bu dönemde yabancı danışmanlar eliyle sürdürülmüştür. Deniz mayınları ilk dönemde "Deniz lağımı", "Torpil" ve "Sabit torpido" olarak isimlendirilmiş ve üretim çalışması ilk olarak 1872 yılında başlatılmıştır. Çalışmalar sonucu, 1876 yılında Tersane-i Âmire tezgâhlarında 200 adet mayın üretilmiştir. Ayrıca 1876 yılında Tophane-i Âmire'de bir fabrika kurulmuş ve buradaki Top Dökümhanesi binasında mayın imali yapılmıştır. Mayınların demir aksamı da yine Tophane-i Âmire bünyesindeki Zeytinburnu Fabrikasındaki Demirhane kısmının Çelikhane şubesinde üretilmiştir. Ayrıca Kâğıthane'de bulunan Kırkağaç Fişekhanesi bünyesindeki bulunan Muharebe Fişekhanesinde de mayın imal edilmiştir.

Deniz mayınlarının imali konusunda yabancı ülkelerden gönderilen teklifler de incelenmiş, uygun görülenlerin de imaline imkân sağlanmıştır. 1882 yılında ise imalata ilişkin kayıtların tutulması ve gerekli yazışmaların yapılması için "İmalat Komisyonu" oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nde yerli mayın üretme ve geliştirme çabaları da olmuş ve geliştirilen projeler arasında üretimi yapılıp envantere kazandırılan da olmuştur.

Bu bildiride Türk Harp Sanayi Tarihi içerisinde deniz mayınlarının Osmanlı Devleti'ndeki üretim, tedarik ve geliştirme çabaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Deniz mayını, Osmanlı Devleti, Türk Harp Sanayi Tarihi, Tersane-i Âmire, Tophane-i Âmire.

Abstract

A naval mine is a weapon system developed to disable ships by destroying them as a result of the explosion of an explosive device inside them. The most important threat elements for ships are sea mines. Naval mines can also be used for defensive purposes to close the ship traffic route or protect the coastal line, or for offensive purposes (blockade) to imprison the ships of the warring party in their port. It is a more economical and more practical element of defense than other weapon systems. It is seen as an effective and deterrent force, especially when used for defensive purposes, as a factor that increases the strength of the weak side.

After the Industrial Revolution, the development of naval platforms in Europe as a result of the more powerful armada in terms of armor and firepower in response to the emergence of the Ottoman Empire, a large beach, as an element of defense in areas such as the throat, has given importance to the use of sea mines. The effort to produce naval mines in the Ottoman Empire first started in 1865. The studies in this period were carried out by foreign mine experts. Sea mines were called "Sea explosive", "Torpedo" and "Stationary torpedo" in the first period in the Ottoman Empire. The production work was first started in 1872. As a result of the studies, 200 mines were produced on the "Shipyard-i Amire" machines in 1876. A factory was established in Tophane-i Amire in 1876. Mines were produced in the Foundry part of the Cannon Foundry and Zeytinburnu Factory. The "Combat Firecracker" in the Kırkağaç Firecracker Factory is also one of the places where mines are manufactured.

Proposals from manufacturers abroad for the production of marine mines have also been studied and accepted in 1882, a "Production Commission" was created for the keeping of production records and correspondence. Efforts were made to produce and develop domestic mines in the Ottoman Empire and domestic mines were produced and used.

In this paper, the production, supply and development efforts of naval mines in the Ottoman Empire within the History of the Turkish Military Industry will be discussed.

Keywords: Naval mines, The Ottoman Empire, The History of the Turkish Military Industry, Tersane-i Âmire, Tophane-i Âmire.

Kaynakça / Bibliograpy

Ahmed Rasim, “Bahriye Mayıncılığı ve Bahriye Mayınları”, *Risale-i Mevkute-i Bahriye*, Bahriye Matbaası, C 9, S 1, İstanbul, 1926, ss.47-62.

Bucknıll, John Townsend, *Submarine Mines And Torpedoes As Applied To Harbour Defence*, John Wiley &Sons, New York, 1889.

Friedman, Norman, Naval Weapons, Of World War One Guns, Torpedoes, Mines and ASW Weapons of All Nations, Seaforth Publishing, Yorksihire, 2011.

Frost, Rehber-i Kavaid-i Torpido Zeyl, Çev. Ahmet Remzi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma Eserler Kataloğu (T4300), İstanbul, 1887.

Frost, Rehber-i Kavaid-i Torpido, Çev. Ahmet Remzi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma Eserler Kataloğu (T4138), İstanbul, 1887.

Halil, *Torpido Fenni, Kısm-ı Evvel; Tedafüi Torpidoların Beyanı*, Bahriye Matbaası, İstanbul,1303.

Hartmann, Gregory K., *Mıne Warfare Hıstory And Technology*, Naval Surface Weapons Center, Maryland, 1975.

Işın, İ. Bülent, *Osmanlı Bahriyesi Kronolojisi*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

İbrahim Rıza, “Torpiller”, *Risâle-i Mevkûte-i Bahriye,* C. IV, Numara 10, Bahriye Matbaası, İstanbul, 1334, ss. 470-480.

İsmail Zühdü, *Sevahil Müdafaası,* Bahriye Matbaası, İstanbul, 1318.

İsmet Sarıbal, “Mucit mi Müntehil mi? Müderris Mehmed Şakir Efendi’nin Nev-İcad Torpidoları”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları XIX, ‘Savaş ve Bilim’ Özel Sayısı, 2018: 45-59. (DOI: 10.30522/iuoba.460305).

Kaçar, Mustafa, “Osmanlılarda Deniz Torpidoları Hakkında İlk Tercüme Eser

E'r-Risâletü'l Berkiye fi Alâti'r-Ra'diye" Haz. Emre Dölen ve Mustafa Kaçar, *Türk Teknoloji Tarihi, I. Türk Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi Bildirileri 15-17 Kasım 2001 Kitabı*, Türk Bilim Tarihi Kurumu ve İSKİ Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 155-163.

Mahmud Celal, Mustafa Eşref, *Sabit Torpido Dersleri*, Bahriye Matbaası, İstanbul, 1330.

Mazhar, *Mayn Notları*, Deniz Harp Akademisi Neşriyatı No: 9, Deniz Matbaası, İstanbul, 1932.

Mehmed Remzi, *Son Usül Fenn-i Harb-i Bahri*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, 1312.

Mehmet, "Mayıncılık Tarihine Bir Nazar", *Risale-i Mevkute-i Bahriye*, C. 7, S. 1, Bahriye Matbaası, İstanbul, Kânunusani 1340. ss. 1695-1700.

Mercan, Evren, *II. Abdülhamid Dönemi Deniz Stratejisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.

Muhtar, Ahmet, *Bahriyede Zafer Rehberi (Rehber-i Muzafferiyât-ı Bahriyye) II. Abdülhamid Devrinde Zırhlı Gemiler ve Deniz Muharebe Doktrinleri Miralay Ahmed Muhtar Paşa*, Haz. Ali Fuat Örenç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

Nutki Süleyman, *Kamûs-i Bahrî*. Haz. Mustafa Pultar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.

Pesce, G. L., *La Navigation Sous-Marine*, Vuibert Nony, Paris, 1906.

Sarrepont, H. De, *Les Torpilles,* 3. Édition. Paris: Librarie Militaire de L. Baudoin et Cie., Libraires-Éditeurs, J. Dumaine, 1883.

Scıentıfıc Amerıcan, "Explosion Of Submarine Mine's In Baltimore Harbor", *Scıentıfıc Amerıcan,* Vol. 79 Number 14, October 1898, Newyork, 1898, https://archive.org/ details/scientific-american-1898-10-01/page/n7 (Erişim Tarihi: 15.10.2018).

Seri, Burhanettin, *Denizcilik Ansiklopedisi*, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009.

Sondhaus, Lawrence, *Naval Warfare 1815-1914*, Taylor&Francis, London, 2001.

Şay, *Torpido*, Çev. Şemseddin ve Hıfzı, Mühendishane-i Berri Hümâyûn Matbaası, İstanbul, 1311/1895.

U.S. Office Of İntelligence, "Naval Mobilization and Improvement in Matériel", *General information Series No: VIII*, Goverment printing Office, June 1889, Washington(pdf), s.436; Richard Dunley, *Britain And The Mine 1900-1915 Culture, Strategy and İnternational Law*, Palgrave Macmillan, Cham, 2018, s.23.

Woods, Henry F., *Türkiye Anıları (Osmanlı Bahriyesinde 40 Yıl 1869-1909)*, Çev. Fahri Çoker, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976.

Y.y. (Yazarı yok), *Otomatik Deniz Lağımlarının Anbarlarda Muhafaza ve Usûl-i İstimallerine Aid Tâlimatnâmedir,* Matbaa-i Dernersisyan.İstanbul, 1327/1911.

Y.y. (Yazarı yok), *Torpil ve Deniz Lağımları,* İstanbul Deniz Müzesi Nadir Eserler Koleksiyonu, Yer yok, Tarihsiz.

Zengin, Ersoy, Tophane-i Amire'den İmalat-ı Harbiye'ye Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii (1861-1923), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış *Doktora Tezi*, 2015, Erzurum.

Arşiv Belgeleri

DTA, ŞB., 237-52A, 1 Haziran 1301/13 HAZİRAN 1885

DTA, FAB., 38/74, 20 Kânunusani 1307/1 Şubat 1892.

DTA, ŞB., 574/47a, 13 Safer 1318/12 Haziran 1900.

DTA, ŞB., 177/7a-b.

DTA, ŞB., 196/25a, 10 Kânunuevvel 1299/22 Aralık 1883

DTA, MKT., 100/68, 9 Mart 1871;

DTA, MKT., 59/29, 12 Nisan 1871;

DTA, M.B., 88/177, 3 Safer 1288/24 Nisan 1871.

DTA, M.B., 65/126, 17 Safer 1282/12 Temmuz 1865.

DTA, MKT., 151/53, 8 Mart 1288/20 Mart 1872

BOA, Y.MTV. 16/60-1, 29 Safer 1302/18 Aralık 1884

BOA, Şura-yı Devlet (Ş.D.), 1569-7, 25 Temmuz 1313/6 Ağustos 1897

BOA, Yıldız Arşivi Baş Kitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.), 48/94, 10 Teşrinisani 1312/22 Kasım 1896.

BOA, Ş.D. 1569-7, 25 Temmuz 1313/6 Ağustos 1897;

BOA, İrade Hususi (İ.HUS.), 50/109, 20 Teşrinisani 1312/2 Aralık 1896;

BOA, Yıldız Arşivi Hususi Maruzat (Y.A.HUS.), 362/127, 20 Teşrinisani 1312/2 Aralık 1896.

BOA, İ.DH., 629/43726-2, 24 Şevval 1287/17 Ocak 1871;

BOA, İ.DH., 629/43726-3, 7 Şubat 1286/19 Şubat 1871;

BOA, İ.DH., 629/43726-4, 24 Şubat 1286/8 Mart 1871;

BOA, İ.DH. 629/43726-5, 05 Temmuz 1871

Türkiye'de Cumhuriyetin İlk Yıllarında, Harp Sanayii Kurma Girişimleri ve Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğünün Faaliyetlerinin Değerlendirmesi

Attempts of Establishing a War Industry and Evaluation of the Activities of the Military Factories in the First Years of Republic of Turkey

Hüsnü ÖZLÜ

Öz

Osmanlı Devleti'nde 1832 yılından itibaren faaliyetlerini sürdüren Seraskerlik Kurumu, 22 Temmuz 1908 tarihinde "Harbiye Nezareti" adı altında yeniden teşkilatlandırılmıştır. Bir yıl sonra da bu nezarete bağlı olarak "İmalât-ı Harbiye-i Umumiye Müdürlüğü" kurulmuş ve silah sanayiinin tüm teşkilatı bu müdürlüğe bağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde kurulan ve İstanbul'da toplanmış olan askerî fabrikalar Balkan Savaşları döneminde Anadolu'ya taşınmak istenmiş ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile bu düşünce gerçekleştirilememiştir.

Anadolu'daki ilk askerî fabrikaların kuruluşu, Millî Mücadele'nin başlaması ile silah tamiri ve mühimmat işlerinin yapılması amacıyla gerçekleşmiştir. Bu fabrikalar ve tesisler 10 Ocak 1921 tarihinden itibaren yeni bir teşkilat olarak kurulan "Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne" bağlanmıştır. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra, Ankara'da temelleri atılan silah tamirhanelerinin yenilenmesi için çalışmalar başlatılmış ve bu iş için en uygun yerin Kırıkkale olduğu tespit edilmiştir. Ankara'da 1921 yılında kurulan silah tamirhanesi ve marangoz atölyelerinden sonra, 1923 yılında yine Ankara'da Fişek Fabrikası, 1925 yılında Kırıkkale'de Topçu Mühimmat Fabrikası, 1926 yılında Kuvvet Merkezi ile pirinç döküm ve haddehanesi, 1930 yılında Ankara'da Kapsül Fabrikası ve Kırıkkale'de çelik döküm haddehanesi, 1937 yılında Kırıkkale'de Nitroselüloz Barut Fabrikası ve top fabrikasının temelleri atılmıştır.

1921 ile 1950 yılları arasında faaliyette bulunan Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü ile İstanbul, Ankara ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmış olan tüm işletmeler bir çatı altında toplanmış ve faaliyetlerine hız vermiştir. Bu dönemde

Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan fabrikalar, Ankara Silah Tamirhanesi, Ankara Top Mühimmathanesi, Marangozhane, Eskişehir Silah Tamirhanesi, Keskin Fişek İmalathanesi, Kayseri ve Konya Tamirhanesi, Erzurum İş Ocağı'dır.

Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü çatısı altında birleşmiş olan harp sanayiinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan şartlardan dolayı yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve bu maksatla 1950 yılında Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu kurulmuş ve tüm askeri fabrikalar bu kuruma bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü, Harp Sanayii, Silah, Mühimmat, Millî Mücadele.

Abstract

Seraskerat Institution which had been operating since 1832 in the Ottoman Empire was reorganized on 22 July 1908 under the name of "Harbiye Nezareti". "General Directorate of Manufacturing Warfare" was established under this ministry one year later and the entire organization of the arms industry was attached to this directorate. The military factories established in the Ottoman Empire in Istanbul were tried to be moved to Anatolia during the Balkan Wars, however, this plan could not be carried out with the start of the First World War.

The establishment of the first military factories in Anatolia took place with the start of the War of Independence with the aim of repairing weapons and carrying out ammunition works. These factories and facilities were put under the control of "The General Directorate of Military Factories". After the victory of the War of Independence, the gun maintenance shops were started to be reorganized in Ankara and it was determined that Kırıkkale was the most suitable place for this work. After the gun maintenance shop and carpentry workshops established in Ankara in 1921, the Cartridge Factory in Ankara in 1923, the Artillery Ammunition Factory in Kırıkkale in 1925, the Force Center and brass casting and rolling mill in 1926, the Capsule Factory in Ankara, and steel casting in Kırıkkale and the foundations of the Nitrocellulose Gunpowder Factory and the cannon factory were laid in Kırıkkale in 1937.

The General Directorate of Military Factories having operated between 1921 and 1950 and all businesses dispersed in Istanbul, Ankara, and various parts of Anatolia were united under one roof and accelerated their activities. Factories operating under the General Directorate of Military Factories in this period were Ankara Gun Repair Shop, Ankara Artillery Ammunition Shop, Carpentry Shop, Eskişehir Gun Repair Shop, Sharp Cartridges Workshop, Kayseri and Konya Repair Shop, Erzurum Workshop.

In the war industry, which was united under the roof of the General Directorate of Military Factories, a new arrangement was conducted due to the conditions that emerged after the Second World War, and for this purpose, the Mechanical and Chemical Industry Corporation was established in 1950 and all military factories were united under this institution.

Keywords: General Directorate of Military Factories, War Industry, Weapons, Ammunition, National Struggle.

Kaynakça / Bibliograpy

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi:

BCA, 030.18: Bakanlar Kurulu Kararları Kataloğu

BCA, 030.10: Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Katalogu

BCA, 030.01: Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Katalogu

BCA, 640.051, (MKEK Yönetim Kurulu Karar Defterleri)

Askerî Fabrikalar Tarihçesi, Ankara, 1940.

GÖK, Orhan, "*Millî Harp Sanayiimiz*", MKEK Dergisi, Sayı 12, Yıl 3, Aralık 1976.

ÖZLÜ, Hüsnü, "Cumhuriyet Döneminde Savunma Sanayisi Atılımları İçinde Askeri

Fabrikalar", Atatürk Haftası Armağanı, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Daire Başkanlığı Yayını, Sayı: 39, Ankara, 2012.

ÖZLÜ, Hüsnü, «Atatürk Döneminde Bir Savunma Sanayi Girişimi Örneği: TOMTAŞ (Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi)›ın Kuruluş ve Gelişimi», Atatürk Haftası Armağanı Dergisi, 10 Kasım 2004, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayını, Ankara, 2004.

ÖZLÜ, Hüsnü, "Geçmiş ve Kuruluş,1974 Öncesi Dönemde Türk Savunma Sanayi",Savunma Politikalarına Giriş, SETA Yayını, 2021, Ankara.

Savunma Sanayii Müsteşarlığı, 15nci Yıl Dönümünde Savunma Sanayiinin Dünü,

Bugünü ve Yarını, SSM Yayını, Ankara, 2001.

SÖYLERKAYA, Suat, "*Türkiye'de Millî Harp Sanayii*", Türkiye Millî Harp Sanayii Semineri, 2-4 Ocak 1975, Ankara.

ZİYA, Şakir, "*90 Sene Evvel Harp Sanayiimiz*", Büyük Çağ, İstanbul, Sayı 1, 1947.

İlhanlılar Devrinde Silah Üretimi ve Savaşlarda Kullanılan Savaş Aletleri

Weapon Manufacturing and War Tools Used in War in the Ilkhanids Period

İbrahim GÜNEŞ

Öz

Büyük Moğol İmparatorluğu'nun bir parçası olarak İran merkezli 1256-1353 yılları arasında Ceyhun Nehri'nden Anadolu içlerine kadar alanda hâkimiyet kuran İlhanlıların tarihteki önemleri bilinmekle beraber bu alandaki çalışmalar henüz arzu edilen düzeyde değildir. Özellikle devlet teşkilatı gibi konular günümüzde araştırmacıların ilgisini beklemektedir. Moğolların İran merkezli batı topraklarını seksen yılı aşkın bir süre boyunca yöneten İlhanlılar, İran'a gelir gelmez Farslılar ve Araplar gibi muhtelif milletlerin devlet teşkilatlarından etkilendilerse de bu etkinin en az hissedildiği kurumlar şüphesiz askerî teşkilata bağlı birimlerde olmuştur. Bunda Moğolların savaş konusunda bir hayli başarılı olan Türkleri kendilerine örnek almalarının bir hayli katkısı vardır. İlhanlı ordusu, ilk dönemlerde Orta Asya konar-göçer askerî teşkilata göre daha çok hafif donanımlı iken hem Memlûklerle girişilen savaşlarda hem de Suriye'deki Haçlılardan öğrendikleri üzere zamanla hafif teçhizatlı ordular yerini ağır donanımlı ordulara bırakmıştır. Bu sebeple İlhanlıların kuruluşu ile birlikte bu ihtiyacı gidermek amacıyla Firuzabad, Kirman ve Bağdad'da silah fabrikaları kurulmaya başlanmıştır. Bu da ordulardaki kullanılan silah ve savaş aletlerinin zamanla değişmesine sebebiyet vermiştir ki İlhanlılar bir dönem silah ihtiyaçlarını Avrupa ülkelerinden karşılamak zorunda kaldıkları da olmuştur. Bu çalışmamızda ise İlhanlılar devrinde silah üretimi ve ordularda kullanılan askerî teçhizat hakkında bir değerlendirme yaparak büyük oranda Türklerin kullandıklarıyla benzerlik gösteren askerî malzemelerin nitelikleri hakkında bilgi vermeyi hedefliyoruz.

Anahtar Kelimeler: İlhanlılar, Harp Tarihi, Silah, Silah Üretimi

Abstract

As a part of the Great Mongolian Empire, the importance of the Ilkhanate in Iran, who ruled the area from the Ceyhun River to the interior of Anatolia between 1256-1353, is known, but the studies in this field are not yet at the desired level. In particular, subjects such as the state organization await the attention of

researchers today. Although the Ilkhanate, who ruled the Iranian-centered western lands of the Mongols for more than eighty years, were influenced by the state organizations of various nations such as Persians and Arabs as soon as they came to Iran, the institutions where this effect was felt the least were undoubtedly in the units affiliated to the military organization. The fact that the Mongols took the Turks, who were very successful in war, as an example, contributed a lot to this. While the Ilkhanate army was more lightly equipped than the Central Asian nomadic military organization in the early periods, as they learned from both the wars with the Mamluks and the Crusaders in Syria, the lightly equipped armies left their place to the heavily equipped armies over time. For this reason, with the establishment of the Ilkhanate, weapons factories were started to be established in Firuzabad, Kirman and Baghdad in order to meet this need. This caused the weapons and war tools used in the armies to change over time, and it was also the case that the Ilkhanate had to meet their weapon needs from European countries for a while. In this study, we aim to provide information about the qualities of military materials, which are largely similar to the Turks, by making an evaluation about the production of weapons and the military equipment used in the armies during the Ilkhanate period.

Keywords: Ilkhanate, War History, Weapons, Weapon Production

Kaynakça / Bibliograpy

Ahmed b.Mahmud, *Selçukname*, I-II, (Çev. Erdoğan Merçil), İstanbul 1977.

Ahmed Tebrizî, Şahinşahname: Tarih-i manzur Moğulân ve İlhanân ez karn heştem hicri, (Tsh. Mahmud Afşar), Tahran 1397.

Aknerli Grigor, *Okçu Milletin Tarihi,* (Çev. Hrand D. Andreasyan), İstanbul 2012.

Aksarâyî, *Müsameratü'l-ahbar*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000.

Atamelik Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşâ*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 1999

Çetin, Altan, *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*, İstanbul 2007.

Ebu'l-Farac, *Ebû'l-Farac Tarihi*, I-II, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara 1999.

Ermeni Kralı II. Hetum, *Vakayiname*, *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, (Ermenice'den Rusça'ya Çev. A.G.Galtstyan, Rusça'dan Türkçe'ye Çev. İlyas Kamalov), İstanbul 2005,s.137-146.

Georgios Akropolites, *Vekayiname*, (Çev. Bilge Umar), İstanbul 2008.

Golden, Peter B., "War and Warfare in the Pre-Činggisid Western Steppe of Eurasia", *Warfare in Inner Asian History (500–1800)*, (Ed. Nicola Di Cosmo), Leiden 2002, s.105-172.

Hinduşah Nahcivânî, *Düstûrü'l-katib fi ta'yînü'l-meratib*, (Nşr. Abdulkerim Alizade), I-II, Moskova 1971.

İbn Abdüzzâhir, *Ravzü'z-zâhir fî sîretü'l-Melikü'z-Zâhir,* (Nşr. Abdülaziz el-Huveytır), Riyad 1976.

İbn Arabşah, *Acâibü'l-makdur*, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul 2012.

İbn Bîbî, *el-Evamirü'l-ala'iye fi'l-umuri'l-ala'iye,* (Çev. Mürsel Öztürk), I-II, Ankara 1996.

İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't tarih,* (Çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özaydın), I-XII, İstanbul 1989.

İbnü'l-Harîrî, *el-İ'lâm ve'l-tebyîn bi hurucü'l-fernec el-melâ'în ile Bilâdü'l-Müslimîn*, (Thk. Süheyl Zakkâr), Dımaşk 1401.

Jean de Joinville, *Bir Haçlının Hatıraları*, (Çev. Cüneyt Kanat) , İstanbul 2016.

Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*,(Çev. Turgut Akpınar) İstanbul 1997.

Kalkaşandî, *Subhü'l-'aşâ fî sinâ'atü'l-inşâ*, I-XIV, Kahire 1913-1920.

Kiragos, *Histoire d'Erménie*, (Haz. Hasan Oktay), *Ermeni Kaynaklarında Türkler ve Moğollar*, İstanbul 2007, s.17-100.

Korykoslu Hayton, *Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı*, (Çev. Altay Tayfun Özcan), İstanbul 2015.

Marco Polo, *Marko Polo Seyahatnamesi,* (Çev. Filiz Dokuman), I-II, İstanbul 1979.

Martin, H. Desmond, "The Mongol Army", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, I, (April1943), s. 46-85.

Moğolların Gizli Tarihi, Manggol'un niuça topça'an Yüan-ch'ao pi-shi, (Çev. Ahmet Temir), Ankara 1948.

Peng Da Ya-Xiu Ting, *Hei Ta shi lu*, (Haz. Mustafa Uyar, Çev. Ankhbayar Danuu), İstanbul 2012, s.25-162.

Reşîdüddîn, *Câmi'üt-tevârîh*, tsh. Muhammed Rûşen ve Mustafa Mûsevî, I-IV, Tahran 1373; Türkçe terc. *Câmi'üt-tevârîh,* (Çev. İsmail Aka, Mehmet Ersan ve Ahmad Hesampour Khelejani), Ankara, 2013.

Seyf-İ Herevî, *Tarihname-yi Herat,* (Tsh. Gulamrıza Tabatbayi Mecid), Tahran, 1389.

Shao Hung, *Meng Ta pei lu*, (Haz. Mustafa Uyar, Çev. Ankhbayar Danuu),

İstanbul 2012, s.13-25.

Spuler, Bertold, İran Moğolları, (Çev. Cemal Köprülü), Ankara, 1987.

Świętosławski, Witold "The Organızation of the Mongols› War Expeditions in the Twelfth and Thirteenth Centuries",(Trans. Zuzanna Poklewska-Parra), *Fasciculi Archaeologiae Historicae*, XV, s. 33-38.

Şerefüddin Ali Yezdî, *Zafernâme*, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul 2013.

Tarih-İ Şâhî, (Nşr. Bastanî Perîzî), Tahran, 1389.

Tıhranî, *Kitab-I Diyarbekriyye*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2001.

Turan, Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesîkalar*, Ankara 2014.

_____ , *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 2004.

_____, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, İstanbul 2004.

_____, *Selçuklular Zamanında Türkiye,* İstanbul 2004.

Uyar, Mustafa, "İlhanlı İran Moğolları Ordusunda Hiyerarşi: Askerî Yetkililer ve Nitelikleri" , *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XLIX, S.1, 2009, s.33-47.

_____, "İlhanlı (İran Moğolları) Devleti'nin Önemli Yaylak ve Kışlakları", *Prof.Dr. Erdoğan Merçil'e Armağan*, (Ed. E.Uyumaz-M.Kesik-A. Usta-C.Piyadeoğlu), İstanbul 2013, s.244-257.

_____, İlhanlı (İran Moğolları), Devleti'nin Askeri Teşkilatı(Ortaçağ Moğol Ordularında Gelenek ve Dönüşüm), Ankara 2020.

Vassâf, *Tarih-i Vassâf*, I-V, Bombay 1289.

Yakut el-Hamavî, *Mu'cemü'l-büldân*, I-V, Beyrut 1977.

1736-1737 Rus Deniz Seferlerinde Osmanlı Gemileri ve Gemi İnşa Faaliyetleri

Ottoman Ships and Ship Construction Activities in the Russian Naval Campaigns of 1736-1737

İlhami DANIŞ

Öz

Osmanlı Devleti ile Avusturya ve Rusya arasında 1736-1739 yılları arasında cereyan eden savaşlar 18. yüzyılın üç büyük imparatorluğunu karşı karşıya getirmiş önemli bir kara savaşı olmakla birlikte denizlerde de mücadeleye sahne olmuştur. Rusların Kırım'ı ilhakı üzerine Osmanlı İmparatorluğu Karadeniz'e 1736 ve 1737 yıllarında donanmasını göndermiştir. Her iki seferde de Osmanlı donanması ile Rus donanması arasında yaşanan deniz savaşları arşiv belgelerinde ve dönemin kroniklerinde yer bulmuştur. Bizzat savaşa katılan Talâtî mahlaslı bir yeniçerinin hatıratı da bu seferlere dair oldukça önemli ve detaylı bilgiler sunmaktadır. Bu hatıratın sonunda ise savaşa dair minyatürlere yer verilmiştir. Minyatürlerde hem sefere katılan gemilerin hem de sefer esnasında cereyan eden savaşların tasvirlerine yer verilmiştir. Kürekli ve yelkenli gemilerin yer aldığı sefere katılan gemiler arasında 18. yüzyılın önemli gemileri arasında yer alan Şehbâz-ı Bahrî kalyonu da yer almaktadır. Ayrıca savaşta kancabaş, çekdiri ve firkate tipi gemiler de kullanılmıştır.

Arşiv belgelerine bakıldığında savaşın başlamasıyla birlikte payitahttan ilgili sancak ve kadılıklara gönderilen fermanlar ile gemi inşası faaliyetlerine de başlandığı görülmektedir. Bu husustaki arşiv kaynaklarında hem sefer hazırlıkları hem de sefere katılan gemiler ve gemi yapımına dair detaylı bilgiler yer almaktadır.

Bu bildiri kapsamında, başta Cevdet Bahriye olmak üzere arşiv kayıtları ile Keyfiyet-i Rusya olarak bilinen hatırattaki minyatürlerden yola çıkarak 1736 ve 1737 deniz seferleri için donanmadaki gemi inşa faaliyetleri, sefere katılan kürekli ve yelkenli gemiler ve bu gemilerin teknik özellikleri ele alınıp bu yıllar arasında Osmanlı donanmasının sahip olduğu ve inşa ettiği kürekli ve yelkenli gemilere dair bir perspektif sunulup değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şehbâz-ı Bahrî, 1736-1737 Osmanlı-Rus Deniz Savaşları, Kalyon, Çekdiri, Karadeniz

Abstract

The wars that took place between the Ottoman Empire, Austria, and Russia between 1736 and 1739 were land wars that brought the three great empires of the 18th century against each other, and those wars also witnessed a great struggle in the seas. After the annexation of Crimea by the Russians, the Ottoman Empire sent its navy to the Black Sea between the years 1736 and 1737. The naval battles between the Ottoman navy and the Russian navy took place in archive documents and chronicles of that period. The memoirs of a Janissary with the pseudonym Talati, who personally participated in the war, also provide very important and detailed information about these expeditions.

The miniatures include depictions of both the ships participating in the expedition and the wars that took place during the expedition. The galleon named Şehbâz-ı Bahrî, which is one of the important ships of the 18th century is among the ships that participated in the expedition, which included rowing and sailing ships.

Looking at the archive documents, it is seen that with the beginning of the war, shipbuilding activities started with the edicts sent from the capital to the relevant sanjak and administrative district. In the archive resources on this subject, there is detailed information about both the preparations for the expedition and the ships participating in the expedition.

Within the scope of this paper, information will be given about the names, characteristics, and crews of the Ottoman ships that participated in the 1736 and 1737 naval expeditions, based on the miniatures in the memoir known as Keyfiyet-i Russia and archive documents. In this context, a perspective will be presented and an evaluation will be made on the rowing and sailing ships owned by the Ottoman navy between 1736 and 1737.

Keywords: Şehbâz-ı Bahrî, 1736-1737 Ottoman-Russian Naval Wars, Galleon, Rowing Ship, Black Sea.

Kaynakça / Bibliograpy

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı-Osmanlı Arşivi– BOA Cevdet Bahriye (C. BHR); 3207, 3375, 3594, 3857, 3858, 3912, 4080, 5452, 5472, 5477, 8536, 8971, 9605, 11350, 11357.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı-Osmanlı

Arşivi– BOA, Mühimme Defterleri; 34, 45, 104, 251, 404.

Keyfiyet-i Rusya der Sal-i 1122, Topkapı Saray Kütüphanesi, Hazine 1627.

Belousov A.S.; "The Navy During the Siege of Azov in 1736: a New Stage of Development for Russian Military Art", Bulletin of the Moscow Regional State University Series: History and Political Sciences, 2019, no. 2, pp. 114–126.

Beydilli, Kemal; "Karadeniz'in Kapalılığı Karşısında Avrupa Küçük Devletleri ve Mîrî Ticâret Teşebbüsü" Belleten, C. LV, S. 214, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s. 687-757.

Bilgin, Erdoğan; "1148-1152/1736-1739 savaşı tarihçesi (Subhi Mehmed'in Müzakerat-ı Sulhiyye tarihçesi adlı eseri)" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 2003.

Bostan, İdris; Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri, İstanbul, Bilge Yayım Habercilik, 2005.

Bostan, İdris, "Rusya'nın Karadeniz'de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu, 1700-1787", Osmanlı Denizciliği, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006 s. 285-324.

Danış, İlhami, "1736-1739 Savaşlarında Karadeniz'de Osmanlı Donanması", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Ramizpaşazade Mehmed İzzet, Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ, haz. Cemil Sağlam, Yazma Eser Kurumu Yayınları, 2021.

Subhi Mehmed Efendi, Subhi Tarihi, İstanbul, 1783.

Şemdânizâde Fındıklılı Süleyman Efendi, Mür'i't-Tevarih, neşr. M. Münir Aktepe, İstanbul, 1976.

Kurtuluş Savaşında Antep İmâlat-ı Harbiye Fabrikası

Aintab İmalat-ı Harbiye Factory in the War of Independence.

İsmail ALTINÖZ

Öz

İstiklâl Harbi, Bağımsızlık Savaşı, Millî Mücâdele veya Kurtuluş Savaşı olarak da anılır. Bu savaş; Mondros Mütarekesi'nin (30 Ekim 1918) ardından başlayıp askerî bakımdan Mudanya Mütarekesi (11 Ekim 1922) ile, siyasî bakımdan ise; Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923) ile son bulur. Mustafa Kemal Atatürk tarafından başlatılan Kurtuluş Savaşı'nda Antep müdafaası önemli bir yer teşkil eder.

Kurtuluş Savaşı sırasında 17 Aralık 1918 tarihinde İngilizler tarafından işgal edilen Antep, daha sonra 5 Kasım 1919 tarihinde Fransızlara bırakılır. Kurtuluş savaşında en fazla hasar gören şehirlerden biri olan Antep, iki yıl kadar süren Fransız işgalinden sonra 25 Aralık 1921 tarihinde kurtulduktan sonra hızlı bir gelişme gösterir. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya savaşı esnasında ordunun ihtiyacı olan silah ve mühimmatları İmâlat-ı Harbiye Fabrikaları sayesinde tedârik etmiştir. Kurtuluş savaşının zor şartlarında görevini layıkıyla yerine getiren Antep şehri, bu dönemde en büyük atılımı İmâlat-ı Harbiye Fabrikasının kurulmasıyla başarır. Gaziantep Sanayinin bugün bu noktaya gelmesinde kurtuluş savaşında başlayan sanayi hamlesinin büyük rolü vardır.

Biz bu bildirimizde Osmanlı Arşiv ve kütüphanelerinde yer alan Kurtuluş Savaşında Antep İmâlat-ı Harbiye Fabrikası ile ilgili Osmanlıca belgelere ulaşarak farklı bir bakış açısından konuyu değerlendirmeye çalışacağız. Ana kaynaklara dayalı olarak elde edilen bilgiler çerçevesinde bu fabrikanın kuruluşu, işleyişi, personeli, mühimmat ve silah üretimi ile kurtuluş savaşına ve Antep müdafaasına yapmış olduğu katkılar ele alınacaktır. Böylece, bu çalışmayla bilime katkı sağlamayı amaçlamaktayız. Bu çalışma ile Kurtuluş savaşından bu yana Türkiye'nin Savunma Sanayine yapmış olduğu atılımlara bir nebze de olsa katkı sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antep, Sanayi, Kurtuluş Savaşı, İmâlat-ı Harbiye Fabrikası, Osmanlı Devleti, Osmanlı Arşivi, Osmanlı Belgeleri.

Abstract

It is also known as the War of Independence, the National Struggle or the War of Indepence. This war; Starting after the Armistice of Mudros (October 30, 1918), with the Armistice of Mudanya (October 11, 1922) in military terms, and in terms of politics; It ends with the Treaty of Lausanne (24 July 1923). Aintab defense has an important place in the War of Independence started by Mustafa Kemal Atatürk.

Aintab, which was occupied by the British on 17 December 1918 during the War of Independence, was then left to the French on 5 November 1919. Aintab, which was one of the cities most damaged in the War of Independence, showed rapid development after being liberated on 25 December 1921 after the French occupation that lasted for about two years. The Ottoman Empire has supplied the weapons and ammunition needed by the army during the First World War, thanks to its İmalat-ı Harbiye Factories. Perform its duty properly in the difficult conditions of the War of Independence The city of Aintab achieved its biggest breakthrough in this period with the establishment of the İmalat-ı Harbiye Factory. The industrial move that started in the War of Independence has a great role in the fact that Gaziantep Industry has reached this point today.

In this paper, we will try to evaluate the subject from a different point of view by reaching the Ottoman documents related to Aintab İmalat-ı Harbiye Factory in the War of Independence in the Ottoman Archives and libraries. Within the framework of the information obtained based on the main sources, the establishment, operation, personnel, ammunition and weapon production of this factory and its contributions to the liberation war and the defence of Aintab will be discussed. Thus, we aim to contribute to science with this study. With this study, a small contribution will be made to the breakthroughs Turkey has made in the Defense Industry since the War of Independence.

Keywords: Aintab, Industry, War of Independence, İmalat-ı Harbiye Factory, Ottoman State, Ottoman Archives, Ottoman Documents.

Kaynakça / Bibliograpy

I. ARŞİV VESİKALARI

1. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)

Birinci Dünya Harbi Kataloğu (BDH): 1480.65.008.001, 1873.7.006.17, 1882.37.003, 1924.163.13.18, 2008.480.001, 2025.553.001.09, 2025.553.002.09, 2025.553.003.23.

İstiklal Harbi Kataloğu (İSK): 152/201, 562/59.

2. Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

030.0.010.000.000.45.291.15, 030.0.010.000.000.58.390.2/4, 30.0.010.000.000.58.390-2/3, 030.0.010.000.000.58.390-2/8.

3. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet Askeriye Belgeleri (C.AS): 398/16422, 628/26515, 9299.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Emniyet Kalemi Belgeleri (DH. EUM.EMN.): 75/32, 117/41.

İrade Tophane-i Amire (İ.TPH): 2/1311, 15/11.

II. KAYNAK ESERLER

1327 Senesi Muvazene-i Umumiye Layihası İmalat-ı Harbiye Masraf Bütçesi, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1327.

AHMED MUHTAR; *Külliyat-ı Fenn-i Esliha*, İstanbul: Karekin Bağdadlıyan Matbaası, 1306.

GELIBOLULU AZMI; *Fabrikacı ve İmalathane Memuru*, İstanbul: İmalat-ı Harbiye Matbaası, 1914.

İmalat-ı Harbiye Fabrikaları Müstahdeminin Temin-i İstikbal Sandığı Talimatnamesi, 26 Mart 1910.

MEHMET LÜTFI; *Esliha-yı Osmaniye*, İstanbul: Mühendishane Matbaası, 1309.

III. ARAŞTIRMA-İNCELEME ESERLER

ABADIE, M.; *Antep ve Dört Kuşatma (1920-1921)*. Trc. Kaya Öztaş. İstanbul: YCM Yayınları, 2012.

AGOSTON, Gabor; *Barut, Top ve Tüfek,* İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

BAYAZ, Hüseyin; *Antep Savunması Günlüğü*. İstanbul: Engin Matbaası, 1994.

DELIGÖNÜL; Ethem, "Milli Kurtuluş Savaşı Yıllarında İmalatı Harbiyeliler", *MKE Dergisi*, (21) yıl 2, Mart 1985.

DURUKAN, Eyüp; *Askeri Fabrikalar Tarihçesi,* Ankara: Askeri Fabrikalar Basımevi, 1940.

EVSILE, Mehmet; "Atatürk Devrinde Harp Sanayi'nin Kuruluşu ve Türkiye'nin Dış Politikasına Olan Etkileri", *XII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1999, ss.1364- 1366.

GÜNERGUN, Feza; "İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi ve Osmanlı Askeri Sanayi Kurumlarında Mesleki ve Teknik Eğitim Üzerine Notlar", *Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'na Armağan,* Zeynep Tarım Ertuğ (Ed.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2006, ss.465-494.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.; "Baruthane-i Amire". *DİA,* V, 96-98.

PAMUK, Bilgehan; *Bir Şehrin Direnişi: Antep Savunması*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.

YURDAKUL, Nuri; "Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Askeri Fabrikalar İçin Sanatkâr Yetiştirme Usul ve Teşkilatı", *Makina Kimya Endüstrimiz*, III. (38), Ocak 1958.

ZENGİN, Ersoy; *Tophane-i Amire'den İmalat-ı Harbiye'ye Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii (1861-1923),* İstanbul: Kitabevi, 2020.

Osmanlı Ordusunun Modernizasyonunda Ateşli Silahların Kullanımına Dair Bir Risale; "Mükerrer Ateşli Tüfenkler" (h.1308/m.1890-1891)

In the Modernization of the Ottoman Army A Booklet on the Use of Firearms "Duplicate Fire Rifles" (H.1308/M.1890-91)

Kerim TİRYAKİ

Öz

Çalışmada Erkân-ı harbiye Miralayı Mahmut Şevket Paşa'nın H.1308/M.1890-91 tarih basımlı Mükerrer Ateşli Tüfenkler adlı eseri mercek altına alınacak olup, yazarın da eserin mukaddimesinde yer verdiği "Muhteraât-ı cedide-i askeriyeden olan mükerrer ateşli tüfeklere dair silah arkadaşlarıma bazı malumat arz ve takdimini arzu eylediğimden…" şeklindeki ifadesi doğrultusunda ordu mensuplarını ateşli tüfekler hakkında bilgilendirme amacıyla mükerrer ateşli tüfeklerin türleri (sabit hazineli tüfekler, hazineleri namlu altında bulunan tüfekler vb.,), bu tüfeklerin özellikleri ve kullanım şekleri konularında tafsilatlı bilgilerin yer aldığı görülmüştür. Buradan hareketle eserden yola çıkılarak ilgili dönemde Osmanlı ordusunda önemli bir mevkisi olan bir subayın mensubu olduğu ordunun geliştirilmeye çalışıldığı bir dönemde, ordu mensuplarını ateşli silahlar hakkında bilgilendirilmesi yönündeki duyarlılığı ve devletin ateşli silahların eğitimi noktasındaki çabası ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Ordusunun Modernizasyonu, Osmanlı Ordusunda Ateşli Silahlar, Mükerrer Ateşli Tüfekler, Ateşli Tüfeklerin Türleri, Mahmut Şevket Paşa.

Abstract

In the study, the work of the senior officers of military Mahmut Şevket Pasha, published in H.1308/M.1890-91, titled Duplicate Fire Rifles will be examined, and " some of my comrades-in-arms about repetitive firearms invented in the military field, which the author includes in the introduction of the work, will be examined. In line with the statement as I wish to provide and present information…", it has been seen that detailed information is included on the types of repetitive firearms(fixed treasure rifles, rifles with treasures under the barel. etc.) the characteristics of these rifles and their usage patterns, in order to inform the members of the army about fire rifles. From this point of view, it will be tired to reveal the sensitivity of the army to inform the members of the army about firearms and the effort of the state in the trainning of firearms at a time when the army, to which an officer who had an important position in the Ottoman army was a member, was tried to be developed.

Keywords: Modernization of the Ottoman Army, Firearms in the Ottoman Army, Duplicate Fire Rifles, Types of Fire Rifles, Mahmut Şevket Pasha.

Kaynakça / Bibliograpy

Mahmut Şevket Paşa, Mükerrer Ateşli Tüfenkler, Karabet Matbaası, 1308.

“Ejder-i heft-ser-misâl toplar”: Uyvar (1663), Kandiye (1666-69) ve Kamaniçe (1672) Muhasaralarında Kullanılan Osmanlı Topları ve Top Döküm Teknolojisi

“Cannons look like a seven-headed dragon”: Ottoman Cannons and Cannon Casting Technology used in the Sieges of Uyvar (1663), Candia (1666-69), and Kamanice (1672)

M. Fatih ÇALIŞIR

Öz

İstanbul her ne kadar sahip olduğu devasa askeri sanayii tesisleriyle (Tophane, Cebehane, Baruthane ve Tersane) Osmanlı askeri sanayisinin kalbi durumunda olsa da çeşitli eyalet merkezleri, maden bölgeleri ve seferler esnasında geçici olarak inşa edilen küçük ölçekli harp yapıları da Osmanlı askeri gücünün önemli bir yönünü oluşturmaktaydı. Osmanlılar, örneğin, Girit Seferi (1645-1669) esnasında adada bir tophane, cebehane (ve muhtemelen bir baruthane) inşa etmişlerdir. Muhasaranın son üç yılını yöneten Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa’nın fermanıyla adada inşa edilen tophane binasında –ilk elden kaynakların verdiği bilgilere göre- 3 bin kişi gece-gündüz çalışmış ve 40 vukiyye (1 vukiyye: 1.28 kg) gülle atabilen, 80-100 kantar ağırlığında toplar üretilmiştir.

Kitâbu’l-ʿİzz ve’l-Menâfî (İspanyolca aslı: *Manual de Artilleria*) başlığını taşıyan, Endülüslü denizci ve top ustası el-Reîs İbrahim b. Ali b. Gânim’e (1632’de sağ) ait topçuluk alanında kendi dönemi için son derece önemli bir eserin bugün Fazıl Ahmed Paşa Yazma Eser Koleksiyonunda bulunuyor oluşu (Köprülü Ktp. Nr. 1122), Paşa’nın sadece Kandiye’de değil, çıktığı diğer seferlerde de muhasara meselesini titizlikle ele aldığı, top dökümü ve kullanımı konusunda geliştirilen yeni tekniklerden haberdar olmaya çalıştığını göstermektedir.

Bu tebliğde, Osmanlı ordusunun Fazıl Ahmed Paşa’nın serdar olarak tayin edildiği Uyvar (1663), Kandiye (1666-69) ve Kamaniçe (1672) seferlerinde kullandığı toplara, bu topların hangi kaynaklardan nasıl elde edildiğine, topların

dökümleri ve kullanımlarında karşılaşılan problemler ile geliştirilen tekniklere odaklanılacak, böylece Osmanlı topçuluğu ve top dökümü teknolojisi tarihinde henüz yeterince ele alınmamış bir döneme dair ilk bulgular paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı top dökümü teknolojisi, muhasara, Fazıl Ahmed Paşa, Uyvar, Kandiye, Kamaniçe

Abstract

While Istanbul preserved a leading position in the Ottoman military industry with its significant industrial facilities including Tophane (Cannon Foundry), Cebehane (Armory), Baruthane (Powder Works), and Tersane (Arsenal), the smaller military buildings that were established in various Ottoman provincial centers, the mining areas, and temporarily during the imperial campaigns also played an important role to strengthen the Ottoman military power. To give but one example, the Ottomans had a tophane, cebehane (and possibly a baruthane) on the Crete Island during the Crete Campaign (1645-1669). The primary sources indicate that three thousand men worked day and night to cast 80-100 scale cannons, capable of throwing 40 vukiyye (1 occupant: 1.28 kg) cannons in the tophane building built on the island with the edict of the Grand Vizier and the Commander-in-Chief Fazıl Ahmed Pasha (grand vizier: 1661-1676).

It seems that Fazıl Ahmed Pasha had a larger plan and vision when it comes to Ottoman cannon casting technology. Given the fact that an extremely important book in the field of artillery in the seventeenth century entitled Kitâbu'l-ʿİzz ve'l-Menâfî (Spanish original: Manual de Artilleria) of an Andalusian sailor and artillery master el-Reîs İbrahim b. Ali b. Gânim (active in 1632) was listed among his books (Köprülü Library. No. 1122), the Pasha paid great attention to this issue not only in Candia but also in other expeditions that took place during his grand vizierate.

The paper aims to focus on the cannons that were cast in the Ottoman expeditions of Uyvar (1663), the Candia (1666-69), and Kamanice (1672), in which Fazıl Ahmed Pasha was appointed as the commander-in-chief. It seeks to understand how these cannons were obtained and what were the main problems and techniques in casting and the use of the cannons in the second half of the seventeenth century.

Keywords: Ottoman gun casting technology, siege, Fazıl Ahmed Pasha, Uyvar, Candia, Kamanice

Kaynakça / Bibliograpy

el-Reîs İbrahim b. Ali b. Gânim, *Kitâbu'l-ʿİzz ve'l-Menâfi*, Köprülü Kütüphanesi, Nr. 1122.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehemmed Zılli, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu - Dizini*, ed. Seyit Ali Kahraman vd. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999-2006).

Zayıf Mustafa bin Musa, *Tarih-i Sefer ve Feth-i Kandiye*, ed. Meltem Aydın (İstanbul: Demavend, 2015).

İkincil Kaynaklar

Balta, Evangelia - Mustafa Oğuz (editörler), *Livâ-i Resmo Tahrir Defteri* (Ankara: TTK Yayınları, 2009).

Bilici, Faruk. "XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İki Savaş Anatomisi: Saint-Gotthard ve Kandiye," in *XIII. Türk Tarih Kongresi Ankara, 4-8 Ekim 1999 Kongreye Sunulan Bildiriler,* 3/1 (Ankara: TTK Yayınları, 2002), 139-51.

Çalışır, M. Fatih. "A Virtuous Grand Vizier: Politics and Patronage in the Ottoman Empire during the Grand Vizierate of Fazıl Ahmed Pasha (1661-1676)" (Basılmamış Doktora Tezi, Georgetown Ünviersitesi, 2016).

Gülsoy, Ersin. *Girit'in Fethi ve Osmanlı İdaresinin Kurulması (1645-1670)* (İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2004).

İnbaşı, Mehmet. *Ukrayna'da Osmanlılar. Kamaniçe Seferi ve Organizasyonu (1672)* (İstanbul: Yeditepe, 2004).

Kolçak, Özgür. "17. Yüzyıl Askeri Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-64 Osmanlı-Avusturya Savaşları" (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012).

Setton, Kenneth Meyer. *Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1991).

Sperl, Karin. Martin Scheutz, and Arno Strohmeyer (editörler) *Die Schlacht von Mogersdorf/St. Gotthard und der Friede von Eisenburg/Vasvár 1664: Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses* (Eisenstadt, 2016).

Şakul, Kahraman. *Uyvar Kuşatması: 1663* (İstanbul: TİMAŞ, 2021).

_____. *Kamaniçe Kuşatması: 1672* (İstanbul: TİMAŞ, 2021).

_____. *II. Viyana Kuşatması: Yedi Başlı Ejderin Fendi* (İstanbul: TİMAŞ, 2021).

Şimşirgil, Ahmet. *Slovakya'da Osmanlılar (Türk Uyvar) 1663-1685* (İstanbul: KTB Yayınları, 2012).

18.Yüzyıl Osmanlı Donanma Kalyonlarında Kullanılan Toplar (Özellikleri, Üretim Şekli ve Temin Biçimleri)

Cannons Used in 18th Century Ottoman Naval Galleons (Features, Production and Supply Forms)

Mehmet TAŞ

Öz

Kalyonlar taşımış oldukları toplar sayesinde döneminin en etkili savaş araçlarından birisiydi. Ateş güçleri yönünden yüzen bir kaleyi çağrıştırıyorlardı.18. yüzyılda üç ambarlı bir kalyonun her ambarında ve üst güvertesinde toplam 100 ile 120 arasında top bulunmaktaydı. Ancak bu toplar çok uzun menzilli toplar değildi. Etki mesafesi en iyi şartlarda 600 metreyi bulmaktaydı. Bazı gemilerde havan topu bulunmaktaydı. Bu kalyonlar havan topu kullanabilmek için özel olarak tasarlanmıştı. Bu kalyonlar deniz savaşlarından çok sahil istihkâmlarını bombalamak için tasarlanmıştı.

Osmanlı kalyonlarında demir ve tunç toplar ile ayrıca havanlar kullanılmaktaydı. Tunç toplar denizin paslandırıcı etkisine karşı daha dayanıklı olduğu için demir toplara kıyasla daha çok tercih edilmekteydi. Demir toplar ise dövme ve dökme olmak üzere iki teknikle imal edilmekteydi. Dökme demir topların imali dövme demir toplara göre daha zordu. Çünkü demirin ısıtılıp sıvı hale getirilmesi için yüksek derecede ısıya ihtiyaç vardı.

18. yüzyıl başlarında İstanbulda bulunan Tolstoy Osmanlı kalyonlarını taşıdıkları topa göre üç sınıfa ayırmaktadır. Onun tasnifine göre birinci sınıf kalyonlar 90,106 ve 130 top taşırken ikinci sınıf kalyonlar 62, 70, 75, 80 top taşımaktaydı. Üçüncü sınıf kalyonlar ise 40, 45, 50, 55 adet top taşımaktaydı.

Bu çalışmada 18.yüzyıl Osmanlı donanmasında kullanılan toplar özellikleri ve üretim şekli yönüyle ele alınacaktır. Bu topların nerede imal edildiği, temin masrafları, türleri, kalyondaki yerleri, yapılan masraflar ile gülle ve barut konuları dönemin arşiv vesikaları ile yerli ve yabancı kaynaklar ışığında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Top, Gülle, Kalyon, Osmanlı Donanması, 18. Yüzyıl

Abstract

Galleons were one of the most effective war vehicles of their time, thanks to the cannons they carried. Because of their firepower, they evoked a floating fortress. In the 18th century, a galleon with three warehouses had between 100 and 120 cannons in each hold and on its upper deck. However, these cannons were not very long-range artillery. The distance was 600 meters in the best conditions. Some ships were equipped with mortars. These galleons were specially designed to be able to use mortars.

Iron and bronze cannons and also mortars were used in Ottoman galleons. Bronze cannons were more preferred than iron cannons as they were more resistant to the corrosive effect of the sea. Iron cannons were produced with two techniques, forged and cast. It was difficult because a high degree of heat was needed to heat and liquefy the iron.

Tolstoy, who was in Istanbul at the beginning of the 18th century, divides the Ottoman galleons into three classes according to the ball they carried. According to his classification, the first class galleons carried 90, 106 and 130 cannons, while the second class galleons carried 62, 70, 75, 80 cannons. The third class galleons were 40, 45, 50, It was carrying 55 balls.

In this study, the cannons used in the 18th century Ottoman navy will be discussed in terms of their characteristics and production method. Where these cannons were manufactured, their supply costs, their types, their place in the galleon, the costs incurred, the cannonball and gunpowder issues will be evaluated in the light of the archive documents of the period and local and foreign sources.

Keywords: Cannon, Shotgun, Galleon, Ottoman Navy, 18th Century

Kaynakça / Bibliograpy

A.Arşiv Vesikaları (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi)

Ali Emiri Fonu I.Ahmet Tasnifi (AE.SABH.I.):229/15203, 205/13672, 201/13421

Ali Emiri Fonu II. Mahmut Tasnifi (AE.SMHD.II.):88/7170, 88/7170

Bab-ı Asafi Tasnifi Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d.):27/33,

Bab-ı Defteri Tasnifi Baş Muhasebe Defterleri (D.BŞM.d.):10035,3224,10037,

Bab-ı Defteri Tasnifi Tersane Eminliği Defterleri (D.BŞM.TRE.d.):14754,

Maliyeden Müdevver Fonu Maliyeden Müdevver Defterler Tasnifi(MAD.d.): 3435/17,2864/16,4269/28,3435/8,3435/9,3864/28,3864/30,3591/90, 2864/10,2732/31,10332/7,2864/11,4629/34,4629/39,10344/17,10344/16,4269/28,4269/25,10413/110,10412/115,7915/36,10309/41,4269/25,10332/19,2844/51,2485/58,3365/111,4380/32,3014/83

Cevdet Fonu Askeri Tasnifi (C.AS.):847/36197,290/12032,

Cevdet Fonu Bahriye Tasnifi (C.BH.): 2/67, 35/1650, 109/5277, 98/4726, 127/6166, 16/788, 36/1725, 183/8624,

Hatt-ı Hümayun Tasnifi (HAT.):203/10560

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e.):646/10,703/47,

B.Araştırma İnceleme Eserler

Adnan Kaynar, Tarih Boyunca Teknik Tekâmül ve Bu Tekemülün Orduya Tesiri, Donanma Dergisi, Cilt 17,Sayı 425,Nisan 1959,

Daniel Panzac, Osmanlı Donanması (1572-1923), Çev.Ahmet Maden-Sertaç Canpolat,Türkiye İş Bankası Yayınları,İstanbul,2009.

Gabor Agoston, Osmanlıda Savaş ve Serhad, Çev. Kahraman Şakul, Timaş

Yayınları, İstanbul,2013.

Gabor Agoston, Osmanlıda Strateji ve Askeri Güç, Timaş Yayınları, İstanbul,2012.

Geoffrey Parker, Cambridge Savaş Tarihi, Çev.Füsun Tayanç-Tunç Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2014.

İdris Bostan, Osmanlı Bahriye Teşkilatı, XVII.Yüzyılda Tersane-i Amire, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.

Katip Çelebi, Tuhfetü'l-Kibar fi Esfaril Bihar, Haz.Orhan Şaik Gökyay, 1. Ve 2.Cilt, İstanbul, 1980.

Metin Karayazgan, Denizci Sözlüğü,Karşıyaka, 1981.

Yusuf Alperen Aydın, Sultanın Kalyonları,Küre Yayınları,İstanbul,2011.

İmparatorluğun Üçüncü Büyük Tersanesinde Savaş Gemileri İmalatı

The Building of Warships in the Third Largest Shipyard of the Empire

Mehmet Ali ÜNAL

Öz

1461 yılında Osmanlı hâkimiyetine giren Sinop Kastamonu sancağına tabi bir kaza merkezi idi. Ancak bu küçük kazanın dikkati çeken özelliği Osmanlı İmparatorluğu'nun üçüncü büyük tersanesine sahip olmasıydı. Dağlarında ahşap gemi yapımına uygun kerestenin bulunuşu Sinop'u tarihin ilk çağlarından beri tersane için elverişli bir yer haline getirmişti. Osmanlılar İsfendiyaroğullarından devr aldıkları tersaneyi genişlettiler aktif bir şekilde kullandılar. Sinop tersanesi İstanbul'daki tersane-i âmire ve Gelibolu tersanesinden sonra imparatorluğun üçüncü büyük tersanesi olarak 19. yüzyılın sonlarına kadar hizmet gördü.

1571'de İnebahtı mağlubiyetinde büyük zayiata uğrayan Osmanlı donanması kayıplarının bir kısmını Sinop tersanesini kullanarak telafi etti. Bir kış içerisinde denize indirilen 196 kadırgadan 18 tanesi Sinop tersanesinde yapıldı. 17. yüzyılın ortalarından itibaren Sinop tersanesinde kalyonlar da imal edildi. III. Selim'in başlattığı Nizam-ı Cedid reformları çerçevesinde Sinop tersanesinde Fransız mühendislerin gözetiminde modern savaş gemileri de yapıldı.

Bildirimizde 16. yüzyıldan 19. yüzyıla Sinop tersanesinde yapılan savaş gemileri ve bu gemilerin Osmanlı donanmasına katkıları arşiv belgeleri ışığında ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sinop, tersane, kadırga, kalyon, savaş gemisi.

Abstract

Sinop, which came under Ottoman rule in 1461, was a town center of Kastamonu sanjak. However, the remarkable feature of this small town was that it had the third largest shipyard of the Ottoman Empire. The availability of timber suitable for wooden shipbuilding in its mountains has made Sinop an appropriate location for shipyards since the first ages of history. The Ottomans expanded and

actively used the shipyard they took over from the İsfendiyaroğulları. The Sinop shipyard served until the end of the 19th century as the third largest shipyard in the empire following the imperial shipyard in Istanbul and the Gallipoli shipyard.

The Ottoman navy, which suffered great damages in the defeat of Lepanto in 1571, recovered some of its losses by using the Sinop shipyard. 18 of the 196 galleys that were launched in one winter were built in the Sinop shipyard. Galleons were also built in the Sinop shipyard since the middle of the 17th century. Modern warships were also built in the Sinop shipyard under the supervision of French engineers as a part of the Nizam-ı Cedid reforms initiated by Selim III.

This study aims to present the warships built in the Sinop shipyard from the 16th to the 19th centuries and their contributions to the Ottoman navy in the light of archival documents.

Keywords: Sinop, shipyard, galley, galleon, warship.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Arşivi:

Mühimme Defterleri 5 (973/1566), 10 (979/1571), 12 (978-979/1570-1572), 14 (978/ 1570), 78 (1018/ 1609), 83 (1037/1628), 139 (1146/1733)

MAD 2150 (1117/1705), 7316 (1011/1602), 1777 (1045/1636), 6572 (1066/1671), 9837(1067-1656), 5075 (1110/1698),

Cevdet Bahriye 60 (1185/1771), 440 (1136/1724), 557 (1143/1730), 734 (1169/1756), 740 (860 (1169-1172/1755-1758), 2741 (1147/1735), 2841 (1196/1782), 3016 (1117/1705), 3878 (1217/1803), 3998 (1118/ 1706), 4553 (1199/1785), 4602 (1137/1725), 4476 (1240/ 1825), 5396 (1102/1691), 5476 (1152/1739), 7249 (1177/1764), 7357 (1208/1793), 8832 (1190/1776), 9114 (1177/1764), 9526 (1244/1828), 10540 (1185/1771), 10838 (1175/1762), 10930 (1151/1738), 10973 (1175/1762), 11028 (1201/1787), 11387 (1105/1694), 11444 (1191/1777), 11527 (1203/1789).

İbnülemin-Bahriye 13 (1010/1601), 431 (1102/1691), 917 (1111/1700), 1463 (1118/1706), 1689 (1210/1795-96)

Sinop Şer'iyye Sicili no 89, (1149-1152/1737-1739).

Kaynak Eserler

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât, Tahlil ve Metin (1066-116/1656-1704)*, haz. Abdülkadir Özcan, TTKB, Ankara 1995.

Mühimme 12, 978-79/1570-72, c. I, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 33, Ankara 1996.

Sultanın Emir Defteri (51 Nolu Mühimme), hzr. Hikmet Ülker, Tarih ve Tabiat Vakfı yayını, İstanbul 2003.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aydın, Meltem, "Kaptan-ı Derya Canım Hoca Mehmed Paşa", *Bilig*, (Bahar 2016) sayı 77, s. 27-53

Bıjışkyan, P. Minas, *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası, 1817-1819*, (terc. Hrand D. Andreasyan), İstanbul 1969

Bostan, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, TTKB, Ankara 1992

Bostan, İdris, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri,* Bilge Yayınları, İstanbul 2005

Bostan, İdris, "İnebahtı Deniz Savaşı", *DİA*, c. 22, (2000), s. 287-289

Boysal, Yusuf, ""Sinop'un En Eski Buluntuları ve Kolonizasyonu Hakkında", *Türk Arkeoloji Dergisi*, sayı 2, 8, (Ankara 1958), c. 8, s. 23-29

Darkot, Besim, "Sinop", MEB İA, c. X, s. 683-688

İlhan Ekinci, "Sinop'ta Bir Ayan Ailesi, Kavizadeler Hakkında Bazı Bilgiler", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı (5-7 Ekim 2018 Sinop),* c. II, Sinop 2018, s. 609-625.

Erzen, Afif, "Sinop Kazısı 1953 Yılı Çalışmaları", *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi,* sayı 1, (1956), c. VI, s. 1-14

Işın, M. Akif, "Sinop Bölgesi Yüzey Araştırması", İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (Uluslararası I), 1-3 Haziran 1988 Samsun,

Samsun 1990, s. 241-276

İlgürel, Mücteba, “Köprülü Mehmed Paşa”, *DİA*, c. 26 (2002) s. 258-260

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c. V, TTKB, Ankara 1970

Slade, Adolphus, *Kapdan Paşa*, Çev. Osman Öndeş, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1973

Süleyman Nutkî, *Kâmus-ı Bahrî*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1917

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTKB, Ankara 1984

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTKB, Ankara 1984

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Devrinde Sinop Kazası*, TTKB, Ankara 2014

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Askerî Yenilik Kapsamında (S)İHA'lar: Bayraktar Örneği

U(C)AVs in the Scope of Military Innovation in the Turkish Armed Forces: The Case of Bayraktar

Mehmet Mert ÇAM

Öz

Uluslararası ilişkilerin temelinde devletlerin kendilerini konumlandırdıkları yerden ziyade sistemdeki diğer oyuncuların o ülkeyi, belki sadece psikolojik parametrelerin yarattığı algıya belki de maddi milli güç unsurlarının toplamına göre değerlendirilmeleri yatmaktadır. Türkiye'yi ele aldığımızda savunma sanayiindeki gelişmeler ve bu gelişmeler arasında da İHA üretim, geliştirme ve kullanımının sistemdeki oyuncular tarafından değerlendirme safhasında ön plana çıktığı görülmektedir. Neredeyse yarım asra yaklaşan terörle mücadele harekâtından, Suriye ve Libya İç Savaşları'na, Ermenistan işgali altındaki Dağlık Karabağ'dan, Ukrayna'daki Rus ayrılıkçılarına kadar çatışma türü ve bölgelerinde rüştünü ispat eden Türk (S)İHA'ları, yabancı basın yayın ve akademik çevrelerin de dikkatini çekmektedir. Türk Savunma Sanayii'nde geçmişten günümüze adeta "öğrenilmiş çaresizlik" haline gelen "hiçbir başarı cezasız kalmaz" düşüncesine rağmen savunma sanayiindeki bu umutsuz ve tehlikeli yolda özel bir teşebbüs olan Bayraktar İHA'ların arkasındaki hikâyenin de akademik bir ilgi hak ettiği açıktır. Bu çalışmada Bayraktar Ailesi'nin geçmişteki olumsuz örneklere, savunma sanayiinde birkaç ülkenin tekeline ve değişime dirençli bürokratik yapıya rağmen nasıl oldu da bölgesel dengeleri değiştirebilecek bir silah sistemini üretme başarısını gösterdiği ele alınacaktır. Bu doğrultuda yeni teknolojinin üretim ve geliştirme sürecini başından itibaren yaşayan bireylerin şahsî tecrübelerine odaklanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Askerî Yenilik, (Silahlı) İnsansız Hava Aracı, Bürokratik Politika Modeli, Selçuk Bayraktar.

Abstract

What lies at the heart of international relations is not where states self-position themselves. The actors instead access a country, either through the lens of psychological characteristics or through the material factor of national power instead. Turkey prioritized improvements in the defense industry (i.e., the

manufacture, development, and use of UAVs) during the assessment phase done by the system players. Having proven their efficiency in conflict regions from nearly half a century of counter-terrorism operations to the civil wars in Syria and Libya, the Armenian-occupied Nagorno-Karabakh, and Russian separatists in Ukraine, Turkish UAVs have drawn the attention of foreign media and academia. Despite the notion in the Turkish Defense Industry that no good deed goes unpunished, which has devolved from the past to the present into a kind of learned helplessness, the story of the Bayraktar UAVs, a private enterprise that embarked on this desperate and dangerous path in the defense industry, clearly also deserves academic attention. In this study, it will be discussed how come the Bayraktar Family succeeded in producing a weapon system that could change regional balances despite the negative examples of the past, the monopoly of several countries in the defense industry, and the bureaucratic structure that is resistant to change. Accordingly, the personal experiences and inner worlds of individuals who have experienced the development process starting from the production and development process of new technologies will be emphasized.

Keywords: Military Innovation, Unmanned (Combat) Aerial Vehicles, Bureaucratic Politics Approach, Selçuk Bayraktar.

Kaynakça / Bibliograpy

Bayraktar, Selçuk ile Mülakat, Mart 2021, BAYKAR Savunma Anonim Şirketi, İstanbul.

Bayraktar, Özdemir ile Mülakat, Mart 2021, BAYKAR Savunma Anonim Şirketi, İstanbul.

Dervişoğlu, Fatih M.; *Nuri Demirağ, Türkiye'nin Havacılık Efsanesi*, Ötüken Neşriyat, 2007.

Hürkuş, Vecihi; *Bir Tayyarecinin Anıları*, (YAY-HAZ) Gönül Hürkuş Şarman, Sevim Hürkuş Maxon, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021.

Hürkuş, Vecihi; *Havalarda 1915-1925,* Ahmet Sait Matbaası İstanbul, 1942.

Inbar, Efraim; *Türk-İsrail Stratejik Ortaklığı*, (Çev. Suna Ercan, Özgül Erdemli), Avrasya Araştırmaları Merkezi (ASAM) Yayınları, Ankara, 2002.

İnsansız Hava Aracı, Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (EDOK), Ankara, 2000.

Wallerstein, Immanuel; *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press, New York, 1976.

Weber, Max; *Grundriss der Sozialökonomik, III. Abteilung, Wirschaft und Gesellschaft*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1922.

Yalçın, Osman; *Türk Hava Harp Sanayii Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

Yavuz, İsmail; *Mustafa Kemal'in Uçakları, Türkiye'nin Uçak İmalat Tarihi (1923-2012)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

Makaleler

Allison, Graham T.; "Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis", *The American Political Science Review*, Vol.63, No.3, (September 1969), "689-718".

Osmanlı Dönemi İzmir Baruthanesi: Hammadde, Üretim ve Finansman

Gunpowder Factory (Baruthâne) in Ottoman Izmir: Raw Material, Production and Funding

Mehmet Yaşar ERTAŞ

Öz

Osmanlı ordusunun barut ihtiyacı için ülke genelinde çok sayıda baruthane kurulmuştu. İmparatorluk devrinde en büyük barut üretim merkezi İstanbul'daki Baruthane-i Amire olmakla birlikte Gelibolu, Selanik, Kahire, Belgrad, Diyarbakır, Erzurum ve Bor baruthaneleri de barut ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamaktaydı. Üretim kapasitesi ve askeri işlevi açısından önemli baruthanelerden biri de İzmir Baruthanesi'dir. Buna rağmen 17. yüzyılda kurulan ve Osmanlı savaş gücüne önemli bir katkı sağlayan bu baruthane hakkında yeterli bir inceleme yapılmamıştır. Konuyla ilgili tek çalışma, Gabor Agoston'un "Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi: XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Selanik, Gelibolu ve İzmir Baruthâneleri" adlı makalesidir. Agoston'un çalışması çok değerli olmakla birlikte ulaştığımız yeni kaynaklar İzmir Baruthanesi hakkında daha geniş bir araştırma ortaya koymanın mümkün olduğunu göstermektedir. Bu bildiri ile yeni kaynaklardan hareketle İzmir baruthanesiyle ilgili eksikliklerin giderilmesi ve baruthanenin fiziki durumu, hammadde tedariki, iş gücü ve mali yapısının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Baruthane, Barut

Abstract

This study investigates the Izmir Gunpowder Factory's institutional structure and military function. It was one of the several gunpowder factories in the Ottoman lands established to provide for the Ottoman army. In addition to *Baruthane-i Amire* in Istanbul with the largest capacity, gunpowder factories in Gallipoli, Thessalonica, Cairo, Belgrade, Diyarbakır, Erzurum, Bor and Izmir met most of the requirements. Established in the seventeenth century and being an important supplier owing to its capacity and location, Izmir's *baruthâne* is an understudied topic of Ottoman military history. Gabor Agoston's valuable study "Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi: XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Selanik, Gelibolu ve İzmir Baruthâneleri" is worth mentioning at this point.

New archival sources offer the possibility to conduct broader research and original studies on the *baruthâne* in Izmir. Accordingly, this presentation evaluates the institution regarding its physical structure, procurement processes of raw materials, labor force, and financial administration.

Keywords: Izmir, Gunpowder Factory, Gunpowder

Kaynakça / Bibliograpy

Agoston, Gabor, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi: XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Selanik, Gelibolu ve İzmir Baruthâneleri", *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s. 233-251.

Agoston, Gabor, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Harp Sanayisi ve Barut Teknolojisi (1450-1700), *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s. 169-202.

Gabor, Agoston, *Barut, Top ve Tüfek; Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi*, çev. Mehmet Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

Gölen, Zafer, *Osmanlı Devleti'nde Baruthane-i Amire (XVIII. Yüzyıl)*, TTK. Yayınları, Ankara 2006.

Gölen, Zafer, "Baruthâne-i Âmire'de Barut Kalitesini Etkileyen Faktörler", *XVII. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler*, c. IV – I. Kısım, Ankara 2014, s. 105-121.

İnce, Yunus, "Kârhâneden Baruthâneye Karaman Eyaleti'nde Güherçile Üretimi (18–19. yüzyıllarda)", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, sayı 1 (2011), c XIII, s. 11-30.

Kütükoğlu, Mübahat S., "Baruthâne-i Âmire", DİA, İstanbul 1992, C. V, s. 96-98.

Sezgin, İbrahim, "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Baruthâneler ve Barut İmalatı", *Türkler Ansiklopedisi*, C. X, Ankara 2002, s. 145- 150.

Türk Hava Savunma Silah Sanayi

Turkish Air Defense Weapons Industry

Mehmet Yüksel DOĞAN

Öz

Sistemli hava savunma ihtiyacı ilk kez Trablusgarp Harbinde ortaya çıkmıştır. Birçok kaynak hava savunma tarihini, Trablusgarp Harbinde Türk Ordusunun İtalyan hava filosuna karşı, zamanın piyade ve topçu silahlarını ihtiyacı karşılayacak şekilde tadil ederek uyguladıkları taktiklerle, hava savunma silahı gibi kullanması ve tarihte ilk olarak bir savaş uçağını (İtalyan uçağı) düşürmesi ile başlatmaktadır.

Bu çalışma ile Trablusgarp Harbinden itibaren ortaya çıkan hava savunma silahı geliştirme ihtiyacı kapsamında, Türk Harp Sanayinin tarihi gelişimi içerisinde hava savunma silah sanayimizin nasıl başladığı, gelişmesi, günümüzde ulaştığı imkân ve kabiliyetler ve gelecekte ulaşması hedeflenen yetenekler, Türk Harp Sanayi tarihine katkıda bulunmak maksadıyla, özellikle Hv.Svn.Okl. ve Eğt.Mrk.K.lığı ile kişisel arşivimden faydalanarak ve kaynak taraması yapılarak incelenmiş, hava savunma silah teknolojisi açısından sonuçları analiz, tenkit ve tahlil edilerek ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hava Savunma, Hava Savunma Silahları, Türk Harp Sanayi

Abstract

The need for systematic air defense first emerged in the Tripoli War. Many sources start the history of air defense with the tactics of the Turkish Army against the Italian air fleet by modifying the infantry and artillery weapons of the time to meet the needs, using their rifles and cannons as air defense weapons, and shooting down a warplane (Italian plane) for the first time in history.

With this study, within the scope of the need to develop air defense weapons that have emerged since the Tripoli War, how our air defense weapon industry started and developed within the historical development of the Turkish War Industry, the opportunities and capabilities it has reached today, and the capabilities it is aimed to achieve in the future, in order to contribute to the history

of the Turkish War Industry, especially The Air Defense School and Training Center Command have been examined by making use of my personal archive and by scanning the sources, and the results in terms of air defense weapon technology have been revealed by analysis, criticism and analysis.

Keywords: Air Defense, Air Defense Weapons, Turkish Warfare Industry

Kaynakça / Bibliograpy

ASELSAN ABülten, Muhtelif Yıl ve Sayılar.

ASELSAN Dergisi, Muhtelif Yıl ve Sayılar.

Hava Savunma Bülteni, Hava Savunma Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı Matbaası, Konya, Muhtelif Yıl ve Sayılar.

Hava Savunma Sınıf Harekât Konsepti (Taslak), Hava Savunma Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı Matbaası, Konya 2015.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Gnkur. As. Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.lığı Yayınları (ATASE), Ankara, Muhtelif Yıl ve Sayılar.

Topçu Mecmuası, Muhtelif Yıl ve Sayılar.

Türk Harp Sanayi ile ilgili Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Yakın Tarihimizdeki Hava Savunma Faaliyetleri, Hava Savunma Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı Matbaası, Konya 2013.

Tayyare Defi Topçuluğundan Hava Savunmaya 'Türk Ordusunda Hava Savunma Sınıfının Silah, Teçhizat ve Teşkilat Tarihi'

Anti Aircraft To Air Defense (The History of Gun, Equipment and the Organization of the Air Defense Branch in Turkish Army)

Melih ÖZHAN

Öz

Türk Ordusunda hava savunma, öncelikle Genelkurmay Başkanlığı uhdesinde icra edilen bir faaliyet alanı olmuştur. Trablusgarp Harbi ve Çanakkale Muharebelerinde hafif piyade silahları ve topların dik açılı bir şekilde ateşlenmesi ile hava savunma faaliyetlerinin ilk örneklerini görmekteyiz. 1930'larda İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle Kara Kuvvetleri birliklerinde uçaksavar birlikleri teşkil edilmiş fakat kalıcılığını sürdürememiştir. Daha sonraki yıllarda ise özellikle ABD yardımları ile şekillenen ve Hava Kuvvetleri bünyesinde sürdürülen hava savunma faaliyetleri, füze ve hava savunma toplarının hibesiyle yeni bir teşkilatlanmaya gitmiştir. 1980'li yıllarda alçak irtifa füzelerin envantere girmesiyle birlikte top ve füzenin karışım prensibi ile kullanımı yaygınlaşmıştır. Günümüze kadar gelinen süreçte milli savunma sanayinin gelişmesiyle birlikte Modernize Çekili Top ve Hisar Füze Sistemleri envantere girmiş ve Türk Hava Sahası çok katmanlı bir savunma sistemine kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hava Savunma, Füze, Milli Savunma Sanayi

Abstract

In the Turkish Army, air defense has been an area of activity primarily carried out under the General Staff. We are seeing the first examples of air defense activities with light infantry weapons and artillery firing at right angles in the Battle of Tripoli and the Battle of the Dardanelles. In the 1930s, due to the impact of the Second World War, anti-aircraft troops were formed in the Army, but they could not maintain their permanence. In later years, air defense activities, especially those formed with the help of the United States and maintained within the Air Force, went to a new organization with the grant of missiles and air defense artilleries. In the 1980s, with the introduction of low-altitude missiles into the

inventory, the use of artillery and missile with the principle of mixing became widespread. In the process up to now, with the development of the national defense industry, Modernized Towed Artillery and Hisar Missile Systems have entered the inventory, and Turkish Airspace has received a multi-layered defense system.

Keywords: Air Defense, Missile, National Defense Industry

Kaynakça / Bibliograpy

ATASE Arşivi, İDH, K: 2, G: 012, B:1.

ATASE Arşivi, İDH, K: 2, G: 024, B:1.

ATASE Arşivi, İDH, K: 6, G: 082, B:1.

ATASE Arşivi, İDH, K: 6, G: 094, B:1.

ATASE Arşivi, İDH, K: 2, G: 015, B:4.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 11, Toplantı: 2, Birleşim: 62, 30.04.1963.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 24, Toplantı: 4, Birleşim: 36, 01.02.1965.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 3, Toplantı: 2, Birleşim: 28, 15.01.1963.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 5, Toplantı: 1, Birleşim: 95, 24.10.1962.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 7, Toplantı: 2, Birleşim: 13, 04.12.1962.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 8, Toplantı: 2, Birleşim: 29, 17.01.1963.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 9, Toplantı: 2, Birleşim: 37, 02.02.1963.

CIA Documents on the Cuban Missile Crisis, https://www.cia.gov/library/center-for-thestudy-of-intelligence/csi-publications/books-andmonographs/Cuban%20Missile%20Crisis1962.pdf (Erişim tarihi, 16.03.2022).

FRUS (1958-1960). Vol. X, Part 2; Eastern Europe, Finland, Greece, Turkey.

FRUS (1961-1963). Vol. XI; Cuban Missile Crisis and Aftermath.

https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB395/, (Erişim Tarihi:22.02.2022).

https://www.trumanlibrary.gov/library/research-files/address-president-congress-recommending-assistance-greece-and-turkey, (Erişim Tarihi:22.02.2022).

Cumhuriyet Gazetesi, 25 Temmuz 1962.

ASELSAN Dergisi, "Hava Savunma Sistemleri ve ASELSAN", ASELSAN A.Ş. Yayınları, Yıl: 25, Sayı: 84, Ankara, 2012.

Bayur, M.Hikmet, Askeri Okulların Tarihçeleri, İstanbul, 2009.

Duman, Cevdet, Topçu Okulu ve Topçu Atış Okulu Tarihçesi

Gönlübol vd., Olaylarla Türk dış politikası, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.

Hava Kuvvetleri Tarihçesi 1-3. Ciltler, Hv.K.K.lığı Basımevi, Ankara, 2021.

Kaymaklı, Hulusi, Havacılık Tarihinde Türkler, Hava Basımevi, Ankara, 2005.

Schelesinger, A, Jr. (1978). Robert Kennedy and his time. Mariner Books, New York.

Seren, Merve, Türkiye'nin Füze Savunma Sistemi İhale Süreci, Temel Dinamikler ve Aktörler, SETA Yayınları, İstanbul, 2015.

Tür, Enver, Füze-Uçaksavar Tarihçemiz, Hv.K.K.lığı Basımevi, Ankara, 2019.

Türk Kara Kuvvetleri Tarihi, K.K. Basımevi, 1996.

https://www.aselsan.com.tr/tr/cozumlerimiz/hava-ve-fuze-savunma-sistemleri, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8206.htm, (Erişim Tarihi: 22.03.2022)

I. Dünya Savaşında IV. Ordu Bölgesinde Açılıp İşletilen Harp Sanayi Tesisleri

Army Campaign Organizations At the IV.Army Region in the First World War

Mevlüt KARAGÖZ

Öz

Askeri bir amaca ulaşmak için dost ve düşman birlikler tarafından işgal edilen ve hedeflenen arazi parçası harekât alanı olarak adlandırılmaktadır. Bu alan derin, yakın ve geri bölge olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Derin bölge harekât alanı düşman; yakın bölge harekât alanı dost birliklerin silahlı unsurları tarafından işgal edilmiş arazi parçalarıdır. Geri bölge alanı ise, yakın bölgedeki birlikleri desteklemek maksadıyla hemen gerisinden başlayarak yurt içine kadar uzanan geniş bir alanı kapsayan ağırlıklı olarak lojistik unsurların faaliyet gösterdiği bir alandır. En basit şekli ile birlikleri hareket ettirme sanatı olarak tanımlanan askeri lojistik; ikmal, bakım, ulaştırma ve sıhhiye hizmetlerinin bir bütünüdür. Lojistiğin bir alt sistemi olan ikmal ise, birlikler tarafından ihtiyaç duyulan her sınıf askeri malzemenin istenilen miktar, yer, zaman ve kalitede hazır bulundurulmasıdır. Bunun için malzemenin önceden tedarik edilmesi ve depolanması gereklidir. Tedarik ise, satınalma, el koyma, düşmandan ele geçirme ve üretim yoluyla sağlanır.

Osmanlı Devleti'nde başlangıçta Ordu sefer organizasyonunun bir ritüeli, son yüzyılda ise merkeziyetçi politikaların bir ürünü olarak üretim faaliyetlerinde kullanılan Harp sanayi ve tesisleri çoğunlukla İstanbul ve çevresinde konuşlanmıştır. Bu gerçek, Osmanlı Devleti gibi birbirinden uzak mesafelerde konuşlu orduların lojistik faaliyetlerinin icrasında, Orduları tamamen merkeze bağlı kılması açısından son derece sakıncalıdır. Bu zafiyeti önlemek maksadıyla Ordular, kendi sorumluluk sahalarında, hem merkezdeki İmalat-ı Harbiye Müdürlüğü'nün yoğunluğunu hem de merkeze olan bağımlılıklarını azaltmak maksadıyla ordu menzil müfettişlikleri sorumluluğunda tesis ve imalathaneler kurup işletmişlerdir.

I.Dünya Savaşı'nda Filistin ve Sina bölgesinde faaliyet gösteren IV. Ordu bölgesinde de Ordu Komutanı Cemal Paşa nezaretinde Şam, Humus, Hama, Halep, Antep, Maraş ve Adana gibi ekonomik anlamda büyük, sanayi alanında gelişmiş büyük şehirlerde imalathaneler tesis edilmiştir. Ancak, bu imalathaneler, terzihane, saraçhane, dabakhane ve konservehane gibi genellikle bölge halkının da

ihtiyacının karşılandığı alanlarla sınırlı kalmış; silah, top ve mermi gibi cephane üretim fabrikaları, mermi imalat atölyeleri gibi teknik bilgi ve desteğe ihtiyaç duyulan harp silah sanayi tesisleri açılıp işletilememiş; ihtiyaç merkezdeki depo ve fabrikalardan Berlin-Bağdat demiryolu kullanılarak karşılanmaya çalışılmıştır.

İmalathanelerde üretilen yağ, yün, pamuk ve koza gibi hammaddeler ile kaput, elbise, kundura, iç çamaşırı, çorap gibi giyim kuşam malzemeleri öncelikle IV. Ordu birlikleri ve bölge halkının ihtiyacı için kullanılmış, fazla kısmı ise diğer ordu bölgelerine sevk edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lojistik, İkmal, Üretim, IV. Ordu, I.Dünya Harbi

Abstract

The piece of land occupied and targeted by friendly and enemy troops to achieve a military goal is called an operational area. This area is divided into three segments as deep, front and rear areas. The deep operations area is the piece of land occupied by the enemy armed elements, while the front operations area held by friendly forces. The rear area, on the other hand, is an area where mainly logistics elements operate, covering a wide area starting from just behind and extending into the country in order to support the troops in the front operations area. Military logistics which is defined as the art of moving troops in its simplest form is the comnbination of supply, maintenance, transportation and sanitary services. Supply, which is a sub-system of logistics, is the availability of every class of military equipment needed by the troops in the desired quantity, place, time and quality. This requirestimely prior procurement and proper storage of materials. Procurement, on the other hand, is achieved through purchasing, appropriation, seizure, and production.

The War industry and facilities, which were used as a ritual of the army campaign organization in the early days of the Ottoman Empire and as a product of centralist policies in the last century, were mostly located in Istanbul and its surroundings. This fact is extremely inconvenient fo rthe Ottoman Empire case in that it makes the armies completely dependent on the administrative center in the execution of the logistics activities of armies stationed at far distances from each other. In order to prevent this weakness, the Armies established and operated facilities and Workshops under the responsibility of Army Lojistic Commenders' (Menzil Komutanlığı) areas of responsibility, in order to reduce both the workload of the İmalat-ı Harbiye (Military Factories) Directorate in thecenter and their dependence on the center.

Duringthe World War I, under the supervision of IV Army Commander Cemal Pasha, workshops were established in big cities which are economically

large and developed in the field of industry, such as Damascus, Homs, Hama, Aleppo, Antep, Maraş and Adana. However, these Workshops were generally limited to specialities that the needs of the people of the region were met, such as tailorshops, saddlery, tanneries and canneries. Warfare industry facilities such as gun, cannon and ammunition production factories that need highly technical background and support could not be opened and operated. This need was met from the warehouses and factories located in the center/capital by utilizing the Berlin-Baghdad railway.

Materials such as oil, wool, cotton and cocoon produced in the workshops, and clothing materials such as hoods, dresses, shoes, underwear, socks were primarily used for the needs of the IV Army units and the people of the region. The surplus was sent to other army regions

Keywords: Logistics, Supply, Production, IV. Army, First World War

Kaynakça / Bibliograpy

ARŞİV BELGELERİ

BCA: BEO-004508-338074-001-001; BCA: BEO-004508-338074-003-001

ATASE Arşivi, BDH: Kls. 618, Dos.771-159, Fih.1-95; 1-218

ATASE Arşivi, BDH: Kls. 1236, Dos.57, Fih.3-79

ATASE Arşivi, BDH: Kls. 1713, Dos.31, Fih.1-27; 1-34; 1-40

ATASE Arşivi, BDH: Kls. 1798, Dos.308, Fih.1-31; 1-32

ATASE Arşivi, BDH: Kls. 3232, Dos.51, Fih.1-4

ATASE Arşivi, BDH: Kls. 3234, Dos.51, Fih.1; 3-1

ATASE Arşivi, BDH: Kls. 3236, Dos.57, Fih.2-2; 2-3; 2-5; 2-7; 2-23

TETKİK ESERLER

Akar, Şevket Kamil,"İstanbul'da Bir Askeri Terzihane Atölyesinin Kuruluşu ve Nizamnamesi", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Yıl.2005, S.49

Beyoğlu, Süleyman, Medine Müdafaası ve Fahrettin Paşa, Yeditepe Yay. İstanbul, 2018

Çanakkale Boğaz Komutanlığı, Çanakkale Deniz Savaşları 1915, Çanakkale Boğaz Komutanlığı Kültür Yay. Tarih Dizisi No: 51, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2004

Genelkurmay Başkanlığı, Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, C.V., I.Kitap, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Gnkur Basımevi, Ankara,1993

Genelkurmay Başkanlığı, TSK Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik C.X, Gnkur Basımevi, Ankara, 1985

Gökdemir, Tamer,Türk Kara Ordusu Lojistik Tarihi, Orient Yay., Ankara, 2016

Gücüyener, Fuat, Sina Çölünde Türk Ordusu, Anadolu Türk Kitap Deposu, (basım tarihi ve Yeri tespit edilememiştir.)

Harp Akademileri Komutanlığı, Harekât Alanı Personel ve Lojistik KonularıDers Kitabı, HAK Basımevi, İstanbul, 2014

İkm.Mly.Okl.ve Eğt.Mrk.K.lığı, Yakın Tarihimizdeki Savaşlarda İkmal Hizmetleri; İkm.Mly. Okl .ve Eğt.Mrk.K.lığı Yay., 2013

Kressenstein, von Frederich Freiherr Kress von, Kuma Gömülen İmparatorluk, I.Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017

Mutlu, Cengiz, Birinci Dünya Savaşında Amele Taburları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul,2007

Sanders, , von Liman Türkiye'de Beş Yıl, Ter. M.Şevki Yazman, Kesit Yay., İstanbul, 1968

Shaw, J. Stanford J. -Ezel Kuran, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C.II, E Yay., İstanbul, 1983

Toprak, Zafer, Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918), Doğan Kitap, İstanbul, 2012

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Roket ve Füze İhtiyaçlarının Karşılanmasında Lider Kurum Roketsan'ın Kuruluşu ve Faaliyetleri

The Foundation and Activities of Roketsan: A Leading Organization in Meeting Rocket and Missile Needs of Turkish Armed Forces

Mustafa ÖZYÜREK

Öz

Barutun icadıyla ateşli silahların üretilmesi, savaşların gelişimi ve neticesini büyük ölçüde etkilemiştir. Başlangıçta barut gibi katı yakıta bağlı olarak itme gücüyle hareketini devam ettiren roketin icadı yüzyıllar öncesine dayanmakla birlikte daha sonra askeri alanda kullanılması ve zamanla geliştirilmesiyle savaşlarda belirleyici rol oynamaya başlamıştır.

Teknoloji ve endüstri alanında meydana gelen gelişmeler savunma sanayiini de etkilemiş ve zaman içerisinde daha üstün teknolojiye sahip silahlar üretilmeye başlanmıştır. Türkiye II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ağır silah üretimi alanında istediği noktaya ulaşamamış, Kıbrıs Hava Harekatı'ndan sonra savunma sanayii alanındaki ihtiyaçlarını kendisi karşılamak, özellikle roket ve füze üretilmesi amacıyla 14 Haziran 1988'de Roketsan A. Ş. kurulmuştur. Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu tarafından Savunma Sanayii Müsteşarlığı'na devredilen Ankara Elmadağ'daki 1.000 dönümlük arazi üzerinde inşa edilerek 1991 yılında tamamlanmıştır.

Avrupa Stinger Konsorsiyumu bünyesinde dahil olunan program kapsamında 38 adet füze motoru kusursuz bir şekilde üretilmiş, ardından bunların fırlatma ve uçuş motorlarının seri üretimine başlanmıştır. Roketsan bu süreçte ileri teknoloji ve deneyim elde etmiştir. Dünyadaki benzerlerinden çok daha üstün roket ve roketatarlar geliştirmiş ve bunlar 1996 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığı envanterine dahil olmuştur. Alt yapı alanındaki güçlendirme çalışmalarıyla kasırga roketleri ve yıldırım füzeleri Türk Silahlı Kuvvetleri envanterine girmiş, 2004 yılından sonra ise bu sınıfta üretilen silahlar ihracatta yer almaya başlamıştır. Sahip olunan ileri teknoloji ve kazanılan tecrübe ile kara, deniz, uzay sistemleri ile hava savunma ve hassas güdümlü sistemler geliştirilmiştir. Zamanla başka

şirketleri de bünyesine dahil eden Roketsan, 120 binada faaliyet gösteren büyük bir savunma sanayii kuruluşu haline gelmiş, farklı cins ve özelliklerdeki yerli roket ve füzeler üretmek suretiyle dışa bağımlılığın sona ermesinin yanı sıra ihracata yönelik milli faaliyetlerine devam etmektedir. Arşiv belgeleri başta olmak üzere, resmi yayınlar, yerli ve yabancı süreli yayınlar ve araştırma eserler kullanılmak suretiyle Osmanlı Devleti'nde roket üretiminden başlamak üzere özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin roket ve füze ihtiyacının karşılanmasında lider kurum olan Roketsan'ın kuruluşu ve faaliyetleri incelenerek Türk Harp Sanayi İşletmesi'ne olan katkıları ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Harp Sanayi, Milli Savunma Sistemleri, Roket, Füze.

Abstract

The production of firearms with the invention of gunpowder greatly affected the development and outcome of wars. Although the invention of the rocket, which initially continued its movement with the propelling power depending on solid fuel such as gunpowder, dates back centuries, it has started to play a decisive role in wars with its use in the military field and its development over time.

The developments in technology and industry have also affected the defense industry, and over time, weapons with higher technology have begun to be produced. Turkey after II. World War period, it could not reach the desired point in the production of heavy weapons, and after the Cyprus Air Force, Roketsan A.Ş. was established. It was built on a 1,000-decare land in Ankara Elmadağ, which was transferred to the Undersecretariat of Defense Industries by the Machinery and Chemical Industry Corporation, and was completed in 1991.

Within the scope of the program included within the European Stinger Consortium, 38 missile engines were produced flawlessly, and then mass production of their launch and flight engines began. Roketsan has acquired advanced technology and experience in this process. It has developed rockets and rocket launchers that are far superior to its counterparts in the world, and these were included in the inventory of the Land Forces Command in 1996. Hurricane rockets and lightning missiles entered the inventory of the Turkish Armed Forces with the strengthening works in the field of infrastructure, and after 2004, weapons produced in this class began to take place in exports. Land, sea, space systems, air defense and precision-guided systems have been developed with the advanced technology and experience gained. Incorporating other companies over time, Roketsan has become a large defense industry corporation operating in 120

buildings, and continues its export-oriented national activities as well as ending foreign dependency by producing domestic rockets and missiles of different types and features. The establishment and activities of Roketsan, which is the leading institution in meeting the rocket and missile needs of the Turkish Armed Forces, starting from the production of rockets in the Ottoman Empire, by using official publications, local and foreign periodicals and research works, especially archival documents, will be examined. His contributions to the Turkish Warfare Industry Enterprise will be discussed in detail.

Keywords: Turkish Warfare Industry, National Defense Systems, Rocket, Missile.

Kaynakça / Bibliograpy

BOA, Y..PRK.ASK, 103-68 (H. 12.09.1312)

BOA, HR.MKT, 126-84 (H. 02.03.1272)

BOA, İ..MMS, 199-25 (H. 26.10. 1333)

BOA, MKT.MHM, 427-66 (H. 08.08.1285)

BOA, MKT.MHM, 429-13, (H. 21.08.1285)

BOA, HR.TO, 574-9, (M. 29.06.1854)

BCA, 30.18.1.2./380.242.8 (M. 20.08.1979)

BCA, 30.18.1.2./381.267.17 (M. 19.10.1979)

Resmi Yayınlar.

1988'den günümüze Resmî Gazete, yerli ve yabancı süreli yayınlar, Roketsan Dergisi S. 1-20.

Hüsnü Özlü, İkinci Dünya Savaşından Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayinin Gelişimi (1939-1990), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2006.

Arda Mevlütoğlu, Türkiye'nin Savunma Reformu, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2016.

Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri, Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi, III, (Ed: Deniz Kurt, Yavuz Pehlivan, Erdal Korkmaz), Hava Kuvvetleri Komutanlığı Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, Ankara, 2020.

Mehmet Evsile, Atatürk Devri Harp Sanayii (1920-1938), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ, 1992.

Daniyal Eriç, "Roket ve Feza Araştırmaları", s. 37-43.

Enes Kurt, Türk Savunma Sanayi Tarihine Mikro Yaklaşım, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018.

Başkanlık Osmanlı Arşivine Göre Osmanlı Ordusunda Mükerrer Ateşli Silahlardan Amerikan Spencer Mükerrer Ateşli Tüfekleri

According to the Presidency Ottoman Archives: American Spencer Firearms from Repetitive Firearms in the Ottoman Army

Mustafa ÇAVDAROĞLU

Öz

Günümüzde ardı ardına mermi atan çeşitli silahların ilk örneklerikuyruktan dolma model tarzında üretilmiş ancak çok mermi atan silahlarda olduğu gibi kuyruktan dolan silahlar da ateşleme mekanizmalarının geliştirilip güçlü ve güvenli silahların imalatına kadar başarı sağlayamamıştır. Kuyruktan dolma silahlardaki başarı 1860 yıllarında ABD ve İngiltere'de merkez ateşli metal fişeklerin üretilmesi ile mümkün olmuş, o tarihten itibaren her türlü kuyruktan dolmalı silahlarda büyük bir ilerleme sağlanmıştır. İşte bu yıllarda Amerikalı ChristopherSpencer tarafından kuyruktan dolmalı tüfekler ve kısa namlulu süvari tüfeği olan karabinaların inşa edildiği; dünyanın ilk askeri metalik kartuşlu tekrarlayan bu tüfeklerin 1860 ve 1869 yıllarında ABD'de 200.000 adetten fazla üretildiği anlaşılmıştır. Spencer tekrarlayan tüfekleri birlik ordusu tarafından kabul edilmiş, özellikle Amerikan İç Savaşı'nda kullanılmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın "Mükerrer Ateşli Tüfenkler" adlı eserinde ifade ettiğine göre ise Spencer Mükerrer tüfeği 356 mm uzunluğunda çelikten imal edilmiş dipçiğinde yedi fişeği içerisine almış bir haznesi olan bir borudan ibarettir. Mezkûr boruda bulundurulan fişekler hazneleri namlu altında bulunan tüfeklerde olduğu gibi telden helezoni bir yay vasıtasıyla sevk olunmuştur. Tüfeği doldurmak için de evvela horozu kurmak, ikinci olarak kapağı açmak, üçüncü olarak da kapağı kapamak gibi üç hareket lazımdır.

Temel kaynağımız olan Başkanlık Osmanlı Arşivi belgelerine baktığımızda Osmanlıcası "mükerrer ateşli silah" olarak tabir edilen bu tekrarlayan tüfeklerin 1869-70 yılında Osmanlı Devleti tarafından 20.000 adet sipariş verildiği dikkat çekmiştir. Kasım ayında taraflar arasında yapılan sözleşmede mükerrer atışlı karabinalar ve bunlara ait bakır kapsüllü üç milyon civarında fişek partiler halinde İstanbul'a gönderilmeye başlanmış; bu silahlar için de şirkete ödenecek

olan 20.000 Poundluk Poliçe, 1871 yılı başında Boston Şehbenderi hesabına iletilmiştir. Aynı yılın Nisan ayında ise şirketten alınan 20.000 karabinanın son partisi de İstanbul'a gitmek üzere yola çıkmıştır. Diğer taraftan arşiv belgelerine göre TheSpencerArmsCo adlı şirket evrakında "3 saniyede altı kez atış yapan tekrar atışlı tüfek"olarak tabir edilen bu silahtan 1890 yılında karabina tarzında iki adet sipariş verildiği anlaşılmış ve bir vesikada "Spencer Mükerrer Ateşli Silahı"nın av tüfeği ve asker tüfeği olarak ayrı ayrı kullanma talimatının yer aldığı görülmüştür. Saray maiyeti tarafından verilen bu son sipariş ise birtakım kaynaklara göre silah konusunda gelişmeleri yakından takip eden Padişah II. Abdülhamit'in hassasiyetiyle alakalandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuyruktan Dolma Silah, ChristopherSpencer, Karabina, Mükerrer Ateşli Tüfekler, Başkanlık Osmanlı Arşivi, TheSpencerArmsCo, Av ve Asker Tüfeği, II. Abdülhamid

Abstract

The first examples of the today's various repeating weapons were produced as breech loading models but, like every repeating rifle, breech loaders also did not show a good performance before reliable and smooth firing mechanisms have been produced. Producing reliable breech loaders were only possible with the introduction of bullets with case in 1860's in USA and Britain. After that time, a real progress had been achieved at the all types of the breech loading weapons. In this era, Christopher Spencer, an American, produced breech loading rifles with carabiner variant which were fed with bullets with case. More than 200.000 Spencer Rifles were produced between 1860 -1869 in USA. Spencer Repeating Rifles were accepted by Union Army and employed in the American Civil War. According to MahmutŞevket Pasha's MükerrerAteşliTüfenkler" (Repeating Rifles), Spencer Repeating Rifle is composed of 356 mm steel bore which has a seven bullets chamber within its butt. The bullets were chambered by a level same as under-barrel chamber rifles. Three actions were necessary in order to load the rifle; first cocking, second opening the cap and third closing the cap.

The Presidency Ottoman Archive, which is our primary source, tells that 20.000 of those repeating rifles were ordered by Ottoman Empire in 1869 and 1870. In accordance of the contract which was signed by counterparties in November, repeating carabiners and three millions of bullets with copper case was being sent in lots to Istanbul. 20.000 pounds bill was sent to the account of the Boston consul. The last lot was departed to Istanbul in April. A document which belongs to TheSpencerArmsCo tells that two pieces of the carabiner version of this

weapon which is described as “firing six shots in three seconds” was ordered in 1890 and another document tells that military and hunting versions of instructions, different from each other, of the “Spencer Repeating Rifle” exist. According to some sources, the latter order which was done by the palace subordinates shows the Abdülhamid II’s concern to the weapon technology.

Keywords: Breech Loading Weapon, Christopher Spencer, Carabiner, Repeating Rifle, ThePresidency Ottoman Archive, The Spencer Arms Co, Hunting and Military Grade Rifle, Abdülhamid II

Kaynakça / Bibliograpy

Başkanlık Osmanlı Arşivi

HR.İD

HR.TO

Y.PRK.ASK

Y.PRK.ASN

Y.PRK.TKM

Kitaplar

1. Mahmut Şevket Paşa, Mükerrer Ateşli Silahlar, Karabet Matbaası, İstanbul 1308,

2. Gencer, Ali İhsan, Ali Fuat Örenç, Metin Ünver, Türk-Amerikan Silah Ticareti

3. Soyluer Serdal, Osmanlı Silah Sanayiinde Modernleşme Çabaları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2013, s.300

Elektronik Kaynaklar

1. https://stringfixer.com/tr/Spencer_rifle

2.http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/upload/files/Ermeni_Kulliyat/10-Cilt/6-GulerYARCI.pdf

Bir Tecrübî Askeri Tarih Çalışması Olarak Osmanlı Kara Barutunu Yeniden Üretmek: İmalat, Yanma Testi ve Farklılaşan Sonuçlar

Reproducing Ottoman Black Gunpowder as an Experimental Military History Study: Manufacturing, Combustion Testing and Differentiating Results

Mustafa Salih KÖKSAL

Öz

Kara barut üretimi üzerine yapılan çalışmalar baruttan ziyade, barutun çevresinde gelişen kurumları ve iktisadî verileri ele almaktadır. Konu üzerine yapılan Türkçe çalışmalar az olmakla birlikte, mevcut olanları da barutu daha çok ikincil planda tutmuştur. Bu eksikliği gidermek ve Osmanlı devri barut üretimine dair doğrudan bilgi sahibi olmak amacıyla kara barutu nesnel anlamda daha iyi anlamak, yeniden üretmek ve test-gözlem metoduyla barutun kalitesini ölçmek için bir çalışma yapılmıştır.

Türkiye'de ilk defa yapılan bu tecrübî askerî tarih çalışmasıyla kara barutun teknik özelliklerinin ortaya çıkarılması, üretim, taşınma, muhafaza ve bunların muharebe sahasındaki kullanıma etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Yabancı kaynaklar incelenerek Avrupa'da üretilen barut üzerindeki fizikî değişimlerin Osmanlı özelinde var olup olmadığı irdelenmiştir. Öncelikli olarak bu doğrultuda kaynaklar taranarak, Osmanlı'da barut üretimi hakkındaki bilgiler tasnif edilmiştir.

Osmanlı örneği ele alınarak serpantin, granül ve kısmî olarak salamura edilmiş kara barutun; kuru karıştırma, havanda dövme ve presleme gibi farklı metotlar kullanılarak üretimi tecrübe edilmiştir. Ayrıca Osmanlı devrinde kullanılan iki farklı karışım oranına sahip olan bileşikler ayrı ayrı üretilmiş, ardından bu örnekler teste tabi tutulmuş ve bu iki farklı oranlı karışım arasındaki; barutun yanma hızı, istikrarı ve şiddeti gibi özelliklerinin ne gibi farklılıklar doğurduğu tespit edilmiştir. Buna ilaveten barut üretiminde kullanılan farklı yöntemlerin ve barut üzerindeki fiziksel değişimlerin de barutun yanma karakteristiği üzerindeki farklılaşan sonuçları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barut Üretimi, Barut, Kara Barut, Baruthane, Harp Sanayii, Güherçile.

Abstract

Studies made on black powder production focuses on the organisations and economical data that developing around the gunpowder, not on the black powder itself. Turkish studies made on the subject are few and existing studies keeps gunpowder mostly on secondary plan. For filling this deficiency and for the purpose of having directly information about Ottoman era gunpowder production; understanding blackpowder in practical meaning, with the reproduction and test-observation methods, a study was made for measure the quality of black powder.

With this experimental military history study, which was carried out for the first time in Turkey, discovering black powder's technical features, production, transportation, storage and their effect on the usage in battlefield has been tried to be understood. By researching foreign sources, it was examined whether the physical changes on gunpowder produced in Europe existed in the Ottoman context. Firstly, sources scanned in this direction, informations about gunpowder production in Ottomans are classified.

By taking the Ottoman example; serpentine, granulated and partially corned black powders' production experienced with using different methods like dry-mixing, pounding in mortar and compressing. Also different compounds with different mixing ratios produced individually, then these samples was put on tests and burning speed, stability, intensity differences between these samples with particular mixing ratios were determined. In addition, different results of different methods used in gunpowder production and physical changes on gunpowder on the combustion characteristics of gunpowder were observed.

Keywords: Gunpowder Production, Gunpowder, Black Powder, Gunpowder Factory, War Industry, Saltpeter.

Kaynakça / Bibliograpy

ÇETİN, Birol, Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi 1700-1900, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001

GÖLEN, Zafer, Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire (XVIII. Yüzyıl), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006

ÁGOSTON, Gábor, Barut, Top ve Tüfek, Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006

CHASE, Kenneth, Ateşli Silahlar Tarihi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008

HALL, Bert, Weapons and Warfare in Renaissance Europe Gunpowder, Technology, and Tactics, The Johns Hopkins University Press, Baltimore&London, 1997

BLACK, Jeremy, Savaş ve Teknoloji, Doruk Yayınları, 2009

Savaş Alanı Arkeolojisinin Osmanlı Askeri Binalarında Kullanılan Savaş Sistemleri ve Tekniklerinin Ortaya Çıkarılmasındaki Önemi: Kilitbahir Kale Kazısı Örneği

The Importance of Battlefield Archeology in Uncovering the Combat Systems and Techniques Used in Ottoman Military Buildings: The Case of Kilitbahir Castle Excavation

Mübarek İPEK

Öz

Osmanlı Devleti sınır veya şehir korumalarında çok sayıda kale, tabya, garnizon ve benzeri diğer askeri yapıları kullanmıştır. Yapılan askeri binalarda kullanılan savaş sistemleri ve teknikleri hakkında çok sayıda arşiv belgesi bulunmasına rağmen doğal ve beşerî tahribatlardan dolayı bu yapıların çoğu günümüze ulaşmayıp toprak altında kalmıştır. Türkiye'de şu ana kadar toprak altında kalan askeri yapılarda yer alan savaş sistemleri ve teknikleri üzerine yapılan araştırmalar yeterli değildir. Bunun nedeni ise Osmanlı Dönemi ile ilgili savaş alanlarında yeteri kadar arkeolojik kazı yapılmamış olmasıdır. Bu çalışmada bu eksikliğe dikkat çekmek amacıyla, 1462 yılında Fatih Sultan Mehmet Han tarafından kurulan ve 1960 yılına kadar askeri amaçla kullanılan Kilitbahir Kalesi'nin sahil tarafındaki avlusunda 2015-2016 yılları arasında yapılan kazı sonucu ortaya çıkarılan askeri atölye konu alınmıştır. Askeri atölyede bulunan mimari yapıların ve bu yapıların içinde kullanılan askeri malzemelerin özelliklerine değinilmiştir. Savaş alanı arkeolojisi sayesinde toprak altında kalan askeri binalarda kullanılan savaş sistemleri ve teknikleri ile ilgili yeni bilgi ve verilere ulaşılabileceği ortaya çıkmıştır. Özellikle arşiv belgelerinde yer alan savaş sistemleri ve tekniklerinin arkeolojik kazılarla teyit edilmesinin Osmanlı tarihi açısından ne kadar önemli olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Savaş Alanı Arkeolojisi, Osmanlı Askeri Yapıları, Kilitbahir Kalesi, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Arşivi

Abstract

The Ottoman Empire used many castles, bastions, garrisons and other similar military structures for border or city protection. Although there are many archival documents about the war systems and techniques used in the military buildings, most of these structures have not survived due to natural and human damage and remained under the ground. Researches on war systems and techniques in military structures that have remained underground until now in Turkey are not sufficient. The reason for this is that there were not enough archaeological excavations in the battlefields related to the Ottoman Period. In this study, in order to draw attention to this shortcoming, the subject of the military workshop, which was unearthed as a result of the excavations carried out between 2015-2016 in the coastal courtyard of Kilitbahir Castle, which was founded by Fatih Sultan Mehmet Khan in 1462 and was used for military purposes until 1960, is discussed. The architectural structures in the military workshop and the characteristics of the military materials used in these structures are mentioned. Thanks to battlefield archeology, it has emerged that new information and data can be reached about the war systems and techniques used in military buildings that are under the ground. In particular, it has been tried to show how important it is for the Ottoman history to confirm the war systems and techniques in archival documents with archaeological excavations.

Keywords: Battlefield Archeology, Ottoman Military Buildings, Kilitbahir Castle, Ottoman and Republican Period Archives

Kaynakça / Bibliograpy

BOA, C.AS. Defter/47, Gömlek/2193.

BOA, C.AS. Dosya 49/ Gömlek 2297;

BOA, C.AS. Dosya 391/ Gömlek 16148, s.1a, 2a,2b;

BOA, C.AS. Dosya 454/ Gömlek 18942,s.1-2;

BOA, C.AS. Defter/648, Gömlek/27269;

BOA, C.AS. Dosya 702/ Gömlek 29473,s.1b;

BOA, C.AS. Dosya 913/ Gömlek 39439,s.1a;

BOA, D.BŞM.d. Dosya 7661 ,s.8,9,21;

BOA, D.BŞM.BNE.d., Dosya 16141 s.13-14.

BOA, D.BŞM.BNE.d., Dosya 16153, s.9,10,11.

BOA, D.BŞM.BNE.d., Dosya 16393, s.10-11.

BOA, D.BŞM.BNE.d., Dosya 16419, s.7,8,9.

BOA, D.BŞM.TPH.d., Dosya 18939, s.16,17,18.

BOA, DH.EUM.6.Şb., Dosya/20, Gömlek/31.

BOA, ML.d., Dosya 84, s.6-7.

BOA, MAD.d., Dosya 10437,s.32;

BOA, MAD.d., Dosya 2911, s.161.

BOA, MAD.d., Dosya 3160, s.288.

BOA, TŞRBNM., Dosya/25, Gömlek/121.

TAPU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ Belge No.53 Yıl 1939

TSMA.E. 900/109.

Acıoğlu, Yusuf. Çanakkale Boğazı'ndaki Kaleler,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Acıoğlu, Yusuf. Çanakkale'deki Osmanlı Dönemi Savunma Yapıları, (Yayınlanmamış Doktara Tezi), 2013, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Ağır, Aygül. "Floransa Devlet Arşivi'nde Bulunan Anadolu ve Rumeli Kaleleri Çizimleri (1581)", edi Geza Davıd, Ibolya Gerelyes, *Thirteenth International Congress of Turkish Art*, Hungarian Notional Museum, Budapest 2009,s.38.

Aktepe, Münir. "Çimbi", İslam Ansiklopedisi, C.8, İstanbul 1993,s.317.

Altuğ, Uğur. "Fatih Sultan Mehmet Döneminde Gelibolu Sancağındaki Kaleler", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Sayı:20, 2016, s.252.

Aslanapa, Oktay. *Osmanlı Devri Mimarisi*, 2. Baskı, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2004.

Ayverdi, Ekrem Hakkı. *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886(1451-1481),* İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, Baha Matbaası, İstanbul 1974.

Ayverdi, Ekrem Hakkı; Yüksel İ. Aydın. İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi, İstanbul Fetih Cemiyeti, Baha Matbaası, İstanbul 1976.

Babinger, Franz. *Mehmed The Conqueror and His Time*, (ed. William C. Hickman), Bolligen Series XCVI, Princeton Universty Press.

Başar, Fahameddin. "Fatih Dönemi Öncesi Osmanlı- Bizans Münasebetleri", *Fatih ve Dönemi* (der. Necat Birinci), Özlem Matbaacılık, İstanbul 2004.

Beldiceanu, Irene. " Başlangıçlar: Osman ve Orhan", *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* C.1, (çev. Server Tanili), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Bilici, Faruk. *XIV. Louise ve İstanbul'u Fetih Tasarısı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2004.

Bostan, İdris. "İlk Osmanlı Deniz Üssü Gelibolu", (ed. İdris Bostan, Salih Özbaran), *Türk Denizcilik Tarihi,* C.1, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2009.

Çanakkale Gravürleri, 16.-17.-18.-19. Yüzyıl, Çanakkale Valiliği.

Çanakkale Savaşları Albümü, (hzr, Ali Fuat Bilkan, Ömer Çakır, Ömer Faruk Bilkan, Nesime Ceylan), T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Mavi Medya, 2005.

Danişmend, İsmail Hami. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C.1, Türkiye Yayınları, İstanbul 1971.

Darkot, Besim. " Çanakkale", İslam Ansiklopedisi, C.3, MEB, Eskişehir 2001.

Daş, Mustafa. "Türklerin Bizans ve Venedik'le Denizlerdeki İlişki ve Mücadeleleri (XI-XIV)", (editör: İdris Bostan, Salih Özbaran) *Türk Denizcilik Tarihi,* C.1, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2009.

Delilbaşı, Melek. “Osmanlı- Bizans İlişkileri”, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Türkler C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Demirkent, Işın. “Bizans”, İslam Ansiklopedisi, C.6, İstanbul 1992.

Doğaner, Suna. “Savaş ve Turizm: Troya ve Gelibolu Savaş Alanları”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:46, 2006.

Doğru, Halime. “ Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de Fethi ve İskân Siyaseti”, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Türkler, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Dukas*, İstanbul ‘un Fethi Dukas Kroniği (1341-1462*), (çev. V.Mirmiroğlu), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2013.

Emecen, Feridun. “Gelibolu”, İslam Ansiklopedisi, C.14, İstanbul 1996.

Emecen, Feridun. İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul 2010.

Emecen, Feridun. “ Osmanlılar” İslam Ansiklopedisi, C.33, İstanbul 2007.

Emecen, Feridun. “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşundan Fetret Dönemine”, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C.5, (hzr. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

Fleet, Kate. “Osmanlı Devleti’nin Erken Döneminde Doğu Akdeniz ve Karadeniz’de Denizcilik Faaliyetleri”, (editör: İdris Bostan, Salih Özbaran) *Türk Denizcilik Tarihi,* C.1, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2009.

Günay, Vehbi. “XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Çanakkale Boğazı Yöresine Genel Bakış” Çanakkale Savaşları Tarihi, C.I, Değişim Yayınları, İstanbul 2008.

Hammer, J. Von. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C.1, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2008.

Hatip, Sakih, Murad. Çanakkale Boğazı (Bahr-ı Sefid Boğazı)Savunma Sistemi 1770-1918, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2013, Hacettepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

İbn Kemal, *Tevarih-i Al-i Osman VII. Defter*, (hzr. Şerafettin Turan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

İnalcık, Halil. "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", (editör: İdris Bostan, Salih Özbaran) *Türk Denizcilik Tarihi,* C.1, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2009.

İnalcık, Halil. *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar Klasik Dönem (1302-1606)*, C.1, 25. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

İnalcık, Halil. "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağı (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

İnalcık, Halil. "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, C.1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

İnalcık, Halil. "Polunya (Apollunia) Tanrı-Yıkdığı Osmanlı Rumeli Fetihleri Kronolojisinde Düzeltmeler (1354-1371)", *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 2006.

İnalcık, Halil. "Türkler ve Balkanlar*", Balkanlar*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul 1993.

İnce, Cevat; Köylü Bahattin."Eceabat'ta Bir Kale ve Üç Tabyanın Tarihçesi ile Restorasyon Deneyimi", *Eceabat Değerleri Sempozyumu 27 Ağustos 2008*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Boğaz Matbaa, Çanakkale 2008.

İrdesel, Mehmet. *Fotoğraflarla ve Belgelerle Gelibolu Tarihi*, Kroys Matbaacılık, Çanakkale

Jorga, Nocalae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Nilüfer Epçeli), C.1, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005.

Kayhan, Hüseyin. "Çanakkale'de Türk Hakimiyetinin Gelişimi", Çanakkale

Savaşları Tarihi C.I, Değişim Yayınları, İstanbul 2008.

Körpe, Reyhan. "Türk Hakimiyeti Öncesi Çanakkale Boğazı'nda Yapılan Savaşlar", Çanakkale Savaşları Tarihi, C.I, Değişim Yayınları, İstanbul 2008.

Kritovulos Tarihi 1451-1467, (çev. Ari Çokona), 2. Baskı, Heyamola Yayınları, İstanbul 2013.

Kuban, Doğan. *Osmanlı Mimarisi*, Yem Yayınları, İstanbul 2007.

Kuniholm, Peter Ian. Deondokronoloji "Yöntemiyle Tarihlendirilmiş Osmanlı Anıtları", *Osmanlı Arkeolojisi*, çev. Bilge Altınok, (ed. Uzi Baram, Lynda Carrol) Kitap Yayınevi, İstanbul 2004.

Mentzel, Peter. "Sınır, Sınır Bölgesi ve Çekirdek Olarak Osmanlı Balkanları", *Osmanlı,* C.1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

Neşri, Mehmed. *Kitab-ı Cihan-Numa Neşri Tarihi*, C.1 (hzr. Faik Reşit Unat), Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*, (çev. Fikret Işıltan) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

Öden, Günal Zerrin. "Karesioğulları", İslam Ansiklopedisi, C.24, İstanbul 2001.

Öztürk, Necdet. *Aşıkpaşazade Tarihi (Osmanlı Tarihi (1285-1502)),* Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2013.

Öztürk, Necdet. " Fetret Devri ve Osmanlı Hakimiyetinin Yeniden Tesisi", (ed. Hasan Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye,* C.1, (ed. Ertuğrul Zekai Ötke), (çev. Vahit Çubuk), Alaş Ofset, Kültür ve Turizm Bakanlığı-The Historical Research Foundation İstanbul Research Center, İstanbul 1988.

Sevin, Arslan, Necla. *Gravürlerde Yaşayan Osmanlı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006.

Sezgin, İbrahim. "Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve İlk Fetihler", *Osmanlı* C.1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

Solak-zade Tarihi, hzr. Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Tekirdağ, Şihabeddin. ”Çanakkale Tarihi” İslam Ansiklopedisi, C.3, MEB, Eskişehir 2001.

Tekindağ, Şihabeddin. “Çanakkale Tarihi”, Çanakkale Savaşları Tarihi, C.I, Değişim Yayınları, İstanbul 2008.

Tuncel, Metin. “Çanakkale Boğazı”, İslam Ansiklopedisi, C.8, İstanbul 1993.

Tuncel, Metin. “Çanakkale”, İslam Ansiklopedisi, C.8, İstanbul 1993.

Tursun Bey, Tarih-i Ebül Feth, (hzr. A.Mertol Tulum), Baheha Matbaası, İstanbul 1977.

Türker, Çaylak, Ayşe. ”Çanakkale Boğazında Bizans Dönemine Ait Tarihi ve Arkeolojik Veriler”, Çanakkale Savaşları Tarihi, C.I, Değişim Yayınları, İstanbul 2008.

Utkular, İsmail. Çanakkale Boğazında Fatih Kaleleri, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi),1954, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, C.1, 9.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008.

Uysal, Ali Osman. “Kilitbahir (Kilidü’l Bahr) de Tarihi Doku ve İki Hamam”, *Eceabat Değerleri Sempozyumu 27 Ağustos 2008*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Boğaz Matbaa, Çanakkale 2008.

Ülekul, Cevat. *Altın Kapı Çanakkale Boğazı ve Çanakkale (Gelibolu) Savaş Alanının Haritaları*, Harita Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara 2015.

Wittek, Paul. *Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu*, (çev. Fahriye Arık) Şirketi Mürettibiye Basımevi, İstanbul 1947.

Vatin, Nicolas. “ Osmanlıların Yükselişi”, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.1, (çev. Server Tanili), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Zinkeisen, Johan Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluk Tarihi*, C.1, (çev. Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

Erzurum Silah Fabrikasının Şehrin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatına Katkıları

Contribution of Erzurum Weapon Factory to the Social, Cultural and Economic Life of the City

Naim ÜRKMEZ

Öz

1877-78 Osmanlı-Rus Harbi öncesinde olası bir savaşa karşı Erzurum'da tabyalarla birlikte bir kışla da inşa edildi. Kışlanın arsası Erzurum ileri gelenlerinden Firdevsoğulları tarafından hibe edildiği için bu kışlaya Firdevsoğlu Kışlası ismi verildi. Şark Ordusu Komutanı Gazi Ahmed Muhtar Paşa tarafından karargâh olarak kullanılan ve 300'ün üzerinde oda ve birime sahip olan kışla Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde "İş Ocağı" ve "Erzurum Silah Fabrikası" olarak anıldı. 1920 yılında Kars'ın Kazım Karabekir Paşa tarafından Ruslardan alınmasıyla birlikte Rusların Kars Mevki Tamirhanesinden çıkarılan birkaç tezgâh Paşa'nın gayretleriyle Erzurum'a getirilmiş ve bu aletlerle Firdevsoğlu Kışlası'nda "İş Ocağı" adıyla bir tamir atölyesi kuruldu. Burada kamacı, tüfekçi ustalar çalıştırılarak küçük tamirata başlandı. İş Ocağı'nın kuruluşunda Enver Paşa'nın kardeşi Enver Paşa'nın kardeşi olan Nuri Paşa'nın önemli katkıları olmuştur. İş Ocağı'na bağlı olarak Kazım Karabekir Paşa'nın toplattığı yetim çocuklardan "Çırak Mektebi" ismiyle bir okul açıldı. 1923'ten sonra bu yerin adı Esliha Tamirhanesi daha sonra da Silah Fabrikası olarak değiştirildi. Haziran 1925'te müdürlüğe getirilen Yarbay Şevki zamanında çarkhane, tüfekhane, dürbünhane ve marangozhane ıslah edilip genişletilmiş, yeni bir elektrikle aydınlatma tesisatı kurulmuş, kimyahane, hartuç ve muhimmat şubeleri açılmıştır. 1940'larda işçi sayısı 480 olan bu fabrika Erzurum'un sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına önemli katkılar sağlamıştır. Bu çalışmada Erzurum Silah Fabrikasının faaliyete soktuğu "Çıraklık Okulu", "Erzurum Gücü" isimli futbol takımı, "Erzurum Bar"ını icra eden halk oyunu takımı, kayak takımı ekseninde, fabrikanın Erzurum sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına etkileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Firdevsoğlu Kışlası, Erzurum Silah Fabrikası, Kazım Karabekir, Erzurum Gücü, Çıraklık Okulu.

Abstract

Before the 1877-78 Ottoman-Russian War, a barracks was built in Erzurum along with the bastions against a possible war. Since the land of the barracks was donated by Firdevsoğulları, one of the notables of Erzurum, this barracks was named Firdevsoğlu Barracks. The barracks, which was used as a headquarters by the Eastern Army Commander Gazi Ahmed Muhtar Pasha and had more than 300 rooms and units, was known as the "İş Ocağı" and "Erzurum Silah Fabrikası" during the National Struggle and the Republic. With the capture of Kars from the Russians by Kazım Karabekir Pasha in 1920, a few looms removed from the Kars Local Repair Shop of the Russians were brought to Erzurum with the efforts of Pasha, and a repair workshop called "İş Ocağı" was established in Firdevsoğlu Barracks with these tools. Small repairs were started by employing gunsmiths and gunsmiths here. Nuri Pasha, who was the brother of Enver Pasha's, made important contributions to the establishment of İş Ocağı. A school named "Çırak Mektebi" was opened from orphan children who were confiscated by Kazım Karabekir Pasha as a part of the Work Association. After 1923, the name of this place was changed to Esliha Repair Shop and later to Arms Factory. During the time of Lieutenant Colonel Şevki, who was brought to the directorate in June 1925, the wheelhouse, rifle shop, binoculars and carpentry shop were rehabilitated and expanded, a new electrical lighting system was installed, and chemical, mortar and ammunition branches were opened. This factory, which had 480 workers in the 1940s, made significant contributions to the social, economic and cultural life of Erzurum. In this study, the effects of the factory on the social, cultural and economic life of Erzurum will be examined on the axis of the "Çıraklık Okulu", the football team named "Erzurum Gücü", the folk dance team that performs the "Erzurum Bar", and the ski team, which were put into operation by the Erzurum Weapon Factory.

Keywords: Firdevsoğlu Barracks, Erzurum Weapon Factory, Kazım Karabekir, Erzurum Force, Apprenticeship School.

Kaynakça / Bibliograpy

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi.

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi.

Erzurum Belediyesi Arşivi.

Erzurum Özel İdare Arşivi.

Erzurum Vilayeti 1938 Senesi Meclis Zabıtları.

TBMM Arşivi.

Akansel, İsmail Hakkı, *Eski Erzincan'da Tarihi Kışla ve Askeri Yapılar,* Erzincan Valiliği Yayınları, Erzincan 1999.

Askeri Fabrikalar Tarihçesi, 1940.

Babüroğlu, *Selahattin, Kültür Yöre ve Yaşamım*, Ankara.

Erzurum Gazetesi.

Hürsöz Gazetesi.

Günlükler, Hazırlayan: Yücel Demirel, Çeviriyazı: Budak Kayabek, I, İstanbul 2009.

Karaca, Emin, *Ağrı Eteklerinde İsyan*, İstanbul 2003.

Kocagüney, Vehbi, *Erzurum Kalesi ve Savaşları*, İstanbul 1942.

Milliyet Gazetesi.

Pehlivanlı, Hamit, "Askerî Fabrikalar Umum Müdürü Tümgeneral Fikret Karabudak", *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, Sayı: 26, 2010.

Varlık Gazetesi.

Yavuzer, İhsan, "Devre Göre Erzurum'da Esnaf ve Teknik Sanat Teşekkülleri", *Tarih Yolunda Erzurum Dergisi*, Sayı: 4, Yıl: 1, 1959.

Yılmaz, Ersoy, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Erzurum'da Silah Üretim Tarihine Bakış ve Erzurum Silah Tamirhanesi; Firdevsoğlu Kışlası İş Ocağı", *100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu (Erzurum-25-27 Eylül 2014) Bildirileri Kitabı,* Yay. Haz: Merve Uğur, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 247-279.

TBMM Zabıt Ceridesi.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1927-1928.

Türk Harp Sanayi Tarihinde Kilometre Taşı Olan Enerjetik Malzemeler

Energetic Materials with Milestones in Turkish War Industry History

Funda YILDIRIM - Tolga TANTEKİN
Nur DEMİRLENK - Sahure GEÇER

Öz

Yüksek miktarda kimyasal enerjiyi bünyesinde depolayan ve aktivasyonu sağlandığında farklı enerji türlerine dönüşebilen malzemeler enerjik ya da enerjetik malzemeler olarak adlandırılmaktadır. Enerjetik malzemeler ısı, darbe ve sürtünme ile karşılaştığında çok hızlı bir şekilde bozunma özelliğine sahip kimyasal bileşiklerdir. Siyah sanat karabarut ile başlayan enerjetik malzemelerin keşfi, harp konseptini değiştiren bir devrim niteliği taşımaktadır. Bu alanda 1200'lü yıllardan bu yana en ilkel hal olarak güherçile, odun kömürü ve kükürtten oluşan kara barutun kullanılmaya başlamasından bu güne kadar farklı enerjetik malzemeler üzerinde çalışmalar yürütülerek günümüz patlayıcı teknolojisine ulaşılmıştır. Halen yaygın olarak kullanımı devam eden Trinitrotoluen (TNT)'nin patlayıcı özelliği 1902 yılında keşfedilmiş olup ardından geçen yıllar boyunca mühimmat patlayıcı malzemesi olarak kullanılmaktadır. Alfred Nobel tarafından nitrogliserin kullanılarak üretilen dinamit ise hala farklı türlerde üretilmeye ve özellikle maden ocaklarında kullanılmaya devam etmektedir. Yine farklı bir enerjetik malzeme türü olan RDX (Royal Demolition Explosive) ilk olarak fare zehri olarak kullanılmaya başlanmış fakat ilerleyen zamanlarda özellikle II. Dünya Savaşı sırasında patlayıcı ham malzemesi haline gelmiştir.

Günümüz teknolojisinde enerjetik malzemeler; dost birliklere zarar vermeyecek şekilde kullanımda güvenli, istenilen performans özelliklerini sağlayacak kadar güçlü ve çevreye zarar vermeyecek nitelikte olmalıdır. Bu yönde duyarsızlaştırılmış yeni nesil patlayıcı ve sevk yakıtı türlerinin geliştirilmesi harp sanayi sektörü açısından oldukça kritik bir unsurdur. Ayrıca günden güne gelişen güdümlü füze teknolojilerine karşı tedbir mühimmatı olarak kullanılan pirotekniklerin de bu alanda bir kilometre taşı olarak değerlendirilmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Patlayıcı, Enerjetik malzeme, Savaş endüstrisi

Abstract

Materials that store a high amount of chemical energy and can transform into different types of energy when activated are called energetic materials. Energetic materials are chemical compounds that degrade very quickly when exposed to heat, impact and friction. The discovery of energetic materials, which started with black art black powder, is a revolution that changes the concept of warfare. Since the beginning of the use of black powder consisting of saltpeter, charcoal and sulfur in the most primitive form in this field since the 1200s, studies on different energetic materials have been carried out and today's explosive technology has been reached. The explosive feature of Trinitrotoluene (TNT), which is still in widespread use, was discovered in 1902 and has been used as an ammunition explosive material for years. Dynamite, produced by Alfred Nobel using nitroglycerin, still continues to be produced in different types and especially used in mines. Again, a different type of energetic material, RDX (Royal Demolition Explosive), was first used as a rat poison, but later on, it became an explosive raw material.especially in during World War II.

Energetic materials in today's technology; It should be safe in use without harming friendly troops, strong enough to provide the desired performance characteristics and not harming the environment. The development of new generation explosives and propellant that have been desensitized in this direction is a critical element for the war industry sector. It is also important that pyrotechnics, which are used as a precautionary ammunition against the guided missile technologies that are developing day by day, should be considered as a milestone in this field.

Keywords: Explosive, Energetic Material, War industry

Kaynakça / Bibliograpy

- Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "black powder". Encyclopedia Britannica, 11 Feb. 2021, https://www.britannica.com/technology/black-powder. Accessed 1 April 2022.

- Millar, D. I. A., Energetic Materials at Extreme Conditions. Springer Berlin Heidelberg: 2012.

- Hill, Boyd "History of Energetic Materials", 2008

Osmanlı Arkeolojisi ve Harp Sanayii: Kırklareli Demirköy'deki Fatih Dökümhanesi

Ottoman Archeology and War Industry: Fatih Foundry in Demirköy, Kırklareli

Nurcan YAZICI METİN

Öz

Fatih Dökümhanesi olarak bilinen ve Osmanlı arşiv belgelerinde Samakocuk Dökümhanesi / Dökümhane-i Amiresi olarak tanımlanan demir işletmesi, Kırklareli'nin Demirköy İlçesi'nde, ilçe merkezine yaklaşık 4 km mesafede yer almaktadır. Dökümhanede 2001 yılında başlatılan kazı çalışmaları, 2015 yılında tamamlanmıştır. Kazılar sonucunda dökümhane, günümüze ulaşabilen birimleriyle açığa çıkarılmıştır. Fatih Dökümhanesi, kale ve daha alt kottaki üretim alanı olmak üzere yaklaşık 10.000 m2'lik bir alanı kaplamaktadır.

Buradaki kazılarda pekçok buluntu ele geçmiştir. Madeni buluntular arasında çark sistemine ait parçalar, üretimde kullanılan çeşitli ekipmanlar ve burada üretildiği anlaşılan mermi, gülle, çivi gibi parçalar yer almaktadır. Özellikle farklı boyutlardaki gülleler ve buradaki gülle üretimini belgeleyen gülle kalıbı dikkat çekici buluntular arasındadır. Madeni buluntuların çoğu dökümhanedeki üretime ve dökümhanenin çalışma prensibine ait parçalardır.

Osmanlı demir ve aynı zamanda harp sanayii açısından önem arz eden Fatih Dökümhanesi, temel/duvar seviyesinde de olsa tanımlanabilen mimari birimleri ile günümüze ulaşmış önemli bir Osmanlı sanayi tesisidir. Bu bildiride, arşiv belgeleri ve yürütülen arkeolojik çalışmalar ışığında Demirköy'deki Dökümhane'nin tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demirköy, Demir Dökümhanesi, Kazı, Gülle

Abstract

The iron facility known as the Fatih Iron Foundry and is called “Samakocuk Iron Foundry” in Ottoman archives is located in the town of Demirköy in Kırklareli about 4 kilometers outside the town center. Excavations of the iron foundry were initiated in 2001 and completed in 2015 and revealed surviving sections of the foundry. The Fatih Iron Foundry covers some 10 thousand kilometers, including a castle and the manufacturing level, which is on a lower level.

Many finds were found during the excavations in the foundry. Among the metal finds are pieces of water-wheel system, some equipments used in prodection and nails, cannonballs, bullet, which were produced in the main foundry. Especially the cannonballs of different sizesand the cannonball mold documenting theproduction of cannonballs here are among the remarkable finds.

Most of the metal finds belong to the production group of the foundry and others are the pieces of machineries of the foundry.

The Fatih Iron Foundry is important in terms of the Ottoman iron and also war industry and is a significant Ottoman industrial facility that has survived to our time with its recognizable architectural units, albeit on a foundation/wall level.

Keywords: Demirköy, Iron Foundry, Excavation, cannonball

Kaynakça / Bibliograpy

Danışman, G., H. Özbal, G. Tanyeli ve Ü. Yalçın , 2007. “Kırklareli-Demirköy Endüstri Arkeolojisi Çalışmaları: 2005 Sezonu İlk Sonuçları”, Arkeometri Sonuçları Toplantısı 22: 1-22.

Danışman, H. H. G., F. Gerritsen, M. Kaçar, H. Özbal, R. Özbal, G. Tanyeli, Ü. Yalçın ve Z. Yılmaz, 2007. “Demirköy-Samakocuk Iron Foundry: An Industrial Archaeology Project at an Ottoman Metal Work-Shop Complex in Thrace”, TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, 10: 91-109.

Yazıcı, N. 2012. “Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı 33/4: 331-350.

Yazıcı Metin, N. 2013. “Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı 34/3: 369-382.

Yazıcı Metin, N., M. Ermiş ve A. Tuncer 2014. “Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2012 Yılı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı 35/3: 216-232.

Yazıcı Metin, N. ve M. Ermiş 2014. “Kırklareli-Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı Buluntuları (2010-2012)”, XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (18-20 Ekim 2012), Cilt 2: 829-841, Sivas.

Yazıcı Metin, N., 2016. “Trakya’da Bir Osmanlı Sanayi Tesisi Kırklareli Demirköy’deki Fatih Dökümhanesi Kazıları”, Arkeoloji ve Sanat, Sayı: 152: 173-188.

Yılmaz, Z. 2003. “Demirköy (Fatih) Dökümhanesi (Kazı, Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları)”, Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 13: 29-42.

Makineli Tüfek ve Tayyare Kıskacında Süvari Sınıfının Muharebedeki Etkinliği

The battlefield effectiveness of cavalry corps in the grip of machine guns and planes

Oğuzhan KONUK

Öz

Hız faktörü, orduların imkân ve kabiliyeti için bir kuvvet çarpanı hüviyetindedir. Modern döneme kadar askerî kuvvetlerde hızın pratikteki karşılığı süvari sınıfıdır. Askerî açıdan hızın önemi azalmamakta ancak süvari sınıfının muharebedeki etkinliği 19. yüzyıldan itibaren kademeli olarak azalmaktadır. 20. yüzyılın başında ise süvarinin görevleri keşif, emniyet ve muharebe esnasında nadir gelişen fırsatlardan faydalanmak olarak sınırlanmıştır. Tebliğimizin amacı; bu yargıyı sınamak ve teknolojik determinizm bağlamında anlamlandırmaktır.

Savımızı sınamak için XX. yüzyılın başını inceleme sebebimiz, süvarinin hız merkezli alternatifsizliğine karşı teknolojik ilerlemelerin olmasıdır. Bu açıdan XX. yüzyılın başı, zengin bir mukayese alanı sunmaktadır. Teknolojik gelişimin, süvariye nasıl alternatif teşkil edebileceği hususunda ise mitralyöz ve tayyare üzerinden mukayese yapılmıştır. Mitralyöz, süvarinin muharebedeki hareketliliğini kısıtlamakta ve buna bağlı olarak hız faktörünü kullanamamasını sağlamaktadır. Tayyare ise teknik özellikleri sebebiyle süvarinin keşif hizmetini daha kısa zamanda ve daha doğru malumât ile icra etmektedir. Dolayısıyla 2 unsur da süvari sınıfının etkinliğini sınırlamaktadır.

Süvari sınıfının azalan önemini sınamak için incelenen dönemde subaylar tarafından yazılmış makaleler, askerî talimnameler, hidemat-ı seferiye nizamnamesi gibi birincil kaynaklardan istifade edilmiştir. Bahsedilen kaynaklar ışığında mitralyöz ve tayyarenin süvarinin etkinliğini kısıtladığı ve ilerleyen süreçte lağvedilen süvari sınıfı için bir kırılma noktası olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süvari Sınıfı, Askerî Tarih, Teknolojik Determinizm, Makineli Tüfek, Tayyare

Abstract

The element of speed is a force multiplier for the opportunities and the capabilities of armies. Until the modern age cavalry has been the equivalent of speed in practical terms. The military importance of speed was not lessening yet the combat effectiveness of the cavalry corps was lessening since nineteenth century. At the start of the twentieth century the duties of cavalry were limited to reconnaissance, security and the exploitation of rarely happening opportunities in the battlefield. The purpose of our paper is testing this conclusion and give the meaning of it in the context of technological determinism.

The reason we chose the beginning of the twentieth century to test our claim is because there were technological developments against the unrivaled speed of cavalry. In this regard the beginning of the twentieth century is a rich environment for comparisons. In the matter of how technological developments can present alternatives to cavalry, comparisons were made by way of machine guns and planes. Machine guns were limiting the mobility of the cavalry and were causing it lose the use of speed. Planes cause of their technical qualities were quicker and more efficient at reconnaissance duties. Therefore both elements were limiting the effectiveness of cavalry.

In order to examine the lessening importance of cavalry; primary sources of the studied period such as articles written by officers, field manuals and code of regulations were used. In light of the mentioned sources the conclusion we reached was planes and machine guns were limiting cavalry's effectiveness and for cavalry which in the following period was abolished it was a breaking point.

Keywords: Cavalry Corps, Military History, Technological Determinism, Machine Gun, Plane

Kaynakça / Bibliograpy

"Tayyareler ve Süvari", Zafer, s.3 (1328): 30-33.

"Zamanımız Harblerinde Süvarinin Ehemmiyeti".Ordu ve Donanma S.4. (1328):273-278.

Ahmed Sedad. "Süvarinin Hidmet-i Seferiye Ameliyatları". Zafer. S.10. (1328): 119-122.

Ali İhsan. “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya”. Ordu ve Donanma. S.6. (1328): 369-384

_____. “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya 2”. Ordu ve Donanma. S.10. (1328): 656-672.

Binbaşı Esad. “Süvarinin Yaya Muhaberesi”. Ordu ve Donanma, S.5 (1328): 317-326

Erkân-ı Harb Kolağası Kadri. Osmanlı Süvarisi.Asker Mecmûası. s.9. 372-376.

Fırka Kumandanı Salih Paşa. “Süvariye Dair Mütalay-ı Umumiye”. Musavver Seyf ve Kalem. S.8 (1325), 626-633.

Hidemat-ı Seferiyye Kanunnamesi (Müsvedde Halinde). Mektebi Harbiye Matbaası, 1327.

“Yaya Cenginin Süvâri İçin Ehemmiyyeti ve Sûret-i Ta‘lîm ve İsti‘mal Nokta-i Nazarından Derecesi”. Ordu Mecmuası.s.7 (1324), 6-7

İstihkâm … Mülazım Mehmed Nusret. “Tayyare ile Atlı Sınıfın Nokta-ı Nazarından Keşif Kolu”.Zafer. s7. (1328), 79-81.

“Süvâri Keşif Kollarının Piyade Ateşi Altında Bulundukları Zaman Suret-i Hareketleri. Asker Mecmûası. S.16 (1324), 171-196.

Mete, Ali Serdar. Ateşli Silah Teknolojisindeki Gelişmeleri Osmanlı Kara Ordusu’na Etkileri. (Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

Re.. “Süvarinin Muharebede Ehemmiyeti”. Haftalık Risâle-i Askeriye. S.2. (1324), 11-17.

Re.. “Süvarinin Muharebede Ehemmiyeti”. Haftalık Risâle-i Askeriye. S. 3 (1324), 78-82.

Salnâme-i Askerî, R: 1324-1326.

İlk Türk Roketatarı TRA-100'ün Prototip İmalat Süreci

Prototype Manufacturing Process of the First Turkish Rocket Launcher TRA-100

Orhan KÖKSAL

Öz

İlk roketatar projesi, Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargo neticesinde gündeme gelmiştir. Silah ve mühimmat ambargosunun uygulanması, Türk Hava Kuvvetlerinin jet uçaklarında kullandığı LAU 60 A roketatarları yetersiz bırakmıştır. Durum üzerine, Eskişehir Hava Üssü Komutanlığından Albay Turgut Kutlu, Eskişehir Lokomotif ve Motor Sanayii Müessesesi(ELMS)'ne LAU 60 A tipi roketatarın yapımı konusunda talepte bulunmuştur. Fabrikada görevli Makine Mühendisi İsmet Çelik'in olumlu görüşünü takiben dört kişilik ekip kurulmuştur. Roketatar prototipi 162 günde tamamlanarak hava kuvvetlerine teslim edilmiştir. Ortaya çıkan ilk Türk Roketatarı (TRA-100) tamamen yerli imkanlarla imal edilmiştir. Elde edilen başarı üzerine ELMS'de roket kovanı üretimi gizlilikle devam etmiştir. 19 Şubat 1975 tarihinde Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Emin Alpkaya'nın fabrikayı ziyareti üzerine proje basına yansımıştır. Bu tebliğ, ilk Türk roketatarının prototip imalat sürecini kapsamaktadır. Projenin başında bulunan İsmet Çelik ile gerçekleştirilen mülakat, kendisinin hazırladığı "TRA-100 Tipi Roketatarların Prototip İmalatıyla İlgili Rapor", yazışmalar ve süreli yayınlar tebliğin kaynakça künyesini oluşturmaktadır. İlk yerli roketatarı, Türk harp sanayi araştırmacılarının ve kamuoyunun ilgisine sunmak amaçlanmaktadır. Projenin tam raporu, Hava Kuvvetleri Komutanlığı tarafından neşredilmek üzere yayına hazırlanmaktadır. Ayrıca bir adet katlanır kanatlı hava roketi, üretildiği Türkiye Raylı Sistem Araçları Sanayii Anonim Şirketi(TÜRASAŞ)'nde Devrim Arabaları Müzesinde sergilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Roketatarı, TRA-100, ELMS, İsmet Çelik, Emin Alpkaya

Abstract

The first rocket launcher project came to the fore as a result of the embargo imposed by the USA on Turkey during the Cyprus Peace Operation. The implementation of the arms and ammunition embargo left the LAU 60 A

rocket launchers used by the Turkish Air Force in jet planes insufficient. Upon the situation, Colonel Turgut Kutlu from Eskişehir Air Base Command made a request to Eskişehir Locomotive and Engine Industry Institution (ELMS) for the construction of LAU 60 A type rocket launcher. Following the positive opinion of İsmet Çelik, Mechanical Engineer working at the factory, a team of four was established. The rocket launcher prototype was completed in 162 days and delivered to the air force. The first Turkish Rocket Launcher (TRA-100) to emerge was manufactured entirely with domestic means. Upon the success achieved, the production of rocket sleeves at ELMS continued in secrecy. On February 19, 1975, upon the visit of Air Forces Commander Gen. Emin Alpkaya to the factory, the project was reflected in the press. This paper the prototype manufacturing process of the first Turkish rocket launcher. The interview with İsmet Çelik, who is at the beginning of the project, the "Report on the Prototype Manufacturing of TRA-100 Type Rocket Launchers" prepared by him, correspondence and periodicals constitute the bibliography of the paper. It is aimed to present the first domestic rocket launcher to the attention of Turkish war industry researchers and the public. The full report of the project is being prepared for publication by the Air Force Command. In addition, a folding-fin aerial rocket is exhibited in the Revolution Cars Museum of the Turkish Railway Vehicles Industry Inc., where it was produced.

Keywords: Turkish rocket launcher, TRA-100, ELMS, İsmet Çelik, Emin Alpkaya

Kaynakça / Bibliograpy

Barış Gazetesi, “Modern bir roketatar imal ettik”, 20 Şubat 1975.

Cumhuriyet Gazetesi, “Türk yapısı roketatar, ithal edilenin yarı fiyatına maloldu”, 20 Şubat 1975.

Günaydın Gazetesi, “’TRA-100’ adlı Türk roketatarının denemesi başarılı sonuç verdi!”, 20 Şubat 1975.

Güneş Gazetesi, “DDY Eskişehir Fabrikasında Roket atar imâl edildi”, 20 Şubat 1975.

Hürriyet Gazetesi, “Roketlerimizi de yapıyoruz”, 22 Şubat 1975.

İsmet Çelik ile 25.01.2019 tarihli görüşme.

İsmet Çelik, *TRA-100 Tipi Roketatarların Protatip İmalatıyla İlgili Rapor*, 20.05.1975, Eskişehir Lokomotif ve Motor Sanayii Müessesesi.

Memleket Gazetesi, “Türk malı roket atar başarılı sonuç verdi”, 20 Şubat 1975.

Millî İrade Gazetesi, “Yerli üretim %50 ucuz”, 20 Şubat 1975.

Milliyet Gazetesi, “İlk Türk ‘Roketatarı’ olumlu sonuç verdi”, 20 Şubat 1975.

Orta Doğu Gazetesi, “İlk Türk “Roket atar”ı yapıldı”, 20 Şubat 1975.

Sakarya Gazetesi, “Hava Kuvvetleri Komutanı ELMS’de İncelemeler Yaptı”, 20 Şubat 1975.

Tasvir Gazetesi, “Alpkaya: Türk roket atarları olumlu sonuç verdi”, 20 Şubat 1975.

TÜRASAŞ Devrim Arabaları Müzesi Arşivi.

İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarına Göre II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Bahriyesi'nin Yapılanma ve Gelişim Süreci (1908-1913)

The Structuring and Development Process of the Ottoman Navy in the Second Constitutional Period According to the Annual Reports of the British Embassy (1908-1913)

Orhan TURAN

Öz

Türk denizcilik tarihi açısından XIX. ve XX. asırlar önemli bir dönüşüm aşamasını temsil etmektedir. Batı'nın özellikle askeri üstünlüğü karşısında Osmanlı Devleti, ordu başta olmak üzere çok yönlü reform hareketlerine yönelmiştir. Aslında öteden beri askeriyede yabancı uzman ve danışman istihdamı yapılmakta olduğu bilinmekteydi. Başka bir deyişle Orduda düşünülen ıslahat çerçevesinde, personelin teorik ve pratik olarak en iyi şekilde yetiştirilmesi ilkesi öncelikli hedef olarak benimsendi. Özellikle Tanzimat dönemi ile birlikte devlet idaresi her alanda yeni düzenlemelerde liyakatli yabancı uzman personelden faydalanmanın bir çözüm olabileceğini düşündü. Buradan hareketle Osmanlı yöneticileri, donanma konusunda güçlü ve köklü bir geleneği olan İngiltere'nin tecrübesine müracaat etti. Böylece ilk olarak Osmanlı Bahriyesi'nde başlatılan ıslah hareketleri çerçevesinde donanma, İngiliz uzmanlara emanet edildi. Bu tarihten itibaren Osmanlı bahriyesinde İngiliz nüfuzu ağırlık kazanmaya başladı.

Tanzimat Devri ve Sultan Abdülaziz'in saltanatı boyunca Osmanlı Bahriyesi, İngiltere ve Osmanlı Devleti'nde yetişen Türk gençlerinin yeteneklerinden yararlandı. Tanzimat ile başlayan donanmadaki İngiliz etkileri, Sultan İkinci Abdülhamid döneminde yerini Alman etkisine bıraktı. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra Anayasa'nın tekrar yürürlüğe girmesiyle donanma yeniden düzenlendi ve Bahriye Nezareti'nin etkin hale getirilmesi kararlaştırıldı. Akabinde donanmada yeniden İngiliz etkileri görülmeye başlandı. Hatta bu amaçla İngiltere'den özellikle ilk olarak topçuluk ve torpidoculuk bilgisine sahip bir Amiral başta olmak üzere yetkin denizci personel talep edildi.

Çalışma, İkinci Meşrutiyet ile Birinci Dünya Savaşı arasındaki evrede Osmanlı Bahriyesi'ndeki dönüşüm ve yapılanma sürecinde istihdam edilen ve karar verici durumundaki İngiliz donanma uzmanlarının faaliyetlerini yine İngiliz Büyükelçiliğinin raporları doğrultusunda analitik bir yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır.

Bildirinin ana materyalini İngiliz Ulusal Arşivi'nden temin edilen 1908-1913 yılları arasında İngiltere'nin İstanbul'daki Büyükelçiliği'nin kaleme aldığı yıllık raporlar oluşturacaktır. Ele alınan mevcut raporlar İngiltere'nin Türkiye politikasına yön vermiştir. Bu belgeler günümüzde de dönem hakkında ayrıntılı bilgiler aktarması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca çalışma, döneme ait Türk arşiv belgeleri, telif eserler ve basın haberleri aracılığıyla da değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Donanma, Bahriye Nezareti, İkinci Meşrutiyet, İngiltere, İngiliz Uzmanlar.

Abstract

In terms of Turkish maritime history, XIX. and XX. centuries represent an important stage of transformation. As oppose to military superiority of the West, the Ottoman Empire turned to multi-faceted reform movements, especially the army. In fact, it was known that foreign experts and consultants were employed in the military for a long time. In other words, within the framework of the reforms considered in the Army, the principle of training the personnel in the best theoretical and practical way was adopted as the primary target. Especially with the Tanzimat period, the state administration thought that it would be a solution to benefit from qualified foreign expert personnel in new regulations in every field. From this point of view, the Ottoman rulers applied to the experience of Britania, which has a strong and deep-rooted tradition in the navy. Thus, the navy was entrusted to British experts within the framework of the reform movements that were first initiated in the Ottoman Navy. From this date on, British influence began to gain weight in the Ottoman Navy.

During the Tanzimat Era and the reign of Sultan Abdulaziz, the Ottoman Navy benefited from the talents of Turkish youth who grew up in England and the Ottoman Empire. The British influence in the navy, which started with the Tanzimat, was replaced by the German influence during the reign of Sultan Abdulhamid II. After the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, with the re-entry of the Constitution, the navy was reorganized and it was decided to make the Navy Ministry effective. Afterwards, British influences began to

be seen in the navy again. In fact, for this purpose, competent naval staffs were requested from England, especially an Admiral who had knowledge of artillery and torpedoes.

The study aims to analyze the activities of the British navy experts, who were employed in the transformation and restructuring process in the Ottoman Navy during the period between the Second Constitutional Monarchy and the First World War, and who were in the position of decision-makers, with an analytical approach, in line with the reports of the British Embassy.

The chief material of the paper will be the annual reports written by the British Embassy in Istanbul between the years 1908-1913, obtained from the British National Archives. The current reports handled have shaped the UK's policy towards Turkey. These documents are still important today in terms of conveying detailed information about the period. In addition, the study will be evaluated through Turkish archival documents, copyrighted works and press news of the period.

Keywords: Ottoman Empire, Navy, Ministry of Navy, 2nd Constitutional Era, Britain, British Specialist Experts.

Kaynakça / Bibliograpy

A- ARŞİVLER

THE NATIONAL ARCHIVES(Londra-İngiltere)

Foreign Office Papers (FO) (Dışişleri Bakanlığı Belgeleri).

Annual Report for Turkey, (1908-1913) (Türkiye Yıllık Raporu)

British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers From The Foreign Office Confidential Print-Part 1-Series B. The Near and Middle East, 1856-1914- Volume 20

The Ottoman Empire under the Young Turks, 1908-1914.

CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA.) (İstanbul-Türkiye)

B- SÜRELİ YAYINLAR, SALNAMELER VE MECLİS ZABITLARI

C- KİTAPLAR, MAKALELER VE TEZLER

D- İNTERNET KAYNAKLARI

Modernleşme Sürecinde Osmanlı Ordusunda Kullanılan Tüfekler Hakkında Bazı Mülahazalar

Some Considerations on Rifles Used in the Ottoman Army in the Modernization Process

Osman KÖSE

Öz

Ateşli silahların 13. asrın sonlarından itibaren Çin'de kullanılmaya başlandığı ve Osmanlıların da 14. Asrın yarılarından sonra bu silahları kullanmaya başladığı bilinmektedir. İlk kullanılmaya başlayan bu tarzdaki silahlar savaş meydanlarının en etkili silahı olan toplardır. Toplara göre hafif ve daha seri kullanışlı olan tüfeklerin de Osmanlılar tarafından 15. Asrın başlarından itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Ahşap kundak üzerinde namlu ve ateşleme tertibatından ibaret olan ilk tüfeklerin küçük top ve ağıt ateşli el silahları şeklinde olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlılar uzun yıllar fitti olarak adlandırılan tüfekler kullanmışlardır. 16. Yüzyılın sonlarından itibaren da fitillilere göre daha kullanışlı ve modern olan çakmaklı tüfekler kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı ordusu ilk kullanılan batıdan almakla beraber, daha sonra kendileri çeşitli müdahaleler ve eklemelerle tüfeklerin kullanımını seri ve kolay hale getirmişlerdir. Osmanlı modernleşmesinin başladığı 19 Yüzyılın başlarından itibaren ise Avrupa'da icat edilen tüfekleri kısa zaman içinde alarak kullanmaya başlamışlardır. Bu yüzyılda, önceki dönemlere göre hızla gelişen tüfek teknolojisinin bir sonucu olarak Osmanlı ordusunda kullanılan tüfek çeşitlerinin de sıkça değiştiği görülmektedir.

Bu tebliğ, modernleşme sürecinde Osmanlı ordusunun kullandığı tüfekler hakkında olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı devleti – tüfek – Modernleşme – Ordu – Avrupa

Abstract

It is known that firearms started to be used in China from the end of the 13th century and the Ottomans started using these weapons after the middle of the 14th century. The weapons of this type, which were first used, are cannons, which are the most effective weapons on the battlefields. It is known that rifles, which are lighter and more useful than cannons, have been widely used by the Ottomans since the beginning of the 15th century. It is estimated that the first rifles, which consisted of a barrel and a firing device on a wooden fore-end, were in the form of small cannons and lame firearms. The Ottomans used rifles called fitti for many years. Since the end of the 16th century, flintlock rifles, which are more useful and modern than wicks, have begun to be used. Although the Ottoman army took the first used from the west, they made the use of rifles quick and easy with various interventions and additions later on. From the beginning of the 19th century, when Ottoman modernization began, they began to use the rifles invented in Europe in a short time. In this century, as a result of the rapidly developing rifle technology compared to previous periods, it is seen that the types of rifles used in the Ottoman army changed frequently.

This paper will be about the rifles used by the Ottoman army in the modernization process.

Keywords: Ottoman state – rifle – Modernization – Army – Europe

Kaynakça / Bibliograpy

CB Devlet Arşivleri

Agoston, Gabor – Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları

---------- - Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğunun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul 2006.

Asimov, Isaac: Bilim ve Buluşlar Tarihi, çev. Elif Topçugil, İstanbul: İmge Kitapevi 2006

Chase, Kenneth: Ateşli Silahlar Tarihi, çev. Füsun Tayanç, Tunç Tayanç, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2008.

Demir, Uğur: Osmanlı Hizmetinde Bir Mühtedi: Humbaracı Ahmed Paşa, İstanbul: Yeditepe Yayınevi 2016

Emecen, Feridun, "Ateşli Silahlar Çağı: Askeri Dönüşüm ve Osmanlı Ordusu", Feridun M. Emecen, Osmanlı Klasik Çağında Savaş, İstanbul: Timaş Yayınları 2010, s. 27-70.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, I, haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2006.

Fidan, Giray: Kanuni Devrinde Çin'de Osmanlı Tüfeği ve Osmanlılar, İstanbul: Yeditepe Yayınevi 2011.

İlgürel, Mücteba: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ateşli Silâhların Yayılışı", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 32 (1979), s. 301-318.

Mahmud Râif Efendi: Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri, haz. Kemal Beydilli, İlhan Şahin, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2001.

Mete, Ali Serdar: Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk Ordusunda Mavzer Tüfekleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2012

Soyluer, Serdal – “Tüfekhane-i Âmire’yi Mamur Kılmak: Osmanlı Tüfek İmalatında Avrupalı Uzmanların Rolü”, Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies, LII (2018), 267-309.

Tetik, Fatih, Serdal Soyluer: “Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayii”, Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri, 1792-1918, ed. Gültekin Yıldız, İstanbul: Timaş Yayınları 2013, s. 99-119.

Türk, Fahri: Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914, İstanbul: IQ Kültür Yayıncılık 2012.

Yıldız, Gültekin: Neferin Adı Yok: Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti’nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839), İstanbul: Kitabevi Yayınları 2009.

Osmanlı Devleti'nde Bir Harp Sanayii Müteşebbisi: Naum Tüfekçiyef

A Defence Entrepreneur in The Ottoman Empire: Naum Tufekchiev

Ömer ARSLAN

Öz

Harp sanayisinde Avrupalı devletlere nazaran oldukça geride kalan Osmanlı Devleti, ordunun silah ve mühimmat ihtiyacını büyük oranda imalatçı devletlerden sağlamaya çalışmıştır. Özellikle Almanya, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti için silah ticaretinde tekel konumuna gelmiştir. Bununla birlikte farklı girişimcilerden de silah ve mühimmat temin edilmeye çalışılmıştır. Bu girişimcilerden birisi olan bomba imalatçısı Resneli Naum Tüfekçiyef, Belçika'da kimya eğitimi almış olmakla birlikte bir dizi suikast ve cinayete adı karışmış ilginç bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. İmalatçısının adını taşıyan Tüfekçiyef el bombası, Birinci Dünya Savaşı döneminde Osmanlı ordusunun en çok kullandığı el bombası haline gelmiştir. Bu bombaların savaş koşullarında temini ve nakliyesi ile ilgili bazı sorunlar yaşanmıştır.

Osmanlı Harbiye Dairesi Piyade Şubesi tarafından 1914 yılında bastırılan kitapçık, Tüfekçiyef el bombalarının teknik detaylarına dair önemli bilgiler vermektedir. Birinci Dünya Savaşı döneminde çekilen Osmanlı asker fotoğrafları üzerinden de bu bombanın kullanımıyla ilgili analiz yapılabilmektedir. Günümüzde birçok koleksiyon ve müze envanterinde yer alan bu bomba Çanakkale Muharebe sahasında da sıkça ortaya çıkmaktadır. Bu veriler, el bombasının çok yönlü değerlendirilebilmesine imkân vermektedir.

Bu çalışmada, büyük oranda Osmanlı ordusunun el bombası ihtiyacını karşılayan harp sanayicisi Naum Tüfekçiyef'in hayatı ele alınmıştır. Tüfekçiyef el bombalarının ne miktarda ve ne suretle temin edildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bombaların imalat süreci, teknik özellikleri ve çalışma prensibi anlatılmıştır. Harp cerideleri ve hatıratlar ışığında Tüfekçiyef el bombasının muharebelere etkisi irdelenmiş, kullanımında karşılaşılan sorunlar ve getirilen çözüm yolları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harp Sanayii, Çanakkale, El Bombası, Tüfekçiyef, Kibritlik

Abstract

Having declined in the defense industry in comparison with European countries, The Ottoman Empire aimed to supply its army with guns and ammunition from themanufacturing countries.Germany, peculiarly, established itself as a monopoly in the gun trade with the Ottoman Empire prior to the First World War. In addition, the Ottoman officials struggled to purchase guns and ammunition from various entrepreneurs. One of them was Naum Tufekchiev, an explosive weapon producer. He appeared as an enigmatical character thanks to his involvement in a plethora of assassinations and murders. He also studied in Belgium, specializing in chemistry. Having been dubbed after its producer, the Tufekchiev Grenade was the most used hand grenade by the Ottoman Empire during the First World War. Nevertheless, there were several problems regarding the grenades' supplement and delivery due to the war conditions.

Published by the Infantry Department of the Ottoman Empire in 1914, a booklet offered a great piece of information on the technicalities of the grenade. In addition to the booklet, an analysis could be conducted on the use of the grenade based on the conclusions derived from the (Ottoman) soldiers' photographs taken during the First World War. Being in various collections and museums inventories, the grenade could also be come across frequently in the Çanakkale Battlefield. Those allow for analysis with a multi-dimensional approach toward the grenade.

This study specializes in the life story of the defense industrialist Naum Tufekchiev, who satisfied most of the grenade demand of the Ottoman Empire. It is aimed to detect the grenades' supply amount and from which aspect the grenades were provided. Furthermore, it is given a detailed account ofthe production phase, technicalities and utilization of the grenade. Lastly, it is scrutinized the effect of the Tufekchiev grenade on the battles in congruence with the war diaries and memories, and encountered problems during its use and adapted solutions are analyzed.

Keywords: Defence Industry, Çanakkale, Grenade, Tufekchiev, Kibritlik

Kaynakça / Bibliograpy

ATASE Arşivi, BDH Kls. 4835, Dos. H9, Fih. 1-221a.

ATASE Arşivi, BDH Kls. 4568, Dos. 54, Fih. 1-23.

ATASE Arşivi, BDH Kls. 4568, Dos. 54, Fih. 1-16a.

ATASE Arşivi, BDH Kls. 5342, Dos. H2, Fih. 1-(32-34a)

BOA, A.} MTZ.(04) 27 26

BOA, DH.EUM.1.Şb 14 24

BOA, DH.İ.UM. 77 1

BOA, HR.H. 288 9

BOA, HR.SFR.04. 281 83

BOA, HR.SFR.04. 351 62

BOA, HR.SFR.04. 457 53

BOA, HR.SFR.04. 690 24

BOA, HR.SFR.04. 694 23

BOA, HR.SFR.04. 746 66

BOA, HR.SFR.04. 878 87

BOA, HR.SFR.04. 881 57

BOA, HR.SFR.04. 882 40

BOA, MV. 162 29

BOA, MV. 199 27

BOA, Y.A.HUS. 521 23

BOA, Y.A.HUS. 261 47

BOA, Y.PRK.TKM. 25 2

1330 Modeli Tüfenkçiyef El ve Lağım Humbaraları, Matbaa-i Askeriye, İstanbul, 1330.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V. Cilt, I. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V. Cilt, II. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V. Cilt, III. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, X. Cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1985.

Barış Borlat, Çanakkale Cephesi'nde İkmal Faaliyetleri (1914-1916), Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2020.

Ramazan Hakkı Öztan, Tools of Revolution: Global Military Surplus, Arms Dealers and Smugglers in the Late Ottoman Balkans, 1878–1908 Past & Present, Volume 237, Issue 1, November 2017, Pages 167–195.

Cumhuriyet Döneminde Kurulan Top Fabrikalarına Bir Örnek: "Kırıkkale Top Fabrikası"

An Example of Top Factories Established in the Republic Period: "Kırıkkale Cannon Factory"

Özlem Makbule TAŞKIRAN

Öz

Atatürk döneminde Türk ordusunun top gereksinimini Ankara'da bulunan silah fabrikasının top tamirhanesi karşılamaktaydı. Burada yapılan üretim, malzeme eksikliği gibi bir takım etkenler sebebiyle yetersizdi. Bu durum modern anlamda bir top fabrikasının kurulmasını zorunlu kıldı. Ancak ödenek yetersizliği nedeniyle bir süre harekete geçilemedi. 1934 yılında ise Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu genişleme projesiyle bu konu gündeme getirildi. Fabrikanın Kırıkkale'de açılması kararlaştırıldı.

Fabrikanın ihalesi 1937'de *"Gutehoffnungshütte Rheinmetall Borsing"* firmasına verildi. Bu proje, dönemin koşulları düşünüldüğünde oldukça yüksek bütçeli bir yatırım olarak göze çarpıyordu. Bu nedenle bazı kısımların yapımı ileriki yıllara bırakıldı. Bu koşullar altında inşa çalışmaları başladı. 22 Kasım 1938 tarihinde ise fabrikanın eksik kalan kısımlarının tamamlanması için yine aynı firmayla anlaşıldı. II. Dünya Savaşı patlak verince malzemelerin bir kısmı gönderilebildi. Bunun üzerine kalan kısımların tamamlanması için 15 Mayıs 1939 tarihinde yeni bir anlaşma imzalandı. Savaş bu anlaşmanın da yerine getirilmesini engelledi. Buna rağmen fabrikanın faaliyete geçirilmesi için hazırlıklara başlandı. İlk olarak fabrikada çalışacak mühendisler ve işçiler bir süreliğine çalışmaları için Almanya'ya gönderildi. Fakat Alman hükümeti onları kabul etmedi. Bu nedenle Türk ekibi yalnızca staj yaptı. Kısa süre sonra da savaş koşullarından dolayı ülkeye geri çağrıldılar. Bu olumsuz koşullara rağmen 13 Mayıs 1939 tarihinde fabrika faaliyete başladı.

Fabrikada yılda 28 kadar obüs ve tanksavar topu, bunların dışında farklı top çeşitleri üretiliyordu. Uzun yıllar faaliyete devam eden fabrikada devlet demiryollarının ihtiyaçları da karşılanıyordu. 1984 yılına kadar aynı isim ile çalışmalarına devam eden fabrika sonradan "Top ve Sanayi Müessesi" adını aldı.

Çalışmanın amacı, fabrikanın kuruluşundan, gelişimine ve faaliyetlerine

yönelik genel bir değerlendirme yapmaktır. Çalışmada ana kaynak olarak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerine ait arşiv belgeleri kullanılmıştır. Aynı zamanda çeşitli süreli yayınlar, Türk Harp Sanayine ilişkin kitaplar, tez çalışmaları ve makaleler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harp Sanayi, Kırıkkale Top Fabrikası, Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü

Abstract

During the Atatürk period, the gun repair shop of the gun factory in Ankara met the cannon needs of the Turkish army. The production made here was insufficient due to a number of factors such as lack of materials. This situation necessitated the establishment of a cannon factory in the modern sense. However, due to lack of funds, action could not be taken for a while. In 1934, this issue was brought to the agenda with the expansion project prepared by the General Directorate of Military Factories. It was decided to open the factory in Kırıkkale.

The tender for the factory was awarded to the company "Gutehoffnungshütte Rheinmetall Borsig" in 1937. Considering the conditions of the period, this project stood out as a very high-budget investment. For this reason, the construction of some parts was left to the following years. Under these conditions, construction work began. On November 22, 1938, it was agreed with the same company to complete the missing parts of the factory. Some of the supplies could be sent when World War II broke out. Therewith, a new agreement was signed on 15 May 1939 for the completion of the remaining parts. The war prevented the fulfillment of this agreement as well. Despite this, preparations for putting the factory into operation have begun. First of all, engineers and workers to work at the factory were sent to Germany to work for a while. But the German government did not accept them. For this reason, the Turkish team only did internships. Despite these adverse conditions, the factory started operating on May 13, 1939.

About 28 howitzers and anti-tank guns were produced annually at the factory, as well as different types of cannon. The needs of the state railways were also met at the factory, which continued to operate for many years. The factory, which continued to operate under the same name until 1984, later changed its name to "Top ve Sanayi Müessesi".

The aim of the study is to make a general assessment of the establishment, development and activities of the factory. Archival documents belonging to the

Presidency State Archives were used as the main source in the study. At the same time, various periodicals, books on the Turkish War Industry, thesis studies and articles were examined.

Keywords: War Industry, The Kırıkkale Cannon Factory, The General Directorate of Military Factories

Kaynakça / Bibliograpy

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (Cumhuriyet Arşivi)

Türkçe Süreli Yayınlar

Harp Sanayine ilişkin Türkçe ve Yabancı dil kitaplar

Doktora ve yüksek lisans tezleri

Makaleler

Waldemar Pieper Paşa: Osmanlı Harp Sanayiinde Bir Alman Denizci Subay 1915-1918

Waldemar Pieper Pasha: A German Naval Officer in Ottoman Weapons Industry 1915-1918

Resul ALKAN

Öz

Bu tebliğimiz, Osmanlı harp sanayiinde görev yapmış olan Deniz subayı Waldemar Pieper Paşa'nın faaliyetlerini Alman askeri arşiv belgeleri ışığındaki konu edinmektedir. Osmanlı Ordusu'nun cephane ihtiyacının karşılandığı en önemli üretim merkezi konumundaki Zeytinburnu, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bu görevini başarıyla icra etmiştir. Zeytinburnu Fabrikası'nda üretilen top, mermi ve şarapnel gibi Osmanlı ordu birlikleri için hayati öneme sahip cephane, Filistin'den Çanakkale'ye kadar ulaşan geniş coğrafyada itilaf kuvvetlerine karşı kullanılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle itilaf devletlerine katılan Sıbistan ve tarafsızlık politikasını bir süre daha devam ettiren Romanya ve Bulgaristan'ın bu tutumları nedeniyle Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya-Macaristan ile demiryolu bağlatısı kesilmiştir. Müttefiklerden alınması planlanan askeri yardımlarının devre dışı kalması sonucunda Osmanlı askeri yönetimi İstanbul'daki mühimmat sanayisinin eksiklerini gidermek ve üretim kapasitesini ordunun ihtiyaçları doğrultusunda artırmak kararı almışlardır. Bunun için Berlin'e Zeytinburnu Fabrikası'nda çalışmak üzere mühendis, makinist, teknik eleman ve çeşitli alanlarda ihtisas sahibi olan işçilerin gönderilmesi talebi iletilmiştir. Denizci Albay Waldemar Pieper Paşa da bu kapsamda İstanbul'a gelen ve sayıları yaklaşık bine yaklaşan Alman uzmanların arasında yer almaktaydı. Alman arşiv belgeleri ile Alman penceresinden Zeytinburnu Fabrikası'ndaki üretime odaklanan bu tebliğ ile Türk literatürüne karşılaştırmalı perspektif sunulması amaçlanmaktadır. Tebliğin hazırlanışında Waldemar Pieper Paşa'nın Alman Askeri Arşivi'nde muhafaza edilen terekesinden ve yaveri Waldemar von Thomsen'in şahsi dosyasından istifade edilecektir.

Tebliğimizin cevap vermeyi hedeflediği sorulardan bazıları şunlardır;

Waldemar Pieper Paşa kimdir ve İstanbul'a gelene kadar Alman Donanması'nda hangi görevleri icra etmiştir?

Pieper Paşa Zeytinburnu Fabrikası'nın durumu nasıl tasvir etmekteydi?

Zeytinburnu Fabrikası'nda cephane üretimi hangi boyutta gerçekleşmekteydi?

Cephanenin Çanakkale Cephesi'ne etkisi Alman arşiv belgeleri ışığında nasıl yorumlanmaktaydı?

Anahtar Kelimeler: Waldemar Pieper Paşa, Osmanlı Silah Sanayii, Waldemar von Thomesen, Çanakkale Cephesi, Zeytinburnu Fabrikası.

Abstract

This paper deals with the activities of Naval officer Waldemar Pieper Pasha, who served in the Ottoman war industry, in the light of German military archive documents. Zeytinburnu, which is the most important production center where the ammunition needs of the Ottoman Army were met, successfully carried out this task until the end of the First World War. Ammunition, such as cannons, bullets and shrapnel produced in the Zeytinburnu Factory, which was of vital importance for the Ottoman army units, was used against the Allied forces in a wide geography reaching from Palestine to Çanakkale.

With the outbreak of the First World War, the railway connection of the Ottoman Empire with Germany and Austria-Hungary was cut off due to the attitudes of Serbia, which joined the Entente States, and Romania and Bulgaria, which continued their neutrality policy for a while. As the military aid planned to be received from the Allies was disabled, the Ottoman military administration decided to eliminate the deficiencies of the ammunition industry in Istanbul and to increase the production capacity in line with the needs of the army. For this, a request was sent to Berlin to send engineers, machinists, technical personnel and workers who are experts in various fields to work at the Zeytinburnu Factory. Marine Colonel Waldemar Pieper Pasha was also among the German experts, whose numbers was approaching a thousand and came to Istanbul in this context. This paper, which focuses on the production at the Zeytinburnu Factory from a German perspective with German archive documents, aims to present a comparative perspective to the Turkish literature. In the preparation of the paper, Waldemar Pieper Pasha's estate preserved in the German Military Archive and the personal file of his aide Waldemar von Thomsen will be used.

Some of the questions that our paper aims to answer are as follows;

Who is Waldemar Pieper Pasha and what duties did he perform in the German Navy until he came to Istanbul?

How did Pieper Pasha describe the situation of the Zeytinburnu Factory?

To what extent was ammunition produced at the Zeytinburnu Factory?

How was the impact of the ammunition on the Dardanelles Front interpreted in the light of German archival documents?

Keywords: Waldemar Pieper Pasha, Ottoman Weapons Industry, Waldemar von Thomesen, Dardanelles Front, Zeytinburnu Factory.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

Alman Askerî Arşivi (BArch)

BArch-MA, MSG 2-12577.

BArch-MA, N 587.

Kitap ve Makaleler

Ersoy Zengin, Tophane-i Amire'den İmalat-ı Harbiye'ye Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii (1861-1923), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi 2015.

Ersoy Zengin, II. Meşrutiyet Döneminde (1908-1918) İmalat-ı Harbiye Fabrikalarında Silah ve Mühimmat Üretimi, Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 5, Sayı 9, s. 80-108.

Eyüp Durukan, Askeri Fabrikalar Tarihçesi, Askeri Fabrikalar Basımevi, Ankara 1940.

Jehude L. Wallach, Bir Askeri Yardımın Anatomisi Türkiye Prusya Askeri Heyetleri 1835-1919, Fahri Çeliker (Çev.), Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1985.

Önder Küçükerman ve Jülide Edirne Erdinç, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bir ağır sanayi bölgesi Zeytinburnu, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2021 İstanbul.

Veli Yılmaz, 1'nci Dünya Harbinde TürkAlman İttifakı ve Askeri Yardımları, Cem Ofset Matbaacılık Sanayii A. Ş. İstanbul 1993.

Osmanlı Harp Sanayiinin İki Önemli Unsuru: Kapsamlı Uzmanlık Alanları ve Esnek İstihdam Geleneği

Two Important Elements of the History of the Ottoman War Industry: Comprehensive Expertise Areas and Liberalism of Labour Recruitment

Rhoads Murphey

Öz

Osmanlı'nın yerli ve yabancı uzmanları istihdamı (âlimler, zanaatkârlar, esnaflar, mühendisler, ürün tasarımcıları ve mucitleri) ve onların harp pratiğinin değişiminde katalizör görevi gören rolleri. Sunum, on altıncı ve on yedinci yüzyıllardan göze çarpan örneklere odaklanacaktır. İsmi geçen şahıslar ve Osmanlı istihdam geleneğinden biliyoruz ki Osmanlı İmparatorluğu'ndaki emek hareketliliği, çok yönlü olmasının yanında hem batıdan doğuya hem de doğudan batıya yetenek transfer eden yörüngelere açıktı. Sunum, Osmanlı'nın emek istihdamı noktasındaki seçiciliği, eklektikliği ve enternasyolislizminin savaş pratiğinin değişimi ve askeri teknolojilerin yayılması için önemli bir vektör olarak nasıl hizmet ettiğini inceleyecektir. Ayrıca Osmanlı emek istihdamının Osmanlı askeri pratiğinde hibrit enerji kaynağı ve verimlilik faktörü olarak liberalizminin incelenmesi de amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Savaş Endüstrisi, Emek İstihdamı, , Emek Hareketliliği, Askeri Uzmaklık ve Teknoloji

Abstract

Ottoman recruitment of foreign and domestic experts (scholars, craftsmen, artisans, engineers, product designers and inventors) and their role as catalysts for innovation and change in the practice of warfare. The presentation will focus on some prominent examples from the sixteenth and seventeenth centuries. We know both from named individuals and from Ottoman recruitment practices in

general that labour mobility in the Ottoman empire was multi-directional and was open to trajectories that brought talent both from east to west [acem] and from west to east [efrenc]. The presentation will examine the ways in which Ottoman selectivity, eclecticism and internationalism in labour recruitment served as an important vector for change in the practice of warfare and for the spread of military technologies. We also intend to explore the liberalism of Ottoman labour recruitment as a source of hybrid vigour and a factor of efficiency in Ottoman military applications.

Keywords: Ottoman war insdustry, labour recruitment, labour mobility, military expertise and technology

Cumhuriyet Dönemi Havacılık Sanayii Kurulmasında İlk Özel Girişimler: Vecihi Hürkuş ve Nuri Demirağ'ın Uçak İmalatına Yönelik Faaliyetleri

The First Private Initiatives in the Establishment of the Aviation Industry in the Republican Era: Activities of Vecihi Hurkus and Nuri Demirag for Aircraft Manufacturing

Sabit ÇETİN

Öz

Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında Türkiye'de havacılık sanayisinin kurulmasında ilk özel teşebbüs girişimleri içerisinde bulunan Vecihi Hürkuş ve Nuri Demirağ'ın uçak imalatına yönelik faaliyetlerinin incelenmesi bu çalışmanın ana amacıdır. Çalışmanın birinci bölümünde Vecihi Hürkuş'un ikinci bölümde de Nuri Demirağ'ın uçak imalatına yönelik faaliyetleri ve bu süreçte yaşanan gelişmeler imkanlar ölçüsünde ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Vecihi Hürkuş kendi imal ettiği ilk uçağın, motoru ve bazı parçalarını 1923'te savaş ganimeti olarak alınan uçaklardan elde etmişti. Bu uçak Türkiye'de imal edilen ilk Türk uçağıdır. Vecihi K-IV adını verdiği bu uçak 1925 yılında uçuşunu yapmıştı. 1930 yılında Nuri Demirağ'ın desteği ile Kadıköy'de bir keresteci dükkanında Vecihi K-XIV uçağını imal etti. İlk uçuşunu 16 Eylül 1930'da Kadıköy Fikirtepe'de yaptı. Ancak uçağına uçabilirlik sertifikası Türkiye'de verilemediğinden bu izni Çekoslovakya'dan almıştı. Hürkuş'un bu faaliyetlerinde süreklilik sağlanamadı. Nuri Demirağ ise Uçak Mühendisi Selahattin Reşit Alan'la birlikte 1936 yılında uçak fabrikası kurulması çalışmalarına başlamıştı. Türk Hava Kurumu'ndan 24 uçak ve 65 adet planör siparişleri almıştı. Fabrikada 17 Eylül 1936 tarihinde faaliyetlere başlanmış ve Çekoslovak şirketinden uçak motoru tedariki için anlaşma yapılmıştı. Beşiktaş'ta Hayrettin İskelesi'nde modern bir tesis yapılmıştı. Bu tesis etüt atölyesi olarak kullanılmıştı. Burada Nu.D- 36 uçakları yapılmaya başlandı. Beşiktaş'taki tesisin yetersiz olduğunu görülünce Nuri Demirağ Yeşilköy'e yeni bir fabrikasını kurdu. 17 Ağustos 1941 tarihinde Yeşilköy Nuri Demirağ Tayyare Fabrikası ve Gök Okulu hizmete açıldı. Demirağ, bu arada THK için 12 adet

eğitim uçağı ve 65 tane de planör imalatını tamamlamıştı. THK planörleri almış fakat uçakların alınması teknik yetersizlikler mazeret gösterilerek kabul edilmişti. Demirağ, THK tarafından bu uçakların siparişlerinden vazgeçilmesi üzerine bu uçaklarla Gök Okulu'nu kurdu. 11 Ekim 1944'te ilk yerli yolcu uçağı olan ve motoru hariç diğer parçaları Beşiktaş'taki uçak fabrikasında Nu.D.38 isimli uçak imal edilmişti. Vecihi Hürkuş ve Nuri Demirağ'ın uçak imalatına yönelik faaliyetleri Türk havacılık sanayii tarihinde ilk özel girişimcilik çalışmaları olarak yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Havacılık Sanayii, Vecihi Hürkuş, Nuri Demirağ, Uçak, Türk Hava Kurumu

Abstract

The main purpose of this study is to examine the aircraft manufacturing activities of Vecihi Hurkus and Nuri Demirag, who were among the first private enterprise initiatives in the establishment of the aviation industry in Türkiye in the first years of the Republican Era. In the first part of the study, Vecihi Hurkus's and in the second part Nuri Demirag's activities in aircraft manufacturing and the developments in this process will be tried to be revealed to the extent possible. Vecihi Hurkus obtained the engine and some parts of the first airplane he produced from the planes taken as war booty in 1923. This aircraft is the first Turkish aircraft manufactured in Türkiye. This aircraft, which he named Vecihi K-IV, made its flight in 1925. In 1930, with the support of Nuri Demirag, he manufactured the Vecihi K-XIV aircraft in a lumber shop in Kadıköy. It made its first flight on September 16, 1930 in Kadıköy Fikirtepe. However, since the airworthiness certificate could not be given to his plane in Türkiye, he got this permission from Czechoslovakia. Continuity could not be achieved in these activities of Hurkus. Nuri Demirag, on the other hand, started to work on establishing an aircraft factory in 1936 with Aircraft Engineer Selahattin Resit Alan. It received orders for 24 aircraft and 65 gliders from the Turkish Aeronautical Association. Operations started at the factory on September 17, 1936 and an agreement was made for the supply of aircraft engines from the Czechoslovak company. A modern facility was built on Hayrettin Pier in Beşiktas. This facility was used as a study workshop. Nu.D-36 aircraft began to be built here. When it was seen that the facility in Beşiktaş was insufficient, Nuri Demirag established a new factory in Yeşilköy. On 17 August 1941, Yesilköy Nuri Demirag Airplane Factory and Sky School were put into service. Demirag, meanwhile, had completed the production of 12 training aircraft and 65 gliders for THK. THK bought the gliders, but the planes were not accepted due to technical inadequacies. Demirag established the Sky School with these planes after THK gave up the orders for these planes. On October 11, 1944, the first

domestic passenger aircraft, Nu.D.38, was manufactured at the aircraft factory in Beşiktas, except for the engine. The activities of Vecihi Hurkus and Nuri Demirag for aircraft manufacturing took their place as the first private entrepreneurship efforts in the history of the Turkish aviation industry.

Keywords: Turkish Aviation Industry, Vecihi Hürkuş, Nuri Demirağ, Aircraft, Turkish Aeronautical Association

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları:

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı

TBMM Tutanak Dergisi

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Kitap:

Atatürk'ün Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, Harita Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1982.

Deliorman, Necmettin, *Nuri Demirağ'ın Hayat ve Mücadeleleri*, Nu. D. Matbaası, İstanbul 1957.

Dervişoğlu, Mehmet Fatih, *Nuri Demirağ Türkiye'nin Havacılık Efsanesi*, 5. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Dikduran, Salim, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihinde Astsubaylar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

Fırtına, H.İbrahim, *Orgeneral Muzaffer Ergüder'in Havacılık Anıları (1922-1930)*, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 2009.

Gürer, Mehmet Gürbüz, *Vecihi Hürkuş "Göklerin Korkusuz Adamı",* 2. Baskı, Düz. Bahadır Gürer, TVHMD, İstanbul 2008.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Filo Tarihçeleri, Cilt V, Hava Basımevi, Ankara 2009.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Uçak Albümü (1911-2009), Hava Basımevi, Ankara 2009.

Hürkuş, Vecihi, *Bir Tayyarecinin Anıları*, Yayına Hazırlayanlar: Gönül Hürkuş Şarman ve Sevim Hürkuş Maxon,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

Hürkuş, Vecihi, *Havalarda 1915-1925*, Yayına Hazırlayanlar: Bahadır Gürer, Hakan Demirbağ, 1.Kitap, 3. Baskı, Şan ofset, İstanbul 2008.

Hürkuş, Vecihi, *Havalarda 1915-1925*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1942.

Kline, Stuart, *Türk Havacılık Kronolojisi*, A Chronicle of Turkish Aviation, HAVAŞ., İstanbul 2002.

Okar, Avni, *Türkiye'de Tayyarecilik (1910-1924)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Öngüner, Emir, *Bir Avcı Tayyaresi Yapmaya Karar Verdim, Nuri Demirağ'ın Almanya'da Kaybolan Uçağı*, 2. Basım, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2020.

Şehitoğlu, Yasin ve Kurt, Enes, *Türk Savunma Sanayii Tarihi (1834-2020),* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2021.

Şakir, Ziya, *Nuri Demirağ Kimdir?*, 2. Baskı, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2018.

Tayhani, İhsan, *Atatürk'ün Bağımsızlık Politikası ve Uçak Sanayii (1923-1950)*, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara.

Yavuz, İsmail, *Mustafa Kemal'in Uçakları Türkiye'nin Uçak İmalat Tarihi (1923-2012)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, İstanbul 2014.

Dergi Makalesi:

Bocutoğlu, Ersan ve Dinçaslan, Mehmet, "1925-1950 Döneminde Türk

Havacılık Endüstrisi ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Konjonktürün Türk Havacılık Endüstrisine Etkileri", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7, (Bahar 2014)

Şen, Gülaçtı, "Türk Havacılığında Girişimcilik Faaliyetleri: Türkiye'de Yerli Uçak Üretimi Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma", *Havacılık Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (Ağustos 2021).

Yalçınkaya, Akansel ve Yalçınkaya Adiloğlu, Leyla, "Nuri Demirağ'ın Bir Girişimci Olarak Ortaya Çıkışı, Yükselişi ve Düşüşü: Makro-Kurumsal Yaklaşım Bağlamında Tarihsel Bir İnceleme", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 18, Say: 38.

Yıldız, Arzu ve Kenaroğlu, Yüksel, "Havacılık Sanayimiz ve Unutulan Tarihi", *Mühendis ve Makina*, Cilt: 52, Sayı: 614, (2011)

Yılmazer, Bülent, "Türkiye'de Havacılık Sanayi 1923-1952 Dönemine Özlü Bir Bakış", *Mühendis ve Makine*, (Kasım 2021).

Yusufoğlu, Tuba Nedime ve Pilehvarian, Nuran Kara, "Beşiktaş Tayyare Fabrikası (1936-1943)", *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, (2017).

Yüksek Lisans / Doktora Tezleri:

Demirkazık, Hızır Türkkan, "Vecihi Hürkuş'un Hayatı ve Havacılık Faaliyetleri", Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.

Dinçaslan, Mehmet, "Türkiye'de Milli Burjuvazinin Girişimci Tipolojisi Olarak Nuri Demirağ ve Uçak Fabrikası Örnek Olayı", Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2012.

Taşkesen, Gökhan, "Türk Havacılık Tarihine Eleştirel Yaklaşım", İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya 2006.

Süreli Yayınlar

Tasvir-i Efkâr

Haber Gazetesi

Vakit Gazetesi

Yeni Sabah

Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın Osmanlı Harp Sanayiine Dair Eserleri

Ferik Ahmet Muhtar Pasha's Studies on the Ottoman War Industry

Sacit UĞUZ - Ahmet ÇAPARLAR

Öz

XIX. yüzyıl sonlarından itibaren şekillenmeye başlayan modern Osmanlı askerî tarih çalışmalarının öncülerinden biri Ferik Ahmed Muhtar Paşa'dır. Kaleme aldığı eserler, gerek Osmanlı harp tarihinin aydınlatılmasında ve gerekse harp sanayiinin modernleşmesinde önemli katkılar sunmuştur. Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın söz konusu çalışmaları; kendisinin kaleme aldığı telif eserlerin yanında, Batı dillerinden yaptığı tercümelerden oluşmaktadır. Eserlerinde Osmanlı harp sanayiini geçmişiyle beraber ele alan Ferik Ahmed Muhtar Paşa, aynı zamanda Batı dillerinden döneminin modern silah teknolojileri ile ilgili çalışmaları tercüme yoluyla literatüre kazandırmıştır. Çağdaşlarına nazaran çok bilinmeyen ve genellikle Gazi Ahmed Muhtar Paşa ile karıştırılan Ferik Ahmed Muhtar Paşa, modern askerî tarihçiliğimizin de öncüsü sayılmaktadır.

Bu çalışmada; Ahmed Muhtar Paşa'nın Osmanlı topçuluğu, ateşli silahlar, balistik ve dumansız barutlar gibi Osmanlı silah sanayiinin verimliliğini arttırmak için kaleme aldığı çalışmalar tanıtılacak ve muhtevaları hakkında kısaca bilgiler verilecektir. Osmanlı harp tarihini ele alan birçok eseri günümüz Türkçesine kazandırılan Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın harp sanayiiyle ilgili çalışmaları henüz fark edilememiş ya da yeterince araştırma konusu olmamıştır. Bu bağlamda Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın Osmanlı harp sanayiini ele aldığı çalışmalarına dikkat çekilerek literatüre yapmış olduğu katkılar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ferik Ahmed Muhtar Paşa, Osmanlı Silah Sanayii, Eslihâ, Balistik, Barut.

Abstract

Ferik Ahmed Muhtar Pasha is one of the pioneers of modern Ottoman military history studies, which began to take shape by the end of the 19th century. The works he wrote made important contributions to both the enlightenment of

the Ottoman military history and the modernization of the military industry. The works of Ferik Ahmed Muhtar Pasha consist of his own copyrighted works as well as translations from Western languages. Ferik Ahmed Muhtar Pasha, who deals with the Ottoman arms industry together with its past in his works, also brought the studies on modern weapon technologies of his period from Western languages to the literature through translation. Ferik Ahmed Muhtar Pasha, unknown to his contemporaries and often confused with Gazi Ahmed Muhtar Pasha, is considered the pioneer of our modern military historiography.

In this study; The works written by Ahmed Muhtar Pasha to increase the efficiency of the Ottoman arms industry, such as Ottoman artillery, firearms, ballistics and smokeless gunpowder, will be introduced and brief information will be given about their contents. The works of Ferik Ahmed Muhtar Pasha, whose many works dealing with the history of Ottoman warfare have been translated into contemporary Turkish, have not been noticed yet or have not been the subject of sufficient research. In this context, by drawing attention to Ferik Ahmed Muhtar Pasha's studies on the Ottoman arms industry, his contributions to the literature were tried to be revealed.

Keywords: Ferik Ahmed Muhtar Pasha, Ottoman military industry, weaponry, ballistics, gunpowder.

Kaynakça / Bibliograpy

[Yazar Yok], “Ahmed Muhtar Bey Efendi”, *Malûmât,* No. 61 (12 B 1314/ 17 Aralık 1896), ss. 265.

A. Philippron, *Fenn-i Remy Dair Malûmât-ı Esâsiyye Yahud Mülahhas Balistik*, (Mütercim: Ahmed Muhtar), Daire-i Askeriye Matbaası, İstanbul 1308.

Ahmed Muhtar Paşa, *Bahriyede Zafer Rehberi (Rehber-i Muzafferiyat-ı Bahriyye)*, (Yay. Haz. Ali Fuat Örenç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

Ahmed Muhtar Paşa*, Sen Gotar'da Osmanlı Ordusu*, (Yay. Haz. Raif Karadağ), Emre Yayınları, İstanbul 2005.

Ahmed Muhtar, *Ahvâlnâme-i müellefât-ı Askeriyye-i Osmaniyye: Ahvâlnâme-i Müellefât-ı Topçuyân*, Tahir Bey Matbaası, İstanbul 1316.

Ahmed Muhtar, *Devr-i Hazırda Osmanlı Topçuları*, Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Şâhâne Matbaası, İstanbul 1315.

Ahmed Muhtar, *Fenn-i Remy Yahud Balistik. Dahili Balistik*, Mekteb-i Fünûn-u Harbiye Matbaası, İstanbul 1307.

Ahmed Muhtar, *Fenn-i Remy Yahud Balistik. Harici Balistik Envaından Nazarî Balistik,* Mekteb-i Fünûn-u Harbiye Matbaası, Cild-i Sânî, İstanbul 1308.

Ahmed Muhtar, *Külliyât-ı Fenn-i* Eslihâ, Cild-i Sânî, Karabet Matbaası, İstanbul 1321.

Ahmed Muhtar, *Muhteriât-ı Cediden Çapı Büyük Seri Ateşli Toplar*, Mekteb-i Fünûn-u Harbiye Matbaası, İstanbul 1309.

Ahmet Muhtar Paşa*, İstanbul'un Fethi 1453*, (Yay. Haz. Yakamoz Yayınları), İstanbul 2012.

ÇAPARLAR, Eda, *Ferîk Ahmed Muhtar Paşa'nın Malûmât Dergisi'ndeki Yazılarının Harp Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay 2019.

ÇORUHLU, Tülin, "Ahmed Muhtar Paşa, Ferîk", *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)*, C. 2, İstanbul 1989, ss. 106-108.

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Feth-i Celîl-i Kostantıniyye*, Bedir Yayınları, İstanbul 1994.

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Kırım Harbi'nde Silistre Müdafaası 1853-54 Tuna Seferi,* (Yay. Haz. Gültekin Yıldız-Fatih Tetik), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Muhârebât-ı Meşhûre-i Osmaniyye Albümü (Meşhûr Osmanlı Muhârebeleri Albümü)*, (Bugünkü dile çeviren: Öğ. Alb. Kemal Yılmaz), Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1971.

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Türkiye Devleti'nin En Mühim ve Meşhûr Esfârından Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muâhedesi -Vakitsiz Seferin İbret ve İntibâh Dersleri-,* (Yay. Haz. Ahmet Çaparlar-Eda Çaparlar-Yahya Avcı), C. I-II, Kitabevi, İstanbul 2019.

Hasan Tahsin-Ahmed Muhtar, *Dumansız Barutlar*, Matbaa-i Askeriyye, İstanbul 1310.

KOÇU, Reşat Ekrem, "Ahmed Muhtar Paşa", İstanbul Ansiklopedisi, Tan Matbaası, C.1, İstanbul 1958, ss. 397-398.

UĞUZ, Sacit-ÇAPARLAR, Eda, "Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın Malûmat Dergisi'nde Yayımlanan Harp Tarihi ve Savunma Sanayiine Dair Yazıları", *KAÜSBED (Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi)*, Ek Sayı 2 (2019), ss. 337-359.

Von der Neuman, *Külliyât-ı Fenn-i Eslihâ*, (Mütercim: Ahmed Muhtar-Şevki), Karakin Bağdadliyan Matbaası, İstanbul 1321.

Fransız Askerî Ataşesi'nin Raporlarına Göre I. Dünya Savaşı'na Doğru Osmanlı Askerî Endüstrisinin Durumu ve Orduyu Güçlendirme Çabaları (1913-1914)

The Situation of the Ottoman Military Industry and Efforts to Strengthen the Army Just Before World War I According to the Reports of the French Military Attaché (1913-1914)

Salih TUNÇ

Öz

II. Meşrutiyet'in 23 Temmuz 1908'de ilân edilmesinden sonra Jön Türkler'in başlıca hedeflerinden biri ordu ve donanmada köklü bir reform ve yeni bir düzenlemeyi gerçekleştirmekti. Ordu ve Donanmada yapılacak radikal bir reorganizasyon her iki unsurun kuvvet ve manevra kabiliyetinde daha etkin olmasını sağlayacağı gibi, subay kadrosu üzerinde de önemli bir dizi değişiklikleri de beraberinde getireceği açıktır. Meşrutiyetin yeniden ilanından sonra Erkan-ı Harbiyeyi Umumiye Reisliği'ne getirilmiş bulunan Ahmet İzzet Paşa, ordunun modernizasyonu konusunda yeni bir adım attı. Esasen Ahmet İzzet Paşa'nın Almanya'dan tanıdığı ve aynı zamanda İstanbul'da uzun bir görev geçmişi olan von der Goltz Paşa'nın, 31 Mart Olayları'ndan sonra yeniden davet edilmesinde karar kılındı. Goltz Paşa Türkiye'de Ekim 1909'dan Ocak 1910'a kadar yaklaşık 4 ay süreyle kalmıştır. Bu sürede manevra ve talimlere katılmış, Paşa'nın fikirleri mümkün olduğunca hayata geçirilmeye çalışılmışsa da, Balkan Savaşları'nın sonuçları bilinmektedir. Balkan Savaşları, dönemin komuta kadrosunda ordu ve donanmanın ivedilikle etkin bir şekilde geliştirilip güçlendirilmesi gerektiği gerçeğini açık bir şekilde ortaya koyar. Gerçekte uzun bir süreden beri ordu ve donanmanın modernizasyonu amacıyla yürütülen çabalar olmakla birlikte, Balkan Savaşları, durumun aciliyetini açık bir şekilde ortaya koymuş vaziyettedir. Nitekim bu yönde gösterilen çaba ve gayretler dönemin askeri raporlarında da detaylı bir şekilde işlenmiş görünmektedir.

Uzun bir süreden beri İstanbul'da görev yapan Fransız Askeri Ataşesi Yarbay Maucorps Osmanlı askeri ve siyasi çevrelerindeki gelişmeleri yakından

takip eden bir subaydır. Raporlarından anlaşıldığına göre Yarbay Maucorps, İstanbul'da herhangi bir gelişmeyle ilgili alınmış bir karar ya da kararlarlar hakkında, askeri çevrelerin görüş ve düşüncelerini değerlendirip; Osmanlı subaylarının düşündükleriyle ilgili fikir alışverişine önem vererek gözlemlerini raporlarına detaylı bir şekilde yansıtmaktadır. Bu bakımdan Yarbay Maucorps Savaş yaklaşırken Ordu ve donanmanın geliştirilip güçlendirilmesine ilişkin atılmış bütün adımları raporlarında konu edinmiştir. Özellikle "Osmanlı askeri endüstrisi" başlığı altındaki değerlendirmeleri, 1913'ten itibaren "donanmaya" ilişkin çalışmalardan "cephane ve at ihtiyacına" kadar olan bütün çaba ve gayretler ile bunların teknik özellikleri raporlara yansıtılmıştır.

Bu tebliğde Fransız askeri ataşesinin raporlarına yansıyan bilgilerden hareketle, Savaş yaklaşırken Osmanlı ordusunun endüstriel durumu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ordu ve donanma- modernizasyon - Osmanlı Devleti-Fransa - Yarbay Maucorps (lieutenant Colonel)

Abstract

After the proclamation of the Second Constitutional Monarchy on 23 July 1908, one of the main goals of the Young Turks was to carry out a radical reform and a new arrangement in the army and navy. A radical reorganization of the Army and Navy would enable both elements to be more effective in strength and maneuverability. In addition, it is clear that it would bring along a series of significant changes on the officer cadre. Ahmet İzzet Pasha, who was appointed as the Chief of the General Staff after the re-declaration of the Constitutional Monarchy, took a new step in the modernization of the army. In fact, a decison was to invite von der Goltz Pasha was taken, who was known by Ahmet Izzet Pasha from Germany and who also had a long tenure in Istanbul, to be invited again after the 31 March Incidents. Goltz Pasha stayed in Turkey for about 4 months, from October 1909 to January 1910. During this time, he participated in maneuvers and drills. Although Pasha's ideas were tried to be implemented as much as possible, the results of the Balkan Wars are well known. The Balkan Wars clearly revealed that the Ottoman army and navy needed to be effectively developed and strengthened in the command staff of the period. Although in reality there had been efforts for the modernization of the army and navy for a long time, the Balkan Wars clearly demonstrated the urgency of the situation. As a matter of fact, the efforts in this direction seem to have been handled in detail in the military reports of the period.

French Military Attaché Lieutenant Colonel Maucorps had been working in Istanbul for a long time. He was an officer who closely followed the developments in the Ottoman military and political circles. As it is understood from his reports,

Lieutenant Colonel Maucorps evaluated the views and thoughts of the military circles about a decision or decisions taken regarding any development in Istanbul, and reflected his observations in his reports in detail, giving importance to the exchange of ideas about what the Ottoman officers thought. In this respect, Lieutenant Colonel Maucorps covered all the steps taken to develop and strengthen the army and navy while the war was approaching. Especially in his evaluations under the title of "Ottoman military industry", all the efforts and efforts from 1913 on "the navy" to the "need for ammunition and horses" and their technical characteristics were recorded.

In this paper, based on the information reflected in the reports of the French military attaché, the industrial situation of the Ottoman army as the war was approaching is evaluated.

Keywords: Army and navy - modernization - Ottoman State - France - Lieutenant Colonel Maucorps

Kaynakça / Bibliograpy

-Château de Vincennes, Etat- Major de l'Armée de Terre / Service Historique de la Défence (SHD) Paris.

- Les Archives du Ministère des Affaires Étrangères (AMAE). La Courneuve Paris.

Asya Hunlarının Tarihinde Demir Madenin Önemi ve Örnekleri

The Importance and Examples of Iron Mines in the History of the Asian Huns

Selcen ÖZYURT ULUTAŞ

Öz

Asya Hun İmparatorluğu'nun tarihi dünyadaki diğer büyük halklar, devletler kadar ilgi çekici ve karmaşıktır. Ancak Batılı bilim insanları uzun yıllar akademik çalışmalarında Hun Türklerinin barbar ve göçebe olduklarını iddia ettiler. Asya Hun Türklerinin göçebe olduklarını savunanlara göre devlet kurmaktan aciz olan söz konusu topluluklar başıboş dolaşmakta ve hayatlarını yağma ile devam ettirmektedirler. Kaba kuvvetleri ve acımasızlıkları ile komşularını yıldırmaktan öteye gitmeyen tavırları sayesinde de varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Fakat özellikle yapılan arkeolojik buluntuların gerçekçi bilimsel tahlili, batı dünyasının tahkir edici, basitleştirici yorumları kesin bir dille çürüttü. Kurganlardan elde edilen eşyalar ve bedenler Türklerin çok erken devirlerden itibaren metalürji, tıp, tekstil, ziraat gibi hayati alanlarda oldukça ileri bir merhalede olduklarını ispat etti. Hususen askeri ve dolayısıyla siyasi başarılarının barbarlık olmayıp, komşularına nazaran sahip oldukları teknolojik üstünlükler olması konumuz için oldukça önemlidir. Söz konusu üstünlüğün en önemli vesilesi ise Demiri işleme becerileri olduğu artık bilimsel bir hakikattir. Zira demir madenini işlemelerindeki maharetleri sayesinde yeni silahlar geliştiren olanları ise daha profesyonel, işlevsel hale getirmişlerdir.

Bu çalışmada ilk önce I.el kaynaklar ve araştırma eserlerden istifade edilerek Hun Türklerinin Demir madenini işleme tarih, bilgi ve becerileri üzerinde durulacaktır. Akabinde demirden mamul ettikleri aletlerin ve silahların etkilerine değinilecektir. Çalışmada ve sunumda günümüzde Rusya'nın St. Petersburg şehrindeki Ermitaj Müzesinde sergilenen arkeolojik buluntular gösterilerek detaylı izahlar yapılacaktır. Özellikle bizzat görüntülediğim Pazırık buluntuları tafsilatıyla takdim edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Asya Hun, Pazırık Kurganı, Demir Madeni.

Abstract

The history of the Asian Hun Empire is as interesting and complex as any other great publics or state in the world. However, Western scientists have claimed in their academic studies for many years that the Hun Turks were barbaric and nomadic. According to those who argue that the Asian Hun Turks are nomadic, the communities in question, who are incapable of establishing a state, idle wander and continue their lives by plundering. They have continued their existence thanks to their brute force, ruthlessness and their attitude that does not go beyond intimidating their neighbors.

However, the realistic scientific analysis of the archaeological finds, in particular, refuted the insulting and simplistic interpretations of the western world. The objects and bodies obtained from the kurgans proved that the Turks were at a very advanced stage in vital fields such as metallurgy, medicine, textile and agriculture from very early times. In particular, it is very important for our subject that their military and therefore political achievements are not barbarism, but their technological superiority over their neighbors. It is now a scientific fact that the most important reason for this superiority is the ability to process iron. Thanks to their skill in processing iron ore, they made developed new weapons more professional and functional.

In this study, firstly, the history, knowledge and skills of the Hun Turks will be focused on iron ore processing by making use of primary sources and research works. Afterwards, the effects of tools and weapons made of iron will be mentioned. In the study and presentation, Russia's St. Detailed explanations will be given by showing the archaeological finds exhibited in the Hermitage Museum in St. Petersburg. In particular, the Pazirik finds that I personally viewed will be presented in detail.

Keywords: Asian Hun, Pazyryk Burials, Iron Mine

Kaynakça / Bibliograpy

Kişisel Arşivimden Pazırık Kuraganı fotoğrafları.

BARFIELD, Thomas J. Thomas J. Barfield; "The Hsiung-nu Imperial Confederacy, Organization and Foreign Policy", *The Journal of Asian Studies*, C. XLI, S. 1, Kasım 1981, s.45-61.

BAUERMANN, Hilary. *A Treatise on the Metallurgy of Iron*, Virtue and Co., London 1868.

BUNCH, Bryan ve HELLEMANS, Alexander. *The History of Science and Technology*, Houghton Mifflin Company, New York, 2004.

BUNKER, Emma C. vd. *Nomadic Art of the Eastern Eurasian Steppes*, Yale University Press, New York 2002.

CHILDE, Vere Gordon. *The Story of Tools*, Cobbett Publishing Co. Ltd., Londra 1944.

COLLINOS-TENTHOREY, N. "Ön-Asya'da Demir", Ülkü, S. 63, Ankara 1938, s.264-270.

COSMO, Nicolo Di. "Ancient Inner Asian Nomads: Their Economic Basis and Its Significance in Chinese History", *The Journal of Asian Studies*, C. LIII, S. 4, Kasım 1994, s.1092-1126.

COSMO, Nicolo Di. *Ancient China and Its Enemies*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.

ECSEDY, Hilda. "Trade and War Relations Between The Turks And China in the Second Half of the 6th Century", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, C. XXI, S. 2, 1968, s.131-180.

ERGİNSOY, Ülker. "Türk Maden Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Haz: Nejat Diyarbekirli vd., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1993, s.344-361.

FORBES, Robert James. *Metallurgy in Antiquity*, Brill, Leiden 1950.

GELEGDORJ, Eregzen, vd. ”Transitions in Cast Iron Technology of the Nomads in Mongolia”, *Journal of Archaeological Science*, S. 34, 2007, s.1187-1196.

GOLOMSHTOK, Eugene A. ve GRİAZNOV, M. P. “The Pazirik Burial of Altai”, *American Journal of Archaeology*, C. XXXVII, S. 1, Ocak-Mart 1933, s.30-45.

HUMMEL, R.E. *Understanding Materials Science*, Springer, New York 2004.

ISHJAMTS, N. “Nomads in Eastern Central Asia”, *History of Civilizations of Central Asia*, C. II, Ed: János Harmatta, UNESCO Publishing, Paris 1996, s.151-170.

JETTMAR, Karl. “Metallurgy in Early Steppes”, *Artibus Asiae,* C. XXXIII, S. 1/2, 1971, s.5-16.

MARTYNOVA, Galina S. “The Beginning of the Hunnic Epoch in South Siberia”, *Arctic Anthropology*, C. XXV, S. 2, 1988, s.61-83.

SCHOFF, Wilfred H. “The Eastern Iron Trade of the Roman Empire”, *Journal of the American Oriental Society*, C. XXXV, 1915, s.224-239.

SEVILLANO-LOPEZ, David ve GONZALES, F. Javier. “Mining and Minerals Trade on the Silk Road to the Ancient Literary Sources 2 BC to 10 AD Centuries”, *History of Research in Mineral Resources*, S. 13, Madrid 2011, s.43-60.

ZINIAKOV, Nikolai M. “Ferrous Metallurgy and Blacksmith Production of the Altay Turks in the Sixth to Tenth Centuries A.D.”, *Arctic Anthropology,* C. XXV, S. 2, Wisconsin 1988, s.84-100.

XVI. Yüzyılda Venedik Kaynaklarında Osmanlı Donanması ve Tersane

Ottoman Navy and Shipyard in Sixteenth Century According to Venetian Sources

Serap MUMCU GERONAZZO

Bahtınur ADIYEKE - Nafiye Nihan YILDIZ

Öz

Venedik kaynaklarında sadece Osmanlı Devleti'nin büyük kumandanları ve amiralleri hakkında değil, aynı zamanda devletin sahip olduğu donanma, cephane, askerler ve küçük rütbeli kaptanlar hakkında da oldukça ayrıntılı ve dikkatli tutulmuş verilere sıklıkla rastlanmaktadır. İstanbul'da bulunan baylosun askeri tersane, inşa halinde olan, demirlemiş yahud da tamirdeki gemiler, donanmanın sahip olduğu insan işgücü ve cephane hakkında elde ettiği her türde bilgi Venedik'te önemli kabul ediliyordu. Ayrıca İstanbul'da ve civar şehirlerdeki diğer tersanelerde görev alan personel, gemi, deniz seferleri sırasında kullanılacak rotalar ve deniz tekniğinde geliştirmiş oldukları her hangi bir yenilik hakkında da bilgi edinmeye çalışıyorlardı.

II.Mehmed'in saltanatı sırasında, İstanbul'un fethinden önce ve sonra başkenti denizden gelecek saldırılardan korumak için kaleler inşa edilmişti. 1452 ila 1456 yılları arasında Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında, Kilitbahir ve Çimenlik inşa edilirken, Komutan Hamza bey, Venediklilere ait olan ve daha sonra II.Mehmed'in emriyle tamamen yenilenen boğazın karşı tarafında bulunan Bozcaada kalesini ele geçirmişti. Buna rağmen padişah, Akdeniz ve Balkanlar üzerindeki hakimiyetin iki anahtarı olan Rodos'u veya Belgrad'ı fethedemedi.

Tersane, Avrupa'nın sadece bir kara ordusuyla fethedilemeyeceğinin artık farkında olan I. Selim döneminde genişletilmiş ve ayrıca 1515 yılında, daha sonraki dönemlerde Osmanlı filosunun ana üssü haline gelecek olan İstanbul tersanesinin inşasına başlanmıştı. O sıralarda Afrika'nın kuzey kıyılarını fethetmek isteyen I. Selim, Mısır Memlüklü Devleti üzerine bir sefere çıkmış ve bu seferden fetihle dönmüştü. Bu sefer sırasında özgürce hareket edebilmek için Venedik ile barış yoluna giden Sultan Selim sayesinde İmparatorluk Doğu Akdeniz'deki en büyük denizgücü haline gelmişti.

Bu çalışmada Venedik kaynakları göz ününde bulundurularak Osmanlı donanması, tersanesi, gemi teknelojileri, silahlanması, Osmanlı kaptanları, denizcilik sistemleri üzerinde burulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Osmanlı Donanması, Tersane, Arsenal, Venedik, Venedik baylosu, baylos, balyos, Venedikliler, Osmanlı gemileri, Osmanlı gemi teknolojisi

Abstract

In Venetian sources, a special attention emerges for the fleet, armaments, soldiers and minor captains rather than for commanders and great admirals. In Venice, every type of information that the bailiff could provide on the military arsenal, on ships under construction, on those moored or under repair, on their armament and on the number of men and guns that they could embark was considered fundamental. We also sought information on the personnel of the various shipyards scattered around the city of Constantinople and elsewhere, on the commanders of the ships, on the material used, on the planned routes, and on any innovations in naval technique.

During the sultanate of Mehmed II, before and after the conquest of Constantinople, fortresses were erected to protect the capital from attacks from the sea. Between 1452 and 1456 Kilitbahir and Çimenlik were built on the Anatolian bank of the Dardanelles, while the commander Hamza bey captured the fort of Bozcaada, located on the opposite side of the strait, which belonged to the Venetians and which was then completely renovated, again at the behest of Mehmed II. Despite this, the sultan was unable to conquer either Rhodes or Belgrade, the two keys to domination over the Mediterranean and the Balkans.

The main arsenal was enlarged under the reign of Selim I, who was now aware that Europe could not be conquered with just a land army. Thus in 1515 he began the construction of the arsenal of Constantinople, which became the main base of the Ottoman fleet. At that time Selim I, who wanted to undertake the conquest of the northern shore of Africa, attacked and conquered the kingdom of the Mamluks of Egypt. Engaged in this enterprise, he decided to reach a peace agreement with Venice that would leave his hands free in Africa. Thanks to the will of this sultan, the Empire became the major naval power in the eastern Mediterranean.

In this study, considering the Venetian sources, the Ottoman navy, shipyard, ship technology, armament, Ottoman captains, maritime systems will be discussed.

Keywords: Ottoman Empire, Ottoman Navy, Shipyard, Arsenal, Venice, Venetian sledgehammer, sledgehammer, sledgehammer, Venetians, Ottoman ships, Ottoman ship technology

Kaynakça / Bibliograpy

Archivio di Stato di Venezia (Venedik Devlet Arşivi)

ASVe, *Capi del Consiglio di Dieci, Lettere ambasciatori,* b. 1, (Alessandro Contarini, Giacomo da Canal, Pietro Zen, Stefano Tiepolo, Alessandro Badoer).

ASVe, *Capi del Consiglio di Dieci, Lettere ambasciatori,* b. 2, (Domenico Trevisan, Alvise Renier, Marino Cavalli).

ASVe, *Consiglio di Dieci, Segreti,* reg. 4.

ASVe, *Notai di Candia Francesco Avonal I.*

ASVe, *Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli,* reg. 3 e 3bis. (Stefano Tiepolo).

ASVe, *Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli,* reg. 3. (Stefano Tiepolo).

ASVe, *Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli,* reg. 3bis. (Alessandro Contarini).

ASVe, *Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli,* reg. 4. (Alessandro Contarini).

ASVe, *Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli,* reg. 5. (Bernardo Navagero).

ASVe, *Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli,* reg. 6. (Giacomo Contarini).

ASVe, *Secreta, Deliberazioni, Costantinopoli,* (1556-1559), reg. 1

ASVe, *Secreta, Deliberazioni, Costantinopoli,* (1560-1564), reg. 2

ASVe, *Senato Deliberazioni Comuni,* reg. 11.

ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori,* 1 (Copia) Costantinopoli. (Domenico Trevisan, Antonio Erizzo, Antonio Barbarigo).

ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori,* 2 (Copia) Costantinopoli. (Marino Cavalli).

ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori,* 3 (Copia) Costantinopoli. (Girolamo Ferro, Andrea Dandolo, Daniele Barbarigo)

ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori,* 4 (Copia) Costantinopoli. (Daniele Barbarigo).

ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori,* 6 (Copia) Costantinopoli. (Vettore Bragadin).

ASVe, *Senato Dispacci Costantinopoli Rubricario d.1* (Girolamo Ferro, Daniele Barbarigo, Antonio Barbarigo, Marino Cavalli).

ASVe, *Senato Dispacci Costantinopoli,* f. 1. (Vettore Bragadin, Giacomo Soranzo)

ASVe, *Senato Dispacci Costantinopoli,* f. 1-A.

ASVe, *Senato Dispacci Costantinopoli,* f. 2-B. (Antonio Barbarigo, Marino Cavalli, Girolamo Ferro).

ASVe, *Senato Dispacci Costantinopoli,* f. 3-C. (Daniele Barbarigo).

ASVe, *Senato Mar,* reg. 23.

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 60.

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 61.

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 62.

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 63

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 65.

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 66.

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 67

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete*, reg. 68.

ASVe, *Senato, Deliberazioni Secrete,* reg. 69.

Türk Harp Sanayi Tarihi Araştırmalarında Süreli Yayınların Kullanımı ve Örnek Yayın Olarak "Askeri Fabrikalar Mecmuası"

The Use of Periodicals in Turkish War Industry History Research and "Askeri Fabrikalar Magazine" as an Example Publication

Ahmet ÖZCAN - Seren ÇELEBİ

Öz

Süreli yayınlar tarih araştırmaları için arşiv dışı kaynaklar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle belirli konulara odaklanmış veya mesleki nitelikli dergiler, tarih araştırmalarında daha çevrede görünen konular için dikkat çeken kaynaklardır. Bilhassa askeri tarihi araştırmalarında arşivlerde yaşanılan kaynaklara ulaşım sıkıntısının bir benzeri, süreli yayın koleksiyonlarına ulaşım konusunda da yaşanmaktadır. Yeni harfli dergilere nispetle sınırlı çeşitliliğe sahip Osmanlıca süreli yayınlar konusundaki kataloglar ve dijitalleştirme araştırmacılara kolaylık sunmuştur. Benzer durumun yeni harfli süreli yayınlar söz konusu olduğunda geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Birçoğunun uzun zaman önce yayın hayatına son vermiş olmaları ve bütün sayılarını içeren koleksiyonlarının zor bulunuşu onları tozlu raflarda sessizce keşfedilmeyi bekleyen kaynaklara dönüştürmüştür. 1864 yılından itibaren yayın hayatında görünmeye başlayan birçok askeri süreli yayın bulunmaktadır. Bunların zaman içinde bütün askeri sınıfları ilgilendiren çeşitlilikte sayıları artmıştır. Bu sempozyumun esas konusu olan Türk Harp Sanayi Tarihi araştırmalarının akademik düzeyde oldukça yeni olduğu bunların da geçmişteki daha amatör görünen çalışmalar da dikkate alındığında daha çok havacılıkla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bildiride Türk Harp Sanayi Tarihinin kaynaklarında olan süreli yayınlara dikkat çekmeyi ve bunların arasından örnek olarak Askeri Fabrikalar Mecmuası adlı pek bilinmeyen bir dergiyi araştırmacılara tanıtmak amaçlanmıştır. 1-53.sayılarını tespit edebildiğimiz Askeri Fabrikalar Mecmuası ilgili alanın süreli yayın olarak temel kaynaklarındandır. Çalışmamız kaynak olarak ilgili süreli yayınlar ve mecmuanın genel özellikleri, içeriği, yazarları ve ele alınan konular üzerine kurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süreli Yayın, Sanayi, Fabrika, Askeri.

Abstract

Periodicals occupy an important place among non-archival sources for historical research. Particularly focused on specific topics or vocational journals are remarkable sources for topics that are more visible in historical studies. Particularly in military history researches similar to the problem of accessing the sources experienced in the archives ıt is also experienced in terms of access to periodical collections. Catalogs and digitalization of periodicals in Ottoman Turkish, which had a limited variety compared to journals with new letters, provided convenience to researchers. We cannot say that a similar situation is valid for periodicals with new letters. The fact that many of them ceased publication long ago and It is difficult to find collections containing all the numbers turned them into resources quietly waiting to be discovered on dusty shelves. There are many military periodicals that have started to appear in the publishing life since 1864. Over time, their number has increased in a variety that concerns all military classes.

The Turkish War Industry History research, which is the main subject of this symposium, is quite new at the academic level, and it is understood that these are more related to aviation when the more amateur-looking studies in the past are taken into account. In this paper, it is aimed to draw attention to the periodicals, which are the sources of the Turkish War Industry History, and to introduce an unknown journal called Military Fabrikalar Mecmuası, as an example, to researchers. Military Factories Magazine, whose numbers 1-53 can be determined, is one of the main sources of the related field as a periodical. Our study will be based on the general characteristics, content, authors and topics of the related periodicals and magazine as a source.

Keywords: Periodicals, Industry, Factory, Military.

Kaynakça / Bibliograpy

Askeri ve harp sanayi ile ilgili olabilecek süreli yayınlar,

Askeri Fabrikalar Mecmuasının 1-53 sayıları, (1 Şubat 1933-1 Haziran 1937)

“Tuzla Jeep”in Türk Savunma Sanayii Tarihindeki Yeri

The Case of Tuzla Jeep in the History of Turkish Defense Industry

Serhat GÜVENÇ

Öz

Günümüzde Türkiye Avrupa’nın sayıyı otomobil üreticilerinden biridir. Yıllık araç üretim ve dışsatım sayıları milyonlar mertebesine ulaşmıştır. Türk otomobil sanayinin bugünkü etkileyici durumu bir bakıma Soğuk Savaş’ta askeri ihtiyaçlar nedeniyle atılan mütevazı temellerini gölgelemektedir. 1950’lerin ortasında bir özel şirket, Türkiye’de Jeep montajı işine girmiştir. Bu araç hem askeri hem de sivil askeri kullanıma uygun olduğu için, başlangıçta ticari olarak pek de karlı gözükmeyen girişim stratejik ve askeri gerekçelerle hayata geçirilmiştir. Tuzla’da kurulan bu montaj tesisi Türkiye’de uzun yıllar Jeep markasıyla özleştirilmiştir. Bu tesisteki montaj hatlarından çıkan araçlar “Tuzla Jeep” adıyla Türkiye yollarında askeri ve sivil amaçlar için kullanılmıştır. Bir özel şirket olarak girişim başarısızlıkla sonuçlansa da Tuzla Jeep’ler neredeyse 50 yıl süreyle TSK’na hizmet vermiştir. 19702lerde kamulaştırılan tesis daha sonra 1013. Ordudonatım Ana Tamir Fabrikası olarak montaj faaliyetlerine devam etmiştir. 1980’li yıllarda Jeep montaj tecrübesinden yararlanarak T ve GT modeli arazi araçları yine bu fabrika tarafından tasarlanıp üretilmiştir. Bu çalışmada Tuzla Jeep tesisinin Türk savunma sanayiindeki yeri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan askeri yardımı, otomotiv sanayi, Soğuk Savaş ekonomisi, askeri fabrikalar

Abstract

Turkey has become one of the top automobile producting nations in Europe with its automobile exports measured in millions of units annually. Current state of the Turkish automobile industry conceals it modest origins which can be traced back the early Cold War years. In the 1950s, a private company ventured into the business of assembling Willys Jeeps in Turkey. The Cold War military requirements facilitated and even justified laying the foundations of an automobile industry in Turkey as Willys Jeep was suitable for both military and civilian uses.

This assembly plant was long identified with the Jeep brand in Turkey, and its products were (and still are) affectionately known as 'Tuzla Jeep.' Although the Jeep assembly experience in Turkey ended in failure, its products remained in service with the Turkish Army nearly for 50 years. Considering recently revived debate around idea of an indigenous automobile design and brand for Turkey, it may be worth revisiting the Cold War origins of the industry.

Keywords: US military aid, automobile industry, Cold War economics, Turkish military

Kaynakça / Bibliograpy

NARA NND984094, RG330/64A-3501/105, Turkey 0001.091.3 (1962).

Serhat Güvenç, "ABD Askeri Yardımı ve Türk Ordusunun Dönüşümü: 1942-1960," *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Der. Evren Balta Paker ve İsmet Akça, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010) içinde ss. 255-284.

Herbert R. Rifkind, *The Jeep: Its Development and Procurement under the Quartermaster Corps, 1940-1943*, tıpkıbasım (London: ISO-GALAGO, 1988).

[Bali Yazıcı], *Türk Zırhlı Birlikler Tarihi*, (Ankara: Zırhlı Birlikler Okulu Matbaası, 1961).

Gül İnanç Barkay, *ABD Diplomasisinde Türkiye: 1940-1943*, (İstanbul: Büke Yayınları, 2001).

"'Cip' Otomobilleri: Dünyanın En Faideli Küçük Otomobili Dünyayı Dolaşıyor," *Cephe*, (Şubat 1943) İkinci Nüshası, Sayı 4, ss. 9-10.

"Türkiye için Harp Malzemesi," *Cephe*, (Nisan 1943) Birinci Nüshası, Sayı 7, s. 9.

BCA 52.344.20, "Kamyon Tahsisi" (24 Ağustos 1945).

NARA NND964322, RG334/250/1, JAMMAT Monthly Progress Report, (Aralık 1952).

Clay Gowran, “Turkey’s Prime Need: Railways and Good Roads,” *Chicago Tribune*, 19 Haziran 1947.

George McGhee, *ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu*, çev. Belkıs Çorakçı, (Ankara: Bilgi Yayınevi).

Burhan Oğuz, *Yaşadıklarım Dinlediklerim: Tarihi ve Toplumsal Anılar*, (İstanbul: Simurg Yayınları, 2000): 276

Yılmaz Çetiner, *Otomotiv Sanayii Nasıl Kuruldu: Otomobilin Öyküsü*, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996).

“Willys Gets Turkish Order,” *New York Times* (31 Ağustos 1949)

“Willys Overland Working on 1.355.757 Order for Turkey” *The Wall Street Journal* (31 Ağustos 1949).

NARA NND964322, RG334/250/6, 320T Turk Military, (17 Aralık 1954).

İran Seferlerinde (1731) Revan'a Nakledilen Topların Harp Sanayiindeki Önemi

Importance of Cannons Transported to Revan in the Persian Campaigns (1731) in the War Industry

Temel ÖZTÜRK

Öz

Barutun icadından sonra top, savaş meydanlarının en etkili silahı haline geldi. Haliyle meydan muharebeleri ve kale kuşatmalarında en önemli ateş gücünü oluşturdu. Osmanlılar çeşitli çap ve büyüklükteki toplar sayesinde gerek batıda gerekse doğuda büyük zaferler kazandı. Şüphesiz bunların arka planında Osmanlılardaki kullanımıyla beraber ilk dönemlerde büyük ve ağır toplar yanında sonraki dönemlere doğru küçük ve manevra kabiliyeti yüksek olan topların sefer sırasında savaş alanlarına naklinin başarısı önde gelmektedir. Bu yönde 18. yüzyılın ilk yarısında aralıklara devam eden İran Savaşları sırasında 1731'de Revan'a yapılan top nakli de onların özelliklerine bağlı olarak nakil güzergâhında alınan bir takım teknik tedbirler sonucu gerçekleştirildi. Nakil güzergâhının kara yolunu takip eden Trabzon ve civarındaki zor coğrafya, topların sevkinde teknik alt yapının harp sanayiine kattığı izleri arşiv belgeleri ışığında analize imkân sunmaktadır. Haliyle çeşitli çap ve büyüklükteki toplar ile topun intikalinde kullanılan top arabaları ve top arabalarına ait koşumlar ağırlıklı olarak bölgenin en önemli tarihi kaynakları arasında yer alan Trabzon kadı sicilleri üzerinden izah edilecektir. Böylece savaşın her türlü bağlantısının bilimsel ilerleme ile uyumluluk içerisinde olan teknolojik keşifler tarafından etkilendiği göz önünde bulundurulursa 18. yüzyıldaki bu sevkiyatın topların türü ve teknik alt yapı yönünde harp sanayii çalışmalarına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlılar, Harp Sanayii, Top, Sevkiyat, İran Savaşları

Abstract

After the invention of gunpowder, the cannon became the most effective weapon on the battlefield. As a result, it formed the most important firepower in field battles and castle sieges. Thanks to cannons of various diameters and sizes, the Ottomans won great victories both in the west and in the east. Undoubtedly,

in the background of these, along with the use of large and heavy artillery in the early periods, the success of transporting small and maneuverable cannons to the battlefields during the campaign is leading in the later periods. In this direction, during the Iranian Wars, which continued intermittently in the first half of the 18th century, the cannon transport to Revan in 1731 was carried out as a result of a number of technical measures taken on the transport route depending on their characteristics. The difficult geography in and around Trabzon, which follows the land route of the transport route, provides the opportunity to analyze the traces of the technical infrastructure in the warfare industry in the light of archival documents. As a matter of fact, cannons of various diameters and sizes, as well as the cannon carts used in the transfer of the cannon and the harnesses of the cannon carts will be explained mainly through the Trabzon kadı registers. Thus, considering that every connection of warfare is affected by technological discoveries in harmony with scientific progress, it is hoped that this transportation in the 18th century will contribute to the war industry studies in terms of the type of cannons and technical infrastructure.

Keywords: Ottomans, War Industry, Cannon, Transportation, Persian Wars.

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

BA, Cevdet Askeriye

BA, İbnülemin Askeriye

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BA), Maliyeden Müdevver Defterleri

Trabzon Kadı Sicilleri

Basılı Eserler (Belli Başlıları)

Birol Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi (1700-1900)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Feridun Emecen vd., *Türk Askeri Kültürü*, Kronik Yayınları, 2019.

Feridun Emecen-Erhan Afyoncu, *Savaşın Sultanları*, Bilge Yayım Habercilik, 2018.

Gabor Agoston, *Barut, Top ve Tüfek*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

Gabor Agoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, İş Bankası Yayınları, 2017.

Graf Marsilli (Luigi Ferdinando Marsigli), *Osmanlı İmparatorluğunun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatı Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti*, çev. M. Kaymakam Nazmi, Büyük Erkânıharbiye Matbaası, Ankara 1934.

Halil İnalcık, "XVI. Yüzyıl Anadolusu'nda Top Dökümü, Gülle ve Fındık Yapımı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 162 (2006), s. 63-74.

İdris Bostan, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, Bilge Yayım Habercilik, İstanbul 2005.

İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1992.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, TTK Yayınları, Ankara 1988.

Jeremy Black, *Top, Tüfek ve Süngü: Yeniçağda Savaş Sanatı*, çev. Yavuz Alogan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.

Kenneth Chase, *Ateşli Silahlar Tarihi*, çev. Tunç Tayanç ve Füsun Tayanç, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008.

Mehmet İpşirli, "Araba", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. III, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 242-245.

Muzaffer Erendil, *Topçuluk Tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1988.

Salim Aydüz, *Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi*, TTK Yayınları, Ankara 2006.

Temel Öztürk, *Osmanlıların Kuzey ve Doğu Seferlerinde Savaş ve Trabzon*, Serander Yayınları, Trabzon 2011.

Zafer Gölen, *Osmanlı Devletinde Baruthane-i Amire (XVII. Yüzyıl)*, TTK Yayınları, Ankara 2006.

Klasik Türk Şiirinde Harp Araç Gereçlerinin Kullanımına Dair

A Study On The Use Of War Equipment In Classical Turkish Poetry

Tuğba ULUÇAM

Öz

Osmanlı şiiri veya Divan şiiri olarak da anılan Klasik Türk şiiri, 13 ilâ 19. yüzyıllar arasında varlık göstermiştir. Klasik Türk şiirinin temel konularını bilhassa aşk, sosyal hayat, mitoloji, tasavvuf ve din oluşturmaktadır. Klasik Türk şiirinde sosyal hayat üzerine yapılan çalışmalarda harp araç gereçleri konusunun da ele alındığı görülmüştür. Ancak bu çalışmalar bir yüzyılı veya bir şairi temel almaktadır. Klasik Türk şiirinde harp araç gereçleri üzerine geniş çaplı müstakil bir çalışma henüz yapılmamıştır.

Bu bildiride Klasik Türk şiirinde harp araç gereçlerinin kullanımı üzerinde durulmuştur. Harp araç gereçlerinin şiirdeki kullanım amaçları, kullanım alanları, mecâzî ifadeleri aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca harp araç gereçlerinin gerçek anlamları ile kullanıldığı beyitlerde hangi yönlerinin ön plana çıkarıldığı hususuna da değinilmiştir. Bildiride "Atıcı, Kesici ve Delici Harp Araç Gereçleri (ok ve yay, mızrak, harbe, balta, gürz, hançer, gaddâre, miskab, kılıç, meç, yatağan, mancınık), Ateşli Harp Araç Gereçleri (âteş-i bahrî, top, humbara, tüfek), Savunmaya Yönelik Harp Araç Gereçleri (kalkan, zırh, miğfer, kolçak), Savaş Gemileri (kalyon)" adlı dört ana başlık yer almaktadır. Ana başlıkların altında yer alan her bir araç gerecin özelliği ve şiirdeki kullanım alanı hakkında açıklama yapılmış ve Divan şiirinden örnekler verilmiştir. Örneklerin söz konusu konu başlığını ifade edecek niteliğe sahip olmasına özen gösterilmiştir.

Bu bildiri ile Klasik Türk şiirinde harp araç gereçlerinin kullanımına ilişkin bilgi verilmeye çalışılmıştır. Harp araç gereçlerinin sanatla nasıl bütünleştirildiği, hem mecaz hem de gerçek anlamlarının şiirde nasıl kullanıldığı ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Harp Araç Gereçleri, Delici, Kesici, Ateşli, Savunma, Silah.

Abstract

Classical Turkish poetry, also known as Ottoman poetry or Divan poetry, existed between the 13th and 19th centuries. The basic subjects of Classical Turkish poetry are especially love, social life, mythology, mysticism and religion. In the studies on social life in Classical Turkish poetry, it has seen that the subject of war epuipment has been also discussed. However, these studies are based only on a century or a poet. There has not been a large-scale specific study on war equipment in Classical Turkish poetry yet.

This paper focuses on the use of war equipment in Classical Turkish poetry. In the paper, it has been tried to determine the intended purposes, the areas of usage and metaphorical expressions of war epuipment in poetry. In addition, it has also been mentioned which aspects of war epuipment are highlighted in the couplets in which they are used with their literal (nonmetaphorical) meanings. In the paper, there are four main headings: "Throwing, Cutting and Penetrating War Epuipment (bow and arrow, spear, short spear, ax, mace, dagger, long wedge, wedge, sword, rapier, curved sword, catapult), Fiery War Epuipment (grejuva, cannon, mortar, rifle), Defense War Epuipment (shield, armor, helmet, armrest), Warships (galley). An explanation has been given about the features of each piece of equipment under the main heading and its usage area in poetry, and examples from Divan peotry have been given. It has been important that the examples have the quality to express the topic they are under.

With this paper, it has been tried to give information about the use of war equipment in Classical Turkish poetry. It has been expressed how war equipment are integrated with art and how both their figurative and literal meanings are used in poetry.

Keywords: Classical Turkish Poetry, War Equipment, Throwing, Cutting, Fiery, Defence, Weapon.

Kaynakça / Bibliograpy

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Kitap

Ahmet Mermer, *Mezâkî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991

Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Divanı (I-II),* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997

Ali Nihat Tarlan, *Necâtî Bey Divanı,* Akçağ Yayınları, Ankara 1992

Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Bey Divanı,* Akçağ Yayınları, Ankara 1992

Bayram Ali Kaya, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı,* Harvard Üniversitesi Doğu Dilleri Yayınları, Cambridge 2003

Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres ve Dîvânı İnceleme- Metin,* Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2007

Çavuşoğlu, Mehmed ve M. Ali Tanyeri, *Hayretî Divanı,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981

Çavuşoğlu, Mehmed ve M. Ali Tanyeri, Üsküblü İshâk Çelebi Divanı (Tenkidli Basım), Mimar Sinan Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1989

Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Divanı Karşılaştırmalı Metin I-II,* Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2001

H. İbrahim Yakar, *Edirneli Şevkî Dîvânı,* Palet Yayınları, Konya 2010

Hacer Bulgurcuoğlu, *Türk Deniz Harp Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar,* Piri Reis Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2006

Hakan Yekbaş, *Sehî Bey Dîvânı,* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010

Hüseyin Ayan, *Cevrî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni,* Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1981

İsmail Erünsal, T*he Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, With A Critical Edition of His Dîvân,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983

Kaşif Yılmaz, *Budinli Hisâlî Dîvânı,* Kriter Yayınları, İstanbul 2010

M. Ali Yekta Saraç, *Emrî Divanı,* Eren Yayınları, İstanbul 2014

Mehmet Arslan, Şeref Hanım Divanı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002

Mehmet Arslan, *Antepli Aynî Divanı,* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004

Mehmed Çavuşoğlu, *Helâkî Divân (Tenkidli Basım),* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982

Mehmet Kanar, *Fuzûlî Divan,* Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2019

Mine Mengi, *Mesihî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014

Muhsin Macit, *Nedîm Divânı,* Akçağ Yayınları, Ankara 1997

Orhan Yavuz, *Muhibbî Divanı, Bütün Şiirleri I-II*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2016

Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991

Tulum, Mertol ve M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divanı,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977

Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sabit Divanı,* Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 1991

Dergi Makalesi:

Aydüz, Salim, "*Osmanlı Askerî Teknoloji Tarihi: Ateşli Silahlar*", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Sayı 4 (2004), c. 2, ss. 265-295

Aydüz, Salim, "*Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi"*, Tarih Okulu Dergisi, Sayı X (Mayıs- Ağustos 2011), ss. 1-37

Sarıkaya, Erdem, *"Bağdatlı Rûhî Divanı'nda Osmanlı Savaş Kültürüne Ait*

Kavramlar", Akademik Hassasiyetler Dergisi, Sayı 7 (2017), c. 4, ss. 121-146

Ansiklopedi ve sözlük maddeleri:

Agoston, Gabor "Top", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2012, c. 41, ss. 240-242

Agoston, Gabor "Tüfek", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2012, c. 41, ss. 459-461

Bozkurt, Nebi, "Kılıç", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 2002, c. 25, ss. 405-408

Bozkurt, Nebi, "Ok", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 2007, c. 33, ss. 333-335

Çoruhlu, Tülin, "Gürz", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 1996, c. 14, ss. 327-328

Çoruhlu, Tülin, "Hançer", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 1997, c. 15, ss. 548-550

Çoruhlu, Tülin, "Kalkan", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 2001, c. 24, ss. 260-261

Çoruhlu, Tülin, "Miğfer", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 2005, c. 30, ss. 21-23

Çoruhlu, Tülin, "Zırh", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 2013, c. 24, ss. 394-395

Özcan, Abdülkadir, "Âteş-i Rûmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 1991, c. 4, ss. 57

Terzi, Mustafa Zeki, "Mızrak", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 2005, c. 30, ss. 4-5

Usta, Aydın, "Zırh", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul, 2013, c. 44, ss. 391-394

Yüksek Lisans / Doktora Tezleri:

Açıkgöz, Ali, Belîğ Dîvânı, Metin- İndeks, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1994

Çakır, Zehra Vildan, Hevâyî (Abdurrahman, Kubûrî-zâde) Divanı›nın Tenkidli Metni ve İncelenmesi, Tekirdağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ 1998

Çetin, İsmail, Derzizâde Ulvî Divanı: Hayatı, Edebî Şahsiyeti Ve Divanının Tenkidli Metni, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1993

Deniz, Damla, Ravzî Divanı'nda Sosyal Hayat, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van 2019

Erkmen, Serkan Emir, Klasik Dönem Osmanlı Kara Kuvvetleri (Silahları Ve Teçhizatları), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2019

Gökçe, Göksel, Âşık Ömer (17. yy) Divanı'nda Askerlikle İlgili Unsurlar, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017

Göksu, Erkan, Türk Kültüründe Silah, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2004

Keskin, Neslihan İlknur, Sosyal Hayatın 17. Yüzyıl Dîvân Şiirine Yansımaları ve Anlam Çerçeveleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2009

Kırlangıç, Hicabi, İdris-i Bitlisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 1992

Külekçi, Numan, Ganîzâde Nâdirî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. Divanı ve Şehnamesi'nin Tenkidli Metni, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum 1985

Özdil, Kevser Nehir, Himmetî Engurânî Divanı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019

Uludağ, Erdoğan, Şeyhülislâm Bahâyî Dîvânı: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1992

İnternet Kaynakları

Karaköse, Saadet (2017) "Nevî-Zâde Atâyî Divanı", T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, E-Kitap, Kültür Eserleri 3537 Https://Ekitap.Ktb.Gov.Tr/Eklenti/55734,Nevi-Zade-Atayi-Divanipdf.Pdf?0 Erişim: 08.02.2022.

Yenikale, Ahmet (2012) "Sünbül-Zâde Vehbî Divanı", T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, E-Kitap, Kültür Eserleri 514. Https://Archive.Org/Details/Divanesunbul-Zadevehbiturki/Page/N1/Mode/2up Erişim: 07.02.2022.

Minik Bir Harp Sanayi Merkezi: Yatağan (Denizli)

A Small Military Industry Center: Yatagan (Denizli)

Tuncer BAYKARA

Öz

Adı bile,Türk vurucu, kesici ve delici silahlarından biri olan yatagan dan gelen bu yerleşim yeri, günümüzde Denizli ili, Serinhisar ilçesine bağlı 2.600 kayıtlı nüfusu olan bir mahalledir. Halen de sakinlerinin önemli bir kesimi, artık bir gösteri veya vitrin eşyası olan yatagan imal eden, demircilerdir. Dede ve atalarından gelen miras ile, bıçak, çakı ,makas vs imali yanında artık göstermelik yataganlar da üretmektedirler.

Bu husus Yatağan'ın dikkati çeken ilk ve bize kalırsa en önemli özelliğidir. XIX.yydan başlayarak etkili olan Efelik/zeybekliğin en önemli ve olmazsa olmaz silahlarından birisi yatagan olup, zeybek resimlerinde bunun örnekleri bol bol görülür. Dolayısıyla zeybeklerin etkili olduğu dönemlerde yatagan üretimi de canlı olmuştur.

"Tüfek icat oldu mertlik bozuldu" devrinin en büyük ihtiyacı "barut" olup, özellikle Türk ordusunda XIV.yüzyıldan itibaren tüfek olmasa da top kullanılmakta idi. Bunun ayrıntıları muhtemelen bu toplantıda konuşulacaktır. Yatağan yerleşiminin ikinci ilginç özelliği, yakın yıllara(kesinlikle bildiğim 1970li yıllar) kadar devam eden barut üretimidir. Hata bir mahalli rivayet burada hazırlanan barutların İstanbul'un fethinde de kullanıldığı yönündedir. İstanbul' Balat'taki Yatagan camiinin "Fatih'in topçubaşısı ile alakalı görülmesi ilginçtir. Yakın akrabalarımdan dahi XX.yydaki barut dövme ve satış hikayelerini dinlemişimdir.

Sözünü edeceğim son hususu, "muhtemel" kaydıyla belirteceğim. XIV yy kayıtlarında Honaz'ın yay imaliyle ünlü olduğunun varlığıdır. Yay imali ile boynuz alakalı olup, Hamit-oğlunun okçu birlikleri Kosova savaşında etkin idiler. Yatağan yerleşimi de Hamit-eli'nde olup Honaz'a komşudur. Boynuz ise Yatağandaki üretim ile alakalı sayılabilir. Ama dediğimiz gibi bunlar "muhtemel" bir yakın bağ sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Yatağan, Denizli, yatagan, barut, zeybek.

Abstract

Yatagan, a settlement whose name comes from a Turkish slashing and piercing weapon, is a neighborhood of the city of Denizli in the district of Serinhisar with population of 2600. A good portion of this settlement's population are still metalworkers who produce yatagan as display objects. They now produce knives, pocketknives and scissors alongside with yatagan following the heritage of their ancestors. This is the first and for us the most important aspect that makes Yatagan so interesting. Yatagan was one of the most important and irreplaceable features of the "Efe/Zeybek" tradition since the 19th century onwards where we can see many examples of yatagan in Zeybekphotos. Therefore,yatagan production has been lively during the period where Zeybek tradition was particularly impactful.

"Bravery died after gun has been invented" period was known best by the need of gunpowder as especially in the 14th century onwards the Turkish army made use of cannons. Second interesting aspect of Yatagan settlement is the continued production of gunpowder until recent times (at least 1970's.) One local rumor is that this gunpowder was used during the conquest of Istanbul. It is interesting then to note that the Yatagan mosque in Istanbul, in Balat neighborhood is rumored to be related to the head artilleryman. I have personally heard stories of gunpowder production and sale in Yatagan in the 20th century from close relatives.

I will note that this last topic is more tentative. There are some records from the 14th century of Honaz being famous for its bow production. Bow production is related to horns. Hamidid archer units were active in Kosovo battle. Yatagan settlement is in Hamdid territory and a neighbor to Honaz. Horns might be thus connected to production in Yatagan. However as noted these are more tentative connections.

Anahtar Kelimeler: Yatagan, Denizli, gunpowder, Zeybek

Kaynakça / Bibliograpy

Konu daha önce tarafımdan kaleme alınan şu eserlerde ayrıntılı ele alınmıştır:

Yatağan, 1984 Tokyo; 2. genişletilmiş 2.baskı Türk Tarih Kurumu Ankara 1913.

Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli, (1070-1520), İstanbul 2007:

Denizli'ye Dair Yazılarım, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2019.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Harp Okullarında Işık ve Sesle Kriptoloji Eğitimi

Light and Sound Cryptology Education in the First Years of the Republic

Türkan BAŞYİĞİT

Öz

1. Dünya Savaşı sadece çok geniş bir coğrafyada pek çok ülkenin katıldığı bir savaş değil aynı zamanda silah teknolojileri ve kullanımları açısından da önemli bir savaştır. Savaşta haberleşme açısından yeni buluşlar ve teknolojiler denendi. O dönemde "görünmez ziyalı muhabere parıldak cihazları olarak nitelendirilen ses ve ışık dalgaları gibi çok farklı teknolojiler haberleşmede kriptolojik olarak kullanıldı. Bu cihazlar harp gemilerinin birbirleriyle gizli haberleşmesi, kara ile gizli iletişim kurulmasını, geçtikleri boğaz, geçit ve limanlarda gizli haberleşme yapıp düşmanın haberdar olmasını önlemeye yönelik önemli bir değişimdir. Sadece deniz ve karada değil havacılık alanında da yeni bir süreç başladı. Uçaklar havaalanlarına gece inişi ve karanlıkta havaalanlarını bulmak için bu cihazları kullanmaya başladı.

1. Dünya Savaşı ve ardından Millî Mücadele sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti pek çok alanda olduğu gibi harp sanayi ve teknolojisi alanında da önemli atılımlar gerçekleştirdi.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de çok yeni kullanılmaya başlayan bu teknolojinin, Harp Okulları'nda okutulan "Görünmez veya Karanlık Ziyalı Mahrem Muhabere Parıldak Cihazları" kitabı ekseninde değerlendirmektir. Kitap1928 yılında Ankara Büyük Erkanı Harbiye Matbaası'nda basıldı. Fen Tatbikat Mektebi Muharebe öğretmeni K.Muharebe Yüzbaşı Mehmet Ali Bey tarafından Türkçe'ye çevrildi. Kitapta 14 şekil bulunuyordu. Harp Okulu öğrencilerine bu cihazların kullanımı öğretiliyordu. Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşid ilimdir fendir" düsturu doğrultusunda dünyadaki gelişmeler yakından takip edilirken, Türkiye'nin bu alanda önemli mesafe alması hedefleniyordu. Bu bildiride dünyada yeni kullanılmaya başlayan bu teknoloji dönemin kitapları üzerinden değerlendirilecektir. Çalışmamızın temel kaynağını TBMM arşivinde bulunan Harp Okullarında o dönemde okutulan kitaplar olmak üzere bilimsel literatür oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kriptoloji, Elektromanyetik dalgalar, Denizaltı, Haberleşme, Dünya Savaşı

Abstract

World War I was not only a war in which many countries participated in a very wide geography, but also an important war in terms of weapon technologies and their use. In the war, new inventions and technologies were tried in terms of communication. At that time, very different technologies such as sound and light waves, which were described as "invisible communication beacon devices, were used cryptologically in communication. These devices are an important change in order to prevent warships from communicating with each other, establishing secret communication with the land, communicating secretly in the straits, passages and ports they pass through, and preventing the enemy from being informed. A new process has begun not only in sea and land but also in aviation. Planes began to use these devices to land at airports at night and to locate airports in the dark.

The Republic of Turkey, which was established after the First World War and the National Struggle, made important breakthroughs in the field of war industry and technology, as in many other fields.

The aim of this study is to evaluate this technology, which has just started to be used in Turkey, in the context of the book "Invisible or Darkly Vibrant Intimate Communication Flashing Devices" taught in the Military Academy. The book was published in 1928 in Ankara Büyük Erkanı Harbiye Printing House. It was translated into Turkish by K. Combat Captain Mehmet Ali Bey, who was the combat teacher of the Science Practice School. There were 14 figures in the book. Military Academy students were taught to use these devices. While the developments in the world were followed closely in line with Atatürk's motto "Science is the truest guide in life", it was aimed for Turkey to take a significant distance in this field. In this paper, this technology, which has just started to be used in the world, will be evaluated through the books of the period. The main source of our study is the scientific literature, including the books taught in the Military Academy in the archives of the Grand National Assembly of Turkey at that time.

Keywords: Cryptology, Electromagnetic waves, Submarine, Communications, World War II

Kaynakça / Bibliograpy

Görünmez veya Karanlık Zıyalı Mahrem Muhabere Parıldak Cıhazları Çeviren;Mehmed Ali, Ankara,1928

Tayyarecilik Alfabesi, Hakimiyet-i Milliye Matbaası,1927

TBMMZC

Dr.Öğ.Kd.Yzb.Hüsnü ÖZLÜ,Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında TürkOrdu Teşkilatında Harp Sanayisi Kurma Girişimleri,(İmalat-I Harbiye'den Askerî Fabrikalara, Uçak Fabrikaları, Tersaneler), On İkinci Askerî Tarih Sempozyumubildirileri Ikuruluşundan Günümüze Türk Ordusu(20-22 MAYIS 2009-İSTANBUL)

Mümtaz Gümüş; "İnkılabımızda Sanayi-i Harbiyenin Değer ve Ehemmiyeti", Askerî FabrikalarMecmuası, C 5, S 57, Yıl 5, I. Teşrin 19378

Zekeriya Türkmen; Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması, (1918-1920), Türk Tarih Kurumu, 2001

Eyüp Durukan ve Millî Mücadele'de İmalat-ı Harbiye Grubu

Eyüp Durukan and İmalat-ı Harbiye in Turkish National Struggle

Uğur Cenk Deniz İMAMOĞLU

Öz

Eyüp Durukan 1882 yılında, bugün Bulgaristan sınırlarında bulunan, Eski Zağra'da dünyaya gelmiştir. 1906'da Harbiye Mektebinden mezun olmuş, mühendis topçu teğmen rütbesiyle orduda göreve başlamıştır. 1912 yılında Osmanlı Devleti adına silah tetkiki ve alımı için Almanya, Fransa, Avusturya ve İngiltere'de görevlendirilmiştir. Balkan Savaşı başlayınca Edirne Kalesi'nde görev alan Eyüp Durukan Bulgarlara esir düşerek Sofya'ya götürülmüş, kurtulduktan sonra vazifesine dönmüş ve Avusturya'dan mühimmat getirilmesi göreviyle Viyana'ya gönderilmiştir. 1916 yılında Çanakkale'de Tabur Kumandanı, 1917'de 3. Alay Komutanı ve Sahil Topçu Astsubay Okulu Komutanı olarak atanmış; 1918'de Boğazlar Genel Kumandanlığı Kurmay Başkanlığında vazifelendirilmiştir. Mondros Mütarekesi'nden sonra İmalat-ı Harbiye Fen ve Teftiş Kurulu üyeliğine getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1925'te Harp Dairesi Başkanı olmuş, 1928'de Fen ve Sanat Umum Müdürlüğünde Genel Müdür Yardımcılığı, 1932-41 arasında Askerî Fabrikalar Genel Müdürlüğü görevlerini yürütmüştür. 1943-50 arasında iki dönem Hatay Milletvekili olarak TBMM'de bulunmuş, 30 Haziran 1963'te vefat etmiştir. 1935'te Tümgeneralliğe kadar yükselen Eyüp Durukan askerî hayatında Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de vazife almıştır. Millî Mücadele sürecinde İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve insan sevkiyatı faaliyetlerini yürüten İmalat-ı Harbiye Grubu'nu kurarak Millî Mücadele'ye önemli katkılarda bulunmuştur.

Son yıllarda Eyüp Durukan hakkında muhtelif akademik çalışmalar yapıldıysa da onun elli yıldan fazla bir süreyi kapsayan anıları ve günlükleri Osmanlı Devleti ile Cumhuriyet döneminin askeri, siyasi ve sosyal yönden incelenmesine katkı sunacak etraflı bilgileri havidir. Bildiride, Eyüp Durukan'ın hayatı ve faaliyetleri ile İmalat-ı Harbiye grubuyla Millî Mücadele'deki mesaisi ele alınacak, Türk Tarih Kurumu Arşivindeki Durukan'a ait anı ve belgelerin genel bir tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Millî Mücadele, İmalat-ı Harbiye, Eyüp Durukan.

Abstract

Eyüp Durukan was born in 1882 in Eski Zağra, which is located in today's Bulgaria. He graduated from the Military College in 1906 and started to serve in the army with the rank of engineer artillery lieutenant. In 1912, he was assigned to Germany, France, Austria and England for the inspection and purchase of weapons on behalf of the Ottoman Empire. When the Balkan War started, Eyüp Durukan, who was on duty in Edirne Castle, was taken prisoner by the Bulgarians and taken to Sofia. After he was saved, he returned to his duty and was sent to Vienna with the task of bringing ammunition from Austria. Durukan became the Battalion Commander in Çanakkale in 1916, the 3rd Regiment Commander and the Coast Artillery NCO School Commander in 1917; and was appointed within the Chief of Staff of the Straits General Command in 1918. After the Armistice of Mudros, he was designated as a member of the Imalat-ı Harbiye Science and Inspection Board. With the proclamation of the Republic, he became the Head of the War Department in 1925, served as the Deputy General Director in the General Directorate of Science and Arts in 1928, and the General Director of Military Factories between 1932-41. He was in the Turkish Grand National Assembly as Hatay Deputy for two terms between 1943-50, and died on 30 June 1963. Eyüp Durukan, who rose to the rank of Major General in 1935, took part in the Tripoli War, the Balkan Wars, the First World War and the Turkish National Struggle in his military life. He also made important contributions to the National Struggle by founding the Imalat-ı Harbiye group, which carried out the activities of sending weapons and people from Istanbul to Anatolia during the National Struggle.

Although there have been various academic studies about Eyüp Durukan in recent years, his memories and diaries covering more than fifty years have comprehensive information that would contribute to the military, political and social analysis of the Ottoman Empire and the Republican period. In this paper, Eyüp Durukan's life and his activities in the Imalat-ı Harbiye group during the National Struggle will be discussed; and a general introduction will be made to the memories and documents of Durukan recorded in the archive of the Turkish Historical Society.

Keywords: Balkan Wars, First World War, Turkish National Struggle, İmalat-ı Harbiye, Eyüp Durukan.

Kaynakça / Bibliograpy

DURUKAN, Eyüp, Askerî Fabrikalar Tarihçesi, Askerî Fabrikalar Basımevi, Ankara 1940.

----------, Günlüklerde Bir Ömür-I, Balkan Harbi'nde Edirne Kuşatması, yay. haz. Murat Uluğtekin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

----------, Günlüklerde Bir Ömür-IV, Meşum Mütareke ve Meşru Mücadele, yay. haz. Murat Uluğtekin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

HİMMETOĞLU, Hüsnü, Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları, Ülkü Matbaası, İstanbul 1975.

İMAMOĞLU, Uğur Cenk Deniz, Bir Asker ve Bir Hatırat: Eyüp Durukan Ve Milli Mücadele, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.

ZENGİN, Ersoy, Tophane-i Amire'den İmalat-ı Harbiye'ye Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii (1861-1923), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2015.

Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Kırıkkale Silah Fabrikası ve Silah Üretimi

Kırıkkale Arm Factory and Weapon Production in Turkish Cypriot Struggle History

Ulvi KESER

Öz

1 Nisan 1955'te eski bir Yunan subayı olan Georges Grivas liderliğindek EOKA terör örgütünün Kıbrıs'ı kan gölüne çevirmeye başlamasının ardından başlayan, ardından Kıbrıs Türk tarihine Kanlı Noel olarak geçen 21 Aralık 1963 sonrasında dönemin Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'in yönetimindeki yasadışı Akritas örgütünün saldırılarıyla iyice yoğunlaşan Kıbrıslı Türkler üzerindeki baskı 15 Temmuz 1974'te Nikos Sampson'un oldubitti darbesiyle doruk noktasına ulaşır. Böylece Kıbrıslı Türklerin 1955-1974 döneminde can, mal ve namus kavgaları da durmaksızın devam eder. Bir yandan hayatta kalmaya çabalayan Kıbrıslı Türkler bu süreçte kendi imkânlarıyla Lefkoşa'da Kırıkkale adını verdikleri gizli bir merkez tesis ederler. Adadaki neredeyse bütün Kıbrıslı Türk demircilerin, torna ustalarının ve Lefke Teknik Sanat Okulu gibi okullardaki havan yapımı sırasında şehit düşen Malatyalı öğretmen Kemal Özalper gibi öğretmenlerin de büyük destek vermesiyle burada üretilen silahlar Kıbrıslı Türkler ve mücahitler tarafından kullanılır. Aynı süreçte Kıbrıslı Türkler "Bimal" adını verdikleri telsiz vericileri yanında Bayrak, Canbulat, Doğanın Sesi, Anamur, Lefke Sancak, Gazi Baf askeri radyolarını da devreye sokarlar. İzolasyon ve ambargolar altında sıkışıp kaldıkları bu dönemde ortaya konan inanılmaz bir proje ise bölgeler arası haberleşme ve lojistik desteği sağlamak üzere uçak yapımına girişilmesidir. Bu araştırma kapsamında 1955-1974 döneminde Kıbrıslı Türklerin başta Kırıkkale Silah Fabrikası olmak üzere adanın farklı noktalarında silah üretimleri, telsiz ve radyo verici cihazları ve askeri malzeme üretim çabaları mercek altına alınacak, çalışmanın tamamlanması aşamasında sözlü tarih çalışması ve arşiv kaynaklarından istifada edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, TMT, Silah, Kırıkkale, Bimal, Sancak

Abstract

Subsequent to the terrorist attacks carried out by EOKA organization led by a former Greek officer named Georges Grivas in 1st April 1955, another Greek Cypriot illegal network "Akritas" directed by Minister of Interior;Policarpos

Yorgadjis turns Cyprus into a bloody scene naming “Bloody Christmas in 21st December 1963. Finally Nikos Sampson backed by Greece tries to realize a de facto coup d’eta in 15th July 1974, and the pressure upon Turkish Cypriots comes to the climax then. Then the Turkish Cypriots go on struggling for their lives, properties, honor and the virtue continuously. Struggling to survive in one hand, Turkish Cypriots manage to establish an arm/weapon factory named Kırıkkale in Lefkoşa, making mostly use of their own possibilities. Almost all the Turkish Cypriot blacksmiths, power lathe users, and the teachers like Kemal Özalper of Malatya who fell martyr during the construction of the mortar systems in the schools all over the island support, and give their assistance, and finally the weapons produced in the above-mentioned factory are used by Turkish Cypriots, and the müdjahids. Within the same period, Turkish Cypriots manage to establish local military radio stations named Bayrak, Canbulat, Doğanın Sesi, Anamur, Lefke Sancak, Gazi Baf as well as the transmitters named “Bimal”. One of those unbelievable projects Turkish Cypriots try to realize is the production of an airplane so as to get the communication and the logistics support while living under such an unbearable pressure, embargo, and the isolation. This scientific study will mainly focus on Turkish Cypriots’ efforts to produce weapons in their own factory named Kırıkkale, radio broadcasting equipment, and transmitters, and researcher will certainly make use of the oral interviews, and archive documents so as to complete the study.

Keywords: Cyprus, TMT, Weapon, Kırıkkale, Bimal, Sancak

Kaynakça / Bibliograpy

Kıbrıs Türk Milli Arşivi (KTMA)

TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

İngiltere Foreign Office Arşivi

Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi (KGMA)

TMT Arşivi

EOKA Arşivi

GKK. lığı Arşivi

Kıbrıs Yunan Kuvvetleri Alay Komutanlığı Resmi Arşivi

Özel Arşivler

ABD Dışişleri Bakanlığı Arşivi

Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü CIA(Central Intelligence Agency) Arşivi

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Arşivi

Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) Arşivi

ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (Central Intelligence Agency) Arşivi

Kıbrıs Türk Kültür Derneği Arşivi

Sözlü Tarih Çalışması

Makaleler

Basılı Kaynaklar

Bir Pazarlama Hikâyesi: Mavzer Tüfeklerinin Osmanlı Silah Pazarına Girişi

A Successful Marketing Story: Mauser Rifles in the Ottoman Army

Ümit Naci YORULMAZ

Öz

2 Mayıs 1886'da üç Alman tüfek üreticisi Frankfurt am Main'daki Frankfurter Hof'da buluştular: Oberndorf'tan Paul Masuer, Berlin'den Ludwig Löwe ve kardeşi Isidor. Buluşmanın sebebi Osmanlı devletinin Peabody-Martini sistemiyle üretilen 400,000 adet tüfek siparişi vermeye hazırlandıklarına dair İstanbul kaynaklı bir haberdi.

Türk Harp Tarihinde önemli bir yere sahip olan Mauser (Mavzer) Tüfeklerinin Osmanlı ordusu tarafından kullanılmaya başlanması Frankfurt'taki bu buluşma ile başladı. Bir müteşebbis ve sanayici olarak Paul Mauser'in adını taşıyan bu silahın Osmanlı pazarına nasıl girdiği, dönemin şartları ve pazarlama teknikleri ve daha sonra firmanın Alman finans çevreleriyle kurduğu "mecburi ilişki" ve Löwe firmasının sürece dâhil olup şirket temsilcii Huber Kardeşler marifetiyle Osmanlı'da pazarlanması hem sivil-asker ilişkileri bağlamında hem de Savunma Sanayii ürünlerinin pazarlanması bağlamında tarihi örneklikler sunması bakımından oldukça önemlidir.

Sunumda 1. Dünya Savaşı Osmanlı-Almanya ittifakına giden süreçte bahsi edilen "ticari ve finansal ilişkinin" nasıl "siyasi ve askeri bir ilişkiye" evirildiği de tartışılacaktır. Sunumda Amerikan, İngiliz ve Avusturya arşiv belgelerine de referansla Mavzer'in rakiplerinin süreci nasıl okudukları da dile getirilecektir. Mavzer Fabrikası arşiv belgeleri başta olmak üzere Alman Dışişleri ve Askeri Arşiv Belgeleri ile Osmanlı Arşiv kaynakları sunumun temel kaynaklarını oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mavzer, Huber Kardeşler, II. Abdülhamid, Müteşebbis, Sivil-Asker İlişkileri, Silah Ticareti, Tüfekler, M71/84, M1887, Mauser Silah Fabrikası

Abstract

On 2 May 1886, three prominent German rifle producers, Paul Mauser, Ludwig Loewe and his brother Isidor met at the Frankfurter Hof in Frankfurt am Main. The occasion for the meeting was the news that the Ottomans intended to place a large rifle order for 400,000 weapons of the Peabody-Martini system.

The Mauser (Mauser) Rifles entered the Ottoman inventory through that meeting. However, it was not just "successfully launching a new product in a new market" but a very strong and almost an ineradicable introduction of a new ally to the Ottoman Empire: Germany. Therefore knowing the Ottoman purchasing process of the Mauser rifles, named after Paul Mauser the German entrepreneur, industrialist, and arms manufacturer, will help us better understand both the German influence occurred in the Ottoman Empire in the late 19th century and the Ottomans' entry into the First World War on the side of the Germans.

Based on Paul Mauser's successful case, this paper will discuss the well-known nature of the international arms trade, namely the manipulative impact of personal influence on finalizing an armament-purchasing contract. Furthermore, the archival records/documents from Germany, Turkey, England and the USA that were evaluated in this paper will shed light on the uncovered linkage that existed between the German military advisors employed in the Ottoman Empire and arms makers.

The paper will also discuss how the "war business and its finance" evolved into a "political and military rapprochement" in the process leading up to a Waffenbrüderschaft (Brotherhood in arms) during the World War I. With reference to American, British and Austrian archival documents, it will also be discussed how did Mauser's competitors respond to the German success and how did they analyze all processes. The main sources of the paper, however, will be the German archival documents and the Ottoman Archives.

Anahtar Kelimeler: Mauser, Huber Brothers, II. Abdulhamid, Defence Industry, Entrepreneurs, Civil-Military Relations, Arms Trade, Rifles, Mauser Arms Factory, Germany, Ottoman Empire

Makriköy (Bakırköy) Dumansız Barut Fabrikası

Makriköy (Bakırköy) Smokeless Gunpowder Factory

Ünal ÇELİK

Öz

Askerî modernleşme, tarih boyunca teknoloji ile paralel olarak bir gelişim süreci geçirmiştir. Bu bakımdan her modernleşme teşebbüsü bir önceki büyük askerî mücadelelerden, savaşlardan alınan derslerle birlikte tekâmül etmiştir. Geliştirilen her yeni teknik, araç ve yöntemin arka planında diğer ordulara karşı üstünlük kurma çabasının olduğu muhakkaktır. XIX. Yüzyıldan itibaren Avrupa'da ulus devletlerin varlığını devam ettirme azmi ve kaçınılmaz bir hal alan milletlerarası mücadele riski, devletlerin düzenli ordu yapılanmasına verdiği önemi bir kat daha artırmıştır. Bu sebeple eğitim, ikmâl ve iaşeleri başta olmak üzere düzenli orduların organizasyon ve operasyon düzenleri daha metodik bir hâl almaya başlamış, bu bağlamda çeşitli doktrin ve taktikler geliştirilmiştir. Bilhassa silah teknolojilerindeki gelişmeler askerî modernleşmenin temel alanlarının başında gelmiştir.

Yukarıda verilen gelişmeler bağlamında, çalışmamızda muharebelerde orduların silahlı mücadelesinin temel hammaddesi olan dumansız barut konusunu inceleyeceğiz. XIX. yüzyılda silah teknolojisi alanında meydana gelen önemli gelişmelerden biri de dumansız barut kullanımı olmuştur. İlk dumansız barut 1884 yılında Fransız kimyager Paul Marie Eugène Vieille tarafından üretilmiştir. Dumansız barut o dönem her devletin ilgisine mahzar olmuş, bu konuya Osmanlı Devleti de kayıtsız kalmamıştır. Osmanlı ordusunun dumansız baruta karşı ilgisi 1887 yılında başlamıştır. Osmanlı Devleti bu tarihten itibaren gerek dumansız barut hakkında bilgi edinme gerekse onu tedarik etme teşebbüslerinden geri durmamıştır. Bu teşebbüsler neticesinde Osmanlı Devleti kendi dumansız barutunu imal etmiş, dumansız barutun seri üretimine yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Bu çalışmada; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi) muhtelif fonlarında yer alan arşiv malzemesi ile dönemin Osmanlı basın organlarına yansımış haberler temel kaynak olarak kullanılarak Osmanlı Devleti'nin dumansız barut hakkında bilgi edinme süreci, hangi devlet ya da kurumlardan numune tedarik ettiği, barutun yurt dışında ve yurt içinde yapılan denemeleri ile dumansız barutun seri üretimi için kurulacak olan İstanbul

Makriköy (Bakırköy) dumansız barut fabrikasının kurulma süreci incelenecektir. Ortaya konulacak veriler sayesinde bu alanda bilinenlere katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Dumansız Barut, Baruthane-i Amire, Makriköy Dumansız Baruthane Fabrikası, Silah Teknolojisi, Osmanlı Devleti

Abstract

Military modernization has undergone a development process in parallel with technology throughout history. In this respect, every modernization attempt has been completed together with the lessons learned from the previous great military struggles and wars. It is certain that every new technique, tool and method developed has an effort to gain superiority over other armies in the background. The determination of nation states to continue their existence in Europe from the 19th century and the risk of international struggle, which has become inevitable, has increased the importance that states attach to regular army structuring. For this reason, the organization and operation arrangements of regular armies, especially education, supply and food, have started to become more methodical, and various doctrines and tactics have been developed in this context. In particular, developments in weapon technologies have become one of the main areas of military modernization.

In the context of the developments given above, in our study, we will examine the issue of smokeless gunpowder, which is the basic raw material of the armed struggle of armies in battles. One of the important developments in the field of weapon technology in the 19th century was the use of smokeless gunpowder. The first smoke-free gunpowder was produced in 1884 by French chemist Paul Marie Eugène Vieille. Smokeless gunpowder was of great interest to every state at that time, and the Ottoman Empire was not indifferent to this issue. The interest of the Ottoman army in smokeless gunpowder started in 1887. From this date on, the Ottoman Empire did not abstain from both the attempts to obtain information about smokeless gunpowder and the attempts to supply it. As a result of these attempts, the Ottoman Empire produced its own smokeless gunpowder and made attempts to mass produce smokeless gunpowder.

In this study; The archive material in the various funds of the Prime Ministry Ottoman Archive (Presidential Ottoman Archive) and the news reflected in the Ottoman press of the period were used as the main source, the process of obtaining information about smokeless gunpowder by the Ottoman Empire, from which state or institutions it procured samples, the process of obtaining a sample

of gunpowder abroad. and the construction process of the Istanbul Makriköy (Bakırköy) smokeless gunpowder factory, which will be established for the mass production of smokeless gunpowder with its domestic trials, will be examined. We think that the data to be revealed will contribute to what is known in this field.

Keywords: Smokeless Gunpowder, Baruthane-i Amire, Makriköy (Bakırköy) Gunpowder Factory, Weapon Technology, Ottoman Empire

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Vesikaları

Babıali Evrak Odası Evrakı

Dahiliye Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi Evrakı

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi

Hariciye Nezareti Atina Sefareti

Hariciye Nezareti Belgrat Sefareti

Hariciye Nezareti İdare

Hariciye Nezareti Siyasi

Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı

Hazine-i Hassa İradeler

İrade Harbiye

İrade Hususi

İrade Tophane-i Amire

Maliye Nezareti Evamir-i Maliye defterleri

Meclis-i Vükela Mazbataları

Sadaret Eyalet-i Mümtaze Bulgaristan Evrakı

Yıldız Maruzat Defterleri Fihristi

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı

Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal

Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat

Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı

Yıldız Perakende Evrakı Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik

Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı

Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi

Yıldız Perakende Evrakı Komisyanlar Maruzatı

Yıldız Perakende Evrakı Mabeyn Erkanı ve Saray Görevlileri Maruzatı

Yıldız Perakende Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı

Yıldız Perakende Evrakı Sadaret Maruzatı

Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı

Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı

Süreli Yayınlar

Cerîde-i Askeriye

Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriyye

Tetkik Eserler

Mehmed Niyazi b. Ata, *Dumanlı ve Dumansız Barutun Havassı Hakkında Mütalaa ve Dâhili Balistike Aid Malumat-ı Nazariye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Nu: T 4738.

ÁGOSTON, Gábor, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Harp Endüstrisi ve Barut Teknolojisi (1450-1700)", *Osmanlılar*, VI, Yeni Türkiye Yayınları, (Ed. Güler Eren-Cem Oğuz), ss. 621-632.

_____, *Barut, Top ve Tüfek/Osmanlı İmparatorluğunun Askerî Gücü ve Silah Sanayisi*, (Çev. Mehmet Tanju Akad), Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

ÇETİN, Birol, *Osmanlı İmparatorluğunda Barut Sanayi 1700-1900*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

_____, "II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Harp Sanayii Dumansız Barut Fabrikası" *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, C. 1, Kayseri 2012, ss .383-397

ERDOĞAN, Muzaffer, "Arşiv Vesikalarına Göre İstanbul Baruthâneleri" İstanbul Enstitüsü Dergisi, II, İstanbul 1959, ss. 115-138

EYİCE, Semavi, "Baruthâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, Ankara 1992, ss. 94-96.

GÖLEN, Zafer, *Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire (XVIII. Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

İNCE, Yunus, "Kârhâneden Baruthaneye Karaman Eyaleti'nde Güherçile Üretimi (18- 19. Yüzyıllarda), *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, XIII/1, İstanbul 2011, ss. 11-30.

KIRLI, Engin, "19. Asır Ortalarında Zeytinburnu-Bakırköy Bölgesinin Osmanlı Sanayiindeki Yeri ve Önemi", *Osmanlı İstanbul'u 5*, 5. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 2017, ss. 739-766.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, "Baruthâne-i Âmire", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, Ankara 1992, ss. 96-98.

SEZGİN, İbrahim, "Osmanlı İmparatorluğunda Dumansız Barut Üretme Çabaları", *Eskiçağdan Modern Çağa Ordular-Oluşum, Teşkilât ve İşlev,* (Ed. Feridun Emecen), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, ss. 329-340.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., "Barut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, Ankara 1992, ss. 92-94.

Osmanlı Askerî Literatürüne Ait Silahşornâmelerde Savaş Aletleri

Tools of War in the Silahşornâme of Ottoman Military Literature

Vesile ALBAYRAK SAK

Öz

Göçebe bir hayatın neticesinde silahla ve savaşla tanışıklığı çok eski tarihlere dayanan Türkler yaşadıkları coğrafya itibarıyla savaşçı olmaya zorlanmış Bozkır Türk devletinde hemen her Türk savaşa hazır durumda olduğundan askerliğe hususi meslek gözü ile bakılmamıştır. Erken tarihlerde Türkler arasında düzenli ordu kurulsa da savaş ve savaş teknikleri yüzyıllar boyunca pratik olarak aktarılmıştır. Askerler için eğitim amaçlı eserlerin kaleme alınması ise askerî sahadaki uzmanlaşma ve bu sahaya duyulan ilginin sonucunda olmuştur.

Öncelikle var olma ardından savaş ve mücadelede galip gelme yani savunmak ve saldırmak amacıyla kullanılan silahlar ise İslamiyet'in kabulü ve cihat emri neticesinde fetih politikalarının önemli bir unsuru olmuş yaklaşık 4000 yıllık bir kültüre sahip olan Türk milletinin hayatında kültürümüzün önemli bir parçasını teşkil etmiştir. Tarihin her döneminde vazgeçilmez kurumlardan biri olan askerî teşkilat devletlerin devamının garantisi olarak görülmüş, diğer şartlarla birlikte silahların mükemmelliği ve iyi vasıfta olmaları da önem arz etmiştir.

Silahlar konusunda yazılmış az bilinen bir tür olan Silahşornâmeler silahların nasıl icat edildiği, çeşitleri, ilk defa kimler tarafından kullanıldığı, kullanım şekilleri hakkında bilgi veren eserlerdir. Silahların tarihini anlatan ilk kitap ve ilk örnek olarak kabul edilen Firdevsî-i Rûmî'nin Silahşornâme adlı eseri türün en iyi bilinen örneklerinden biridir.

Yine silahşorlük konusunda önemli bir yere sahip olduğu herkes tarafından kabul edilen Matrakçı Nasuh'un Tuhfetü'l-Guzât adlı eseri de klasik Türk edebiyatının türde sınırlı sayıdaki eserleri arasındadır.

Çalışmamız hayatını Osmanlı'ya adayan Firdevsî-i Rûmî'nin Silahşornâme veya Müsellehnâme adıyla bilinen eseri ile Kanunî devrinde yaşayan tarihçi, matematikçi, ressam, hattat ve nihayet silahşor olarak ün kazanan Matrakçı Nasuh'un Tuhfetü'l-Guzât adlı eserindeki savaş aletlerini karşılaştırmayı ve bunların kullanım yöntem ve tekniklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, silah, silahşornâme.

Abstract

In consequence of nomadic life, the Turks, whose familiarity with weapons and war dates back to ancient times, were forced to become warriors due to the geography where they lived, and since almost every Turk was ready for war in the Nomadic Turkish state, military service was not considered as a special profession. Although a regular army was set up among the Turks in early history, war and warfare techniques have been practically transferred throughout the centuries. Writing up educational works for the soldiers occurred as the result of the specialty in the military and the interest in this field.

The weapons used primarily for existence and then for victory in war and struggle, that is, to defend and attack, became an important element of the conquest policies as a result of the acceptance of Islam and the order of jihad and constituted an important part of our culture in the life of the Turkish nation, which has a culture of approximately 4000 years. The military organization, which is one of the indispensable institutions in every period of history, was seen as the guarantee of the continuation of the states, and it was also important that the weapons were perfect and of good quality along with other conditions.

The Silahşornâme (the Warrior's Bok), a lesser-known genre written on weapons, are works that provide information about how weapons were invented, their types, who used them for the first time, and how they were used. The work of Firdevsî-i Rûmî, called Silahşornâme, which is accepted as the first book and the first example describing the history of weapons, is one of the best-known examples of the genre.

Nevertheless, Tuhfetü'l-Guzât by Matrakçı Nasuh, which is accepted by everyone to have an important place in the field of swordsmanship, is among the limited number of works of classical Turkish literature.

Our study aims to compare the Silahşornâme or Müsellehnâme works by Firdevsî-i Rûmî, who devoted his life to the Ottoman Empire, and the tools of war in the work called Tuhfetü'l-Guzât by Matrakçı Nasuh, who lived in the reign of Kanunî and became famous as a historian, mathematician, painter, calligrapher and finally a swordsman, and reveal the methods and techniques of their use.

Keywords: Ottoman, weapon, silahşornâme.

Kaynakça / Bibliograpy

Biçer, B. (2011). Silahşornâme. Konya: Çizgi Yay.

Kafesoğlu, İ. (2015). *Türk Millî Kültürü.* İstanbul: Ötüken Yay.

Karadeniz, Ü. (2019). *Tuḥfetü'l-Guzât Bir Silahşorluk Risalesi*.Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Levend, A. S. (1984). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Enderun Yay.

Onay, A. T. (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

Tophane-i Amire Müşiriyeti'ne Bağlı Fabrikalarda Top ve Mühimmat Üretimi (1861-1908)

Production of gun and ammunition in factories affiliated with Tophane-i Amire Müşiriyeti (1861-1908)

Yasin Ufuk ERGÜN

Öz

19. yüzyılda yeni buluşların etkisi ve İngiltere'de ortaya çıkan endüstri devrimi kısa süre içerisinde kıta Avrupa'sına yayılmıştır. Buhar gücüyle çalışan teknolojinin harp sanayine tesiri ile inşa edilen fabrikalarda yeni usul toplar dökülmeye başlamıştır. Batı'da meydana gelen sanayii faaliyetleri karşısında harekete geçen Osmanlı Devleti, 1834 yılında modern usullerde top üretimi için teşebbüste bulunmuştur. Bunun için alet, makineler ve üretimi sağlayacak teknisyenler ithal etmiştir. Klasik dönemden itibaren faaliyette ve Osmanlı devletinin kompleks yapısı olan Tophane-i Amire'ye bağlı Top Fabrika-i Hümayun ve Zeytinburnu Fabrika-i Hümayun ile yeni usul Baruthaneler inşa edilmiştir. Ancak imalat, Sultan Abdülmecid döneminde mümkün olmuştur. Avrupa'dan sipariş edilen buharlı makinelerle, fabrikalarda çelik ve tunçtan mamul olmak üzere muhtelif sınıflarda toplar imal edilmeye başlamıştır. 19. yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen muharebeler sonucu alınan yenilgiler, orduda modernizasyon zorunlu kılmıştır. Alman Askeri misyonların faaliyetleri ile artan silah ihtiyacı ithalat yoluyla Prusya fabrikalarından karşılanmıştır. Ancak Osmanlı imalathanelerinde belirli usullerde dökülen topların yanında barut ve gülle gibi mühimmatın üretimi de devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşında faaliyetlerine devam eden fabrikalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında başlatılan milli yatırım ve sanayileşmenin menşeini teşkil etmiştir. Bu metin Osmanlı Arşivi Yıldız Evrakı ve Osmanlı Topçuluğuna ait olan belgeler dahilinde hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Harp Sanayi, Tophane-i Amire, Top ve Mühimmat İmali

Abstract

The influence of new inventions in the 19th century and the industrial revolution that emerged in England soon spread to continental Europe. New procedural guns have started to be poured in the factories built with the effect of steam-powered technology on the war industry. Acting in the face of industrial activities in the West, the Ottoman Empire attempted to produce guns in modern ways in 1834. For this purpose, it has imported tools, machines and technicians to provide production. In operation since the classical period, new method gunpowder houses were built with *Top Fabrika-i Hümayun* and *Zeytinburnu Fabrika-i Hümayun* in *Tophane-i Âmire*, which is the complex structure of the Ottoman Empire. However, manufacturing was possible during the reign of Sultan Abdulmecid. With steam machines ordered from Europe, gun of various classes, including steel and bronze, have started to be manufactured in factories. Defeats resulting from the battles of the last quarter of the 19th century necessitated modernization of the army. The increased need for weapons through the activities of German military missions was enarmed from Prussian factories through imports. However, in addition to the gun that were poured in certain procedures in Ottoman manufacturing, the production of ammunition such as gunpowder and cannonballs continued. The factories, which continued their activities in the First World War, constituted the origin of national investment and industrialization initiated in the first years of the Republic of Turkey. This text was prepared within the scope of the Ottoman Archive *Yıldız* Document and the documents belonging to the Ottoman Artillery.

Keywords: Defense Industry, Tophane-i Amire, Gun and gun ammunition production

Kaynakça / Bibliograpy

Aksan, Virginia. *Kuşatılmış Bir İmparatorluk: Osmanlı Harpleri*. (çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Askeri Müze Toplar Koleksiyonu. Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı. 2009.

Balioğlu, Zekeriya. II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayi Fonu, *Tarih ve Medeniyet*, Ocak 1995, s. 43-47.

Beşirli, Mehmet. Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Türk Ordusunun Top Mühimmatı Alımında Pazar Mücadelesi: Alman Frederich Krupp Firması ve Rakipleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.* 2004, C15, (169-203).

Beşirli, Mehmet. II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Ordusunda Alman Silahları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2004, C1, S16. (121-139).

Beydilli, Kemal. II. Abdülhamid Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, F: 31, s, 481-494.

Çetin, Birol. Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Teknolojilerin Takibi (1700-1900) Türkler, (ed) Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek – Salim Koca. Ankara: *Yeni Türkiye Yayınları*, 2002.

Çetin, Birol. XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun Teknolojik Seviyesi Hakkında Bir Değerlendirme ve İleri Bir Teknoloji Uygulaması, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi,* 2005, S6. s, 51-66.

Durukan, Eyüp. *Askeri Fabrikalar Tarihçesi*. Ankara: Askeri Fabrikalar Basımevi, 1940.

Eralp, Nejat *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar.* Ankara: TTK, 1993.

Erendil, Muzaffer. *Topçuluk Tarihi*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1988.

Esencan, Tahsin. *Türk Topçuluğunun Kaynakları*. Ankara: Askeri Fabrikalar Basımevi, 1946.

Genç, Elif Süreyya. *Osmanlı İmparatorluğunda Yenileşme ve Buhar Makineleri.* İstanbul: Doğu Kitapevi, 2010.

Gölen, Zafer. *Osmanlı Devleti'nde Baruthane-i Amire*. Ankara: TTK, 2006.

Keyder. Çağlar. Osmanlı İmparatorluğunda XVIII. ve XIX. yüzyıllarda İmalat Sanayii. *Yeni Türkiye Yayınları,* Ankara, C3, 1999. S (269-278).

Ortaylı, İlber. İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.

Önsoy, Rifat. *Osmanlı İmparatorluğundaki Alman Subayları ve Alman Silah Sanayiinin Çıkarları.* "IX. Tarih Kongresinden Ayrıbasım, Ankara: TTK Yayınları, 1988 (1207-1213).

Önsoy, Rifat. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1988.

Rathmann, Lothar. *Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi*. İstanbul: Belge Yayınları, 2001.

Sander, Oral- Fişek, Kurthan. *Türk-ABD Silah Ticaretinin ilk yüzyılı*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2007.

Şehitoğlu, Yasin – Kurt, Enes. *Türk Savunma Sanayii Tarihi: 1834-2020*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021.

Tetik, Fatih. *Sultanın Silahları: II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayi ve Silah Teknolojisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.

Türk, Fahri. *Türkiye ile Almanya arasındaki Silah Ticareti 1871-1914*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012.

Wallach, Jehude. *Bir Askeri Yardımın Anatomisi: Türkiye Prusya Askeri Heyetleri*. çev. Fahri Çeliker. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1985.

Yıldız, Gültekin. *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1798)*. İstanbul: Timaş, 2017.

Yorulmaz, Naci. *Büyük Savaşın Kara Kutusu: II. Abdülhamid'den I. Dünya Savaşına Osmanlı Silah Pazarının Perde Arkası*. İstanbul: Kronik Yayınları, 2018.

Zengin, Ersoy. Sultan Abdülaziz Devri Harp Sanayi (Tophane-i Amire Fabrikaları Faaliyetleri), *Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu* 12-13 Aralık 2013. Ankara: Ordu ve Siyaset Bildirileri, C3. Ankara: TTK Yayınları, 2014, (131-154).

Zengin, Ersoy. *Tophane-i Amire'den İmalat-ı Harbiye'ye: Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii 1863-1923*. İstanbul: Kitapevi, 2020.

Tezler

Necip Bolat. *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Askeri Sanayi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988.

Ömer Karaoğlu. *XIX. Yüzyıl Osmanlı Sanayileşme Teşebbüsleri ve Zeytinburnu Demir Fabrikasının Kuruluşu.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.

Zeynep Sabancı. *Osmanlı Askeri Teknolojisi ve Silahlanma Politikası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2016.

Yazma Eserler

Mehmed Lütfi. *Esliha-i Osmaniyye*, Mühendishane-i Berri Hümayun Matbaası, 1309

Mehmed Lütfi. *Esliha-i Osmaniyye*, Mühendishane-i Berri Hümayun Matbaası, 1308.

Ahmed Muhtar. *Devr-i Hazırda Osmanlı Topçuları*. İstanbul: Mektebi Harbiyye Matbaası, 1325.

Hasan Tahsin. *Fenn-i Esliha*. İstanbul: Mektebi-i Harbiye Şahane Matbaası, 1330.

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, Y.PRAK. ASK, 26/65, (H-23/12/1302), (3/10/1885)

BOA, Y.PRAK. ASK, 87/82, (H-4/6/1310), (24/12/1892)

BOA, Y.PRAK. ASK, 146/68, (H-4/8/1869)

BOA, Y.PRAK. ASK, 164/27, (H-9/6/1308), (4/10/1900)

BOA, Y.PRAK. ASK, 166/56, (H-2/9/1318), 24/10/1900)

BOA, Y.PRAK. ASK, 51/11, (H-15/2/1306), (21/10/1888)

BOA, Y.PRAK. ASK, 2/23, (H-7/11/1295), (2/11/1878)

BOA, Y.PRAK. ASK, 7/9, (H-12/6/1298), (12/5/1881)

BOA, Y.PRAK. ASK, 11/11, (H-23/3/1299), (12/21882)

BOA, Y.PRAK. ASK, 3/38, (H-23/10/1296), (10/10/1879)

BOA, Y.PRAK. ASK, 15/59, (H-30/01/1300), (11/12/1882)

BOA, Y.PRAK. ASK, 1/84, (H-15/6/1300), (23/4/1883)

BOA, Y.PRAK. ASK, 105/72, (H-17/01/1313), (10/1895)

BOA, Y.MTV, 282/122, (H-26/11/1323), (22/1/1906)

BOA, Y.MTV, 229/3, (H-17/1/1320), (26/4/1902)

BOA, Y.MTV, 180/56, (H-9/3/1316), (28/71898)

BOA, İ.MMS, 38-1571, (H-25/8/1286), (30/11/1869)

BOA, M.V, 30-61, (H-23/07/1305), (5/4/1888)

BOA, A.MKT.MVL, 44/91, (H-3/11/1267), (30/8/1851)

BOA, YA.RES, 138/31, (H-7/7/1324), (27/8/1906)

BOA, HR. SFR.3, 155/58, (H-4/8/1869)

BOA, HHİ, 163/16, (H-11/5/1321), (15/8/1903)

BOA, BEO, 440/32928, (H-26/11/1312), (21/5/1895)

BOA, IDH, 574/39985, (H-27/12/1284), (5/4/1868)

BOA, DHMKT, 124-28, (H-20/02/1301), (21/12/1883)

Osmanlı Devleti'nde Güherçile Üretimi

Saltpeter Production in The Ottoman State

Yunus İNCE

Öz

Tabiatta azot döngüsü olarak adlandırılan sürecin ürünlerinden birisi de güherçiledir. Güherçile tabiatta potasyum nitrat (KNO3), sodyum nitrat (NaNO3) ve kalsiyum nitrat (Ca[NO3]2) olarak üç farklı formda bulunur. Güherçilenin tarih içerisinde çok farklı kullanım alanları olmakla birlikte; daha ziyade odun kömürü ve kükürt ile belli oranlarda karıştırılarak, kara barut adı verilen patlayıcı bir madde yapımında kullanılırdı. Hem kara barut yapımında en fazla ihtiyaç duyulan madde olması, hem de oksijensiz bir ortamda yanmayı sağlaması nedeniyle; dumansız barut icat edilmezden önce güherçile, barutun en önemli bileşeni konumundadır. Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde (1300-1600) güherçile kârhâne olarak adlandırılan yerel imalathanelerde üretilmekte ve kara barut yapımı için baruthanelere gönderilmekteydi. Osmanlı Devleti'nde güherçile topraktan kazıma suretiyle elde edilirdi. Güherçile, topraktan toplanıp, kazanlarda kaynatılmasına, ayrıştırılıp kalıplara dökülmesine kadar birçok işlemden geçirilerek saflaştırılmaktaydı ve bu süreç oldukça zahmetliydi. Osmanlı Devleti'nde geleneksel yöntemler dışında, koyun gübresinden, mağara duvarlarından, muhtelif kimyevi maddelerin karıştırılmasından da güherçile elde etme denemelerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu tebliğde; Osmanlı Devleti'nde güherçilenin hammadde halinden saflaştırılma safhasına kadar hangi aşamalardan geçtiği hususları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, güherçile, kara barut, kükürt, odun kömürü

Abstract

Saltpeter is one of the products of the process called the nitrogen cycle in nature. Saltpeter is found in nature in three different forms, namely potassium nitrate (KNO3), sodium nitrate (NaNO3) and calcium nitrate (Ca[NO3]2). Although saltpeter has been used for many different purposes throughout history, it was mostly mixed with charcoal and sulfur in certain proportions and used to make an explosive substance called black gunpowder. Since it was the most needed substance in black gunpowder production, and since it provided combustion in

an oxygen-free environment, saltpeter was the most important component of gunpowder before smokeless powder was invented. During the classical period (1300-1600) in the Ottoman Empire, saltpeter was produced in local workshops called karhane and sent to gunpowder factories for black gunpowder production. In the Ottoman Empire, saltpeter was obtained by scraping it from the soil. Saltpeter was purified by passing it through many processes such as collecting from the soil, boiling in cauldrons, separating and pouring into molds. Naturally, this process was quite laborious. It is understood that in addition to the traditional methods, attempts were made in the Ottoman Empire to obtain saltpeter from sheep manure, cave walls or by mixing various chemical substances. This paper will focus on what stages saltpeter passed, from the raw material to the purification stage, in the Ottoman Empire.

Keywords: Ottoman Empire, saltpeter, black gunpowder, sulfur, charcoal

Kaynakça / Bibliograpy

A- Arşiv Kaynakları (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Belgeleri)

a. Muallim Cevdet Tasnifi Askeriye Kısmı Belgeleri (BOA. C.AS.)

b. Muallim Cevdet Tasnifi Darphane Kısmı Belgeleri (BOA. C.DRB.)

c. Hatt-ı Hümayun Tasnifi Belgeleri (BOA. HAT.)

d. Maliyeden Müdevver Defter Tasnifi (BOA. MAD.)

B- Yayınlanmış Arşiv Kaynakları

5 Numaralı Mühimme Defteri (973/ 1565–1566) Özet ve İndeks, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Yay. Haz. Hacı Osman vd., Ankara 1994.

6 Numaralı Mühimme Defteri, (972/1564–1565), "Özet-Transkripsiyon ve İndeks", C.II, (Haz. Hacı Osman Yıldırım vd.), (Kısaltma: 6 Numaralı Mühimme Defteri), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.

12 Numaralı Mühimme Defteri (978- 979/1570–1572) "Özet-Transkripsiyon

ve İndeks", (Kısaltma: 12 Numaralı Mühimme Defteri), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996.

82 Numaralı Mühimme Defteri (1026–1027/1617–1618) "Özet-Transkripsiyon-İndeks ve Tıpkıbasım", Haz. Hacı Osman Yıldırım vd., Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Diğer Kaynaklar

Ágoston, Gábor, *Barut, Top ve Tüfek Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi*, Çev. Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

_____, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, Çev. Kahraman Şakul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

_____, *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, Çev. Kahraman Şakul, Timaş Yayınları, İstanbul 2013.

_____, *Osmanlı'da Strateji ve Askeri Güç*, Çev. Kahraman Şakul, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.

Crosby, Alfred W., *Ateş Etmek, Tarihte Fırlatma Teknolojileri*, Çev. Ayberk Görey, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.

Çetin, Birol, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi 1700–1900*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Erdoğan, Muzaffer, "Arşiv Vesikalarına Göre İstanbul Baruthâneleri", İstanbul Enstitüsü Dergisi, II, İstanbul 1959, s. 115- 138.

Georgius Agricola, *De re Metallica*, (Translated From The Latin Edition 1556: Herbert Clark Hoover-Lou Henry Hoover, Dover Publications, Newyork 1950.

Gölen, Zafer, *Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire (XVIII. Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

Günergun, Feza, *14–17.Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Anorganik İlâçlar*, İstanbul 1996.

Kâtib Çelebi, *Kitâb-ı Cihânnümâ Tıpkıbasım*, C. I, Haz. Fikret Sarıcaoğlu,

Türk Tarih Kurumu, Ankara 2009.

Konyalı, İbrahim Hakkı, "Tarihte Konya Güherçile Kârhânesi", *Egekon Gazetesi*, S.534, 4 Nisan 1938, s. 2.

_____, *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, Fatih Yayınevi, II, İstanbul 1974.

_____, *Konya Tarihi*, Enes Kitap Sarayı, Ankara 1997.

Önen, Ragıb, "Osmanlı Devri'nde Bor'da Barut Fabrikaları", *Türk Etnoğrafya Dergisi*, S.5, Ankara 1962, s. 21- 23.

Parry, Vernon J., "Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harp Malzemesinin Kaynakları", Çev.Salih Özbaran, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, (Kısaltma: Harp Malzemesi) S.3, İstanbul 1972, s. 35- 46.

S.J. von Ramocki, *Geschicte der Explosivstoffe*, Gerstenberg Verlag, Tarihsiz.

Tez, Zeki, "Güherçileden Karabaruta", *Bilim Tarihi*, 17, İstanbul 1993, s. 8–15.

_____, *Bilimde ve Sanayide Kimya Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara 2000.

Önen, Ragıb, "Osmanlı Devri'nde Bor'da Barut Fabrikaları", Türk Etnoğrafya Dergisi, S.5, Ankara 1962, s. 21- 23.

Parry, Vernon J., "Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harp Malzemesinin Kaynakları", Çev.Salih Özbaran, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, (Kısaltma: Harp Malzemesi) S.3, İstanbul 1972, s. 35- 46.

S.J. von Ramocki, Geschicte der Explosivstoffe, Gerstenberg Verlag, Tarihsiz.

Tez, Zeki, "Güherçileden Karabaruta", Bilim Tarihi, 17, İstanbul 1993, s. 8–15.

_____, Bilimde ve Sanayide Kimya Tarihi, Nobel Yayınları, Ankara 2000.

Cebehâne-i Âmire'nin Yeniden Düzenlenmesi (1826)

Re-Ordering Cebehâne-i Âmire

Zafer GÖLEN

Öz

Cebeci Ocağı, ok, yay, kılıç, zırh, tüfek, barut, kurşun, kazma, kürek gibi silâh ve savaş malzemesinin temini, bunların yapımı, tamiri ve korunması, taşra kalelerine mühimmat göndermekle uğraşan ocağın adıdır. Kuruluş tarihi kesin olarak tespit edilememektedir. Ancak XV. yüzyıl ortalarından itibaren varlığı bilinmektedir. Cebeci Ocağı Yeniçeri Ocağı'nın ilgası ile birlikte 1826 yılında ortadan kaldırılmış, Yeniçeri isyanına aktif destek veren ve bizzat isyana karışan Cebecibaşı Mehmed Ağa idam edilmiştir. Cebeci Ocağı isyanın ardından yapılan düzenleme ile Evâil-i Muharrem 1242/5-14 Ağustos 1826 tarihli bir Hâtt-ı Hümâyûn ile Cebehâne-i Âmire adıyla yeniden kurulmuştur. Maaşlarından tayinatlarına kadar her husus titizlikle yeniden ele alınmış, gelirlerde iyileştirmeler yapılmış, kurumda görev alacak kişilerin görev sahaları ayrıntıları ile tarif edilmiştir. Nihayet kânûnnâme ile kamuoyuna ilan edilmiştir. Yeni kânûnnâmeye göre, Cebecibaşı tabirinin yerini Cebehânecibaşı almıştır. Cebehânecibaşı'ndan başka ocaktan sorumlu olmak üzere Cebehâne Nazırlığı kurulmuştur. Maaş listesi incelendiğinde önem sırasına göre yer alan görevliler şunlardır: nâzır, cebehânecibaşı, rûznâmçe-i evvel ve sânî, mülâzım-ı evvel ve sânî, fişeng emini, mühimmat mutemedi, veznedârân, esnâf çavuşu ve nefer kâtipleridir. Üst rütbelilerin yanında ocak işlerini yürütmek üzere 1067 kişinin görevlendirildiği görülmektedir. Cebehâne-i Âmire'ye alınacak çalışanların yaşlarının 15-30 arasında olması, zorunlu hallerde ise yaş sınırı 40 olabilecektir. Her 9 nefere bir onbaşı, her yüz nefer bir saf kabul edilecek ve her yüz kişiye birer yüzbaşı tayin edilecektir. Her safta ilave olarak bir imam, bir saka, bir sancaktar ve bir çavuş yer alacaktır. Kanunda eski tabirlerin kullanılmasından özellikle kaçınılmıştır. Bu yüzden cebehâne çalışanlarına cebeci yerine cebeci neferi denmiştir. Cebeci neferâtı cebehânedeki her türlü mühimmatın bakımından sorumlu tutulmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Cebeci, Cebehâne-i Âmire, Cebeci Ocağı, Cebehânecibaşu, Cebehâne Nazırı.

Abstract

Cebeci Corps is the name of the corps that deals with the supply, production, repair and protection of weapons and war materials such as arrows, bows,

swords, armor, muskets, gunpowder, lead, pickaxes, shovels, and sending ammunition to provincial castles. The exact date of establishment has not been determined. However, it has been known to exist since the middle of the century 15th century. Cebeci Corps was abolished in 1826 with the abolition of the Janissary Corps, and Cebecibaşı Mehmed Ağa, who actively supported the Janissary revolt and was personally involved in the revolt, was executed. With the arrangement made after the rebellion, Cebeci Corps was re-established under the name of Cebehâne-i Âmire with a Hatt-ı Hümâyûn dated Evâil-i Muharrem 1242/5-14 August 1826. Every issue, from their salaries to their appointments, has been meticulously reconsidered, improvements have been made in incomes, and the fields of duty of the people who will take charge in the institution have been described in detail. Finally, it was announced to the public with a kânûnnâme. According to the new law, the term Cebecibaşı has been replaced by Cebehânecibaşı. In addition to Cebehânecibaşı, Cebehâne Nazırlığı was established to be responsible for the corps. When the salary list is examined, the officers who are in order of importance are as follows: nâzır, cebehânecibaşı, rûznâmçe-i evvel and sânî, mülâzım-ı evvel and sânî, fişeng emini, mühimmat mutemedi, veznedârân, esnâf çavuşu and nefer kâtipleri. It is seen that 1067 people were assigned to carry out the works of the corps besides the high-ranking ones. Employees to be admitted to Cebehâne-i Âmire had to be between 15-30 years old, and in compulsory cases, the age limit may have been 40. There would be a corporal for every 9 soldiers; every hundred soldiers would be accepted as a row and a captain would be assigned to every hundred people. In addition, an imam, a saka, a bayrakdar and a sergeant will take place in each row. In the code, the use of old terms was especially avoided. That's why cebehâne employees were called cebeci neferi instead of cebeci. Cebeci soldiers were held responsible for the maintenance of all kinds of ammunition in the Cebehâne.

Keywords: Cebeci, Cebehâne-i Âmire, Cebeci Corps, Chief Cebehâneci, Minister of Cebehâne

Kaynakça/ Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

BOA, *A.DVNS.KNA.d (Bâb-ı Asafî Divân-ı Hümâyûn Sicilleri Kânûnnâme-i Askerî Defterleri)*, nr:1, 6.

BOA, *C. As.(Cevdet Askeriye)*, nr: 15/632.

BOA, *HAT. (Hatt-ı Hümâyûn)*, nr:295/17583, 297/17655, 297/17665, 341/19491, 490/24023; 1418/57988

Kaynak Eserler

Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c.12, Matbaa-i Osmaniyye, Dersaadet 1301

Askerî Kânûnnâmeler, Haz. Ahmet Yaramış & Mehmet Güneş, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2007

Beydilli, Kemal-İlhan Şahin, *Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dâir Eseri*, TTK, Ankara 2001

Es'ad Efendi, Üss-i Zafer, 2. tab Süleyman Efendi Matbaası, Bayezid 1293

Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân, haz. Halil İnacık, Mevlüd Oğuz, TTK, Ankara 1989

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihannümâ. Neşri Tarihi*, yay. Faik Reşit Un-at-Mehmed A. Köymen, c.I, TTK, Ankara 1995

Nizâm-ı Cedîd Kanunları (1791-1800), Haz. Yunus Koç & Fatih Yeşil, TTK, Ankara 2012

Nizâm-ı Cedîde Dâir Askerî Lâyihalar, Ahmet Öğreten, TTK, Ankara 2014

Öğreten, Ahmet, *Nizâm-ı Cedîde Dâir Askerî Lâyihalar*, TTK, Ankara 2014

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Ágoston, Gábor, *Barut, Top ve Tüfek*, çev. Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006

Ágoston, Gábor, *Osmanlı'da Strateji ve Askerî Güç*, çev. M. Fatih Çalışır, Timaş Yayınları, İstanbul 2012

Ágoston, Gábor, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, çev. Kahraman Şakul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1992

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Katalogları Rehberi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1995

Bostan, İdris, "La Fonte De Canons À La Fonderie Impériale D'istanbul Au Début Du XVI. Sıècle", *Anatolia Moderna*, IX, Paris 2000, s.171-182

Gölen, Zafer, *Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire (XVIII. Yüzyıl)*, TTK, Ankara 2006

İnalcık, Halil, *Essays in Ottoman History*, Eren, İstanbul 1998

Kılıçaraslan, Yasemin, "Cebeci", *DİA*, c.7, İstanbul 1993, s.182-183

Kılıçaraslan, Yasemin, "Cebeci Ocağı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı 20 (Ekim 1968), s.43-53

Koçu, Reşat Ekrem, İstanbul Ansiklopedisi, c.6, Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul 1963, s.3408-3409

Özcan, Abdülkadir, "Osmanlı Askerî Teşkilâtı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, c.II, IRCICA, İstanbul 1994, s.337-370

Sakaoğlu, Necdet, "Cebeci Ocağı", İstanbul Ansiklopedisi, c.2, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1994, s.390

Sakaoğlu, Necdet, "Cebehâne", İstanbul Ansiklopedisi, c.2, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1994, s.390-91

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları*, c.2, TTK, Ankara 1988

II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı Ordusunun Silahlandırılmasına Yönelik Bir Proje: Savunma Sanayii Fonu: Tesisât-ı Askeriye İânesi ve Teçhizât-ı Askeriye Tertibi Hakkında Bir Değerlendirme

A Project for the Arming of the Ottoman Army during the Second Abdulhamid Period: Defense Industry Fund: An Assessment of the Tesisât-ı Askeriye Subsidy and Teçhizat-ı Askeriye Ordonnance

Zekeriya TÜRKMEN – Hakkı ÖZ

Öz

Kırım Harbi'nden Avrupalı müttefiklerinin (İngiltere-Fransa ve Sicilyateyn Krallığı) de katkısıyla zaferle çıkan Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Rusya karşısında Avrupalı egemen güçlerin desteğini alarak varlığını devam ettirme konusunda bir güvenceye kavuşmuş oldu. Özellikle İngiltere ve Fransa ile gelişen askerî-siyasî yakınlaşma, ilerleyen zaman içinde askerlik ve kültürel sahada etkileşimin daha da artmasına yol açmıştır. Kırım Harbi sırasında İngiliz bankerlerle yapılan mukavelelerin ardından, ilk borçlanmadan sonra yaşanan iktisadi sıkıntılar borçlanmanın artarak sürdürülmesine sebep olmuştur. Sultan Abdülaziz döneminde borçlanma her geçen gün artınca Osmanlı Devleti 30 Ekim 1875 Ramazan Kararnamesi ile maliyesinin kötü bir durumda olduğunu dünya kamuoyuna duyurmak zorunda kalmıştı. 1870'lerden itibaren Balkanlarda meydana gelen kargaşanın giderek artması, Rusya'nın Balkan işine daha da çok karışması, bir süre sonra 1877-78 Osmanlı Rus Harbi (93 Harbi)'nin çıkmasına zemin hazırlamıştır. İktisadi yönden zaten yarı sömürge olmuş bir vaziyette bulunan, aldığı dış borçların faizini bile ödeyemeyen Osmanlı Devleti, savaşla birlikte siyasî, iktisadî ve askerî yönden büyük sıkıntılar içine düşmüştür. Bu savaş öncesinde Balkan bunalımından dolayı Avrupalı müttefiklerinin Osmanlı Devleti'ne gerekli desteği vermeyişi, Rusya karşısında büyük bir hezimetin yaşanmasına yol açmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinin yarattığı travma her bakımdan ağır olmuştur.

93 Harbi sonrasında Osmanlı Ordusunun yeniden organize edilmesi, Avrupa orduları ayarına yükseltilmesi ve teçhiz edilmesi, yöneticilerin ve askerlerin birinci öncelikli konuları arasındaydı. 93 Harbinde Plevne Savunması ile kamuoyunda şöhrete kavuşan Gazi Osman Paşa'nın esaret dönüşünden sonra Seraskerlik makamına getirilmesiyle Osmanlı ordusunun yeniden yapılandırılması konusunda önemli çalışmalara el atılmıştır. Gazi Osman Paşa ve diğer önde gelen askerî üst düzey yöneticilerin önerileri üzerine Sultan II. Abdülhamid, Almanya'dan askeri uzmanlar getirtilmesine onay vermiştir. Almanya'dan davet edilen askerî uzmanlar, 1882 yılından itibaren hizmete alınmışlar; görev yaptıkları süre içerisinde Alman Silah Sanayisinin birer temsilcisi gibi hareket ederek, Osmanlı Kara Ordusunda Alman Sanayisinin ana tedarikçisi rolünü üstlenmişlerdi. Osmanlı Devleti'nin, Prusya ordusu gibi güçlü bir kara ordusu kurma düşüncesinin gerçekleştirilmesi yolundaki çabalar, Almanya ile askerî ilişkilerin zaman içinde daha da geliştirilmesine yol açmıştır.

Osmanlı Savunma Sanayii kuruluşlarının görüldüğü kadarıyla XIX. Asırda, çağın teknolojisine ayak uyduramaması, iktisadî krizlerden dolayı bu kurumların yeterince desteklenmemesinden kaynaklı sıkıntılar vardı. Bu noktada silah-teçhizat tedarikinde dışa bağımlılık giderek arttı. Dışarıdan alınan silah, teçhizat ve mühimmatın taksitlerinin ödenmesi noktasında krizlerden dolayı Osmanlı maliyesi zor durumda kaldı. Zaten 1881'de ilan edilen Muharrem Kararnamesi ardından teşkil edilen Düyun-ı Umumiye idaresi ülkede gelir getiren pek çok şeyde denetimi ele geçirmişti. Sultan Abdülhamid ve Osmanlı üst düzey yöneticileri bu kritik dönemde Osmanlı Maliyesinden ayrı olarak, teçhizat ve mühimmat alımlarını finanse edebilecek bir Savunma Sanayii Fonu teşkil edilmesini gündeme getirmişti. Ordu-millet dayanışmasının güzel bir örneği olarak XIX. yüzyılın sonu, XX. Yüzyılın başlarında uygulamaya konulan Tesisat-ı Askeriye İanesi ve Teçhizat-ı Askeriye Tertibi ile toplanan önemli miktardaki para ile ordunun silah-teçhizatının -önemli kısmının Almanya'dan- tedarikine başlanmış, bu konuda önemli alımlar da gerçekleştirilmiş, ödemeler bu fondan karşılanmıştır. Benzer uygulama yaklaşık 80 küsur yıl sonra Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1980'li yıllarda oluşturulan Savunma Sanayii Fonu -bunun idaresi için müsteşarlık teşkili- ile tekrar ordunun modernizasyonunda gündeme getirilecek ve büyük başarı elde edilecektir.

Bu bildiride, Sultan II. Abdülhamid döneminde askerî harcamaları karşılamak amacıyla kurulan Tesisat-ı Askeriye İânesi ve Teçhizat-ı Askeriye Tertibi konuları Osmanlı Arşivinden tespit edilen belgeler, konuyla ilgili yapılmış araştırmalardaki tespitlerden yararlanılarak Osmanlı ordusunun silah ve teçhizat tedarikinin nasıl temin edildiği, ödemelerin nasıl gerçekleştirildiği konusuna dair bir değerlendirmede bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tesisât İânesi, Teçhizât Tertibi, Krupp, Mauser, Karlsruhe, Savunma Sanayii

Abstract

The Ottoman Empire, which emerged victorious from the Crimean War with the contribution of its European allies (Great Britain-France and the Kingdom of Sicily), XIX. century in the second half of the century, it received the support of European sovereign powers in the face of Russia and gained an assurance to continue its existence. The military-political rapprochement that has developed, especially with the United Kingdom and France, has led to a further increase in military and cultural interaction over time. After the contracts concluded with the British bankers during the Crimean War, the economic difficulties experienced after the first borrowing caused borrowing to increase and continue. As borrowing increased every day during the reign of Sultan Abdülaziz, the Ottoman State had to announce to the world that its finances were in a bad state with the Enactment of Ramadan of October 30, 1875. The increasing turmoil in the Balkans since the 1870s, Russia's involvement in the Balkan business even more after a while, the Ottoman Russian War of 1877-78 (War of 93) laid the groundwork for its emergence. The Ottoman Empire, which was already semi-colonized economically and could not even pay the interest on the foreign debts it received, fell into great difficulties politically, economically and militarily with the war. The failure of the European allies to provide the necessary support to the Ottoman Empire due to the Balkan depression before this war led to a great defeat in the face of Russia. The trauma caused by the Ottoman-Russian war of 1877-1878 was severe in all respects.

After the 93 War, reorganizing the Ottoman Army, raising it to the level of European armies and equipping it were among the top priorities of the administrators and soldiers. After Gazi Osman Pasha, who gained fame with the Pleven Defense in the 93 War, was brought to the post of Serasker after her return from captivity, important studies were carried out on the restructuring of the Ottoman army. On the recommendations of Gazi Osman Pasha and other prominent military top managers, Sultan Abdülhamid II approved the introduction of military experts from Germany. Military specialists invited from Germany were commissioned into the service from 1882; During their tenure, they acted as representatives of the German Weapons Industry and played the role of the main supplier of German Industry in the Ottoman Land Army. The efforts of the Ottoman Empire to realize the idea of creating a powerful land army, such as the Prussian army, led to the further development of military relations with Germany over time.

As far as the Ottoman Defense Industry organizations can be seen, XIX. In the century, there were problems due to the inability to keep up with the technology of the age and the insufficient support of these institutions due to economic crisis. At this point, the external dependence on the supply of weapons and equipment gradually increased. The Ottoman finances were in a difficult situation due to crisis at the point of payment of instillments of weapons, equipment and ammunition received from outside. Already after the Muharram Decree announced in 1881, the administration of Düyun-ı Umumiye, which was established, had taken control of many things that brought income in the country. Sultan Abdülhamid and the Ottoman top managers raised the issue of creating a Defense Industry Fund that could finance the purchase of equipment and ammunition separately from the Ottoman Finances during this critical period. As a good example of army-nation solidarity, with the significant amount of money raised by the Tesisat-ı Askeriye Subsidy and Teçhizat-ı Askeriye Ordonnance, which was implemented at the end of the XIX century, the supply of the army's weapons and equipment -- most of it from Germany -- was started, and significant purchases were made in this regard, and payments were covered from this fund. Similar practice will be brought up again about 80-odd years later by the Defense Industry Fund created by the Republic of Turkey in the 1980s – the undersecretary for its administration – and great success will be achieved in the modernization of the army.

In this statement, the documents identified from the Ottoman Archives on the issues of The Tesisat-ı Askeriye Subsidy and The Teçhizat-ı Askeriye Ordonnance established to cover military expenditures during the reign of Sultan Abdülhamid II will be evaluated on how the supply of weapons and equipment of the Ottoman army was obtained and how payments were made using the findings of the researches carried out on the subject.

Keywords: Tesisat Subsidy, Teçhizat Ordonnance, Krupp, Mauser, Karlsruhe, Defense industry

Kaynakça / Bibliograpy

Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.)

Dâhiliye Mektubi Kalemi (D.MKT.)

Dâhiliye Muamelat (DH.TMIK.M.)

Dâhiliye Şifre Kalemi (DH.ŞFR.)

Hariciye Nezareti Petersburg Sefareti (HR.SFR.1.)

İrade Maliye (İ.ML.)

Yıldız Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK.)

Yıldız Başkitabet Dairesi Maruzat (Y.PRK.BŞK.)

Yıldız Hususi Maruzat (Y.A.HUS.)

Yıldız Resmi Maruzat (Y.A.RES.)

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV.)

Yıldız Maliye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.ML.)

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akyıldız, Ali, Para Pul Oldu, İletişim, İstanbul 2003.

Güran, Tevfik, 19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

Pamuk, Şevket, Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Tetik, Fatih, Sultanın Silahları II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayii ve Silah Teknolojisi (1876-1908), Dergâh, İstanbul 2018.

Türkmen, Zekeriya, “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunun Modernizasyonu için Kurulan Teçhizat-ı Askeriye Nezareti ve Faaliyetleri”, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı, İstanbul/Ankara 1995, s. 479-493.

Türkmen, Zekeriya, “93 Harbi Felaketi Sonrası Gelişmeler: Silahlanma Yarışında Osmanlı Devleti”, II. Uluslararasi Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi Sempozyumu (5-7 Nisan 2017), Gazi Osman Paşa Üniversitesi Yayınları, Tokat 2018, s.408-430.

Zengin, Ersoy, Tophane-i Âmire’den İmalat-ı Harbiye’ye Osmanlı Devleti’nde Harp Sanayii (1861-1923), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2015.